

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA

KULTURÁLIS ÉS SZAKMAI FOLYÓIRAT

ALAPÍTVÁ: 2013

VI. ÉVFOLYAM, 2019/1-4. SZÁM

ELEKTRONIKUS (ONLINE) KIADÁS

*mihálydi báró Splényi Ödön (1842-1909)
a Székesfehérváros első detektívfőnöke*

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA **Elektronikus (online) kulturális és szakmai folyóirat**

Megjelenik: háromhavonta

Kiadja:	Dr. Kovács Gyula
Székhely:	1101 Budapest, Pongrácz köz 3. I. emelet 4.
Felelős kiadó:	Dr. Kovács Gyula
Szerkeszti:	a Szerkesztőbizottság
Elnök-főszerkesztő:	Dr. Kovács Gyula
Tagok:	Keglovicsné Mester Györgyi, dr. Mackó Mária és Őri-Kiss Gyöngyi
Szerkesztőség:	1101 Budapest, Pongrácz köz 3. szám I. emelet 4. ✉ 1475 Budapest, Postafiók: 345. Telefon: +36 30 650 2130, telefax: +36 1 700 2338 E-mail: kgyula1101@gmail.com Honlap: http://obsitosdetektivek.5mp.eu/
Borítóterv és grafika:	Dr. Kovács Gyula és Dr. Szomor Sándor
Lapnyilvántartási szám:	CE/34909-4/2012. és CE/17870-4/2016. (Online) CE/34910-2/2012. és CE/17872-4/2016. (Nyomtatott) HU ISSN 2064-4043 (Online) HU ISSN 2064-7239 (Nyomtatott)

Közlési feltételek

A Szerkesztőbizottság olyan kéziratokat vár közlésre, amelyek egyfelől a büntetőjoggal és a kriminalisztikával, ezen belül különösen a bűnüldözéssel foglalkoznak, másfelől pedig betekintést engednek a korábbi bűnügyek tapasztalataiba. Szívesen vesszük azokat az írásokat is, amelyek e folyóirat vagy bármely más szakmai lap cikkeivel kapcsolatos észrevételeket és javaslatokat tartalmaznak. Azoknak az anyagoknak a közlésétől sem zárkozunk el, amelyek az obsitos detektívek kulturális, oktatási, sport-, szabadidős és tudományos tevékenységét mutatják be.

A szakmai jellegű írásoknak tükrözniük kell a hazai és a külföldi szakirodalom ismeretét, épp ezért a művekhez forrás- és irodalomjegyzéket kérünk csatolni. A szerzők álláspontját lapunk torzításmentesen közli, de az írásokban megjelenő megállapítások és következtetések nem feltétlenül azonosak a Szerkesztőbizottság véleményével (ezt néha jelezzük is), ezért az írás tartalmáért teljes mértékben a szerző felel.

A Word formátumban, 12 betűpont méretben, egyes sortávval készített kéziratokhoz mellékelni kell a szerző nevét, rendfokozatát, szolgálati helyét és beosztását (ha van), telefonszámát, e-mail címét, valamint lakcímét (levelezési címét). A Szerkesztőbizottság – az érdemi mondanivaló érintetlenül hagyása mellett –, fenntartja a jogot a kéziratok kommentálására, korrigálására, stilizálására, tipografizálására és a mű után-közlésére.

Tartalomjegyzék

Főszerkesztői gondolatok

Dr. Kovács Gyula

Rendhagyók vagyunk4

Jogszabályváltozások

Dr. Kovács Gyula

A Büntető Törvénykönyv és a büntetőeljárás törvény 2019. évi módosításai.6

Szakcikkek és tanulmányok

Dr. Kállai Kitti

A fiatalkorú fogalma, a Btk. szankciórendszerének fiatalkorúakra vonatkozó sajátosságai 13

Dr. Kovács Gyula

Az újszülött sérelmére elkövetett emberölés – Jogtörténeti visszatekintés... 27
István vagy Koppány? 53

Deczkyné dr. Thold Ildikó

A szervezett bűnözés az 1980-as évek Magyarországon 57

Reflektáló

Dr. Kovács Gyula

Gagy – Arany, hamis arany, réz, avagy valami egyéb? 72
Kegyelmet Kertész Ágnesnek?! 75
Mondjátok csak bíró hölgyek és urak! Nem szégyellitek magatokat?..... 77

Múltidéző

Fröhlich János

Tóbi, az utolsó suszterinas 81

Dr. Dobos János

A bűnözés szervezettsége 91

<i>Dr. Angyal Pál</i>	
A közveszélyes munkakerülők és a patronage	103

Ez történt velünk

<i>Dr. Kovács Gyula</i>	
Recenzió Kovács Lajos – Bói László – Girhiny Kornél Emberölések nyomozása című szakkönyvéről.....	107
Sic transit gloria mundi	114

Egyebek

<i>Dr. Kovács Gyula</i>	
Izsák Jenő karikatúrái I.	118

<i>Mester Györgyi</i>	
A tökéletes tanú	121
A tömeggyilkos.....	123

Főszerkesztői gondolatok

Dr. Kovács Gyula
a Szerkesztőbizottság elnöke
főszerkesztő¹

„Milyen úton induljunk el? – merült fel lapalapításakor a kérdés. Bármelyiken – hangzott a válasz, ami annyit jelent, hogy szakmai téren nincs tabu téma. Nem adunk helyet viszont semmiféle politikai, illetve rasszista, kirekesztő, homofób, xenofób, valamint egyéb gyűlöletkeltésre alkalmas megnyilvánulásnak, ellenben nem fogjuk véka alá rejteni a véleményünket akkor, ha szakmai problémákat tapasztalunk. Erre főszerkesztőként a szavamat adom.”²

Rendhagyók vagyunk

Rendhagyók vagyunk: a főszerkesztői expozéból kimaradt, hogy *„tavaly pontosan ugyanez történt”* (pedig pontosan ugyanaz történt, akit érdekel, az utánanézhet a lap 2018/1–4. számában), valamint hiányzik a hivatkozás kőbányai illetőségű Oláh Béla barátom elhíresült mondására, holott továbbra sincs könnyű életünk. (Bélával amúgy néhány órája, a majdnem szokásos esti sétám során *„ütköztem”*:

- Bírod még, Fater?
- Bírom, Bécikém.
- Mutass valamit, egykoron nagyon jó voltál!
- Egykoron... – ezt már a sarkon befordulva, a vállam fölött mondtam.)

Rendhagyók vagyunk azért is, mert nem panaszkodunk bokros teendőinkre, a lapkiadással kapcsolatos problémáinkra és a pénzsűkére (noha ezek a teendők továbbra is nyomasztó teherként nehezednek ránk, és a lapkiadás költségeit alig-alig sikerült összekaparnunk). Nem panaszkodunk, már csak azért sem, mert egyfelől senkit nem érdekel (különösen azokat nem, akiknek módjában állna rajtunk segíteni), másfelől – Regös Bendegúz után szabadon – *„nem olyan családból származunk”*. (Hát, milyen családból? – tehetné fel bárki a kérdést. Milyenből, milyenből... Akármilyenből, de nem *„olyanból”* – hangzana a válasz.)

Rendhagyók vagyunk... Miért is még? Azért, mert mindezek dacára (vagy ellenére) összeraktuk az Obsitos Detektívek Lapjának 2019/1–4. számát,

¹ A szerző szakvizsgázott jogász, gazdasági büntetőjogi szakjogász, kriminalista, szakíró, tudományos újságíró, a Magyar Újságírók Országos Szövetségének (MÚOSZ) és a Tudományos Újságírók Klubjának (TUK) rendes tagja, képzési szakértő, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának megbízott oktatója.

² Dr. Kovács Gyula: *Milyen úton induljunk el? – Főszerkesztői gondolatok.* Obsitos Detektívek Lapja 2013. évi 1–4. szám, 4–5. oldal (Obsitos Detektívek Egyesülete, Budapest, 2013).

pedig... (most jut eszembe, hogy rendhagyóságunk miatt nem panaszkodhatunk). Köszönet illeti a szerzőket, akik lemondtak a honoráriumukról (maradjon köztünk, de nem igazán tudtuk volna őket kifizetni). Külön köszönet jár dr. Dobos Jánosnénak (Terikének) és Bárdy Tibornak (Tibi bácsinak), néhai dr. Dobos János jogutódjának, illetve a szerzői jogok használati jogosultjának, amiért ellentételezés nélkül hozzájárultak Dobos-mester Belügyi Szemlében és Rendészeti Szemlében egykoron megjelent írásainak lapunk hasábjain történő közzétételéhez. Köszönet jár továbbá a Szerkesztőbizottság tagjainak, akik ugyancsak ingyen tették/teszik a dolgukat. Kiemelést érdemel Keglovicsné Mester Györgyi, akivel – különösen így lapzárta környékén – éjt nappallá téve dolgozunk (és ez nem rendhagyó, hanem megszokott dolog).

Végül *rendhagyó a lap kínálata is*. A tartalomjegyzékből már első olvasatra nyilvánvaló, hogy a szerzői gárda igencsak illusztris tagokból áll (magamat természetesen nem számítom ebbe a körbe), és a szacikkek, tanulmányok témája sem hétköznapi, sőt, lapunkban először teszünk közzé karikatúrákat, hála Izsák Jenő karikatúristának. A tartalomjegyzék meg azért rendhagyó, mert a lap alapítása óta csak most tartalmazza a rovatokat (így sikerült a tartalomjegyzéket kétoldalasra „felturbózní”).

Búcsúzóul – ugyancsak rendhagyó módon – nem kívánok boldog karácsonyt (már túl vagyunk rajta), ellenben így az év elején, minden kedves olvasónknak sikerekben gazdag, eredményes újesztendőt és erőt, egészséget kívánok a szerzők, valamint a Szerkesztőbizottság nevében is.

Olvasgassanak minket!

Jogszabályváltozások

Dr. Kovács Gyula

A Büntető Törvénykönyv és a büntetőeljárás törvény 2019. évi módosításai

Kétségtelen, hogy a jogalkotó az idén is rendesen kitett magáért: panaszra nem lehet okunk. Amennyiben csak a széles értelemben vett büntető jogszabályok közül a Büntető Törvénykönyvet³ és a büntetőeljárás törvényt⁴ vesszük górcső alá, akkor azt látjuk, hogy 2019. évben az előbbi kilenc törvény hét alkalommal, ez utóbbit pedig öt törvény öt esetben módosította (szerencsére lassan vége az éveknek). Megjegyzendő, hogy a hatálybalépéstől számítva⁵ a Btk. negyvenegy, a Be. pedig öt módosítást ért meg.

Nem mellesleg a hatályos büntetőeljárás törvényt látszólag módosították csak ötször. Ne menjünk el amellett ugyanis, hogy a már érvényes, 2017. június 26-án kihirdetett törvényt a 2017. évi CXCVII. törvény⁶ 508–522. §-a is megváltoztatta. A 2017. december 19-én kihirdetett 2017. évi CXCVII. törvény, mintegy tizennégy közlönyoldalnyi terjedelemben sorolta fel az új Be. eltérő tartalommal hatályba lépő rendelkezéseit. Másképpen fogalmazva: a törvény hivatkozott szakaszai azokat a csorbákat köszörülték ki, amelyek az új Be. kodifikálása során keletkeztek, illetve amelyeket az Országgyűlés a 2017. június 13-i ülésnapján – az új Be. elfogadásakor – követett el, és amelyek gondosabb törvényelőkészítő munkával elkerülhetők lettek volna.

Az már csak hab a tortán, hogy a jogalkotó az érvényes, de nem hatályos Be. módosító rendelkezéseit úgynevezett „salátatörvényben” rejtette el (szoktak ilyet tenni). A 2017. évi CXCVII. törvény ugyanis – mint arra már utaltam –, az új Be. hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról rendelkezik. Ehhez képest, az 508–522. §-okat megelőző 164. fejezet a „büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény eltérő tartalommal hatályba lépő rendelkezései” címet viseli, és lényegét tekintve, magát az új büntetőeljárás törvényt változtatta meg. Vajon mennyien nem vették észre ezt a turpisságot?

A hivatkozott büntető jogszabályok ez évi módosításai a következők (csak a rend kedvéért sorolom fel).

³ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.).

⁴ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényt (a továbbiakban: Be.).

⁵ A Btk. 2013. július 1-jén, a Be. 2018. július 1-jén lépett hatályba.

⁶ A hivatkozott jogszabály eredeti – és lényegesen hosszabb – megnevezése: a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi CXCVII. törvény.

A Büntető Törvénykönyv (Btk.):

- egyes egészségügyi és egészségbiztosítási tárgyú, valamint az egészségüggyel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2018. évi CXVIII. törvény (2019. január 1-jétől hatályos);
- egyes büntetőjogi tárgyú és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2018. évi CXXII. törvény (2019. január 1-jétől hatályos);
- a kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény (2019. január 1-jétől hatályos);
- a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény módosításához kapcsolódóan egyes törvények módosításáról rendelkező 2019. évi XXXVI. törvény (2019. április 15-től hatályos);
- a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény módosításáról rendelkező 2013. évi LXXXIV. törvény (2019. május 1-jétől hatályos);
- Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2019. évi LXVI. törvény (2019. július 10-től hatályos);
- Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2019. évi LXVI. törvény (2019. július 24-től hatályos);
- a törvényszéki végrehajtással összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi LXXXI. törvény (2020. január 1-jétől hatályos);
- egyes törvényeknek az egészségügyi szolgáltatások fejlesztésével, valamint a bizonytalan minőségű, tisztázatlan hátterű egészségügyi szolgáltatók tevékenységének visszaszorításával összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXI. törvény (2020. február 15-től hatályos – a módfelett hosszú címért a jogalkotó helyett én kérek elnézést).

A Btk. ismertetett módosításai közül számomra a 2018. évi CXVIII. törvény, valamint a 2019. évi CXI. törvény az érdekesebb. Az előbbi 31. §-a – 2019. január 1-jei hatállyal – beiktatta a Különös Rész XVII. Fejezetébe (Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények) a *gyógyszerhamisítás* tényállását (185/A. §). Ez utóbbi 14. §-a – 2020. február 15-től – beiktatta a XXXIII. Fejezetbe (A közbizalom elleni bűncselekmények) az *oktatással összefüggő jogosulatlan tevékenység* tényállását (343/A. §). E két tényállásról a későbbiekben még lesz szó.

A büntetőeljárás törvény (Be.):

- egyes egészségügyi és egészségbiztosítási tárgyú, valamint az egészségüggyel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2018. évi CXVIII. törvény (2019. január 1-jétől hatályos);
- a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény módosításához kapcsolódóan egyes törvények módosításáról rendelkező 2019. évi XXXVI. törvény (2019. április 15-től hatályos);
- a törvényszéki végrehajtással összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi LXXXI. törvény (2020. január 1-jétől hatályos);
- a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvény (2020. július 1-jétől hatályos);
- az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény (2020. április 1-jétől hatályos).

A 2019. évi CXXVII. törvénnyel gyaníthatóan vége szakad a büntető jogszabályok ez évi módosításainak, mivel – mint azt az előzőekben megírtam – nagy örömünkre az esztendő igencsak a vége felé jár.

A következőkben – a teljesség igénye nélkül – vizsgáljuk meg a gyógyszerhamisítás és az oktatással összefüggő jogosulatlan tevékenység tényállását. Előre bocsátom, hogy részletes elemzésre egyrészt időhiány (küszöbön a lapzárta) és területi korlátok miatt nem vállalkozhatom (most amúgy sincs kedvem nagykommentárt írni).

Gyógyszerhamisítás

A gyógyszerhamisítás (Btk.185/A. §) törvényi tényállása a Btk. Különös Része XVII. Fejezetében (Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények) kapott helyet. *A bűncselekmény jogi tárgya* az emberi élet, testi épség és egészség megővéséhez fűződő társadalmi érdek.

A gyógyszerhamisítás büntett (alapesete három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő). *Privilegizált esete nincs. Előkészülete* vétség, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A tényállás jogtechnikai felosztása: a Btk. 185/A. § nyolc bekezdésből áll, az (1), a (3)–(5) és a (8) bekezdés pontokra tagozódik. Az (1) bekezdés az *alapeset*. A (2)–(6) bekezdések a *minősített esetek*. A (7) bekezdés a gyógyszerhamisításra irányuló *előkészületet rendeli büntetni*. A (8) bekezdés *értelmező rendelkezéseket* tartalmaz.

A Btk. 185/A. § (1) bekezdésének elkövetési tárgyai

- gyógyszer vagy állatgyógyászati készítmény,
- hamis, meghamisított vagy Magyarországon nem engedélyezett gyógyszer vagy állatgyógyászati készítmény,
- gyógyszerhez vagy állatgyógyászati készítményhez kapcsolódó eredeti dokumentum.

A Btk. 185/A. § (2) bekezdésének elkövetési tárgya az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotrop anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének III. vagy IV. Jegyzékében meghatározott pszichotrop anyag tartalmú gyógyszer, illetve az ilyen gyógyszer hatóanyaga.

A gyógyszerhamisítás elkövetési magatartásai

- a meghamisítás, a készítés [Btk. 185/A. § (1) bekezdés a) pontja],
- a forgalomba hozatal, a kereskedés, a kínálás, az átadás [Btk. 185/A. § (1) bekezdés b) pontja],
- behozatal, kivitel, átszállítás, megszerzés, tartás [Btk. 185/A. § (1) bekezdés c)–d) pontja],
- felhasználás [Btk. 185/A. § (1) bekezdés e) pontja].

Megjegyzendő, hogy a gyógyszerhamisítás elkövetési magatartásai lényegét tekintve megegyeznek a Btk. XVII. Fejezetében felsorolt bűncselekmények elkövetési magatartásaival.

A tényállás Btk. Különös Részebe történő *beiktatásának jogpolitikai indoka* alapvetően Magyarország Európai uniós kötelezettségének a teljesítése.

A 2018. évi CXVIII. törvény általános indokolása szerint: „A 2017/2103/EU irányelv⁷ az Egyesült Nemzetek pszichotrop anyagokról szóló 1971. évi egyezménye⁸ (a továbbiakban: Pszichotrop Egyezmény) hatálya alá tartozó valamennyi anyagot kábítószernek tekinti, a Btk. viszont csak a melléklet I. (P1) és II. (P2) Jegyzékében meghatározott veszélyes pszichotrop anyagokat sorolja a kábítószernek közé. Erre figyelemmel az előterjesztés szerinti Btk.-módosítás alapján a gyógyszer kikerül az egészségügyi termék fogalmi köréből, és új tényállásban kerülnek szankcionálásra a gyógyszerekkel kapcsolatos elkövetési magatartások, így biztosítva a 2017/2103/EU irányelvnek való teljes körű megfelelést és a Btk. belső koherenciáját. A törvény emellett más, a Btk. 186. §-ára⁹ utaló törvények technikai jellegű módosítását is tartalmazza, amely az új tényállás (gyógyszerhamisítás) miatt szükséges”.¹⁰ Ugye, minden világos, ezt még a „Mari néni” is megérti...

A Btk. 185/A. §-ához fűzött részletes indokolás lényegében szó szerint megismétli az általános indokolásban írtakat, pontosabban annak vágott (vagy inkább némiképpen rövidített) változata: az eredeti általános indokolás nyolc-, a részletes pedig hétsoros.

A gyógyszerhamisítás törvényi tényállását a melléklet tartalmazza.

Oktatással összefüggő jogosulatlan tevékenység

Az oktatással összefüggő jogosulatlan tevékenység (Btk. 343/A. §) a Btk. Különös Részének XXXIII. Fejezetében (A közbizalom elleni bűncselekmények) kapott helyet. *A bűncselekmény jogi tárgya a közbizalom, amely*

- egyfelől a felsőoktatásban megszerezhető szakképzettséget igazoló oklevelek vagy iskolarendszeren kívüli képzésben, illetve iskolai rendszerű szakképzésben megszerezhető szakképesítést igazoló bizonyítványok hi-telességében,
- másfelől a nemzeti felsőoktatásról szóló törvényben¹¹ meghatározott szakképzettséget igazoló oklevelek, tudományos fokozatok, címek vagy rövidítések jogszerű adományozásában

nyilvánul meg.

Az oktatással összefüggő jogosulatlan tevékenység *alapesete vétség* (két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő). *Privilegizált esete nincs. Előké-születét a törvény nem rendeli büntetni.*

A tényállás jogtechnikai felosztása: a Btk. 343/A. § két bekezdésből áll. Az (1) bekezdés pontokra, az (1) bekezdés b) pontja négy alpontra tagozódik. Az (1) bekezdés az *alapeset*. A (2) bekezdés a *minősített eset*.

A Btk. 343/A. § *elkövetési tárgyai*

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2017. november 15-i (EU) 2017/2103 irányelve a 2004/757/IB tanácsi kerethatározatnak a kábítószer fogalm meghatározása új pszichoaktív anyagokkal való kiegészítése céljából történő módosításáról és a 2005/387/IB tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről.

⁸ 1979. évi 25. törvényerejű rendelet a pszichotrop anyagokról szóló, Bécsben az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény kihirdetéséről.

⁹ Egészségügyi termék hamisítása (Btk. 186. §).

¹⁰ Forrás: Complex jogtár adatbázisa – <https://uj.jogtar.hu/> – Wolters Kluwer Hungary Kft. (letöltés: 2019. december 18.).

¹¹ A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény.

- a felsőoktatásban megszerezhető *szakképzettséget igazoló oklevél* vagy iskolarendszeren kívüli képzésben, illetve iskolai rendszerű szakképzésben megszerezhető *szakképesítést igazoló bizonyítvánnyal összetéveszthető okirat* [343/A. § (1) bekezdés a) pontja];
- a nemzeti felsőoktatásról szóló törvényben meghatározott vagy azzal összetéveszthető
 - ✓ *szakképzettséget igazoló oklevél* [343/A. (1) bekezdés ba) pontja],
 - ✓ *tudományos fokozat, cím vagy rövidítés* [343/A. § (1) bekezdés bb)–bd) pontja].

A 343/A. § (1) bekezdés bd)–bd) pontjaiban felsoroltak csak abban az esetben minősülnek elkövetési tárgyakkak, ha tárgyasult (praktikusan okirati) formában jelennek meg.

Az oktatással összefüggő jogosultalan tevékenység elkövetési magatartásai

- a Btk. 343/A. § (1) bekezdés a) pontjában felsorolt okiratok kiállítása;
- a Btk. 343/A. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározott elkövetési tárgyak (jogosultalan) adományozása.

A 2019. évi CXI. törvény, pontosabban a T/8018. számú törvényjavaslat¹² általános indokolása szerint: „A Btk. módosítása kiterjed az oktatással összefüggő jogosultalan tevékenység új tényállásának létrehozására is” (ennyi, és nincs tovább). Ehhez nem tudok mit hozzáfűzni: valóban, a 2019. évi CXI. törvény 14. §-a (a törvényjavaslatban még 12. §-a) – 2020. február 15-i hatállyal – a Btk. XXXIII. fejezetébe beiktatta az oktatással összefüggő jogosultalan tevékenység (Btk. 343/A. §) tényállását.

A 12. §-hoz fűzött *részletes indokolás* értelmében „az is *bűncselekményt követ el, aki az erre jogosult intézményeken kívül szakképzettséget igazoló oklevelet vagy bizonyítványt állít ki, illetve enélkül, adományoz >>titulust<<.*”

Az oklevél kiállításával „nem valódi végzettséget igazoló oklevél lemásolása és ezzel hamisítása a cél, hanem az oklevél kiállítója azt a hamis látszatot kelti szándékosan, hogy jogosult – egyébként államilag el sem ismert, nem létező – végzettséget, szakképzettséget >>igazoló<< oklevél vagy bizonyítvány kiállítására.”

„Az új tényállás közokirat-hamisítástól való megkülönböztetését az indokolja, hogy a Btk. 342. § (1) bekezdés a) pontja szerinti közokirat-hamisítás elkövetési magatartás (hamis közokirat készítése, tartalmának meghamisítása) esetén egy valódiként nem létező közokirat a valódiság látszatával jön létre, amely alakilag hamis, azaz annak készítője nem azonos a kiállítóként feltüntetettrel. Az új tényállás azonban nem egy jogosult által kiállított, a létező közokiratnak látszólag mindenben megfelelő, valódinak látszó okirat kiállítására szabályoz, hanem egy arra nem jogosult által kiállított, nem valódi szakképzettséget, szakképesítést igazoló, de az oklevél, bizonyítvány formai kelleit látszólag tartalmazó iratot állít ki” (ajjjaj, kezdem elveszíteni a fonalat).

Az oktatással összefüggő jogosultalan tevékenység szankcionálási körével kapcsolatos jogalkotói szándék a felsőoktatásban megszerezhető végzettséget igazoló oklevél mellett kiterjed az iskolarendszeren kívüli képzésben

¹² <https://www.parlament.hu/irom41/08018/08018.pdf> – Országgyűlés – Irományok (letöltés: 2019. december 21.). Megjegyzés: a 2019. évi CXI. törvény indokolása az Irományok letöltésekor még nem volt elérhető.

(felnőttképzésben), valamint az iskolai rendszerű képzésben (felnőttoktatásban) kiadható okiratokra is.

A hatályos szabályozás nem ad meghatározást a bizonyítvány fogalmára, tekintettel annak köznyelvi, köznapri érthetőségére, ugyanakkor kétség esetén a külföldi bizonyítványok és oklevelek elismeréséről szóló 2001. évi C. törvény 1. § (3) bekezdése szerinti definíció hívható fel, miszerint: >>bizonyítvány, illetve oklevél az alap-, közép- vagy felsőfokú végzettséget, alap-, közép- vagy felsőfokú szakképesítést, felsőfokú szakképzettséget, illetve tudományos fokozatot tanúsító okirat. Bizonyítványnak, illetve oklevélnek tekintendő az ezekkel azonos hatályú okirat is<<.

A tényállás alapján büntetni rendelt tevékenységek társadalomra való veszélyessége különösen magas, tekintettel arra, hogy ezek által növekszik a címmel visszaélők száma.”

Igen... Ehhez nincs mit hozzáfűznöm, vagy ahogy szokták volt mondani (írni) *no comment*.

Az oktatással összefüggő jogosulatlan tevékenység törvényi tényállását a melléklet tartalmazza.

Melléklet

Gyógyszerhamisítás

185/A. § (1) Aki

a) gyógyszert vagy állatgyógyászati készítményt meghamisít, illetve hamis gyógyszert vagy állatgyógyászati készítményt forgalomba hoz, vagy

b) hamis, meghamisított vagy Magyarországon nem engedélyezett gyógyszert vagy állatgyógyászati készítményt forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, illetve indokolatlan mennyiségben kínál, átad,

c) hamis vagy meghamisított gyógyszert vagy állatgyógyászati készítményt az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít, vagy indokolatlan mennyiségben megszerz, tart,

d) Magyarországon nem engedélyezett gyógyszert vagy állatgyógyászati készítményt indokolatlan mennyiségben megszerz, tart, az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít,

e) gyógyszerhez vagy állatgyógyászati készítményhez kapcsolódó eredeti dokumentumot kereskedelmi céllal rendeltetésétől eltérően felhasznál, büntetés miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotrop¹³ anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének III. vagy

IV. Jegyzékében meghatározott pszichotrop anyag tartalmú gyógyszerre, illetve a bejelentési kötelezettség megsértésével, engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve ilyen gyógyszer hatóanyagára követik el, a büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.

(3) A büntetés az (1) bekezdés a) és b) pontjában meghatározott esetekben

a) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékossgot vagy súlyos egészségromlást,

b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált okoz.

(4) A büntetés a (2) bekezdésben meghatározott esetben

a) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdés a) vagy

b) pontja szerinti bűncselekmény maradandó fogyatékossgot vagy súlyos egészségromlást,

b) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdés a) vagy b) pontja szerinti bűncselekmény halált okoz.

(5) Aki a bűncselekményt

a) egészségügyi dolgozóként,

b) gyártásra, nagykereskedelemre, közvetlen lakossági ellátás végzésére engedéllyel rendelkező szervezet alkalmazottjaként, vagy

c) bünszövetségben

követi el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben egy évtől öt évig terjedő

¹³ A törvényszövegben „*pszichotrop*” anyag szerepel, azonban az MTA Helyesírási tanácsadó portálja, valamint a magyar helyesírás szabályai szerint a „*pszichotrop*” a helyes. Forrás: <https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/> (letöltés: 2019. december 21.); Magyar Tudományos Akadémia: A magyar helyesírás szabályai, 464. oldal (Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015).

szabadságvesztéssel, a (2) bekezdésben meghatározott esetben két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Az (5) bekezdés szerint büntetendő, ha a hamis, meghamisított vagy Magyarországon nem engedélyezett gyógyszer vagy állatgyógyászati készítmény a felhasználók számára széles körben válik hozzáférhetővé.

(7) Aki az (1)–(6) bekezdésben meghatározott gyógyszerhamisításra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(8) E § alkalmazásában

a) indokolatlan mennyiség alatt olyan mennyiséget kell érteni, amelyről megállapítható, hogy nem valamely meghatározott személy személyes szükségleteinek kielégítését célozza,

b) Magyarországon nem engedélyezett gyógyszer vagy állatgyógyászati készítmény alatt érteni kell azt a terméket is, amelyben gyógyszerhatóanyagot az adott termék összetételére vonatkozó jogszabályi előírások megsértésével használnak fel. Engedélyezett gyógyszernek kell tekinteni azt a magyarországi forgalomba hozatali engedéllyel nem rendelkező gyógyszert is, amelyre nézve olyan, az (1) bekezdés b) vagy d) pontjában meghatározott

magatartást fejtenek ki, amely jogszabályban előírt hatósági engedély birtokában vagy bejelentést követően jogszerűen végezhető.

Oktatással összefüggő jogosulatlan tevékenység

343/A. § (1) Aki

a) felsőoktatásban megszerezhető szakképzettséget igazoló oklevéllel vagy iskolarendszeren kívüli képzésben, illetve iskolai rendszerű szakképzésben megszerezhető szakképesítést igazoló bizonyítvánnyal összetéveszthető okiratot állít ki, vagy

b) a nemzeti felsőoktatásról szóló törvényben meghatározott vagy azzal összetéveszthető

ba) szakképzettséget igazoló oklevelet,

bb) tudományos fokozatot,

bc) címet vagy

bd) rövidítést

jogosulatlanul adományoz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követi el, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Forrás- és irodalomjegyzék

CompLex jogtár adatbázisa – <https://uj.jogtar.hu/> – Wolters Kluwer Hungary Kft. (letöltés: 2019. december 18.)

<https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/> – Helyesírási tanácsadó portál (letöltés: 2019. december 21.)

<https://www.parlament.hu/irom41/08018/08018.pdf> – Országgyűlés – Irományok (letöltés: 2019. december 21.)

Magyar Tudományos Akadémia: A magyar helyesírás szabályai (Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015)

Szakkikkek és tanulmányok

Rovatvezető: Dr. Kovács Gyula

Dr. Kállai Kitti¹⁴

A fiatalok fogalma, a Btk. szankciórendszerének fiatalokra vonatkozó sajátosságai

„Esélyt adunk, utat mutatunk”¹⁵

1. A fiatalok fogalma

A büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából az életkornak meghatározó, döntő jelentősége van. A fiatalok elkövetőkre, éppen életkori sajátosságokra tekintettel enyhébb szankciók és külön szabályok vonatkoznak a büntetőjogban. A fiatalokra vonatkozó, speciális büntető anyagi jogi rendelkezések részletes bemutatása előtt azonban elengedhetetlennek tartom néhány fontos fogalom tisztázását. Mindenekelőtt, hogy a büntetőjogban ki a gyermekkorú és ki minősül fiataloknak?

Mi sem tűnik egyszerűbbnek, könnyebbnek, mint meghúzni egy életkori határvonalat, amitől kezdve, az elkövető ugyan még fiatalokként, de már büntetőjogi szempontból felelősségre vonható. Ráadásul az életkor megállapítása ténykérdés, amely mindenféle bizonyítási nehézség nélkül a születési anyakönyvi kivonatból vagy személyi igazolványból megállapítható. Azonban ez mégsem olyan egyszerű, hiszen felmerül a kérdés: hol húzódjanak a büntetőjogi felelősségre vonás határai?¹⁶

A büntethetőség alsó korhatára Európában sem egységes, meglehetősen színes képet mutat. E határ Angliában 10 év, Hollandiában 12 év, Spanyolországban és Portugáliában 16 év. A legtöbb európai országban – példálózó jelleggel Németország, Ausztria, Olaszország, Svédország, Csehország, Dánia, Finnország – azonban a büntetőjogi felelősség kezdete a 14. életév, pontosítva a 14. vagy a 15. éves életkor betöltése.¹⁷

A 2013. július 1. napjával hatályba lépett Btk. (a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény) büntethetőségi korhatárt érintő rendelkezései fordulópontot és változást jelentettek a fiatalok büntetőjogában.

¹⁴ A szerző a Nagykáta Járásbíróságon bírósági titkár.

¹⁵ Az EMMI Aszódi Javítóintézete mottója – <http://www.aszod-afi.hu/> (letöltés: 2019. december 17.).

¹⁶ PÁPAI-TARR Ágnes: Büntetéskezelési anomáliák az elkövető életkora kapcsán, 100. oldal (Magyar Jog 2019/2. szám).

¹⁷ BELOVICVS Ervin (szerk.): Büntetőjog I. Általános Rész, 217. oldal (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017).

A Btk. 105. § (1) bekezdésének eléggé egyértelműnek tűnő meghatározása szerint: „*Fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem*”. Ezt a szabályt azonban nem csak önmagában kell értelmezni, hanem össze kell vetni a gyermekkorra, mint büntethetőséget kizáró okra vonatkozó, a Btk. 16. §-ban írt rendelkezéssel. A Btk. 16. §-a értelmében: „*Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)–(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a terrorcselekmény [314. § (1)–(4) bekezdés], a rablás [365. § (1)–(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)–(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással*”.

A büntethetőség alsó határának 12. életévtől történő meghatározása azonban egyáltalán nem új keletű hazánkban. Az első büntető törvénykönyv, a Csemegei Kódex¹⁸ hatálybalépésétől 1961-ig – közel 80 éven keresztül – ez volt a legalacsonyabb korhatár, és a büntetőjogi felelősségre vonáshoz minden esetben vizsgálni kellett az elkövetők értelmi és erkölcsi fejlettségét.¹⁹ A büntethetőség alsó határát az 1961. évi „népköztársasági” Btk.²⁰ emelte fel 14. életévre, és az 1978. évi IV. törvény²¹ (régii Btk.) szintén itt húzta meg a büntethetőség alsó határát.

Főszabályként a hatályos Btk. a büntethetőség alsó határát továbbra is a tizennegyedik életévben határozza meg, amelynek indoka az, hogy a gyermekek nagyobb része a tizennegyedik életév betöltésekor fejezi be az általános iskolai tanulmányokat, és ezzel egyidejűleg ér el olyan testi és szellemi fejlettséget, ami alapján büntetőjogilag felelősségre vonható. Napjainkban azonban a biológiai fejlődés felgyorsult, a gyermekek előbb érnek, és az információs forradalom következtében a gyermeket már a tizennegyedik életévének betöltése előtt is érik olyan hatások, amelyekről korábban védve voltak (több száz tévé csatorna, mobiltelefon, internet, továbbá újabb és újabb technikai eszközök, vívmányok). A tizenkettő és tizennégy év közötti gyerekek körében is egyre nagyobb mértékben elterjedt az erőszakos érdekvényesítés, ezért a jogalkotó a kirívóan agresszív, élet ellen irányuló bűncselekmények esetében a büntethetőségi korhatár leszállítását látta indokoltnak,²² amikor a Btk. 16. §-ában tételesen felsorolt bűncselekmények esetében a büntethetőség alsó korhatárát a tizenkettedik életévnél húzta meg.

Így az a különös helyzet állt elő, hogy a fiatalok alsó határa (12 év) alacsonyabb lett, mint a gyermekkor felső határa (14 év). Ugyanakkor azonban a fiatalok egy részénél a gyermekkor büntethetőségi akadályt képez, míg a

¹⁸ Az 1878. évi V. törvénycikk, a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (Csemegei Kódex).

¹⁹ DR. KENESE Attila: A 12–14 életév közötti bűnelkövetőkkel kapcsolatos új rendelkezések gyakorlati alkalmazásának kérdései – A belátási képesség – <https://mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmanyok/103-dr-kenese-attila-a-12-14-eletev-kozotti-bunelkovetokkel-kapcsolatos-uj-rendelkezesek-gyakorlati-alkalmazasanak-kerdesei-a-belatasi-kepesseg> – Magyar Bírói Egyesület honlapja (letöltés: 2019. december 17.).

²⁰ A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény (népköztársasági Btk.).

²¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (régii Btk.).

²² A Btk. 16. §-ához fűzött indoklás.

gyermekkorúak egy része, mint fiatalok válik büntethetővé. Összefoglalva megállapíthatjuk az alábbiakat:

- gyermekkorú, és emiatt nem büntethető, minden, (az elkövetéskor) 12. életévét be nem töltött személy,
- gyermekkor miatt nem büntethető az a fiatalok, aki nem a Btk. 16. §-ában meghatározott cselekményeket követte el, vagy bár az ott meghatározottakat követte el, de az elkövetéskor nem rendelkezett belátási képességgel,
- fiatalokként, de azon belül is, speciális szabályok szerint [Btk. 105. § (2) bekezdés második fordulat] büntetendő, aki a Btk. 16. §-ában meghatározott cselekményeket követte el és belátási képességgel rendelkezett,
- fiatalokként és a XI. Fejezetben írt szabályok szerint büntetendő, aki az elkövetéskor a 14. évét már betöltötte, de a 18. évét nem,
- felnőttkorú pedig az, aki az elkövetéskor a 18. életévét már betöltötte.²³

A Btk. tehát a 16. §-ban meghatározott hat bűncselekmény esetében a gyermekkorú bűnelkövetők büntetlenségét feloldja, és akkor teszi lehetővé a 12. életévét betöltött elkövető büntetőjogi felelősségre vonását, ha az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

A Btk. ugyan nem határozza meg a „*belátási képesség*” fogalmát, azonban egyértelmű, hogy az merőben különbözik a kóros elmeállapot miatt kizárt beszámítási képességtől. Akinél a beszámítási képesség hiányzik, annál – az adott konkrét cselekményre vonatkoztatva – értelemszerűen a belátási képesség vizsgálata már szükségtelen, hiszen a belátási képesség csak a beszámítási képesség megléte esetén vizsgálendő. Fontos viszont, hogy abban az esetben, ha a tizenkettedik életévét betöltött, de a tizenegyedik életévét még nem betöltött elkövető beszámítási képessége valamilyen elmebetegségtől csupán bármilyen fokban korlátozott, akkor még szükséges a belátási képesség vizsgálatának lefolytatása. Mind a beszámítási, mind pedig a belátási képességet a cselekmény elkövetéskori időpontjára vonatkozóan kell vizsgálni és megállapítani. A beszámítási képesség – később kialakuló betegségek, elmebetegségek miatt – az eljárás során változhat, ezzel szemben a belátási képesség folyamatosan bővülő jellegű, elvesztése csak a beszámítási képesség elvesztésével összefüggésben alakulhat ki.²⁴ Természetesen a beszámítási és a belátási képesség hiánya egyaránt büntethetőségi akadályt jelent a bűncselekmény elkövetésekor a 12. életévét betöltött, de a 14. életévét még nem töltött elkövető esetében. Az elkövetéskor 12–14. életév közötti fiatalok vonatkozásában a beszámítási és a belátási képesség vizsgálata érdekében – a megalapozott gyanú közlését követően – haladéktalanul gondoskodni kell igazságügyi elmeorvos szakértő kirendeléséről.²⁵ Annak bizonyítása, hogy a tizenkettedik életévét betöltött elkövető rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással, az ügyészség feladata. A fiatalok büntetőügyeivel kapcsolatos ügyészségi szakfeladatok ellátásáról szóló 11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás 25. §-a értelmében, a belátási képesség

²³ VASKUTI András: Az életkor és a fiatalokra vonatkozó rendelkezések az új Btk.-ban. 178. oldal (Jogtudományi Közlöny 2015/4. szám).

²⁴ VASKUTI (2015), 180. oldal.

²⁵ Vedd össze a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) 686. §, valamint az igazságügyi szakértői működéséről szóló 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 19/A § rendelkezéseivel.

vizsgálatára az elemállapotra vonatkozóan elvégzett igazságügyi elmeorvos szakértői vizsgálat eredményének ismeretében kerülhet sor. Amennyiben a fiatalkorú beszámítási képessége kizárt, a belátási képessége tekintetében a további vizsgálat szükséges. A beszámítási képesség korlátozottsága önmagában a belátási képességet nem zárja ki, és annak vizsgálatát nem teszi mellőzhetővé. Az ügyészség a szakértői vélemény és a rendelkezésre álló valamennyi adat együttes, körütekintő értékelésével foglal állást a cselekmény következményei felismeréséhez szükséges belátás meglétéről, és annak alapján – a törvényi feltételek fennállása esetén – a vádemelésről vagy egyéb ügyészségi intézkedésről, továbbá az eljárásnak büntetethez kizáró okból [Btk. 15. § a) pont, 16. §] történő megszüntetéséről, illetve ilyen okból a nyomozó hatóságnak az eljárás megszüntetésére utasításáról.

Mindenképpen különbséget kell tenni büntetőjogi értelemben a gyermekkor, a fiatalkor és a kiskorúság fogalmai között. Hatályos büntetőjogunkban a gyermekkor büntetethez kizáró ok. A *gyermekkorú* személy büntetendő cselekményéért nem vonható büntetőjogilag felelősségre. Azonban azt el kell mondani, hogy ez nem jelenti azt, hogy ne lehetne az ilyen személlyel szemben bizonyos intézkedéseket, így elkobzást [Btk. 72.§ (4) bekezdése a) pont], vagyonelkobzást [Btk. 75.§ (2) bekezdése a) pont], illetve az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét [Btk. 77.§ (2) bekezdése] alkalmazni. A *fiatalkorú* a bűncselekmény elkövetője, aki tettéért – a fiatalkorúakra irányadó sajátos anyagi jogi és eljárásjogi szabályok figyelembevételével – büntetőjogi felelősséggel tartozik. Ezen fogalmaktól meg kell különböztetni a kiskorúságot, amely lényegében polgári jogi fogalom: a *kiskorú*²⁶ azt a 18. életévét még be nem töltött személyt jelöli, aki nem elkövetői minőségben vesz részt az eljárásban, hanem alapvetően sértetti oldalon.²⁷ Megjegyzendő a házasságkötéssel nagykorúságot szerzett polgári jogi személy vonatkozásában, hogy ez a büntetőjogi felelősséget nem befolyásolja. A büntetőjog számára fiatalkorú marad a házasságkötés folytán polgári jogilag nagykorúvá vált személy.²⁸

A gyakorlatban döntő jelentőséggel bírhat, hogy a fiatalkorú elkövető a 12., illetve 14. születésnapját követő napon vonható büntetőjogi felelősségre. Így – amint azt a Büntetőjogi Döntvénytárban 3838. szám alatt közzétett eseti döntés is kifejti – azt, aki a bűncselekményt 18. életévének betöltése napján követi el, a Btk. szerint a büntető törvény alkalmazása körében fiatalkorúnak kell tekinteni.²⁹ Ebből egyértelműen kitűnik, hogy abban az esetben, ha az elkövető a tizennegyedik, valamint a Btk. 16. §-ban felsorolt hat bűncselekmény elkövetése esetén a tizenkettedik születésnapján követi el a terhére rótt bűncselekményt, még gyermekkorúnak számít, így nem büntethető.

Ejteni kell pár szót a *fiatal felnőttkorról*, mint a büntetés kiszabás során fegyelmbe vehető enyhítő körülményről. A hatályos Btk. elfogadását és hatálybalépését megelőzően felmerült a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseknek a fiatal felnőttekre való kiterjesztése, de végül a Btk. a javaslatok ellenére a

²⁶ Kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá válik. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 2:10. § (1) bekezdése.

²⁷ POLT Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár 2. kötet, 184–185. oldal (Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013).

²⁸ FEJES Péter: A fiatalkorú elkövetők büntető igazságszolgáltatásáról, 67. oldal (Ügyészek Lapja 2010/2. szám).

²⁹ BH1987. 267.

fiatal felnőttkort, mint önálló elkövetői kategóriát nem szabályozza.³⁰ A büntetés-kiszabás során értékelhető tényezőkről szóló 56. BK vélemény a büntetést befolyásoló alanyi tényezők között azonban két helyen is kifejezetten utal a fiatal felnőttkorra. Az egyik helyen rögzíti, hogy „a büntetlen előélet enyhítő körülmény, kivéve, ha az elkövető fiatalkorú vagy a fiatalkort néhány évvel meghaladott, ún. fiatal felnőtt”.³¹ A másik helyen pedig arról rendelkezik, hogy „a fiatalkor nem enyhítő körülmény, ilyennek értékelhető azonban, ha az elkövető a büntetethetőség határát jelentő tizennégy éves életkort nem sokkal haladta meg, vagy fiatal felnőtt volt, amikor a bűncselekményt elkövette”.³² A bírói gyakorlat a fiatal felnőtt korban történő elkövetést ennek megfelelően – általában – enyhítő körülményként értékeli a büntetés kiszabása során. Arra vonatkozóan, hogy a bírói gyakorlat szerint, hol van a fiatal felnőttkor felső határa, a kapcsolódó bírói döntések tükrében meglehetősen színes képet kapunk. Abban a bírói gyakorlat egységes és következetes, hogy a 18 és 21 éves kor közötti elkövetők fiatal felnőttnek minősülnek.³³ Azonban a bírói gyakorlatot megvizsgálva arra vonatkozóan már eltérés figyelhető meg, hogy a 21. éves életkor után értékelhető-e, és amennyiben igen, meddig lehet a terhelt életkora enyhítő körülmény. A bírói gyakorlatban található több olyan döntés is, ahol a bíróság a 22 éves elkövető javára értékelte enyhítő körülményként a fiatal felnőttkort.³⁴ Az eltérő bírói gyakorlat egységesítése érdekében, elsőként a Szegedi Ítéltábla foglalt állást, amikor a 2012/1. számú Büntető Kollégiumi véleményében kimondta, hogy fiatal felnőtt az a 18. életévét betöltött személy, aki a 24. életévét még nem töltötte be. A Büntető Kollégiumi vélemény indokolása szerint, a fiatal felnőtt fogalmát a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 5. § c) pontja határozza meg. Eszerint fiatal felnőtt „az a nagykorú személy, aki 24. évét nem töltötte be”. A Büntető Kollégium álláspontja értelmében „a Gyvt. rendelkezései is alátámasztják azt az általános társadalmi megítélést, miszerint a nagykorú személy 24. életévének betöltésével éri el értelmi és erkölcsi fejlődésének azt a fokát, illetve szerez olyan jellegű és mértékű élettapasztalatot, amelynek birtokában már nem indokolt, hogy a törvény fiatal korára tekintettel kedvezményben vagy védelemben részesítse. Ezen véleményhez csatlakozott a Debreceni Ítéltábla 3/2012. számú Büntető Kollégiumi véleményével”. A jövőre nézve iránymutató lehet a Kúria 2015-ös elvi döntése, ahol a fiatal felnőttkor határát a kialakult ítélkezési gyakorlatra hivatkozva 18 és 21 év között határozza meg.³⁵ Azonban mégis azt gondolom, hogy mindenképpen szükség lenne egy egységes jogalkalmazói iránymutatásra arra vonatkozóan, hogy hol húzódik meg a fiatal felnőttkor felső határa, vagyis hány éves korig vehető figyelembe a fiatal felnőttkor, mint enyhítő körülmény. Igazságtalannak tűnik ugyanis, hogy a fiatal felnőttkor enyhítő körülményként történő figyelembevétele – amelyet a bíróság olykor nyomatékosan vesz figyelembe a terhelt

³⁰ PÁPAI-TARR Ágnes (2019), 104. oldal.

³¹ 56. BKv. II/1. pontja.

³² 56. BKv. II/4. pontja.

³³ A Fővárosi Törvényszék B.1681/2014/91., a Kecskeméti Törvényszék B.113/2015/15. és a Zalaegerszegi Törvényszék B.34/2015/32. számú döntései.

³⁴ A Debreceni Ítéltábla Bf.912/2014/6., a Fővárosi Törvényszék B.170/2016/40., a Nyíregyházi Törvényszék B.802/2015/37. és a Pécsi Ítéltábla Bhar.II.3/2014/7. számú döntései.

³⁵ EBH2015. B. 28.

javára a büntetés kiszabása során – attól függ, hogy a terhelt éppen hol követte el az adott bűncselekményt, hol lakik, ügyét éppen melyik bíróság vagy bíró tárgyalja.³⁶

2. A Btk. szankciórendszerének főbb jellemzői

A Btk. szankciórendszere alapvetően a korábbi – 2013. június 30. napján hatályát veszített –, 1978. évi IV. törvény (régi Btk.) szabályaira épül, kisebb-nagyobb módosításokkal. A hatályos Btk. új büntetési nemként beiktatta az elzárást és a sportrendezvények látogatásától való eltiltást, valamint a kitiltás elvesztette mellékbüntetés funkcióját és önállóan alkalmazható büntetéssé lépett elő, továbbá az intézkedések katalógusa két új intézkedéssel bővült, bekerült a jóvátételi munka és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele.³⁷

A hatályos Btk. szankciórendszerét a jogkövetkezmények kettőssége jellemzi, amely a büntetések mellett intézkedések alkalmazását is lehetővé teszi. E dualista szankciórendszerben továbbra is a büntetések töltenek be elsődleges, meghatározó szerepet, míg az intézkedések inkább kisegítő jelleggel funkcionálnak, elsősorban a speciális prevenció fokozottabb érvényre juttatására hivatottak. Amíg a büntetések csak tényállásszerű, jogellenes és bűnös cselekmény miatt alkalmazható jogkövetkezmények, addig egyes intézkedéseknél elegendő a tényállásszerű cselekmény jogellenessége. A törvényi szabályozás vonatkozásában megállapítható, hogy a jogkövetkezmény-rendszerünk egyértelműen szabadságvesztés-centrikus. Szankciórendszerünk továbbá relatíve meghatározott, azaz a jogalkotó a Btk.-ban rögzíti a konkrét bűncselekmények tekintetében kiszabható büntetés nemét és mértékét, a mérték tekintetében előírja a büntetés alsó és felső határát.³⁸ E két határ, a jogalkotó által meghatározott büntetési tételkeret között egyediesíti a jogalkalmazó a kiszabott büntetést. A hatályos szankciórendszert továbbra is hármas felosztás jellemzi, büntetésekből, most már egyetlen mellékbüntetésből és intézkedésekből áll.

A büntetéseket a Btk. 33. § (1) bekezdése taxatív felsorolja:

- a) a szabadságvesztés,
- b) az elzárás,
- c) a közérdekű munka,
- d) a pénzbüntetés,
- e) a foglalkozástól eltiltás,
- f) a járművezetéstől eltiltás,
- g) a kitiltás,
- h) a sportrendezvények látogatásától való eltiltás,
- i) a kiutasítás.

A törvény miniszteri indoklása szerint e sorrend, az első négy büntetési nemet tekintve, megfelel a büntetések súlyosságát is kifejező rangsornak. A szabadságvesztés tehát a legszigorúbb büntetési nem, ezt követi az ugyancsak személyi szabadság elvonásával járó elzárás. A közérdekű munka, illetve a pénzbüntetés a szankciórendszerben azért foglal el súlyosságát tekintve

³⁶ PÁPAI-TARR Ágnes (2019), 106. oldal.

³⁷ NAGY Ferenc: A szankciórendszer, 2. oldal (Jogtudományi Közlöny, 2015/1. szám).

³⁸ NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része, 249. oldal (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010).

előkelő helyet, mert mindkettő büntetési nem esetén lehetőség nyílhat a szabadságvesztésre történő átváltoztatásra.³⁹

A Btk. szankciórendszerének egyetlen mellékbüntetése a közügyektől eltiltás. A Btk. 61. § (1) bekezdése értelmében: *„A közügyek gyakorlásától el kell tiltani azt, akit szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélnék, és méltatlan arra, hogy azok gyakorlásában részt vegyen”*. A közügyektől eltiltás, mint járulékos jellegű szankció határozott ideig tart, minimum egy, maximum tíz évig [Btk. 62. § (1) bekezdése].

A differenciált büntetéskiszabást, az egyediesítést szolgálja, hogy egyes büntetések főszabályként nemcsak önállóan, hanem a Btk. 33. § (5) és (6) bekezdésben foglalt jogszabályi korlátok között, egymás mellett is kiszabhatók.

Ha a bűncselekményt a Btk. elzárással rendeli büntetni, az elzárás kiszabása nem kötelező, mivel elzárás helyett a bíróság önállóan alkalmazhat közérdekű munkát, pénzbüntetést, foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást, kiltitást, sportrendezvények látogatásától való eltiltást vagy kutasítást, de e büntetések közül egyszerre több is kiszabható, illetve arra is van törvény adta lehetőség, hogy e büntetési nemek az elzárás mellett, azzal együtt kerüljenek alkalmazásra. A Btk. jelenleg tizennégy bűncselekmény elkövetését rendeli elzárással büntetni: példálózó jelleggel a magántitok megsértésének alapesetét [Btk. 223. § (1) bekezdése]; a levéltitok megsértésének alapesetét [Btk. 224. § (1) bekezdése]; a hatóság félrevezetésének privilegizált esetét [Btk. 271. § (3) bekezdése]; a tanúvallomás jogosulatlan megtagadását (Btk. 277. §); az intellektuális közírást-hamisítás gondatlan alakzatát [Btk. 342. § (3) bekezdése].

Nem szabható ki:

- a) szabadságvesztés mellett az ugyancsak szabadságelvonó elzárás, illetve a közérdekű munka,
- b) kiutasítás mellett közérdekű munka vagy pénzbüntetés,
- c) életfogytig tartó szabadságvesztés mellett pénzbüntetés [Btk. 33. § (6) bekezdése].

A Btk. 108. § (2) bekezdése a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések között pedig kimondja: *„Javítóintézeti nevelés mellett nem szabható ki szabadságvesztés, elzárás vagy közérdekű munka”*.

A hatályos Btk. 33. § (4) bekezdése rendelkezik arról, hogy a kisebb tárgyi súlyú bűncselekmények elkövetése esetén a szabadságvesztés helyett egy vagy több más büntetés is kiszabható, illetve a szabadságvesztés helyett rövidebb tartamú szabadságelvonás (elzárás) alkalmazható, a szabadságelvonással nem járó szankciók alkalmazásának lehetőségét ezzel is szélesítve. Amennyiben tehát a különös részi deliktum büntetési tételének felső határa háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb, a bíróság az enyhítő szakasz (Btk. 82. §) alkalmazása nélkül a szabadságvesztés-büntetés helyett bármely másik büntetési nemet alkalmazhatja, ide értve az elzárást is. Emellett, e szakasz értelmében, a cselekmény súlyával arányban álló joghátrány alkalmazása érdekében több büntetési nem együttesen is kiszabható. A Btk. hivatkozott rendelkezésének alkalmazása kapcsán azonban az elkövetői kör tekintetében is korlátot állít fel a törvény. Az erőszakos többszörös visszaesők esetén a Btk. 90. § (1) bekezdése alapján ugyanis nincs helye a kérdéses szakasz alkalmazásának.⁴⁰

A Btk. az intézkedéseket a 63. § (1) bekezdésében sorolja fel, amelyek a következők: a megrovás, a próbára bocsátás, a jóvátételi munka, a pártfogó

³⁹ Btk. 33. §-ához fűzött indokolás.

⁴⁰ KARSÁI Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz, 109–112. oldal (CompLex Kiadó, Budapest, 2013).

felügyelet, az elkobzás, a vagyoneklobzás, az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele, a kényszergyógykezelés és a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedés. Az intézkedések alkalmazására vonatkozó szabályokat a Btk. 63. § (2)–(4) bekezdései tartalmazzák:

- a megrovás, a próbára bocsátás és a jóvátételi munka, illetve – bár a törvényi felsorolásból kimaradt – a kényszergyógykezelés *önállóan, büntetés helyett* alkalmazható,
- az elkobzás, vagyoneklobzás és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele *önállóan és büntetés vagy intézkedés mellett is* alkalmazható,
- az egyedüli járulékos jellegű intézkedési nem a pártfogó felügyelet, amely *csak büntetés vagy intézkedés mellett* rendelhető el.

A büntetési nemek közül a szabadságvesztés-büntetéshez kapcsolódik, az intézkedési nemek közül pedig a próbára bocsátáshoz, valamint a jóvátételi munkához járulhat. Elrendelhető továbbá a feltételes ügyési felfüggesztés tartamára. A jogalkotó továbbá kiemeli, hogy kiutasítás mellett a pártfogó felügyelet nem rendelhető el, tekintettel arra, hogy a kiutasítás esetén a pártfogó felügyeletet nem lehet végrehajtani.

A *kényszergyógykezelés* gyógyító-védelmi jellegű intézkedés, amelynek célja elsősorban a kóros elmeállapotú terhelt gyógyítása, kezelése és ennek révén a bűnismétlés veszélyének kiküszöbölése.⁴¹ Ezen intézkedési nem sajátossága abban áll, hogy a bíróság a vádlottat a vád alól kóros elmeállapot (Btk. 17. §), azaz büntethetőséget (bűnösséget) kizáró ok miatt felmenti, és amennyiben a kóros elmeállapota miatt felmentett vádlott kényszergyógykezelésének feltételei fennállnak, elrendeli a vádlott kényszergyógykezelését.⁴² A kényszergyógykezelést az IMEI-ben kell végrehajtani.⁴³

3. A szankciórendszer fiatalokorra vonatkozó speciális szabályai

A hatályos magyar büntetőjogban a fiatalokorra nincs önálló törvényi szabályozás, hanem a Btk. – a korábbi két kódexhez hasonlóan – a fiatalokorra vonatkozó speciális normákat egy külön fejezetben szabályozza (XI. Fejezet – A fiatalokorra vonatkozó rendelkezések). E szabályozás a „*lex specialis derogat legi generali*” elvre épül (a speciális törvényi rendelkezés felülírja az általános szabályt). A különös szabály tehát lerontja az általános szabályt, vagyis ahol a Btk. külön szabályokat fogalmaz meg az általános részi rendelkezéshez képest a fiatalokorra, ott az az irányadó, a Btk. általános, felnőttkorúakra vonatkozó szabályai pedig akkor irányadóak, ha speciális rendelkezés nincs.

A fiatalokkal szemben valamennyi, a felnőttkorúak tekintetében is alkalmazható, Btk.-ban lévő intézkedés elrendelésére sor kerülhet. A XI. Fejezet az Általános Részben meghatározott intézkedések közül speciális, azaz az általános szabályoktól eltérő rendelkezéseket fogalmaz meg a próbára bocsátás, a jóvátételi munka és a pártfogó felügyeletnél, illetve a felnőttkorú elkövetőkre vonatkozó szabályoktól eltérően, további intézkedésként, javítóintézeti nevelés alkalmazását is lehetővé teszi a fiatalokkal szemben.

⁴¹ NAGY Ferenc (2015), 14. oldal.

⁴² Be. 566. § (3) bekezdése.

⁴³ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv. tv.) 326. § (1) bekezdése.

A fiatalok terheltekkel szemben alkalmazható legenyhébb büntetőjogi jogkövetkezmény a *megrovás*, amellyel legelőször az 1908. évi I. büntetőnovellában⁴⁴ (17. § 1. pontja) *dorgálás* néven találkozhattunk. Az I. büntetőnovella 19. §-a szerint a dorgálás abból áll, hogy a bíróság nyilvános tárgyaláson az elítélthez ünnepélyes, komoly intelmet intézett és figyelmeztette őt, hogy újabb bűntett vagy vétség elkövetése esetében, ellene szigorú büntetést fog alkalmazni. A megrovás erkölcsi jellegű elítélést jelent, a jogalkalmazó ügyészség vagy bíróság helytelenítését fejezi ki a jogellenes cselekmény miatt, és felhívja az elkövetőt, hogy tartózkodjon bűncselekmény elkövetésétől.⁴⁵ Speciális szabály erre az önállóan alkalmazható intézkedési fajtára nem vonatkozik, mégis megemlíti érdemmel, mivel a fiatalok elkövetőkkel szemben leggyakrabban kerül alkalmazásra (2017-ben a fiatalok terheltek 81,16%-ával szemben alkalmazták).⁴⁶

A *próbára bocsátás* mind a felnőttkorú, mind a fiatalok elkövetők esetében a büntetés kiszabásának a bíróság által meghatározott időtartamú elhalasztását jelenti, fiatalokkal szemben az általános szabálytól (vétség vagy három évnél nem súlyosabb bűntett elkövetésekor) eltérően, bármely bűncselekmény esetén alkalmazható, függetlenül a bűncselekményre rendelt büntetési tételtől. Az általános rendelkezésekhez képest, speciális szabály vonatkozik a fiataloknál a próbaidő tartamára, ami egy évtől két évig terjedhet (felnőttkorú elkövetők esetében egy évtől három évig). A próbaidő tartamát azonban – miként a felnőttkorú elkövetők vonatkozásában is – években vagy években és hónapokban kell meghatározni. A Btk. 65. § (4) bekezdése értelmében a próbára bocsátott (felnőttkorú terhel) pártfogó felügyelet alá helyezhető, míg a fiatalok terhel a próbára bocsátás próbaideje alatt a törvény erejénél fogva pártfogó felügyelet alatt áll [119. § (1) bekezdés b) pontja]. A próbára bocsátás megszüntetésének okai megegyeznek a felnőttkorúak és fiatalok esetében, azonban, ha a próbára bocsátást meg kell szüntetni, akkor felnőttkorúknál büntetést kell kiszabni, míg fiatalok esetében javítóintézetes nevelés is elrendelhető [Btk. 116. § (3) bekezdése].

A *jóvátételi munka* a hatályos Btk. által bevezetett intézkedési nem, amelynek lényege a közösség javára, jóvátétel formájában ingyenesen teljesített munkavégzés. A bíróság, a jóvátételi munka előírása mellett, az elkövető büntetőjogi felelősségét megállapítja, a büntetés kiszabását pedig egy évre elhalasztja.⁴⁷ A hatályos Btk. értelmében ezen intézkedést a bíróság – mind felnőttkorúak, mind fiatalok esetében – vétség, valamint a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett miatt írhatja elő a büntetés kiszabásának egy évre való elhalasztása mellett, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja így is elérhető [67. § (1) bekezdése]. A fiatalokkal szemben speciális szabály – a közérdekű munkához hasonlóan – akkor írható elő, ha a fiatalok az ügydöntő határozat meghozatalakor a tizenhatodik

⁴⁴ A büntető törvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi XXXVI. törvény cikk (I. büntetőnovella).

⁴⁵ Czakkerné Dr. Pásztor Anita: Gondolatok a fiatalokra vonatkozó speciális büntető anyagi jogi rendelkezésekről, 15. oldal (Büntetőjogi Szemle 2017/1. szám).

⁴⁶ A legfőbb ügyész B/1258. számú országgyűlési beszámolója az ügyészség 2017. évi tevékenységéről – <http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/orszaggyulesi-beszamololo/> – Magyarország Ügyészsége (letöltés: 2019. december 17.).

⁴⁷ KARSAI (2013), 249–250. oldal.

életévét betöltötte (Btk. 117. §). Szintén eltérő szabály, hogy fiatalkorúval szemben a jóvátételi munkavégzés előírása mellett pártfogó felügyeletet is el kell rendelni, míg a felnőttkorúak vonatkozásában a Btk. 67. § (1) bekezdése értelmében ez csak lehetőség.

A *pártfogó felügyelet* járulékos jellegű, az elkövetők ellenőrzését és társadalmi integritását egyaránt szolgáló, kettős természetű intézkedés, amely a speciálprevenციót egyrészt az elkövetők ellenőrzésével, felügyeletével, másrészt pedig a pártfogolt segítségével és támogatásával szolgálja.⁴⁸ A pártfogó felügyelet a fiatalkorúak vonatkozásában kötelező jelleggel érvényesülő jogintézmény, ellenben a felnőttkorú elkövetők esetében elsősorban lehetőség, két esetben pedig törvényi rendelkezésből fakad (Btk. 69. §). A Btk. a 119. § (1)–(2) bekezdéseiben rögzíti, hogy a fiatalkorú a feltételes szabadság tartama, a próbára bocsátás próbaideje, a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje, a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás tartama és a feltételes ügyészi felfüggesztés tartama alatt pártfogó felügyelet alatt áll, továbbá a fiatalkorú terhelten szemben a jóvátételi munkavégzés előírása mellett, pártfogó felügyeletet is el kell rendelni.

A *javítóintézeti nevelés* kizárólag fiatalkorúval szemben alkalmazható szabadságelvonással járó intézkedés, amelynek az elrendelésére bármilyen büncselekmény elkövetésekor sor kerülhet, ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. Szabályai a korábbiakhoz képest megváltoztak. A javítóintézeti nevelés leghosszabb tartamának felemelése a büntethetőségi korhatár szektorális leszállításával függ össze (a büncselekmény elkövetésekor 14. életévét be nem töltött személyekkel szemben ezen intézkedési nem a legszigorúbb szankció).⁴⁹ A hatályos Btk. értelmében tehát a javítóintézeti nevelés tartama egy évtől négy évig terjedhet [a régi Btk. 118. § (2) bekezdése ezt a felső határt három évben határozta meg], amely maximális tartam egységes intézkedésként sem léphető túl. Javítóintézeti nevelés nem rendelhető el azzal szemben, aki az ügydöntő határozat meghozatalakor a 20. életévét betöltötte. A Bv. tv. 382. § (1) bekezdése kimondja: *„Ha a fiatalkorú a huszonegyedik életévét betöltötte, az igazgató a javítóintézetből elbocsátja”*. VASKUTI András arra hívja fel a figyelmet, hogy az életkorok kitolódása *„komoly pedagógiai kihívást jelenthet”* az intézmények számára, hiszen a korábbi 14–19 év közötti fiatalkorúakon túl a 12–21 év közötti korosztály nevelését kell együttesen megoldaniuk.⁵⁰ *„A javítóintézetben folyó nevelés célja a fiatalkorú társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottsága, szakmai képzettsége fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítése”* (Bv. tv. 344. §). Hazánkban jelenleg Budapesten [EEMI Budapesti Javítóintézete (csak fiúknak); Rákospalotai Javítóintézete (csak lányoknak)], Esztergomban [EEMI Esztergomi Javítóintézete (csak lányoknak)], Aszódon [EEMI Aszódi Javítóintézete (csak fiúknak)] és Debrecenben [EEMI Debreceni Javítóintézete (csak fiúknak)], illetve ennek

⁴⁸ DR. POLT Péter (főszerk.): A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja, 350. oldal (Opten Informatikai Kft. Kiadó, Budapest, 2016).

⁴⁹ A Btk. 120–122. §-ához fűzött indokolás.

⁵⁰ VASKUTI (2015), 182. oldal.

Nagykanizsai Telephelye (csak fiúknak)] működik javítóintézetként.⁵¹ Ezt az intézkedést a bíróság akkor rendeli el, amikor a fiatalok elkövető eredményes nevelése érdekében a személyi szabadság elvonása szükséges, más intézkedés nem szolgálná a helyes irányú fejlődést, ugyanakkor végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása nem indokolt. Az eljáró bíróság gondos és körültekintő eljárásán, mérlegelésén múlik, hogy adott esetben javítóintézeti nevelés vagy végrehajtandó szabadságvesztés elrendelésére kerül-e sor.⁵²

Ahogy azt már az előzőekben említettem, a törvény a további intézkedések, így az elkobzás, vagyoneklobzás, elektronikus adat végleges hozzáférhetővé tétele és kényszergyógykezelés vonatkozásában nem ír elő speciális szabályokat a fiatalokkal kapcsolatban.

A büntetéseket tekintve a legsúlyosabb büntetés a *szabadságvesztés*, amely a fiatalok elkövetőkkel szemben csak végső eszközként, ultima ratioként kiszabható büntetési nem. Fiatalokkal szemben csak határozott ideig tartó szabadságvesztés szabható ki, figyelemmel arra, hogy a Btk. 41. § (1) bekezdése kimondja, miszerint életfogytig tartó szabadságvesztés azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte. Fiatalok elkövetők vonatkozásában a szabadságvesztés generális minimuma bármely bűncselekmény esetén egy hónap, függetlenül attól, hogy az adott bűncselekmény Btk. Különös Részében szereplő büntetési tételkeretének speciális minimuma milyen mértékű. Erre tekintettel a fiataloknál nincs szükség az enyhítő szakasz [Btk. 82. § (2) bekezdése] alkalmazására. Így például a rablás alapesetét tekintve, amelynek büntetési tétele két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, amennyiben ennek a bűncselekménynek az elkövetője tizenegyedik életévét betöltött fiatalok terhelt, akkor a szabadságvesztés kiszabható minimuma egy hónap. A büntetési tételkeret felső határa a fiatalok esetében két tényezőtől függ: a fiatalok életkorától (betöltötte-e a tizenhatodik életévét), illetve a bűncselekményre a Btk. Különös Részében rendelt büntetési tétel speciális maximumától.⁵³ A fiatalokkal szemben kiszabható maximális szabadságvesztés tekintetében a büntető törvény maximuma tizenöt év (halmazati és az összbüntetés esetén húsz év). A Btk. 110. §-a tartalmazza a fiatalokra vonatkozó speciális rendelkezéseket a szabadságvesztés végrehajtása vonatkozásában, két fokozatot állapít meg: a fiatalok börtönét és fogházát. Fiatalokkal szemben fegyház fokozat nem alkalmazható. Itt meg kell jegyezni, hogy amennyiben a huszonegyedik életév betöltésére a szabadságvesztés végrehajtása alatt kerül sor, úgy a szabadságvesztés fokozatának utólagos meghatározására a büntetés-végrehajtási intézet tesz előterjesztést a büntetés-végrehajtási bírónak (ún. nagykorúsítás).⁵⁴ Tekintettel arra, hogy a hatályos büntető kódex nem tartalmaz rendelkezéseket a határozott ideig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátásra, így a Btk. általános szabályai az irányadók a fiatalok esetében is. Fontos ugyanakkor utalni arra, hogy a feltételes szabadságra bocsátott

⁵¹ <http://javitointezet.hupont.hu/2/javitointezetek-magyarorszagon> – Javítóintézetek Magyarországon (letöltés: 2019. december 17.) és <http://www.nkji.hu/> – EEMI Debreceni Javítóintézete Nagykanizsai Telephelye (letöltés: 2019. december 17.).

⁵² KARSAI (2013), 253–255. oldal.

⁵³ HORVÁTH Tibor (szerk.): Magyar Büntetőjog Általános Rész, 534–535. oldal (Wolters Kluwer Kft. Kiadó, Budapest, 2014).

⁵⁴ Bv. tv. 54. § (2) bekezdése.

fiatalkorú a Btk. 119. § (1) bekezdése alapján kötelezően pártfogó felügyelet alatt áll.

A hatályos törvényben új szabadságelvonással járó büntetési nemként megjelent a fiatalkorúval szemben ugyancsak alkalmazható *elzárás* (Btk. 111. §). Fiatalkorúak vonatkozásában legrövidebb tartama három nap, leghosszabb tartama harminc nap, amely kedvezőbb az általános szabályokhoz képest (fel-*nő*ttkorúak esetében öttől–kilencven nap). Az elzárást büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani. *Vaskuti András* ezzel a büntetési nemmel kapcsolatosan kritikaként fogalmazta meg, hogy a fiatalkorúak rövid tartamú elzárásához nem rendelhető semmilyen szakmai, pedagógiai program. Több káros hatása is van: bűnözői kapcsolatok kialakításához vezethet, a fiatalkorú beleéli magát a bűnelkövetői szerepbe és a jövőben igyekszik ennek megfelelni, vagy egyeseknél akár pszichés sérüléseket is okozhat. Ellentétben a szabadságvesztéssel, az elzárást nem lehet felfüggeszteni.⁵⁵

Közérdekű munka kiszabására csak akkor van mód, ha a fiatalkorú elkövető az ügydöntő határozat meghozatalakor tizenhatodik életévét betöltötte (Btk. 112. §). Tehát a kiszabhatósága szempontjából nem az elkövetéskori, hanem az elbíráláskori életkor az irányadó. A szabályozás miérettől a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényben (Munka tv.) kell keresnünk, amely értelmében munkaviszonyt munkavállalóként csak tizenhatodik évét betöltött személy létesíthet [34. § (2) bekezdése]. Az általános szabályok szerint, legkisebb mértéke negyvennyolc óra, legnagyobb mértéke háromszáztizenkettő óra [Btk. 47. § (1) bekezdése]. Ha a fiatalkorú az elsőfokú ítélet meghozatala után tölti be a tizenhatodik életévét, vele szemben másodfokon közérdekű munka kiszabható, feltéve, hogy ez nem ütközik a súlyosítási tilalomba (4/2007. BK vélemény a 2012. évi C. törvény és az 1998. évi XIX. törvény egyes rendelkezéseinek értelmezéséről).

A *pénzbüntetés* kiszabási feltételeként szabályozza a Btk. a fiatalkorú önálló keresettel, jövedelemmel vagy megfelelő vagyonnal bírását [113. § (1) bekezdése]. A pénzbüntetés lényege az elkövetővel szembeni vagyoni hátrány okozásában van. A jogalkotó szándéka alapján, fiatalkorúak esetében ezért e büntetési nem csak akkor alkalmazható, ha a vagyoni hátrány az elkövető fiatalkorú oldalán jelentkezik, és nem terheli a hozzátartozókat.⁵⁶ A Btk. az általános szabálytól eltérően határozza meg fiatalkorúak esetén a pénzbüntetés napi tételei számának minimumát és maximumát, mind pedig a napi tételre eső pénzüsszeg legalacsonyabb, illetve legmagasabb összegét. A hatályos Btk.-ban a napi tétel legkisebb mértéke tizenöt, míg a legnagyobb kétszázötven napi tétel. A törvény az egynapi tétel összegét legalább ötszáz, legfeljebb pedig ötvenezer forintban határozza meg [113. § (2) bekezdése]. A fentiekre tekintettel, a pénzbüntetés legkisebb összege a felnőttkorúaknál irányadó harmincezer forinthez képest, fiatalkorúak esetén hétezer-ötszáz forint, maximuma pedig a kétszázhetvenmillióval szemben tizenkettőmillió-ötszáz ezer forint. A fiatalkorúval szemben szintén speciális szabály, hogy amennyiben a fiatalkorú a pénzbüntetést nem fizeti meg, akkor először meg kell kísérelni végrehajtani, és ha ez nem vezetett eredményre, azaz behajthatatlan, csak abban az

⁵⁵ VASKUTI (2015), 182. oldal.

⁵⁶ Btk. 113. §-ához fűzött indokolás.

esetben lehet (ha annak feltételei fennállnak) közérdekű munkára vagy szabadságvesztésre átváltoztatni.

A hatályos Btk. az általános szabályok szerinti büntetésnek minősülő *kitiltást* ugyan a fiatalkorúakra vonatkozó XI. fejezetében az intézkedések között tünteti fel, ez a joghátrány a fiatalkorúak esetében is büntetés.⁵⁷ A Btk. 118. §-ban rögzített speciális szabály vonatkozik a fiatalkorúakra: „*A megfelelő családi környezettel rendelkező fiatalkorú nem tiltható ki arról a településről, amelyben családja él.*”

A *kiutasítás* a tartózkodási hely szabad megválasztásának jogát korlátozó büntetési nem, amely csak nem magyar állampolgár elkövetővel szemben alkalmazható. E büntetés önállóan és szabadságvesztés mellett is kiszabható. A Btk. 114. §-a alapján fiatalkorúval szemben akkor szabható ki, ha ezen általános feltételen túlmenően három további együttes feltétel is fennáll:

1. tízévi, vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztést szabott ki a bíróság (ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a bűncselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét be nem töltő fiatalkorú esetén csak életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése jöhet számításba, míg a tizenhatodik életévét betöltő fiatalnál a Btk. 109. § (3) bekezdés *a*) és *b*) pontjának van relevanciája),

2. Magyarországon tartózkodása a közbiztonságot nagymértékben veszélyeztetné (ennek megítéléséhez irányadó a bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlya, az elkövetés jellege és az elkövető kapcsolatai), valamint

3. a kiutasítással nem sérül a családi élet tiszteletben tartásához való joga.

Hatályos szankciórendszerünk egyetlen mellékbüntetése a *közügyektől eltiltás* kapcsán a Btk. 115.§-ában megfogalmazott speciális szabály a fiatalkorúak vonatkozásában, hogy fiatalkorút csak egy évet meghaladó szabadságvesztés kiszabása esetén lehet a közügyek gyakorlásától eltiltani az általános szabályok megléte esetén.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Felhasznált irodalom

Belovics Ervin (szerk.): Büntetőjog I. Általános Rész (HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017)

Czakkerné Dr. Pásztor Anita: Gondolatok a fiatalkorúakra vonatkozó speciális büntető anyagi jogi rendelkezésekről (Büntetőjogi Szemle 2017/1. szám)

Fejes Péter: A fiatalkorú elkövetők büntető igazságszolgáltatásáról (Ügyészek Lapja 2010/2. szám)

Horváth Tibor (szerk.): Magyar Büntetőjog Általános Rész (Wolters Kluwer Kft. Kiadó, Budapest, 2014)

Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz (CompLex Kiadó, Budapest, 2013)

Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része (HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010)

Nagy Ferenc: A szankciórendszer (Jogtudományi Közlöny, 2015/1. szám)

⁵⁷ HORVÁTH (2014), 537. oldal.

- Pápai-Tarr Ágnes: Büntetés kiszabási anomáliák az elkövető életkora kapcsán (Magyar Jog 2019/2. szám)
- Polt Péter (főszerk.): A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja (Opten Informatikai Kft. Kiadó, Budapest, 2016)
- Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár 2. kötet (Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013)
- Vaskuti András: Az életkor és a fiatalokúakra vonatkozó rendelkezések az új Btk.-ban (Jogtudományi Közlöny 2015/4. szám)

2. Felhasznált dokumentumok

- Debreceni Ítéltábla Bf.912/2014/6. számú döntése
Fővárosi Törvényszék B.1681/2014/91. számú döntése
Fővárosi Törvényszék B.170/2016/40. számú döntése
Kecskeméti Törvényszék B.113/2015/15. számú döntése
Nyíregyházi Törvényszék B.802/2015/37. számú döntése
Pécsi Ítéltábla Bhar.II.3/2014/7. számú döntése
Zalaegerszegi Törvényszék B.34/2015/32. számú döntése

3. Internetes hivatkozások

- A legfőbb ügyész B/1258. számú országgyűlési beszámolója az ügyészség 2017. évi tevékenységéről – <http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/or-szaggyulesi-beszamololo/> – Magyarország Ügyészsége (letöltés: 2019. december 17.)
- <http://javitointezet.hupont.hu/2/javitointezetek-magyarorszagon> – Javítóintézetek Magyarországon (letöltés: 2019. december 17.)
- <http://www.aszod-afi.hu/> – EMMI Aszódi Javítóintézete honlapja (letöltés: 2019. december 17.)
- <http://www.nkji.hu/> – EEMI Debreceni Javítóintézete Nagykanizsai Telephelye (letöltés: 2019. december 17.)
- Kenese Attila: A 12–14 életév közötti bűnelkövetőkkel kapcsolatos új rendelkezések gyakorlati alkalmazásának kérdései – A belátási képesség – <https://mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmanyok/103-dr-kenese-attila-a-12-14-eletev-kozotti-bunelkovetokkel-kapcsolatos-uj-rendelkezesek-gyakorlati-alkalmazasanak-kerdesei-a-belatasi-kepesseg> – Magyar Bírói Egyesület honlapja (letöltés: 2019. december 17.)

Dr. Kovács Gyula

Az újszülött sérelmére elkövetett emberölés – Jogtörténeti visszatekintés⁵⁸

A SZERZŐ ELŐSZAVA

Az *újszülött sérelmére elkövetett emberölés* témakörében korábban számos tanulmányt publikáltam. Az „*alapmű*” *Újszülött megölése címmel* egy dolgozat volt, amelyet „*Jurátus*” jellegével 2000-ben írtam, az Ügyészek Országos Egyesülete és a legfőbb ügyész által – Kozma Sándor⁵⁹ emlékére – hirdetett tudományos pályázatra.

A pályamű bírálója dr. Lékó Eszter legfőbb ügyészségi tanácsos, osztályvezető-helyettes ügyész volt, aki munkámat anno elismerésre érdemesnek tartotta.⁶⁰

A pályamű *Újszülött sérelmére elkövetett emberölés* címmel 2001-ben jelent meg a Rendvédelmi füzetek 4/2001. számában.⁶¹ Az opponensi észrevételek alapján kiegészített tanulmányt pedig ugyanabban az évben tette közzé az ORFK Tájékoztató 2/2001. száma,⁶² igencsak kacifántos címmel: *Az anyák által az újszülöttek sérelmére elkövetett ölési cselekmények büntetőjogi szabályozása* (manapság ilyen hosszú címet már nem „*követek el*”). Eredeti címmel, de a szerkesztett, vagy inkább megvágott (esetleg megnyomorított) változat ugyancsak 2001-ben a Belügyi Szemle 1/2001. számának hasábjain látott napvilágot.⁶³ Gyaníthatóan a terjedelmi korlátok vezették a szerkesztő kezét (vagy inkább ollóját): kár volt a jogtörténeti részbe belenyúlni, hiszen a mű pont ettől volt több (vagy másabb), mint a hasonló témájú irományok. A mai napig sajnálom, és bánom, hogy nem kardoskodtam a csonkítás ellen...

Jól láthatóan, amit csak lehetett, kihoztam ebből a kis dolgozathoz, pedig még korántsem volt vége a történetnek.

A sors fura fintorának vagy a törvényalkotó akaratának köszönhetően, a 2000-ben írt pályaművet néhány év múlva, pontosabban 2003 tavaszán

⁵⁸ Lektor: dr. Győri György főügyészségi ügyész (Fővárosi Főügyészség).

⁵⁹ Leveldi Kozma Sándor (1825–1897), a magyar királyi ügyészség megteremtője, az első királyi főügyész. Részletesebben: <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/k-8D2C5/kozma-sandor-leveldi-92765/> – Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái – Arcanum (letöltés: 2019. február 5.).

⁶⁰ Dr. Radnóti Istvánné dr. Lékó Eszter legfőbb ügyészségi tanácsos, mb. legfőbb ügyészségi főosztályvezető ügyész szolgálati viszonya 2012. június 30. napjával megszűnt. Forrás: Ügyészségi Közlöny LIX. évfolyam, 12. szám (2011. december 31.), 525. oldal (Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2011).

⁶¹ Dr. Kovács Gyula: *Újszülött sérelmére elkövetett emberölés*. Rendvédelmi füzetek 4/2001. szám, 21–30. oldal (Rendőrtisztviselői Főiskola, Budapest, 2001).

⁶² Dr. Kovács Gyula: *Az anyák által az újszülöttek sérelmére elkövetett ölési cselekmények büntetőjogi szabályozása*. ORFK Tájékoztató 2/2001. szám, 31–52. oldal (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2001).

⁶³ Dr. Kovács Gyula: *Az újszülött megölése*. Belügyi Szemle 1/2001. szám, 53–64. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 2001).

„leporolhattam”. Úgy tűnik, a Nagy Rendező nem akarta, hogy hanyagoljam a témát. Az történt ugyanis, hogy a jogalkotó nagy leleménnyel, 2003. március 1-jétől hatályon kívül helyezte a régi Btk.⁶⁴ 166/A. §-át, amely az újszülött megölését szankcionálta.⁶⁵ Az a tény, miszerint az inkriminált tényállás mindössze négy esztendőig élt meg, valamint a hatályon kívül helyezés indokai arra készítették, hogy ismét tollat ragadjak (nem esett nehezemre, közismerten grafomániás vagyok). Így született meg *Az újszülött megölésének hatályon kívül helyezése, avagy a ló túlsó oldalára történő átesés tipikus esete* című írásom (újabb hosszú cím, egy kicsit szégyenkezem is miatta), amely a *Collega* 2004/1. számában kapott publicitást.⁶⁶ Utólag bevallom, e szakcikk elkészítésekor az „*ugye, én már akkor megmondtam*” érzése is munkált bennem...

Az újszülött sérelmére elkövetett emberöléssel kapcsolatos írások megjelenése óta eltelt tizenöt év lényeges büntető anyagi és alaki jogi (eljárásjogi) változásokat hozott: 2013. július 1-jétől hatályba lépett a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (az új Btk.), tavaly (2018) július 1-jétől pedig új büntetőeljárás törvénynek örvendezhetünk (a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény). Ez a két jogszabály adta az alapötletet ahhoz, hogy a 2001-ben és 2004-ben publikált tanulmányaimat összefésüljem, aktualizáljam (vagy hatályosítsam) és kiegészítsem (egy kis hozzáadott érték soha nem árt-hat). Az átdolgozás oka volt még, hogy az emberölés továbbra is az egyik legsúlyosabb bűncselekmények egyike, és ezen belül az újszülött sérelmére elkövetett emberölések, a „*csecsemőgyilkosságok*” módfelett negatív társadalmi visszhangot váltanak ki, valamint az elkövetőket mintegy közmegvetés övezi: elismert kasszafúrók (úgynevezett mackósok), sztárbetörők vagy modernkori Hoodok mindig is léteztek/léteznek, de a szülőanya által gyermeket, ráadásul csecsemőt ölni...

Az egykori pályamű célja napjainkban sem változott: megírásakor és most is az vezérelt/vezérel, hogy röviden, a teljesség igénye nélkül bemutassam e bűncselekmény történeti fejlődését, ismertessem a törvényi tényállási elemeket, kitérjek a felderítés és a vizsgálat, ha úgy tetszik a bizonyítás nehézségeire, valamint némi betekintést engedjek a büntetőbírói gyakorlatba. Reményeim szerint, munkámmal valamennyire segítségére leszek azoknak a kollégáknak, akik az újszülött sérelmére elkövetett emberölések ügyében nyomoznak. Bízom abban, hogy a tanulmány hasznára válik a rendészeti oktatási intézmények hallgatóinak is.

Itt és most a további gondolt tanulmány első része olvasható, amely az újszülött sérelmére elkövetett ölési cselekmények jogtörténeti fejlődését mutatja be (részben érintve az emberölést is). A jogtörténeti visszatekintés két fő részből: bevezetésből és történeti visszatekintésből áll, valamint forrás- és irodalomjegyzékkel zárul.

A bevezető első részben röviden ismertetem az újszülött megölésének a régi Btk. Különös Részébe történő beiktatásának az indokait. Vácsolom továbbá azokat a körülményeket, amelyek végül – a hatálybalépést követő négy év

⁶⁴ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (rég Btk.).

⁶⁵ A régi Btk. 166/A. §-át hatályon kívül helyezte a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény 88. § (1) bekezdés e) pontja.

⁶⁶ Dr. Kovács Gyula: *Az újszülött megölésének hatályon kívül helyezése, avagy a ló túlsó oldalára történő átesés tipikus esete.* *Collega* 2004/1. szám, 15–22. oldal (Accursius Jogász Egyeslet, Budapest, 2004).

elteltével – arra készítették a törvényalkotót, hogy az inkriminált tényállást hatályon kívül helyezze.

A második részben a történeti visszatekintés keretében bemutatom az élet elleni bűncselekmények megítélését a történelem folyamán, valamint – az előszóban és a bevezetésben foglaltaknál némiképp részletesebben – az újszülött megölésével kapcsolatban a magyar jogfejlődést.

Hölgyeim és uraim! Megtiszteltetés számomra, ha munkámat figyelemre méltatják.

I. BEVEZETÉS

„Vagy mesterségesen szabadulunk meg a gyerektől, vagy úgy nézünk rá, mint szerencsétlenségre, a vigyázatlanság következményére, ami még ocsmányabb.”

(Lev Tolsztoj)⁶⁷

A bevezető részben röviden ismertetem (legalábbis megkísérlem) az újszülött megölése tényállásának a régi Btk. Különös Részébe történő beiktatása indokait. Ugyancsak vázolom azokat a körülményeket, amelyek végül – a hatálybalépést követő négy év elteltével – arra készítették a törvényalkotót, hogy az inkriminált tényállást hatályon kívül helyezze. Vizsgáljuk meg tehát egy új tényállás tündöklését és bukását.

1.1. Egy új tényállás tündöklése

Az újszülött megölésének tényállását a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény⁶⁸ (e fejezetben a továbbiakban: törvény) 40. §-a, 1999. március 1-jével iktatta a régi Btk. rendszerébe. A régi Btk. 166/A. §-ának a beiktatásával a törvényalkotó az emberölés új, enyhébben minősülő alakzatát teremtette meg, amelynek értelmében, *az a nő, aki születő gyermekét a szülés alatt, vagy megszületett gyermekét közvetlenül a szülés után megölte, büntetett követett el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.*⁶⁹

A törvény indokolása szerint, az új tényállás megalkotását elsődlegesen az a körülmény hívta életre, hogy a szülő nő – különösen a titkolt terhesség esetében – a szülési folyamat során kivételes testi és lelki állapotban van, amely sok esetben a beszámítási képességre is kihatással lehet. Másodlagos okként az szerepelt, hogy a törvény 39. §-a módosította az emberölés (régii Btk. 166. §) tényállását, miszerint minősítő körülményként határozta meg a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére történő elkövetést [régii Btk. 166. § (2) bekezdés i) pontja]. A módosítás következtében a „*gyermekölés*” –

⁶⁷ Lev Tolsztoj: Bál után – Kisregények és elbeszélések. Kreutzer-szonáta, 18. oldal. Magyar Elektronikus Könyvtár – <https://mek.oszk.hu/03900/03938/03938.htm#5> (letöltés: 2019. december 7.)

⁶⁸ A törvényt az Országgyűlés az 1998. december 22-i ülésnapján fogadta el, és a megalkotásától számítva negyvenhetedik alkalommal módosította a Btk.-t.

⁶⁹ A műben hivatkozott jogszabályok, közjogi szervezetszabályozó eszközök, indokolások és bírósági határozatok forrása: <https://uj.jogtar.hu/> – Jogtár® (Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019).

ideértve a „*csecsemőgyilkosságot*” is – tíz évtől tizenöt évig, vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel lett volna büntetendő, míg korábban a szülő nő által az újszülött megölése az emberölés alapesetének minősült, büntetési tétele pedig öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés volt [régi Btk. 166. § (1) bekezdése].

További problémaként merült fel (legyen ez a harmadlagos ok), hogy a régi Btk. 166/A. §-a beiktatásának hiányában a büntetés enyhítésének feltételeit szabályozó 87–87/A. §-ok együttes alkalmazásának eredményeképpen, a bíróságok azokban az esetekben is minősített emberölés elkövetéséért mondták ki a szülő nő bűnösségét, amelyekben előzőleg az alapeset miatt állapították meg felelősségüket. Ez pedig ahhoz a nemkívánatos helyzethez vezetett volna, miszerint a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett cselekmények vonatkozásában a Btk. szigorúbb megítélése differenciálatlanná vált volna.

Megjegyzendő még, hogy az emberölési ügyekben követett korábbi ítélezési gyakorlat alakulása is azt mutatta, miszerint az újszülött sérelmére elkövetett bűncselekmények megítélése általában enyhébb a többi emberölési esetnél. A gyermekölés vagy inkább „*csecsemőgyilkosság*” privilegizált tényállásának bevezetésével a törvény tulajdonképpen e bírói gyakorlathoz igazodott.

Az első magyar Büntető Törvénykönyv, a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvény-cikk (az úgynevezett Csemegi-kódex⁷⁰) 284. §-a ismerte a gyermekölés tényállását, amelyet „*azon anya*” követett el, *aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülést követően szándékosan megölte* (a cselekmény öt évig terjedő börtönnel volt büntetendő). A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény 253. §-a az emberölésnek ezt az enyhébben minősülő esetét nem tartotta fenn azzal az indokkal, hogy a Csemegi-kódex megalkotása idején meglévő viszonyokhoz képest napjainkban a nők társadalmi helyzetében, a házassági köteléken kívül született gyermek jogállásában, a társadalmi és gazdasági viszonyokban bekövetkezett alapvető változások a privilegizálást szükségtelenné teszik.

Az újszülött megölésének enyhébben minősített esetként való megjelenítése egyebekben nem a sértett személyének eltérő megítéléséből fakadt. A törvényhez fűzött indokolás szerint, az újszülött sérelmére elkövetett emberölés ugyanolyan bűncselekmény, mint bármely más természetes személy megölése. A törvény éppen ezért arra az elkövetési magatartásra volt tekintettel, amely a szülés folyamán, vagy a szülést követően közvetlenül történik, vagyis a szülő nőnek a szüléskori állapotából indult ki, és az enyhébb megítélést erre építette (nagy kár, hogy ezt a „*szüléskori állapotot*” a törvényi tényállás legfeljebb csak implicite tartalmazta). A bírói gyakorlat ezt a helyzetet értékelte korábban is, amikor a régi Btk. 166. §-a szerinti emberölés miatt, az enyhítő szakasz alkalmazásával zömében az öt éves alsó határ alatt szabta ki a büntetést.⁷¹ Az új tényállás a két évtől nyolc évig terjedő büntetési tétel meghatározásával keretet adott a büntetés kiszabás számára, anélkül, hogy a bírói gyakorlatnak az enyhítő szakaszhoz kellett volna folyamodnia.⁷²

⁷⁰ Csemegi (született Nasch) Károly (1826–1899): jogász, kodifikátor, szakíró, igazságügy-minisztériumi államtitkár, kúriai tanácselnök, a magyar büntetőjog-tudomány kiemelkedő alakja, a Csemegi-kódex (1878. évi V. törvénycikk) névadója. Nádori Attila (főszerk.): Britannica Hungarica Nagylexikon 5. kötet, 268. oldal (Kossuth Kiadó, Budapest, 2012).

⁷¹ Lásd az 1. mellékletet (A bíróságok ítélezési gyakorlata).

⁷² Forrás: A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény 40. §-ához fűzött indokolás.

1.2. Egy új tényállás bukása

A büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény 88. § (1) bekezdés e) pontja – 2003. március 1-jétől – hatályon kívül helyezte a régi Btk. újszülött megölését szankcionáló 166/A. §-át. A hivatkozott törvényhelyhez fűzött indokolás szerint, a törvényalkotó „*ezzel orvosolta azt a gyakorlatban felmerült problémát, amely bizonyos elkövetési magatartások értékelhetőségét lényegében megakadályozta, azaz az általános szabályok szerint többszörösen súlyosabban minősülő emberöléssel szemben a megfelelő büntetőjogi szankció kiszabását lehetetlenné tette, ha a szülő nő az újszülött sérelmére a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülés után követte el ily módon az emberölést*”.⁷³ Világos, ugye?!

A régi Btk. 166/A. §-ának hatályon kívül helyezését jogalkalmazói körökben ugyanúgy nem fogadta osztatlan tetszésnyilvánítás, mint annak idején a tényállás beiktatását. A törvényalkotó „*öngölt lőtt*”: a régi Btk. 166/A. §-ában megfogalmazott elkövetési magatartás tanúsítója két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető. Ugyanezért a magatartásért 2003. március 1-jétől azonban már tíz évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztést lehetett kiszabni. Ezzel kapcsolatosan fogalmaztam úgy a Collega 2004/1. számában, hogy „*a ló túlsó oldalára történő átesés tipikus esete*”.

Nem mellesleg ez az állapot a mai napig fennáll: a hatályos (új) Btk. 160. § (2) bekezdés i) pontja alapján a büntetés tíz évtől húsz évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha az emberölést tizenegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el. Ugyanakkor a – a későbbiekben részletesen ismertetett – LB 15. számú irányelve (IV/5.), majd az azt részben felváltó 3/2013. BJE (II/9.) is a büntetés kiszabási szempontok között kiemelt jelentőséget/számottevő enyhítő hatást tulajdonít(ott) az anya szüléskori lelkiállapotának, illetve életkörülményeinek. Lényegében a bírói büntetés kiszabás körébe utalta (vissza) e szempontok vizsgálatát és figyelembe vételét.

II. TÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS

„... aki nem akar gyermekeket nevelni, mi köze annak a mi jövődönkhöz?”

(Veres Péter)⁷⁴

A következő részben a történeti visszatekintés keretében szeretném vázlatosan ismertetni az élet elleni bűncselekmények megítélését a történelem folyamán, valamint – az előszóban és a bevezetésben foglaltaknál némiképp részletesebben – az újszülött megölésével kapcsolatban a magyar jogfejlődést.

⁷³ A 2003. évi II. törvény Általános indokolás I. rész 9. pontja. Forrás: <https://uj.jogtar.hu/> – Jogtár® (letöltés: 2019. február 8.).

⁷⁴ Kristó Nagy István (szerk.): Bölcsességek könyve, 557. oldal (Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1983).

2.1. Az élet elleni bűncselekmények megítélése a történelem folyamán

Az élet elleni bűncselekmények megítélése minden korban a történelmi, társadalmi és gazdasági viszonyoktól, illetőleg ezek fejlettségi szintjétől függött. Ezért, mint minden bűnözési jelenség, úgy e bűncselekmények is, kizárólag történeti szemléletű megközelítésben vizsgálhatók. Ennek hiányában ugyanis nem érthetnénk meg e rendkívül magas fokú társadalmi veszélyességgel bíró deliktumok alaktani és oksági kérdéseit, valamint nem nyerhetnénk megfelelő kiindulási alapot a megelőzésükhöz sem (ami, mint tudjuk, kiemelten fontos feladat, de minden közhiedelemmel ellentétben nem csupán a Rendőrség dolga).

Az élet elleni bűncselekmények elbírálása a társadalmi fejlődés egyes szakzaiban meglehetősen nagy eltéréseket mutatott. Tény, hogy a társadalmi fejlődés különböző fokán nem mindig esett/esik egybe az emberlétségi egyéni, közösségi, valamint állami és társadalmi, ha úgy tetszik „*hivatalos*” fogadtatása.

Az emberi élet fontosságának szélsőséges értékelését mutatja egyebek között, hogy a történeti fejlődés bizonyos szakaszán, egyes jogok szerint az ölés körébe tartozott a különböző állatok elpusztítása ugyanúgy, mint az ezek által okozott életvesztés, valamint a klasszikus értelemben vett emberölési cselekmények. E deliktumok történeti felfogását végigkövetve megállapítható tehát, hogy még az emberölés fogalmának, a büntetőjogi védelem kezdetének, terjedelmének és határának meghatározása is a társadalmi, gazdasági és tudományos fejlődés eredménye.

A történeti visszatekintés alapján teljes joggal állítható, hogy az élet elleni bűncselekménytípusok között nem találunk még egy olyat, amelyet annyira eltérően értékelték volna, mint a gyermekölést. A gyermekölés „*a legnagyobb mértékben sérti a már civilizált népek szánalomérzetét. Ugyanakkor azonban a történelem azt mutatja, hogy némely korszak társadalmának szánalomérzetét egyáltalán nem váltotta ki.*”⁷⁵ E bűncselekmény a fejlettség legalacsonyabb fokán álló népeknél nem tartozott az erkölcstelen, a korai rabszolgatartó társadalmakban pedig a jogellenes cselekmények közé. Kezdetben a nyomorék vagy éppen a szülés után közvetlenül életképtelennek, illetve csökkent életképességűnek ítélt újszülöttek különböző módon (magára hagyással, szikláról való ledobással, vízbefojtással stb.) történő megölése általánosan elfogadott szokás, illetve hagyomány volt.

Az ókori Rómában a családfejt megillető hatalmi jogosultságok közül több szempontból is kiemelkedik az apai hatalom (*patria potestas*), amely alatt a római jogban a családfejnek a családjához tartozó szabad személyek fölötti teljes magánjogi uralma értendő. A családfejt (*pater familias*) személyileg a pozitív jogosultságok körében megillette – többek között – a gyermek élete és halála feletti rendelkezés (*ius vitae necisque*); az elsőszülöttek kivételével a gyermekkitétel joga (*ius exponendi*) és a gyermekeladás joga (*ius vendendi*).⁷⁶

Az emberiség történetének egészen korai szakaszában a gyermekölés a természeti viszonyok között élő népeknél mintegy társadalmi érdeket szolgáló, általánosan elterjedt jelenség és egy sajátos gyakorlati népességpolitika eszköze volt, ami végső soron a szükséges népességi létszamarányok biztosítását

⁷⁵ Marton Géza: A bűncselekmény kriminológiai fogalma, 9–10. oldal (Számmer Imre Könyvnyomdája, Székesfehérvár, 1907).

⁷⁶ Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és institúciói, 239. oldal (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996).

szolgált. E bűncselekmény a szülők erőszakos önvédelmi eszközévé vált az éhínség, a betegség és a túlnépesedéssel járó egyéb bajok ellen.

Figyelmet érdemel az is, hogy számos népnél a gyermekölés eredendően ismeretlen volt. Így például az Andamán-szigeteken,⁷⁷ Kambodzsában, az ókori Egyiptomban, Samoán (Szamoa-szigeteken),⁷⁸ Thébában,⁷⁹ és nem volt elterjedt Új-Zélandon sem. Azoknál a népeknél, ahol a gyermekeket megtartották, ott végig nagy szeretettel gondoskodtak felnevelésükről. E megállapítás érvényes még azokra a nációkra is, ahol egyébként a gyermekölés szokása elterjedt volt.⁸⁰

2.2. A magyar jogfejlődés

Hazai jogunkban korábbi törvényeink az emberölésnek különböző neveit ismerték. Így gyilkosság alatt értették az előre megfontolt szándékkal elkövetett ölést, amelynek súlyosabb eseteit kiemelték, és mint hűtlenséget büntették a rokonyi kosságot, továbbá bizonyos oltalom alatt álló személyek (az ország rendes bírúinak, zászlósainak, főispánoknak, káptalan tagjainak stb.) megölését, majd később a rablógyilkosságot és a mérgezést. A gyilkosság fogalma mellett kifejlődött az egyszerű szándékos ölés, az indulatból történő ölés és a vétkes emberölés. A gyilkosság büntetése régi jogunk szerint a halál, több esetben bizonyos súlyosításokkal végrehajtva; valamint a vérdíj megítélése az örökösök javára. Az emberölés többi alakjánál hosszú időközön keresztül az egyezkedés volt szokásban.

2.2.1. Szent István dekrétumaitól⁸¹ a Tripartitumig⁸²

Szent István Király (1000–1038) Dekrétumainak Második Könyve széles körben, mondhatni kimerítően tartalmazta és szankcionálta az emberölés különböző válfajait:

13. Fejezet az emberölésről, először is, ha történetből esik
14. Fejezet azokról szól, akik feleségüket ölik meg
16. Fejezet a szándékos emberölésről
33. Fejezet arról, ha valakinek házára mennek és ottan viadal támad
36. Fejezet arról, ha szolga szolgát öl
37. Fejezet a gyilkos szolga váltságáról
46. Fejezet azokról szól, akik karddal ölnék embert

A 13. Fejezet alapján, *„ha valaki történetesen öl meg valakit, tizenkét arany pénzt fizessen és börtöljön, mint a kánonok rendelik”* (bevezető rész). *„Ha*

⁷⁷ Andamán-szigetek: szigetsor a Bengáli-öböl keleti részén, a Nicobar-szigetekkel együtt Indiához tartoznak, székhelye Port Blair; 1858–1945 között indiai fegyenctelep. Markó László (főszerk.): Egyetemes Lexikon, 50. oldal (Magyar Könyvklub – Officina Nova Kiadó, Budapest, 1994).

⁷⁸ Szamoa-szigetek (Hajós-szigetek, Navigátorok): Polinézia egyik szigetcsoportja a Nagyóceánban, Észak-keletre a Fidzsi-szigetektől. Markó (1994): 861. oldal.

⁷⁹ Théba: az ókori Felső-Egyiptom fővárosának görög neve. Markó (1994): 919. oldal.

⁸⁰ Bakóczy Antal: Az emberölés, 19–39. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984).

⁸¹ Az eredeti helyesírás szerint: dekrétom. Vesd össze: <https://helyesiras.mta.hu/> – Helyesírási tanácsadó portál (letöltés: 2019. február 11.).

⁸² E fejezet elkészítéséhez – a lábjegyzetben feltüntetett egyéb hivatkozások mellett – forrásként felhasználtam a Corpus Juris Hungarici vonatkozó törvényhelyeit. <https://uj.jogtar.hu/> – Jogtár® (letöltés: 2019. február 13.).

pedig szabad ember a szolgáját öli meg valakinek, adjon más szolgát érte, vagy árán váltsa meg és börtöljön a kánonok szerint” (1. §). A „történetből eső ölés” – figyelemmel a 16. Fejezetben szankcionált szándékos emberölésre is – megfélemlített napjaink gondatlan emberölési cselekményének.

A 14. Fejezet értelmében, *„ha valaki az ispánok közül megkeménykedvén az ő szívében, lelke idvességével nem gondolván, ami távol járjon a hívők elméjétől, felesége vérében fertőznék, engesztelje meg az asszony rokonságát ötven tinóval, mint a királyi tanács végezte, és börtöljön a kánonok rendelete szerint*” (bevezető rész). *„Ha pedig valamely jóra való vitéz esik azon vétekbe, adjon a rokonoknak tíz tinót ugyanazon tanácsi végzésből, és börtöljön amint mondtuk*” (1. §). *„És ha közrendű ember cselekszi azon gonoszsgót, békéljen meg öt tinón az atyafiakkal és alázza magát börtölésben, mint elől mondatott*” (2. §).

A 16. Fejezet kimondta, *„ha valaki haragra gerjedvén és felfuvalkodván kevélységgel, szándékos emberölést követ el, tudja meg, hogy száztíz arany pénzt fizet érte, amint a mi tanácsunk végezte*” (bevezető rész). *„Ebből ötvenet a király kincstárába vigyenek, a más ötvenet adják a rokonoknak, tíze pedig az ítélőbíráké és közbenjáróké legyen. És maga a gyilkos börtöljön a kánonok rendelete szerint*” (1. §).

A 33. Fejezet a következőket határozta meg: *„akarjuk, hogy állhatatos béke és egyesség legyen mind nagyok és kicsinyek között, mint az apostol mondja: Mindnyájan legyetek egyesek; és senki másra támadni ne merjen*” (bevezető rész). *„Mert, ha valaki az ispánok közül ezen köztanácskozás határozata után oly nyakas engedetlen leend, hogy mást a házánál keres halálra és dúlja annak javait, és a ház urát otthon találván, vele viaskodik vagy megöli őt, bűnhődjék a kivont kardról való törvény szerint”⁸³* (1. §). *„De ha azon ispán esik el ott a bajban, fekdjék megtorlatlanul*” (2. §). *„És ha valamely vitéz más vitéz udvarát vagy házát támadja meg, fizessen érte tíz tinóval. Ha pedig amaz maga el nem jövend, hanem az ő vitézeit küldi oda, száz tinót adjon a támadásért*” (3. §). *„Ha közember más hasonló sorsúnak a kunyhójára tör, bűnhődjék öt tinóval*” (4. §).

A 36. Fejezet szerint, *„ha valakinek szolgája más ember szolgáját öli meg, a gyilkos ura a megölt szolga fele árával elégítse meg annak urát, ha tudja; ha pedig nem, negyvennapos börtön után adják el a szolgát és osztozzanak az árán*”.

A 37. Fejezet úgy rendelkezett, hogy *„azt a szolgát, ki szabad embert öl, váltsa meg ura száztíz tinón, ha akarja, vagy adja kézbe*”.

A 46. Fejezet alapján, *„ha valaki embert öl karddal, azon kard által vesszen el*”. A „kivont kardról való törvényhez” tartozott a 47–49. Fejezet is, noha itt a törvényalkotó nem fogalmazta meg a halálos eredmény bekövetkezését. A 47. Fejezet *„a test tagjainak megnyomorításáról*”; a 48. Fejezet *„arról, aki megsebesült kardvágás miatt*”; a 49. Fejezet pedig *„arról, aki kardot von, de sebet nem ejt*” rendelkezett.

A bűncselekmények, amelyekre Szent István Király Dekrétumainak Második Könyve büntetést szabott, három nagy csoportba különíthetők el. Az első csoportot alkották a vallás elleni bűncselekmények; a második csoportba a magánosok javai ellen elkövetett büntettek, a harmadik csoportba pedig a közösséget sértő deliktumok tartoztak.

A második csoportba foglalt, a magánosok javai ellen elkövetett bűncselekmények sorát az emberölés nyitotta meg, amely – Angyal Pál tudományos értekezését összefoglalva – a következő alakban nyert szabályozást: ha valaki mást véletlenségből öl meg; ha szabad ember másnak

⁸³ A „kivont kardról való törvény”: Szent István Király Dekrétumainak Második Könyve, 46–49. Fejezet.

szolgáját öli meg, ha ispán, jóra való vitéz, vagy közrendű ember felesége vérét ontja, mikoris a büntetése börtölés és ötven, tíz, illetve öt tinó szolgáltatása; külön tartott vértett a szándékos emberölés, melyet a tettes haragra gerjedvén és felfuvalkodván, kevélységből követ el; inkább magánjogi vétség, ha szolga másnak szolgáját öli meg; ily esetben a gyilkos szolgának ura a megölt szolga fele árával tartozott ennek urát kielégíteni, ha módjában volt, ellenkező esetben a gyilkos szolgát negyvennapos börtölés után el kellett adni; ha szolga szabad embert ölt meg, a gyilkos ura megválthatta száltíz tinóval, vagy tartozott kiadni. Inkább az általános békesség biztosítását célozta a következő törvényhely: *„aki embert karddal öl, azon kard által vesszen el”*.⁸⁴

I. Endre⁸⁵ (1046–1060) *parancsolatjának vagy rendelkezéseinek*⁸⁶ emberölésre vonatkozó direktívái visszautaltak Szent István Király Dekrétumainak Második Könyvében az élet elleni bűncselekményekkel kapcsolatosan meghatározott fejezetekre. A mindösszesen bevezető és hét szakaszos tartalmazó *„rendelések”* közül in concreto a 6. § határozta meg, hogy *„aki papi személyt vagy akár világi embert ölt volna, lakoljon a régi mód szerint bűnéért. Végezetre vérontástól, ragadozástól és egyéb bosszúság és erőszak tételétől minden ember tartózkodjék”*.

A zárórendeletként is felfogható 7. § – a Szent István-i törvényekhez viszonyítva is szigorúbb szankciókat kilátásba helyezve – kimondta, miszerint *„aki pedig ezen rendelést megvetné és ellene szegülne annak az ő szívében, fejére és minden jószágára ítéltesék”*, vagyis, ahogy Angyal Pál írta: a norma megszegőit fő- és jószágvesztéssel rendelte büntetni.

Angyal Pál szerint a magánosok javai ellen elkövetett bűncselekmények meghatározása és büntetése tárgyában I. Endre király Ediktuma kifejezetten csak az emberölésről szól, midőn a 6. §-ban elrendeli, hogy: *„aki papi személyt vagy akár világi embert ölt volna, a régi mód szerint lakoljon bűneiért”*, tehát Szent István törvényeinek rendelkezése alá essék, mégis úgy látszik, hogy I. Endre nemcsak az emberölést, de egyéb magán bűntetteket is súlyosabb büntetéssel sújt, mint Szent István, mert midőn a 6. § zárómondatában megparancsolja, hogy *„vérontástól, ragadozástól és egyéb bosszúság s erőszak tételétől minden ember tartózkodjék”*, e norma megszegőit fő- és jószágvesztéssel rendeli büntetni.⁸⁷

Szent László (1077–1095) *Király Dekrétumainak Első Könyve* rendelkezett a *parázna asszony megöléséről*. A 13. Fejezet alapján, ha *„valaki mással paráználkodó feleségét megöli, Istennek adjon számot róla; és ha kedve tartja, vegyen mást feleségül”* (bevezető rész). *„De ha valaki az asszony közelvalói közül ellene kelne, hogy igaztalanul ölte volna meg, bíró eleibe vigyék a dolgot; és minden módon arról tudakozzanak a szomszédoktól, ha gyűlötségben és utálatban lett volna-e az ő férje előtt, avagy az ő paráznasága felől valami gyanúság támadott volna-e már előbb? és a bíró ítéljen benne igazság szerint”* (1. §).

A már Szent István által is törvénybe iktatott *„kivont karddal való”* ölést a *Második Könyv* emberölésről szóló 8. Fejezete szankcionálta. Eszerint, *„aki kivont karddal embert öl, vessék tömlőcbe a király ítélete szerint és osszák három részre minden vagyonát: úgymint szőleit, földjeit, cselédségét, szolgáit”* (bevezető rész). *„Ebből két rész illesse a megöltnek rokonságát, a harmadikat*

⁸⁴ Angyal Pál: Szent István és a büntetőjog, 45. oldal (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1939).

⁸⁵ A Corpus Iuris Hungarici, Angyal Pál hivatkozott műve, sőt, Pauler Gyula akadémiai-nagydíjas alapműve [A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt I. kötet, 104–113. oldal (Athenaeum Rt. Könyvnyomdájá, Budapest, 1892)] következetesen András helyett Endrét ír.

⁸⁶ I. Endre rendelkezésének eredeti címe: *Andreae Primi Edictum sive Constitutiones*; a hét szakaszból álló törvényrendeleteket a Corpus Iuris Hungarici első kiadói (Mossóczi Zakariás és Telegdi Miklós püspök) Bonfinius történeti elbeszélése nyomán szerkesztették és iktatták a törvények közé.

⁸⁷ Angyal Pál: I. Endre és Szent László büntetőtörvényei, 6–9. oldal (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1941).

adják a gyilkos fiainak és feleségének” (1. §). „Ha pedig száztíz pénzt érőnél kevesebb vagyona lenne, szabadságát is veszítse el” (2. §).

Szent László tizennyolc évig tartó uralkodása alatt (1077–1095) számos törvény alkotásával járult hozzá az életnek jogi keretekbe foglalásához. Három könyv tartalmazza dekrétumait. A büntetőjog körébe sorolható parancsolatai és tilalmai – úgy, mint Szent István törvényeiben meghatározottak – három csoportba foglalhatók (lásd ott). A második csoport foglalta össze a magánosok javai elleni bűncselekményeket, itt első helyen említendő az emberölésről szóló II. 8. artikulus, amely szerint: *„Aki kivont karddal embert öl, vessék tömlőcbe a király ítélete szerint és osszák három részre minden vagyonát (...). 1. § Ebből két rész illesse a megöltnek rokonságát, a harmadikat adják a gyilkos fiainak és feleségének. 2. § Ha pedig száztíz pénznél kevesebb vagyona lenne, szabadságát is veszítse el”*.⁸⁸

Az újszülött sérelmére elkövetett emberölést hazánkban in concreto először Könyves Kálmán (1095–1116) szankcionálta. *Kálmán Király Dekrétumai Első Könyvének 58. Fejezete* a *„magzatjokat vesztő asszonyokról”*⁸⁹ szólt. Büntetésük a főesperes előtti vezeklés volt.

A vegyesházi I. (Hunyadi) Mátyás uralkodása alatt (1458–1490) a vérrokon, tehát az újszülött megölése is a *„hűtlenség vétkére tartozott”*. Az 1462. évi II. törvénycikk 5. §-a szerint, ezt a vétket az követte el, aki *„vérrokonait a vérség negyedik ízén meggyilkolja”*. A büntetés: *„a király úr a bűnösök birtokait és fekvő jószágait másnak adhatja és adományozhatja”*.

A szintén vegyesházi II. (Jagelló) Ulászló országglása idején (1490–1516) hasonlóképpen rendelkezett *„a hűtlenség vétkét tárgyazó esetekről vagy cikkeklyekről”* szóló 1495. évi IV. törvénycikk. Ugyancsak az 5. § szerint, hűtlenség vétkét valószínűsíthették meg azok, akik *„vérrokonait negyedig ízén belül megölik vagy megsebesítik”*. A gyermekölés hűtlenség alá sorolásának jogpolitikai indoka az lehetett, hogy az anya a gyermeke megölésével önkényesen megfosztotta a világi és az egyházi hatalmakat egy alattvalótól.⁹⁰

Werbőczy István 1514-es Hármaskönyve (másképpen: Tripartitum)⁹¹ az ölési cselekményeket elszörtan tartalmazta.

A Hármaskönyv (Tripartitum) a nemesi Magyarország több mint háromszáz éven át legfontosabb szokásjogi kézikönyve volt. Werbőczy István országbíró és erdélyi ítélőmester II. Ulászlótól kapott megbízást az ország jogainak, törvényeinek, bevett és elfogadott szokásainak, rendeleteinek összegyűjtésére. A Tripartitum mindezek mellett magában foglalta a királyi kiváltságlevelekben, a megyei törvényszékek és országos bíróságok gyakorlatában megnyilvánuló joganyagot is. A Hármaskönyv bemutatására az 1514. évi országgyűlésen került sor. A király az országgyűlés zárónapján oklevélbe foglalva megerősítette, azonban nem küldte szét, így a kihirdetés elmaradt és a Tripartitum nem emelkedett törvényerőre. Werbőczy 1517-ben magánúton kinyomtattatta a Hármaskönyvet, amelyet szétküldött a vármegyéknek, ahol a bíróságok alkalmazni kezdték. Így szokásjogi úton vált a magyar jog részévé.

A három részre osztott, a király által soha nem szentesített, de a gyakorlatban törvénykönyvként funkcionáló *„szokásjoggyűjtemény”* Első Részének 14. Címe a *„hűtlenség vétkének esetei”* közé sorolta az ország rendes bírúinak és helyetteseinek a megölését, elfogását, megverését vagy megsebesítését (11.

⁸⁸ Angyal (1941), 6–9. oldal.

⁸⁹ A korabeli szóhasználat magzaton a megszületett gyermeket is értette.

⁹⁰ Vesd össze Cseres Judit: *Eltékozolt újszülöttek. Az újszülöttölést elkövető nők helyzetének kriminológiai elemzése*, 40. oldal (BM Kiadó, Budapest, 2000).

⁹¹ A mű eredeti címe: *Tripartitum Opus Juris Consuetudinarii Incltyi Regni Hungariae per Magistrum Stephanum de Werbewcz Personalis Praesentiae Regle Majestatis Locum Tenentem: Accuratissime Editum* (Nemes Magyarország szokásjogának Hármaskönyve, melyet Werbőczy István, a Királyi Felség jelenlétének helytartója a legnagyobb gonddal készített).

§); a királyi emberek, a káptalan és a konvent kiküldötteinek „*midőn ezek vég-rehajtásban járnak*” megölését, megsebesítését vagy megverését (13. §).

A Második Rész 43. Címe, „*mivelhogy ez hűtlenség vétkének számába esik*”, főbenjáró ítélettel rendelte büntetni azt az asszonyt vagy nőt, aki „*férjét vagy szülőjét, avagy saját magzatait megöli vagy megöleti*” (5. §). A magzat korabeli jelentése más volt, mint napjainkban: egyaránt értették alatta az újszülöttet és a gyermeket. A cselekmény tehát minősülhetett a régi Btk. 166/A. § szerinti újszülött megölésének és/vagy a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölésnek [hatályos Btk. 160. § (2) bekezdés i) pontja].

Werbőczy István Hármaskönyve a Második Rész 43. Cím 5. §-ában a cselekményt a következőképpen rendelte büntetni: „*Mindazáltal tudnunk kell, hogy az asszonyok és nők ellen is abban az esetben, ha közülök valamelyik a férjét vagy szülőjét, avagy saját magzatait gonoszul megöli vagy megöleti (mivelhogy ez hűtlenség vétkének számába esik) épen, mint a férfiak ellen, főbenjáró ítéletet kell hozni és kimondani.*”⁹²

A Harmadik Rész 21. Címe a „*gyilkosságról, melyet valaki önvédelmzése közben követ el*” rendelkezik. A hét szakaszból a harmadikat emelem ki, amely szerint „*és innen van az, hogy valaki helyes és igazságos önvédelme közben ellenfelét, ki őt ellenség módjára kivont karddal megtámadta volt, megöli, az ilyen megölt és meggyilkolt embernek mind díja, mind vére omlása joggal elvész és azt soha senki vissza nem szerezheti*” (3. §). A 21. és az azt követő 22. (Hányféleképpen és hogyan kell a védelmet értenünk), illetve 23. (Vajon fenyegetés miatt szabad-e valakit megtámadni?) Címek lényegében a jogos védelem, mint büntetethetőséget kizáró vagy korlátozó ok jogintézményét alapozták meg [hatályos Btk. 15. § e) pontja és 21–22. §-a].

2.2.2. A gyermekgyilkosság szankcionálása a Habsburg-házi uralkodók idején

A Habsburg-házból való II. Ferdinánd regnálása idején (1619–1637) az „*anya-, feleség- és gyermekgyilkosok, meg többnejűek elleni eljárásról és azok büntetéséről*” szülő 1625. évi VI. törvénycikk 1. §-a elrendelte, hogy az „*ilyeneket az illetékes helybeli hatóságok azonnal elfogassák, és törvényes eljárás megtartása mellett, kellő büntetéssel sújtsák*”. A 2. § alapján a „*nemesi előjogok e tekintetben mit sem használhatnak*”, vagyis az inkriminált bűncselekmények elkövetői származásuktól függetlenül büntetendők voltak.

Az ugyancsak Habsburg-házi III. Károly uralkodása alatt (1711–1740) lépett hatályba a „*még néhány, előbb hűtlenségi esetet halálbüntetéssel sújtani rendelnek*” című 1723. évi XI. törvénycikk, amely a gyermekgyilkosságot – figyelemmel az 1723. évi IX. és X. törvénycikk rendelkezéseire – már nem a hűtlenség esetének tekintette, hanem a „*legnagyobb hatalmaskodások*” (actus maioris potantiae) közé sorolta. Az 1. és a 7. § értelmében az „*atyagyilkosokat, anyagyilkosokat, feleséggyilkosokat és gyermekgyilkosokat (...) a vérrokonság közelségének fokozatához, vagy a megöltek hivatalának minőségéhez képest súlyosbítással kimondandó főbenjáró büntetés alá kell vetni*”. Másképpen fogalmazva: e bűncselekmények elkövetőit minősített, azaz kínzással egybekötött halálbüntetéssel sújtották. (Egyszerű kivégzési mód volt például a

⁹² Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen: Werbőczy István Hármaskönyve, 307. oldal (Franklin-társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1897).

lefejezés, az akasztás, a vízbe fojtás és a zsákba kötés. A minősített halálbüntetések közé tartozott – egyebek mellett – az elevenen megégetés, a kerékbe törés és a karóba húzás, avagy a halálbüntetés végrehajtása előtt a test csonkolása.⁹³⁾

Megjegyzendő, hogy a magyar jog ez idő tájt nem tett különbséget aközött, hogy a megölt újszülött házasságban vagy házasságon kívül született. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc bukását követően a kiegyezésig (1867) terjedő időszakban Magyarországon is hatályban volt osztrák büntető törvénykönyv⁹⁴ azonban már differenciált: enyhébben minősített esetnek tekintette a házasságon kívül született gyermek megölését, amelyet határozott ideig tartó szabadságvesztéssel rendelt büntetni. Ezzel szemben a házasságban született gyermek megölésének büntetése életfogytig tartó szabadságvesztés, „élethosszú legnehezebb börtön” volt.

„Ha az anya gyermekét szüléskor megöli, vagy a szülésnél szükségelt segedelem szándékos elmulasztása által azt elveszni hagyja, s a gyilkosság házassági gyermekben vitétt végbe, a büntetés élethosszú legnehezebb börtön; ha a gyermek házasságkívüli volt, és az megöletett, büntetés nehéz börtön 10–20 évig, ha pedig a szükséges segítség elmulasztása miatt veszett el 5–10 évig, I: 122-dik §.”⁹⁵

2.2.3. A gyermekgyilkosság szankcionálása a XVIII. és a XIX. századi büntetőkódex-tervezetekben

„A szatmári-békét⁹⁶ követően a török, majd labanc-sújtotta ország lassan ocsúdott évszázados dermedtségéből, de mindjárt az 1712. esztendőben önálló büntetőtörvény-javaslatlal rukkolt elő”.⁹⁷ A szakirodalomban csak szerzőjéről emlegetett 1712. évi Bencsik⁹⁸-féle javaslat az emberölés öt esetét különböztette meg: a szándékos emberölés (homicidium deliberatum); a „sebesítés szándékával” történt emberölés (homicidium arimo tantum vulnerandi), lényegében a halált okozó testi sértés; a gondatlanságból elkövetett emberölés; a vétlen emberölés; a többek által elkövetett emberölés.

A Bencsik-féle javaslat 17. §-a büntetni rendelte a méhmagzatot elhajtó személyt: amennyiben a magzat még nem élt, a büntetés bírói mérlegelés körébe tartozott, amennyiben élt, a büntetést fejeztetés volt.⁹⁹

⁹³ Tóth Rebeka: A halálbüntetés kronológiája Magyarországon – Arsoni – <https://arsboni.hu/a-halal-buntetes-kronologiaja-magyarorszagon/> (letöltés: 2019. március 28.).

⁹⁴ Az osztrák büntető törvénykönyv [Reichs Gesetz Blatt für das Kaiserthum Österreich (RGI)] 1852. szeptember 1-jén lépett hatálya.

⁹⁵ Csatskó Imre: A büntetőjog elemei, 46. oldal (Emich Gusztáv bizománya, Pest, 1850). Internetes elérés: http://mtdaportal.extra.hu/books/a_buntetojog_alapelemei.pdf (letöltés: 2019. március 28.).

⁹⁶ A szatmári béke a Rákóczi-szabadságharcot lezáró békeszerződés, amelyet 1711. április 30-án kötött meg Károlyi Sándor a szövetségelt rendek képviselőivel, III. Károly király megbízottjával, Pálffy János császári főparancsnokkal, II. Rákóczi Ferenc vezérlő fejedelem távollétében, aki ekkor éppen I. Péter orosz cárral tárgyal. Markó (1994): 865. oldal.

⁹⁷ Balogh Elemér: A magyar büntetőtörvény-tervezetek szerkezeti fejlődése, 28–29. oldal. Forrás: http://acta.bibl.u-szeged.hu/7168/1/juridpol_064_025-039.pdf (letöltés: 2019. március 29.).

⁹⁸ Bencsik Mihály (1670–1728) jogtanár, nagyszombati ügyvéd, az esztergomi káptalan és Pozsony vármegye ügyésze volt. Forrás: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-élettrajzi-lexikon-7428D/b-74700/bencsik-mihaly-74AB7/> – Magyar élettrajzi lexikon – Arcanum (letöltés: 2019. március 29.).

⁹⁹ Merényi Kálmán: Az emberi életet sértő bűncselekmények kódex szintű szabályozása Magyarországon. Forrás: http://acta.bibl.u-szeged.hu/6773/1/juridpol_043_257-267.pdf (letöltés: 2019. március 29.).

Az elsőnek tartott (1795-ös) magyar büntetőjogi kódex tervezet (a továbbiakban: 1795-ös büntetőjogi kódex tervezet) a Habsburg-Lotaringiai-házból való I. Ferenc uralkodása idején (1792–1835) látott napvilágot. A tervezet II. része a polgárok élete és testi épsége elleni bűntettek körében (XIX–XXXII. fejezet) kimerítő részletességgel szabályozta – egyebek mellett – a homicidiumot (emberölés), amelynek a szándék fokaira, a sértett személyére és az elkövetés módjaira tekintettel többféle nemét különböztette meg. A tervezet külön szólt a parricidiumról,¹⁰⁰ az infanticidiumról (gyermekölés), a procuratio abortusról,¹⁰¹ az expositio infantumról (gyermekkitétel), az assassiniumról (bérgyilkosság, orgyilkosság), az intoxicationról (mérgezés) és a propricidiumról (öngyilkosság).

Az 1795-ös büntetőjogi kódex tervezet XXI. fejezete a csecsemőgyilkosságot a következőképpen szabályozta:

„1. § Az újszülött gyermek megölését nevezzük csecsemőgyilkosságnak; ha ugyanis a születést követő hosszabb időköz elteltével ölik meg a szülők gyermekeit, akkor az ilyen gonosztett már gyermekgyilkosság, amelyről az előző szakaszban szó volt” (XX. fejezet a szülőgyilkosságról és egyéb, a vérségi jogokat sértő emberölésekről).

„2. § E büntettet többnyire a házasságon kívül született gyermekek ellen szokták elkövetni. Éppen ezért, hogy ez megelőzhető legyen, a leányanyákat, nemcsak addig, amíg a terhüket méhükben hordozzák, hanem azután is, hogy megszülték magzatukat, tilos büntetés vagy akár a templomokban, akár egyébütt történő megszegyenyítés alá vonni. Sőt: közülük mindazoknak, akik kellő időben jelentkeznek az illetékes hatóságnál, a köz részéről minden segítséget meg kell adni, hogy attól is kártalanítást kaphassanak, aki terhességüknek okozója volt.

3. § Még az sem követelmény, hogy a méhének terhét hordozó nő közvetlenül jelentkezzen a hatóságnál. Elegendő az is, ha állapotát a szülés előtt közhitelű személynek felfedi, e személy lehet vérrokona is; s ez a személy azután, a nála jelentkezett nő bármiféle zaklatása nélkül, a szükséges intézkedések megtétele céljából jelenti a tényt a hatóságnak. Egyébként, csecsemőgyilkosság esetében a terhesség előzetes elhallgatása mindig súlyosbító körülménynek, s a csecsemő véltlen halála esetén gondatlanságnak számítandó be.

4. § Az anyának nemcsak a saját maga által kezdeményezett bármely olyan tette számít csecsemőgyilkosságnak, amelynek rendes és az anya előtt is ismert folyamata szerint a csecsemő halála bekövetkezett, hanem a csecsemő élete fenntartásához szükséges anyai kötelesség gonosz szándékú elmulasztása is csecsemőgyilkossággként büntethető.

5. § Részes e büntetben, aki akár tanáccsal, akár tettekkel hozzájárul akár a terhesség, akár a szülés eltitkolásához, avagy bármiféle módon okot ad arra, hogy csecsemőgyilkosság követtessék el. Ha pedig a teherbeesés okozója,

¹⁰⁰ Parricidium vagy parieidium a római jogban annyi, mint: a) felségsértés büntette, ideértve a római állam ellen elkövetett mindennemű súlyosabb bűncselekményt, b) apagyilkosság, c) általában: rokkonyilkosság. Bakos Ferenc (szerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára, 630. oldal (Akadémiai Kiadó – Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984).

¹⁰¹ Procuratio abortus: idétlen (idő előtti) szülés eszközlése; annyi, mint az elvetélés előidézése, korabeli terminológia szerint: magzatúzás; még pontosabban a magzat (mással) elhajtatása. Gyarmathy Chrys. János: Közhasznú műszótár és egyházi tisztí írásmód, 152. oldal (nyomatott Budán, Gyurián és Bagó betűivel, 1845).

vagy a csecsemőgyilkos nő szülei biztatták fel őt a tett elkövetésére, különösen, ha magánál a csecsemőgyilkosság aktusánál is segítettek, mindenkor súlyosabban kell bünhődniük, mint az idegeneknek, és a körülmények különbözősége szerint akár a csecsemőgyilkos nővel azonos büntetésnek kell őket alávetni.

6. § Végül: a büntetést a gondatlanságnak és a szándékosságnak a bűntény összes körülményeiből kihámozandó arányosításával kell kiszabni, az emberölésről szóló szakaszban foglaltak figyelembevételével.¹⁰²

A teljességre való törekvés igényétől vezérelve, az 1795-ös büntetőjogi kódex tervezet II. részének a polgárok élete és testi épsége elleni büntettekkel foglalkozó második artikulusa a következő tényállásokat szabályozta:

XIX. fejezet – Az emberölésről (1–4. §)

XX. fejezet – A szülőgyilkosságról és egyéb, a vérségi jogokat sértő emberölésekről (1–3. §)

XXI. fejezet – A csecsemőgyilkosságról (1–6. §)

XXII. fejezet – Az abortusz előidézéséről (1–2. §)

XXIII. fejezet – A csecsemők kitételéről (1–5. §)

XXIV. fejezet – A bérgyilkosságról (1–3. §)

XXV. fejezet – A megégetésről¹⁰³ (1–4. §)

XXVI. fejezet – A mérgező és ártalmas orvosságok árusításáról (1–4. §)

XXVII. fejezet – A rablógyilkosságról (1–5. §)

XXVIII. fejezet – Az öngyilkosságról (1–3. §)

XXIX. fejezet – A párbajról (1–4. §)

XXX. fejezet – Az öncsonkításról (1–5. §)

XXXI. fejezet – Az ütlegetésekről, megsebesítésekről és a csonkításokról (1–6. §)

XXXII. fejezet – A szülők megveréséről (1–4. §)¹⁰⁴

Megjegyzendő, hogy Hajdu Lajos művében a fejezet helyett szakasz megnevezés szerepel. Tekintettel arra, hogy a szakasz mai jelentése a paragrafussal (§) azonos, célszerűbbnek véltem a rész, cím (artikulus), fejezet és szakasz (§) felosztást.

Rendkívül figyelemre méltó a – mások mellett – Deák Ferenc nevével fémjelzett 1843. évi büntetőjogi javaslatok¹⁰⁵ álláspontja is, amely az osztályozásnál a praemeditációt (előre megfontolás) vette alapul, de a legsúlyosabb büntetést, az életfogytiglani rabságot csak néhány kiemelt esetben (rokonölés, rablógyilkosság, bérgyilkosság stb.) szabta ki; a rendes büntetés tizennyolc évi rabság volt, de amennyiben különös kegyetlenséggel követték el a cselekményt: huszonkét év. A javaslat a gyilkosság mellett – a bajor Btk. nyomán – a szándékos emberölést is szabályozta, amelynek jellemzője az előre meg nem fontolt, erős felindulásban keletkezett, és e felindulás alatt végre is hajtott ölési szándék volt.¹⁰⁶

Vegyük észre, hogy a szintén Habsburg-Lotaringiai házból származó V. Ferdinánd országlása alatt (1835–1848) keletkezett 1843. évi büntetőjogi javaslat a halálbüntetést nem „ismerte” (gyaníthatóan ez volt az egyik oka annak, hogy a maga korában idegenkedéssel fogadták). A javaslat Általános Részének II. Fejezete (A büntetések nemeiről, azok alkalmazásáról és átváltoztatásáról)

¹⁰² Hajdu Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet, 466–467. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971).

¹⁰³ Megégetés vagy mérgekeverés: méreggel elkövetett emberölés.

¹⁰⁴ Hajdu (1971): 9. és 465–478. oldal.

¹⁰⁵ Az 1843. évi büntetőjogi javaslatokkal összefüggő munkálatok „a büntető- s javító-rendszer kidolgozására országos választmány küldetik ki” című 1840. évi V. törvénycikk kibocsátásával vették kezdetüket. A törvénycikk bevezető része meghatározta: „A büntető törvénykönyvvel válthatlan kapcsolatban lévő büntető- s javító rendszer behozása iránt kimerítő vélemény-adás végett országos választmány neveztetik”.

¹⁰⁶ Angyal Pál: Az emberi élet elleni bűncselekmények és a párviadal, 6–7. oldal (Athenaeum Irodalmi és Nyomda Rt., Budapest, 1928).

szerint, a büntetések nemei: 1. életfogytig tartó rabság; 2. határozott ideig tartó rabság; 3. fogság (arrestum simplex);¹⁰⁷ 4. közhivatalnak ítélet által ki-mondott elvesztése; 5. pénzbeli büntetések; 6. bírói megdorgálás (8. §).¹⁰⁸

A magyar büntetőjog hosszú ideig súlyosbított halálbüntetéssel szankcionálta a gyermekölést elkövetett anyát. Még a XIX. század elején is a halálbüntetés volt a jellemző, és csak később lépett helyébe az úgynevezett időleges rabság, illetve amennyiben a gyermek halálát a szülés eltökölése és a segély hiánya idézte elő: az időleges fogság. A XVIII. században e büntett megelőzésére elrendelték a viselős hajadonok megseprűzését (virgatio per carnificem), illetőleg a községi előjáróság felügyelete alá helyezését. A községi előjáróságokat is büntetéssel sújtották, ha az előírt megelőzési szabályokat nem tartották be, egy 1795-ben kelt helytartói intézkedés pedig elrendelte a szülőházak létesítését. A már hivatkozott 1795. évi javaslat ugyan külön fejezetben szól a gyermekölésről (csecsemőgyilkosság), de még, mint homicidiumot büntette; az 1843. évi büntetőjogi javaslat már mindenképpen külön szabályozta a deliktumot, amelyet enyhébben rendelt büntetni (tízévi, illetve ötévi rabsággal). A javaslat 136. §-a büntetés alá vonta azt a házasságon kívül teherbe esett személyt, aki *„szándékosan, azon célzattal, hogy gyermeke meghaljon, olyan állapotba helyeztette magát, amelyben szüléskor a szükséges segítséget nélkülöznie kellett”*.¹⁰⁹

Részleteiben: az 1843. évi büntetőjogi javaslat Különös Részének a gyilkosságról, a szándékos emberölésről, a vétkes vigyázatlanságból elkövetett emberölésről, és a gyermekölésről szóló IX. fejezete (108–138. §) – a mai viszonyokhoz képest – példátlan részletességgel szabályozta a gyermekölést, és az ahhoz kapcsolódó kriminális cselekményeket (131–137. §).

A 131. § kimondta: *„Amely anya törvénytelen ágyból született gyermekét, a szüléskor, vagy szülés után három nap alatt, akár cselekvés akár mulasztás által szándékosan megöli, annak legnagyobb büntetése, ha a tettet szülés előtt határozta el magában, tízévi rabság: ha pedig a szándék csak szüléskor, vagy szülés után támadott benne, öt évi rabság leend”*.

A 132. § alapján ugyanazon anya cselekményét, aki *„gyermekét, a szülés után három nap múlva fosztotta meg szándékosan az életétől”*, gyilkosságnak vagy szándékos emberölésnek kellett tekinteni (vagyis tette szigorúbb megítélés alá esett: holtig tartó, illetve húsz vagy huszonkét évi rabság).

A 133. § értelmében *„A fentebbi 132-dik § szerint büntettetik azon anya is, ki törvényes ágyból született gyermekét szüléskor vagy a szülés után bármikor életétől szándékosan megfosztotta”*.

A 134. § enyhébben rendelte büntetni a torzszülött, korcs (Missgeburt) gyermek bárki által történő megölését: *„azokat, kik azt életétől szándékosan megfosztották, a büntetés alól fel nem mentheti, büntetésük azonban ily esetben egy évi fogságnál többre nem terjedhet”*.

A 135. § a 131–133. §-okban foglalt bűncselekmények kísérletét szankcionálta: *„Midőn az anya oly célzattal, hogy gyermekét életétől megfossza, azon valamely életveszélyeztető cselekvést vagy mulasztást követett el, de abból*

¹⁰⁷ Arrestum (áristom) simplex: egyszerű börtön. Bakos (1984): 61. oldal.

¹⁰⁸ Fayer László (szerk.): Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye I. kötet, 15. oldal (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1896).

¹⁰⁹ Az 1843. évi büntetőjogi javaslatokról részletesebben lásd még Finkey Ferenc: Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából (a Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Budapest, 1942).

szándékán kívül közbejött valamely ok miatt halál nem következett, kísérletért büntetettik s büntetése a fentebbi 131, 132, és 133-dik §§-ban kijelölt büntetéseknek csak feléig terjedhet”.

A 136. § szerint, ha „*valamely házasságon kívül teherbe esett személy, szándékosan, azon célzattal, hogy gyermeke meghaljon, olyan állapotba helyeztette magát, melyben szüléskor a szükséges segítséget nélkülöznie kellett, büntetés alá vonandó, s büntetése azon esetben, ha a gyermek amiatt csakugyan meg is halt, négy évi rabságig; oly esetben pedig, midőn a gyermeknek életét valamely az anyának akaróján kívül közbenjött körülmény megmenette, két évi rabságig terjedhet*”.

„*Ha pedig a fentebbi 136-ik §-ban körülírt büntettet házasságban teherbe esett asszony követi el, büntetése kétannyi leend, mintha azt házasságon kívül követte volna el*” (137. §).

Megjegyzendő, hogy az 1843. évi büntetőjogi javaslat X. Fejezete az „*idétlen*” (idő előtti) szülés eszközléséről; a XI. Fejezet pedig a gyermekeknek és más gyámoltalan személyeknek kitevéséről és elhagyásáról (144–150. §) rendelkezett.

2.2.4. A gyermekölés szabályozása a Csemegi-kódexben

A *Csemegi-kódex*, az 1878. évi V. törvénycikk a büntettekről és vétségekről¹¹⁰ (Btk.), valamint az 1879. évi XL. törvénycikk a kihágásokról¹¹¹ (Kbtk.) alkották az első magyar – hivatalosan is törvényként funkcionáló – teljes büntető kódexeket. A Csemegi-kódex – I. Ferenc József uralkodása idején (1848–1916) – 1880. szeptember 1-jén lépett hatályba.

A Btk. két részre tagozódott: az első rész (Általános határozatok), amely – mai szemmel nézve – lényegében az általános résznek felelt meg. E részben kilenc fejezet (1–125. §) kapott helyet. A második rész (A büntettek és vétségek nemeiről, és azok büntetéseiről), a tulajdonképpeni különös rész negyvenhárom fejezetből (126–486. §) állt.

A kihágási büntető törvénykönyv ugyancsak két részre tagozódott: az első rész (Általános határozatok) harminckét szakaszból (1–32. §) állt. A második rész (A kihágások nemeiről és azok büntetéseiről) tizenegy fejezetet (33–145. §) tartalmazott.

A Btk. általános részének beosztása fejezeteként: Bevezető intézkedések (I.); A jelen törvény hatálya, terület és személyek tekintetében (II.); A büntetések (III.); A kísérlet (IV.); A részesség (V.); A szándék és a gondatlanság (VI.); A beszámítást kizáró vagy enyhítő okok (VII.); A bűnhalmazat (VIII.); A bűnvádi eljárás megindítását és a büntetés végrehajtását kizáró okok (IX.).

A Btk. különös része a rokonbűncselekményeket együtt tárgyalta. Ezek öt csoportba sorolhatók: az uralkodó és az állam elleni bűncselekmények (I–VIII. fejezet); a társadalmi rend (IX–XIII. fejezet); az egyesek személye és vagyona (XIV–XXXVI. fejezet); a közbiztonság elleni bűncselekmények (XXXVII–XL. fejezet), majd megint az állam-, illetve az államigazgatás rendje elleni bűncselekmények és a hivatali bűncselekmények (XLI–XLII. fejezet).¹¹²

¹¹⁰ Szentelítve: 1878. május 27. Kihirdetve: az Országgyűlés mindkét házában 1878. május 29.

¹¹¹ Szentelítve: 1879. június 12. Kihirdetve: az Országgyűlés mindkét házában 1879. június 14.

¹¹² Mezey Barna (szerk.): Magyar jogtörténet, 281–282. oldal (Osiris Kiadó, Budapest, 1996).

A Csemegi-kódex – hasonlóan a külföldi büntető kódexekhez – az emberölés fogalmi köréből kiemelt néhány tényállást és ezeket külön szankcionálta, illetve privilegizálta. A kiválasztást és az enyhébb büntetést mind a tettesnek, mind a sértettnek sajátos körülményei indokolták, mind pedig a társadalmi fel-fogás vonta maga után. A Csemegi-kódex vonatkozott szabályai szerint az emberölésnek ilyen különös nevei voltak: a kívánságra való ölés (Btk. 282. §); az öngyilkosságnál való részesség [Btk. 283. § (1) bekezdés]; az amerikai párbaj [Btk. 283. § (3) bekezdés] és a gyermekölés (Btk. 284. §).

Ugyancsak a teljességre való törekvés igényétől indítva, a Csemegi-kódex „Az ember élete elleni bűntettek és vétségek” címet viselő XVIII. Fejezete (278–292. §) a következő tényállásokat tartalmazta:

„278. § Aki embert előre megfontolt szándékból megöl: a gyilkosság büntetett követi el, és halállal büntetendő.

279. § Aki embert szándékosan megöl, ha szándékát nem előre fontolta meg: a szándékos emberölés büntetett követi el, és tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

280. § Életfogytig tartó fegyházzal büntetetik a szándékos emberölés: ha azt a tettes, felmenő ágbeli törvényes rokonán, házastársán, több emberen, törvénytelen gyermek saját anyján vagy törvényesítés esetében természetes atyján követte el.

281. § Ha a szándéka tettesnek erős felindulásában keletkezett és rögtön végre is hajtott: az emberölés tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha pedig az erős felindulást az okozta, hogy a megölt személy a tettest vagy hozzátartozóit jogtalanul súlyosan bántalmazta, vagy megsértette, az emberölés ezen felindulásban rögtön végre is hajtott: a büntetés öt évig terjedhető börtön leend.

Felmenő vagy lemenő ágbeli rokonnak vagy házastársnak, erős felindulásban elkövetett megölése: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

282. § Aki valakinek határozott és komoly kívánsága által bíratott arra, hogy őt megölje; három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

283. § Három évig terjedhető fegyházzal büntetendő az: aki valakit öngyilkosságra rábír, vagy e célra annak tudva eszközöket vagy szereket szolgáltat.

Ha pedig két személy kölcsönösen megegyezett az iránt, hogy előre meghatározott módon a sorstól tételesség függővé, hogy közülük melyik váljék öngyilkossá, s ennek következtében az öngyilkosságra irányzott cselekmény végre is hajtott, de a halál nem következett be: mindkettőre egy évtől öt évig terjedhető államfogház; ha pedig a halál bekövetkezett: az életben maradottra öt évtől tíz évig terjedhető államfogház állapítandó meg.

284. § Azon anya, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

285. § A teherben levő nő, aki méhmagzatát szándékosan elhajtja, megöli, vagy azt más által eszközölteti, ha házasságon kívül esett teherbe: két évig terjedhető börtönnel, ellenkező esetben pedig három évig terjedhető börtönnel büntetendő. Ugyanazon büntetés éri azt, aki a büntetett, a teherben lévő nő beleegyezésével követi el, ha pedig azt nyereségyéből tette: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

286. § Aki a teherben levő nő méhmagzatát annak beleegyezése nélkül szándékosan elhajtja, vagy megöli: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha pedig ez által a teherben levő nő halálát okozta: tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

287. § Azon szülő, aki koránál vagy állapotánál fogva önszegélyre képtelen gyermekét félreeső, vagy rendszerint járatlan helyre teszi ki, vagy olyan körülmények közt hagyja el, hogy annak megmentése a véletlentől függ: a gyermekkítétel büntetett követi el, és három évig terjedhető fegyházzal büntetetik.

Aki pedig önszegélyre koránál vagy állapotánál fogva képtelen személyt, kit ápolni köteles, vagy aki felügyelete alatt áll, kitesz, vagy segély nélküli állapotban elhagy: három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha a kítétel, vagy elhagyás következtében a kített vagy elhagyott személy súlyos testi sértést szenvedett: a cselekmény öt évig terjedhető fegyházzal; ha pedig ez által annak halála okozott: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

288. § A 278. §-ban meghatározott büntett elkövetésére irányzott szövetség, ha ahhoz előkészületi cselekmény is járul, két évig terjedhető börtönnel büntetetik.

289. § A jelen fejezet előbbi szakaszaiban meghatározott büntetésekön fölül, a hivatalvesztés is kimondandó.

290. § Aki gondatlansága által embernek halálát okozta, az emberölés vétségét követi el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

291. § Ha azonban a halál, az azt okozónak hivatásában vagy foglalkozásban való járatlanságából, hanyagságából, vagy azok szabályainak megszegéséből származott, három évig terjedhető fogházzal és száz forinttól kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A jelen szakasz eseteiben a bíróság, a bűnösnek talált személyt, azon hivatás, vagy foglalkozás gyakorlatától, belátása szerint végképen, vagy határozott időtartamra eltilthatja és a gyakorlat ismétli megengedését újabb vizsgálattól, vagy a kellő képzettség megszerzését igazoló más bizonyítéktól teheti függővé.

292. § Gyilkosság és emberölés esetében, ha a megölt után oly személyek maradtak, kiknek tartásáról gondoskodni köteles volt: azok részére megfelelő kártérítés is megítélendő, mely a viszonyokhoz képest, egyszer mindenkorra fizetendő tőke vagy évi járadék lehet.”

A Csemegi-kódex 284. §-a gyermekölés alatt az újszülött törvénytelen gyermeknek az anya által elkövetett megölését értette, amelyet a jelzett szakasz a következőképpen szabályozott: „Azon anya, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli: öt évig terjedő börtönnel büntetendő”. A kódex XVIII. Fejezete – egyebek mellett – büntetni rendelte a magzatelhajtást (285–286. §) és a gyermekkitételt (287. § első fordulata vagy bekezdése).

A gyermekölésnek az emberölés köréből való kiemelését az indokolta, hogy a cselekmény megítélése az adott korban megváltozott, amely szerint a figyelem az ártatlan áldozatról a büntettet elkövető nőre terelődött. A jogalkotót az a felismerés vezette, hogy a gyermekét megölő nő a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után olyan speciális testi és lelki állapotban van, amely bűnösségét – kiváltképpen, ha megölt gyermeke törvénytelen születésű – jelentékenyen enyhíti.

Angyal Pál szerint e deliktum „különtartásának és enyhébb büntetésének főbb indokai:

a) a házasságon kívül teherbe esett nő sajátlagos lelkiállapota, mely a ballépés elkövetésétől a szülésig folyton tart, sőt azután sem szűnik meg azonnal; a teherbenléti eltitkolása, a szegénytől, meggyalázástól való félelem mind olyannyira deprimálják¹¹³ a nőt s ellen álló erejét oly fokban gyengítik, hogy a legkisebb motívumra is elhatározza magát annak a cselekménynek elkövetésére, mely szabadulást jelent a nyomasztó érzésektől; ez az indok azonban csak a házasságon kívül teherbe esett nővel szemben bír jelentőséggel;

b) a szülő nő testi állapota, mely az orvostudományi tapasztalatok szerint oly kivételes helyzetbe juttatják a nőt, hogy annak a cselekménye bűnösség szempontjából jelentékenyen enyhébb, mint az e körülmények nem létében elkövetett ölés; a szüléssel járó testi fájdalmak, a nagyfokú vérvesztés és az ezzel járó egyéb körülmények elerőtlenítik a nőt testileg és lelkileg s mintegy hajlamosítják annak a cselekménynek elkövetésére, melynek tárgya egyszersmind szenvedéseinek előidézője;

c) a gyermektartás és felnevelés költségeitől való félelem, tehát egy merőben gazdasági forrásból eredő ok, mely egymagában ugyan alig értékelhető s a büntetés-lefokozást nem indokolhatja, de összefüggésben a többivel még sem hagyható figyelmen kívül;

d) felemlíthető végül még az az indok is, melyre már Mittermaier¹¹⁴ utal, hogy t. i. a szülő nő azért is könnyebben határozza el magát gyermekének megölésére, mert a szülés alatti vagy éppen csak megszült gyermeket mintegy még testrészeként tekinti, mellyel szabadon rendelkezhetik”.¹¹⁵

A gyermekölés törvényi tényállása a régi Btk. 166/A. §-ának a szabályozásától annyiban különbözött, hogy a Csemegi-kódexben poenalizált deliktum elkövetési tárgya kizárólagosan házasságon kívül született gyermek lehetett, ezért ehelyütt csak a passzív alánnyal kívánok foglalkozni.

¹¹³ Deprimált: lenyomott, levert; mai terminológia szerint e kifejezés a depresszióval rokon. Bakos (1984): 173. oldal.

¹¹⁴ Carl Joseph Anton Mittermaier (1787–1867): német jogász, publicista, politikus – https://hu.wikipedia.org/wiki/Carl_Joseph_Anton_Mittermaier – WIKIPÉDIA – A szabad enciklopédia (letöltés: 2019. február 21.).

¹¹⁵ Angyal (1928): 49–50. oldal.

A gyermek házasságon kívül születettségének kérdése a Kúria egykori, 5. számú döntésével jól példázható. Eszerint ugyanis „a Btk. 284. §-ának rendelkezése azon férjes nőre, ki a házasságának tartama alatt születendő gyermekét megöli, azon esetre sem nyerhet alkalmazást, ha gyermekét nem férjével, hanem akár a házasság tartama alatt, akár a házasság létrejötte előtt mással nemzette, s hogy ebből következőleg az olyan nő, a fennforgó körülményeknek megfelelően az emberélet elleni bűntettekre nézve főnnálló általános szabályok szerint büntetendő”.¹¹⁶ E problematikát a következő eseti döntés is megvilágítja: „Az a nő, akinek a férje él, mindaddig, amíg ettől törvényesen el nem választott, házasságon kívül állónak nem tekinthető; a törvényből merített anyagi okból helyesen tagadta meg tehát az esküdtbíróóság a Btk. 284. §-ában körülírt büntett megállapítására irányuló kiegészítő kérdések feltevését, mit a védő azon az alapon indítványozott, hogy vádlottnak újszülött gyermekét nem a férj nemzette” (K. 7345/1910. B. V. 175.).¹¹⁷

2.2.5. A cselekmény büntetőjogi megítélése a Csemegi-kódexet követően

Magyarországon a második világháború után, az első (1949. évi) Alkotmány hatálybalépését követően¹¹⁸ – a kor politikai szellemének megfelelően – szükségessé vált a büntetőjog új, szocialista alapjainak megteremtése. Az egész büntetőjogi szabályozást magában foglaló törvénykönyv létrehozásának azonban nem voltak meg a feltételei, így csak a büntető törvénykönyv általános része született meg az 1950. évi II. törvénnyel¹¹⁹ (Btá.), amely 1951. január 1-jén lépett hatályba. A Btá. tehát a Csemegi-kódex általános részét váltotta fel.

A Csemegi-kódex egyéb rendelkezései számos módosítással és kiegészítéssel egészen 1962. június 30-ig hatályban maradtak. A sok változtatás következményeképpen csaknem áttekinthetetlenül vált joganyagot az Igazságügyi Minisztérium 1952-ben rendszerezte, és hivatalos kiadványban tette közzé [ez volt a hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása (BHÖ)].

A BHÖ három részből: két címből és egy függelékből állt. Az Első Cím az Általános Rendelkezéseket tartalmazta. E részben a BHÖ a Btá., az 1950. évi 39. tvr.¹²⁰ (Btáé.) és az 1951. évi 34. tvr.¹²¹ (Fb.) hatályos szövegét, valamint az általános szabályokat módosító egyes további rendelkezéseket [pl. 1951. évi 31. tvr.¹²² (Bpé.)] tartalmazta.

A BHÖ Második Címe a Különös Rendelkezéseket foglalta magában. A Csemegi-kódex Különös Részéből még hatályban lévő rendelkezések mellett azok a törvények szerepeltek itt, amelyek a kódex egyes részeit váltották fel az idők folyamán. E módosításokon felül voltak azonban egyéb

¹¹⁶ Büntetőjogi Határozatok Tára I. kötet, 132. 1.

¹¹⁷ Angyal Pál – Isaák Gyula: Büntető Törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről, 291–292. oldal (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1937).

¹¹⁸ A Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 1949. augusztus 20-án, a kihirdetésének napján lépett hatályba. Címét – 1989. október 23-tól – az 1989. évi XXXI. törvény 38. § (1) bekezdése módosította (a Magyar Köztársaság Alkotmánya). Az egykori szocialista Alkotmány – lényeges változtatásokkal ugyan (mindösszesen 72 módosítást ért meg), de – 2011. december 31-ig volt hatályban. Helyébe 2012. január 1-jétől Magyarország Alaptörvénye lépett (az Alaptörvényt az Országgyűlés 2011. április 18-i ülésnapján fogadta el).

¹¹⁹ A büntetőtörvénykönyv általános részről szóló 1950. évi II. törvényt 1950. május 18-án hirdették ki.

¹²⁰ A büntetőtörvénykönyv általános részének hatálybaléptetéséről szóló 1950. évi 39. tvr.

¹²¹ A fiatalokúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. tvr.

¹²² Az 1951. évi III. törvénybe iktatott büntető perrendtartás hatályba lépéséről és a katonai büntető eljárásban való alkalmazásáról szóló 1951. évi 31. tvr.

jogszabályok is, amelyek önállóan tartalmaztak büntető rendelkezéseket (pl. a társadalmi tulajdon büntetőjogi védelméről szóló 1950. évi 24. tvr.).

A BHÖ három fő részét alapul véve, döntő fontossággal a középső, a Második Címbe foglalt Különös Rendelkezések bírtak.

A Különös Rendelkezések öt részre tagozódtak: 1. a népköztársaság elleni; 2. az államhatalom és az államigazgatás rendje elleni; 3. a népgazdaság elleni; 4. a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni, illetve 5. a polgárok személye és javai ellen irányuló bűncselekmények.

Témánk szempontjából a BHÖ Második Címében helyet kapó Különös Rendelkezések Ötödik Része a lényeges. Ebben a részben a bűncselekményeket három csoportba sorolták: az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények (XIX. fejezet, 349–376. §); az emberi szabadság és méltóság elleni bűncselekmények (XX. fejezet, 379–421. §) és a polgárok javai elleni bűncselekmények (XXI. fejezet, 433–493. §).¹²³

Megjegyzendő, hogy a BHÖ XIX. fejezetében szereplő emberölés tényállásai (349–357. §) – mutatis mutandis – híven tükrözték a Csemegi-kódex XVIII. Fejezetében felsorolt bűncselekményeket (278–292. §). Sőt, a BHÖ egyes szakaszainál lábjegyzetben hivatkoztak a Csemegi-kódex párhuzamos szakaszaira, illetve a 4., a 12. és a 20. lábjegyzetben némi magyarázattal is szolgáltak.¹²⁴

*Többévi előkészítő munka eredményeként 1961-ben jött létre az első átfogó szocialista magyar büntetőkódex, a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve, az 1961. évi V. törvény (népköztársasági Btk.), amely egységesen szabályozta a büntetőjog egész anyagát.*¹²⁵ A népköztársasági Btk.-t a Büntető Törvénykönyv hatálybalépéséről, végrehajtásáról és egyes szabálysértésekről szóló 1962. évi 10. törvényerejű rendelet 1962. július 1-jén léptette hatályba, és ezzel a magyar büntető jogalkotás bizonyos értelemben a büntetőjog kodifikáción nyugvó szabályozásának elvéhez tért vissza.¹²⁶

A népköztársasági Btk. alkalmazásának több mint másfél évtizedében eredményesen védelmezte a szocialista társadalmi rendet, az állampolgárok személyét és jogait, hozzájárult a közrend és a közbiztonság megszilárdításához.

Az 1970-es évek elején indult meg a büntető jogszabályok korszerűsítése. E folyamat a népköztársasági Btk. 1971. évi módosításával¹²⁷ kezdődött, amely megteremtette a bűncselekmények súly szerinti felosztását büntettekre és vétségekre, szűkítette a halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények körét, a társadalmi-gazdasági fejlődésnek megfelelően jelentősen módosította a közlekedési, a népgazdaság elleni és a vagyon elleni bűncselekmények szabályozását. Az újabb – 1973. évi – módosítás¹²⁸ biztosította a feltételeket ahhoz, hogy a bíróságok a jogpolitikai irányelveknek megfelelő, differenciált büntetékiszabási gyakorlatot folytassanak, és szélesebb körben alkalmazhassanak vagyoni hátránnyal járó büntetéseket.

¹²³ Bacsó Ferenc: A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása. Jogtudományi Közlemény, 1952. október hó, 420–432. oldal (Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1952); Dr. Popovics Béla (szerk.): A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása, 178–180. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1958).

¹²⁴ Dr. Popovics (1958): 179–180. és 182. oldal.

¹²⁵ Kádár – Moldoványi (szerk.): Büntető Törvénykönyv, 15–17. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979).

¹²⁶ Mezey (1996): 332. oldal.

¹²⁷ A Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. törvényerejű rendelet. Hatályba lépésének napja: 1972. január 1.

¹²⁸ A Büntető Törvénykönyv, valamint a szabálysértésekről szóló törvény módosításáról rendelkező törvényerejű rendelet. Hatálybalépésének napja: 1973. június 2.

1974-ben a szigorított őrizetre¹²⁹ és az alkoholisták munkaterápiás intézeti gyógykezelésére¹³⁰ alkotott jogszabályok a társadalom hatékony védelmét biztosították a különösen veszélyes visszaeső bűnözéssel és a bűnözésben igen nagy szerepet játszó alkoholizmussal szemben.

1975-ben új jogszabályok jelentek meg a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról. Ezek alapján kiépült a hivatásos és társadalmi pártfogók hálózata, és az elítéltek a korábinál nagyobb segítséget kaptak ahhoz, hogy büntetésük letöltése után megfelelően beilleszkedjenek a társadalomba, ne lépjenek ismét a bűnözés útjára.¹³¹

*Mindezek, valamint a részleges kiegészítések és módosítások ellenére szükségessé vált az addigi jogfejlődést összegző és továbbfejlesztő, új büntető törvénykönyv megalkotása.*¹³² *Az új kódexet a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény hatálybaléptetéséről és végrehajtásáról rendelkező 1979. évi 5. törvényerejű rendelet (Btk.) 1979. július 1-jével léptette életbe (ez volt a már többször hivatkozott régi Btk.).*

A népköztársasági Btk. az újszülött sérelmére elkövetett emberölésnek az enyhébben minősülő esetét nem tartotta fenn azzal az indokkal, hogy a Csemegi-kódex megalkotása idején meglévő viszonyokhoz képest a nők társadalmi helyzetében, a házassági köteléken kívül született gyermek jogállásában, a társadalmi és gazdasági viszonyokban bekövetkezett alapvető változásokra figyelemmel a cselekmény privilegizálása szükségtelenné vált. (A régi Btk. – az 1999. március 1. és a 2003. február 28. közötti időszakot nem számítva – osztotta ezt az álláspontot, és ugyanerre a nézőpontra helyezkedik a hatályos Btk. is.)

Emlékeztetőül: az emberölés a népköztársasági Btk. Különös Részének XIV. Fejezetében, a személy elleni bűncselekmények körében kapott helyet. Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekményeket az I. Cím tartalmazta. Az emberölést a 253. §, az erős felindulásban elkövetett emberölést pedig a 254. § rendelte büntetni. A 253. § – jogtechnikai felosztását tekintve – négy bekezdésből állt. Az első bekezdés az emberölés alapesetét poenalizálta („*aki mást megöl*” – nem túl bonyolult megszövegezésű tényállás); a második bekezdés a minősített eseteket négy csoportba rendezve sorolta föl; a harmadik bekezdés az emberölésre irányuló előkészületet szankcionálta; végül a negyedik bekezdés a gondatlan emberölést rendelte büntetni.

A tizennegyedik életévét be nem töltött személy ellen (inkább sérelmére) elkövetett emberölés minősítő körülményként a népköztársasági Btk.-ban nem szerepelt. Sőt – mint az korábban már szóba került –, ezt a minősített esetet csak 1999. március 1-jétől – az újszülött megölésével (Btk. 166/A. §) párhuzamosan – iktatta a régi Btk. 166. § (2) bekezdés *i*) pontjába az 1998. évi LXXXVII. törvény.

Valóban: azok a társadalmi viszonyok, amelyek a Csemegi-kódex hatálybalépésének idején vagy korábban fennállottak, a mai szemlélettel nem, vagy legalábbis a nagyon elmaradott felfogás esetén igazolhatók, de teljesen megszűntnek mégsem tekinthetők. Mint korábban szó volt róla, az 1998. évi LXXXVII. törvény 40. §-a az újszülött megölésének *sui generis*

¹²⁹ 1974. évi 9. törvényerejű rendelet a társadalom fokozottabb védelméről a közrendre a közbiztonságra különösen veszélyes bűnözők elleni hatékonyabb fellépés érdekében. Hatálybalépésének napja: 1974. július 1.

¹³⁰ A mértéktelen alkoholfogyasztással összefüggő bűncselekmények elkövetőinek kényszergyógykezelését a népköztársasági Btk. 62. §-a is szabályozta (A kényszerelvonó-kezelés).

¹³¹ A szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról szóló 1975. évi 20. törvényerejű rendelet. Hatálybalépésének napja: 1976. január 1.

¹³² Kádár – Moldoványi: 15–17. oldal.

bűncselekményként történő szabályozását (régii Btk. 166/A. §) ezért nem is ezzel indokolta, hanem azzal az empirikus tényvel, hogy a titkolt terhesség esetén a szülő nő rendszerint a mások segítségével nélkül lefolyt szülési folyamat során ténylegesen kivételes testi és lelki állapotban van, és ez az állapota a beszámítási képességére is kihatással lehet. Öreg hiba, hogy ezt a „*ténylegetesen kivételes testi és lelki állapotot*” csak a törvényhelyhez fűzött indokolás, nem pedig a törvény szövege tartalmazta (implicite talán mégis, mivel a „*szülés alatt*” és a „*közvetlenül a szülés után*” kifejezésekkel a jogalkotó tulajdonképpen az említett állapotot értékelte).

Ugyanakkor a sokéves ítélkezési gyakorlat tapasztalatai alapján elmondható, miszerint ez a jogi értékelés egyrészt abban jutott kifejezésre, hogy a szülő nő által a szülés alatt vagy közvetlenül ezt követően megvalósított ölési cselekmény esetében – a Legfelsőbb Bíróság azóta már hatályon kívül helyezett 15. számú Irányelvének¹³³ útmutatását követve – a bíróságok az emberölés minősített esetét, különösképpen a cselekménynek előre kitervekként vagy aljas indokból való minősítését úgyszólván soha nem állapította meg; másrészt pedig a büntetékiszabási gyakorlat vizsgálata arra utal, hogy a bíróságok ilyen esetekben a törvényi büntetési tétel minimumában szabták ki a főbüntetést, sőt, ezen a téren tipikusnak volt mondható az enyhítő rendelkezés alkalmazása is.

A bíróságok ezt az ítélkezési gyakorlatot annak ellenére folytatták, hogy a már hivatkozott és megszüntetett 15. számú Irányelv a büntetékiszabási gyakorlat irányításával kapcsolatban hangsúlyozottan hívta fel a figyelmet arra, miszerint az újszülöttek megölése esetén az elkövető javára kétségtelenül jelentkező nyomatékos enyhítő körülmények sem feltétlenül eredményezhetik az ilyen ölési cselekményekkel kapcsolatban az enyhítő rendelkezés általános, szinte fősabályként való alkalmazását.

„5. Az újszülötteknek a szülés tartama alatt vagy közvetlenül ezt követően az anya által történő megölése esetén a büntetés kiszabásánál az igényel alapos vizsgálatot, hogy az a különleges állapot, amely az újszülött világrahozatalával jár, kihatott-e az elkövető beszámítási képességére.

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a szülő nőt milyen ok vezette az újszülött megölésére. A házasságon kívül szülő nő esetében azt is figyelembe kell venni, hogy a társadalmi rosszallás a tudatilag elmaradott környezetben még olyan súllyal nehezedhet az elkövetőre, hogy az motiválhatja a cselekmény elkövetését. Egyebekben azonban nincs társadalmi, erkölcsi és jogi alapja annak, hogy újszülöttek megölése esetén általánossá válják a törvényi büntetési tétel legkisebb mértékén aluli büntetések kiszabása.

Az a körülmény, hogy az elkövetők nem készülnek fel a gyermekszülésre, nem veszik igénybe az általánosan biztosított orvosi kezelést és ellátást, egymagában nem alapozza meg az ölési cselekmény előre kitervekként minősítését.”¹³⁴

A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezett 15. számú Irányelvében foglaltakkal egyező álláspontot képvisel a 3/2013. Büntető jogegységi határozat. Az emberölés minősített esteit értelmező II. rész 9. pontja szerint, „*a tizenegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölésnél a minősítés szempontjából kizárólag a sértett életkorának van jelentősége, közböns tehát, hogy védekezésre képes volt-e vagy sem.*

¹³³ Az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről szóló 15. számú Irányelvet – a 3/2013. Büntető jogegységi határozat szerint – a Kúria nem tartotta fenn. Az Irányelvet 2013. július 8-án megszüntető Jogegységi határozat az Irányelv I. és II. részének a helyébe lépett.

¹³⁴ A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezett 15. számú Irányelve az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről IV. rész (Büntetékiszabási szempontok) 5. pontja.

E minősített eset alá tartozik az újszülött megölése, nevezetesen az, amikor a szülő nő gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli.

Mindazonáltal az újszülöttnak a szülés tartama alatt vagy közvetlenül azt követően az anya általi megölése kapcsán – igazságügyi orvos- és pszichológus szakértő bevonásával – tisztázni szükséges, hogy az a különleges állapot, amely az újszülött világra hozatalával jár, befolyásolta-e, (s ha igen, milyen mértékben) az elkövetőt a cselekményében. Ennek ugyanis a büntetés kiszabásánál jelentősége lehet, miként annak is, hogy a szülő nőt milyen ok vezette az ölésre. Így házasságon kívül szülő nő esetében figyelembe kell venni, hogy a magára hagyatottság érzése, a szűkebb környezet rosszallásától való félelem olyan motiváló tényező, amely számottevő enyhítő hatást jelenthet.

Az a körülmény, hogy az elkövető titkolja a terhességét, nem tesz előkészületeket a szülésre, s nem vesz igénybe orvosi ellátást, gondozást sem, önmagában még nem alapozza meg a cselekmény előre kitervekténti minősítését”.

A bevezetőben említettem volt, hogy a felsorolt okokon túlmenően az újszülött megölése törvényi tényállásának életre hívását és az emberölésnél enyhébb büntetési tétellel fenyegetettségét szükségessé tette az a körülmény is, hogy a régi Btk. 166. § (2) bekezdés i) pontjának – az 1998. évi LXXXVII. törvény 39. §-ának (1) bekezdésével való – beiktatása folytán a tizennegyedik életévét be nem töltött gyermekkorú megölése az emberölésnek a legsúlyosabb büntetési tétellel fenyegetett minősített esetévé vált. Ezen felül a Btk. 87/A. §-ának az 1997. évi LXIII. törvény 6. §-ával történt módosítása következtében, erre a bűncselekményre a törvényben előírt büntetési tétel alsó határánál enyhébb büntetés kiszabására csak kivételesen kerülhetett sor. Az újszülött megölésének a régi Btk. 166. § szerinti értékelése tehát ahhoz a nem kívánt következményhez vezetett volna, hogy az újszülött sérelmére elkövetett ölési cselekmények a legszigorúbb büntetési tétel alkalmazását eredményeznék, és ez a kellő differenciáltság hiányára utalna.¹³⁵ Csakhogy, van itt egy bökkenő: ez a „*kellő differenciáltság hiányára utalás*” a hatályos Btk. alapján napjainkban is fennállt, de erről később még szó esik.

E fejezet záróköveként álljon itt egy nem teljes kitekintés Európára: az európai országok büntető kódexei az anyák által újszülöttjeik sérelmére elkövetett emberölést általában privilegizált esetként szabályozzák. Az a kitétel sem szerepel a törvényi tényállásokban, hogy házasságon kívül szülessen a gyermek. Egyedül a német büntető törvénykönyv rendelkezik úgy, hogy „*az az anya, aki házasságon kívül született gyermekét a szülés közben, vagy közvetlenül azután megöli, legalább három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő*”.

Az osztrák Btk. külön szabályozza a gyermeknek a szülésnél való megölését: „*az anya, aki gyermekét a szülés alatt, vagy amíg még a szülés lefolyásának hatása alatt áll megöli, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő*”.

A spanyol büntetőjogi szabályozás ugyancsak enyhébben rendeli büntetni az újszülött megölését: „*az anya, aki szegényének elrejtése végett újszülött gyermekét megöli, rövidebb tartamú szabadságvesztéssel büntetendő. Ugyanígy*

¹³⁵ Berkes György (szerk.): Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára, 378–379. oldal (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1999).

büntetendők az anya szülei, ha az anya szégyenének elrejtése végett követik el a cselekményt”.

A francia büntető kódex is külön poenalizálja az újszülött sérelmére elkövetett emberölést: *„az anya, aki akár tettesként, akár részesként újszülött gyermekét megöli, tiztől húsz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ez a rendelkezés azonban a társtettesekre és más elkövetőkre nem terjed ki”.*

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Felhasznált irodalom

- Angyal Pál – Isaák Gyula: Büntető Törvénykönyv a büntettekről és vétségekről (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1937)
- Angyal Pál: Az emberi élet elleni bűncselekmények és a párviadal (Athenaeum Irodalmi és Nyomda Rt., Budapest, 1928)
- Angyal Pál: I. Endre és Szent László büntetőtörvényei (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1941)
- Angyal Pál: Szent István és a büntetőjog (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1939)
- Bacsó Ferenc: A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása. Jogtudományi Közöny, 1952. október hó (Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1952)
- Bakóczy Antal: Az emberölés (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984)
- Bakos Ferenc (szerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára (Akadémiai Kiadó – Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984)
- Berkes György (szerk.): Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1999)
- Cseres Judit: Eltézozolt újszülöttek. Az újszülöttlést elkövető nők helyzetének kriminológiai elemzése (BM Kiadó, Budapest, 2000)
- Fayer László (szerk.): Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye I. kötet (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1896)
- Finkey Ferenc: Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából (a Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Budapest, 1942)
- Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intéúciói (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996)
- Gyarmathy Chrys. János: Közhasznú műszótár és egyházi tisztí írásmód (nyomatott Budán, Gyurián és Bagó betúivel, 1845)
- Hajdu Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971)
- Kádár – Moldoványi (szerk.): Büntető Törvénykönyv (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979)
- Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen: Werbóczy István Hármaskönyve (Franklin-társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1897)
- Kovács Gyula: Az anyák által az újszülöttek sérelmére elkövetett ölési cselekmények büntetőjogi szabályozása. ORFK Tájékoztató 2/2001. szám (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2001)
- Kovács Gyula: Az újszülött megölése. Belügyi Szemle 1/2001. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 2001)

- Kovács Gyula: Az újszülött megölésének hatályon kívül helyezése, avagy a ló túlsó oldalára történő átesés tipikus esete. *Collega* 2004/1. szám (Accursius Jogász Egylet, Budapest, 2004)
- Kovács Gyula: Újszülött sérelmére elkövetett emberölés. *Rendvédelmi füzetek* 4/2001. szám (Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2001)
- Kristó Nagy István (szerk.): Bölcsességek könyve (Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1983)
- Markó László (főszerk.): *Egyetemes Lexikon* (Magyar Könyvklub – Officina Nova Kiadó, Budapest, 1994)
- Marton Géza: A bűncselekmény kriminológiai fogalma (Számmer Imre Könyvnyomdája, Székesfehérvár, 1907)
- Mezey Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet* (Osiris Kiadó, Budapest, 1996)
- Nádori Attila (főszerk.): *Britannica Hungarica Nagylexikon* 5. kötet (Kossuth Kiadó, Budapest, 2012)
- Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt I. kötet (Athenaeum Rt. Könyvnyomdája, Budapest, 1892)
- Popovics Béla (szerk.): A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1958)
- Ügyészségi Közlöny LIX. évfolyam, 12. szám [2011. december 31. (Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2011)]

2. Internetes hivatkozások

- http://acta.bibl.u-szeged.hu/6773/1/juridpol_043_257-267.pdf – Merényi Kálmán: Az emberi életet sértő bűncselekmények kódex szintű szabályozása Magyarországon
- http://acta.bibl.u-szeged.hu/7168/1/juridpol_064_025-039.pdf – Balogh Elemér: A magyar büntető törvény-tervezetek szerkezeti fejlődése
- http://mtdportal.extra.hu/books/a_buntetojog_alapelemei.pdf – Csatskó Imre: A büntetőjog elemei (Emich Gusztáv bizománya, Pest, 1850)
- <https://arsboni.hu/a-halalbuntetes-kronologiaja-magyarorszagon/> – Tóth Rebeka: A halálbüntetés kronológiája Magyarországon – Arsboni
- <https://helyesiras.mta.hu/> – MTA Helyesírási tanácsadó portál
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Carl_Joseph_Anton_Mittermaier – WIKIPÉDIA – A szabad enciklopédia
- <https://mek.oszk.hu/03900/03938/03938.htm#5> – Lev Tolsztoj: Bál után – Kisregények és elbeszélések. Kreutzer-sonáta, 18. oldal. Magyar Elektronikus Könyvtár
- <https://uj.jogtar.hu/> – Jogtár® (Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019)
- <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/k-8D2C5/kozma-sandor-leveldi-92765/> – Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái – Arcanum
- <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/bencsik-mihaly-74AB7/> – Magyar életrajzi lexikon – Arcanum

3. Felhasznált dokumentumok

Legfőbb Ügyészség Büntetőbírósági Főosztályának BF. 1831/2000. számú jelentése, az anyák által újszülöttjeik sérelmére elkövetett emberölések vizsgálatáról

ORFK Bűnügyi Főigazgatóság tájékoztatója a bűnözés és a bűnüldözés alakulásáról 1999. évben (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2000)

Összefoglaló adatok az egységes rendőrségi és ügyészségi statisztika adataiból (Belügyminisztérium, Budapest, 2001)

MELLÉKLETEK¹³⁶

1. melléklet

A bíróságok ítélezési gyakorlata

A kiszabott szabadságvesztés mértéke	Az elítélések száma a törvény módosítása		Arányok százalékban	A Be. felfüggesztése a törvény módosítása		Arányok százalékban
	Előtt	Után		Előtt	Után	
13 év	1		1,02			
7 év	2		2,04			
6 év		1	1,02			
5 év	3	1	4,08			
4 év 6 hónap	1		1,02			
4 év	1		1,02			
3 évtől 3 év 6 hónap	21	3	24,49			
2 év 6 hónaptól 3 év	7	2	9,18			
2 év	31	7	38,78	20	6	26,53
1 év 6 hónaptól 2 év	11	1	12,25	11	1	12,25
1 év	2	2	4,08	2	2	4,081
1 év alatt	1		1,02		1	1,02

¹³⁶ Forrás: a hivatkozott legfőbb ügyészségi jelentés. A számadatok az 1992 II. félévtől 2000. I. félévig terjedő időszakban jogerős bírói határozattal befejeződött büntetőügyekre vonatkoznak.

Dr. Kovács Gyula *István vagy Koppány?*

„Jóllehet, néhány évszázad távlatából pozitívumként is megélhető az, ha valaki jogellenesen kerül trónra, idegen csapatokat hív be az országba, és a saját népe vérént ontja.”¹³⁷

Catherine Horel¹³⁸ szerint, a kortárs nemzeti történetírás nem a jövőnek, hanem a mának szól: szükségképpen elfogult és rendszer- vagy politikafüggő.

A Google Naptár szerint, augusztus 20-a, István¹³⁹ napja van, Szent István ünnepe.¹⁴⁰ Ezen a napon mindig felteszem a kérdést: *„István vagy Koppány?”*

1. ábra: Szent István király

Talán azért, mert már lázadó kamaszkoromtól szimpatizáltam Koppány vezérrel, később pedig – az autonóm személyiségszabályozás felé vezető rögzített út végén – Szent István király történelmi szerepét sajátosan, mondjuk úgy, hogy a hivatalos állásponttól némiképpen eltérően értékeltem (és értékelem ma is).

Augusztus 20-án tehát, Szent István királyt ünnepeljük. Jóllehet, néhány évszázad távlatából pozitívumként is megélhető az, ha valaki jogellenesen kerül trónra (az ősi jogfelfogás, a szeniorátus elve alapján a hatalom Koppányt illette meg), idegen csapatokat hív be az országba (hiszen Vajk katonai potenciálja önmagában igencsak

kevés lett volna, akár egyetlen vezér legyőzéséhez is), és a saját népe vérént

¹³⁷ A cikk először 2013-ban látott napvilágot, a 2014-ben megszűnt *„Hatályon kívül”* internetes portál oldalán. A Facebook oldalamon 2017. augusztus 22-én, majd két évvel később a honlapomon, valamint a Doksi.hu oldalán is megjelent (<https://kgyula.5mp.eu/web.php?a=kgyula&o=10D2oxCjXj>; <https://doksi.hu/get.php?id=29957>). Lapunk hasábjain a szerkesztett, kibővített, ha úgy tetszik *„Újratöltött”* változatot olvashatja a tisztelt érdeklődő. A képek forrása: Kálti Márk Képes Krónikája.

¹³⁸ Catherine Horel (Párizs, 1966. január 7.) történészprofesszor, aki a párizsi Sorbonne-on közép-európai történelmet oktat. A nem szósznerinti hivatkozás Horel Horthy (Kossuth Kiadó, Budapest, 2017) című könyvének a bevezető részéből származik.

¹³⁹ István a görög Sztephanosz (Στεφανος) névből származik (latinul Stephanus, németül Stephan, magyarul eredetileg Istefán). Jelentése: koszorú. Forrás: http://www.nevenapja.hu/nevnapok/istvan_nevnap.html (letöltés: 2019. augusztus 19.).

¹⁴⁰ Augusztus 20-át 1991. március 14-én nyilvánították államalapító Szent István ünnepévé [a Magyar Köztársaság állami ünnepéről szóló 1991. évi VIII. törvény 1. § b) pontja]. Az 1991. évi VIII. törvényt az egyes törvények Alaptörvénnyel összefüggő módosításairól szóló 2011. évi CCI. törvény 38. § hatályon kívül helyezte (hatálytalan: 2012. január 1-jétől). Az Alaptörvény szerint Magyarország nemzeti ünnepei (egyebek mellett): augusztus 20. napja, az államalapítás és az államalapító Szent István király emlékére, amely egyben hivatalos állami ünnep is [Alaptörvény Alapvetés] cikk (1) bekezdés b) pontja és második bekezdése].

ontja (óvatos becslések szerint a magyarság 15–20 százalékát irtotta ki). Miért is? Gondolom, a hatalom, pontosabban a fejedelmi trón megszerzéséért.

Most azt mondják, Szent István nagy király volt. Nagysága abban rejlett, hogy felismerte a szükségszerűséget, a történelmi helyzetet, és volt bátorsága dönteni (végül is Bizánc helyett Rómát választotta). Van olyan álláspont, amely szerint Vajk a Német-Római Birodalom érdekeit szolgálta ki. Egyesek azt állítják, hogy „csak” uralkodni akart. Mások úgy vélik, miszerint azok a főurak lobbiztak mellette, akik nem szerették volna, ha Koppány kerül a trónra. Számítalan verzió lehetséges.

A hivatalos nézőpont szerint, Vajk, ha nem ragadja magához a hatalmat, akkor a magyarságot „elsöpörte volna a történelem”. Természetesen sokan nem hisznek abban, hogy Ő mentette meg a magyarságot, hiszen műve, vagyis a szentistváni állam, halálakor szinte nyomban összeomlott.¹⁴¹ Bognár József például egyenesen kétkelkodik benne, hogy általa maradtunk fenn. Szerinte, „legtöbb nyomorúságunk éppen vele és miatta kezdődött”.¹⁴² A sors fura fintora (avagy a Nagy Rendező akarata), hogy 1077-től, az első lovagkirályként aposztrofált Szent Lászlóval a Vazul (Vászoly) ág került trónra, és ez az ág az Árpád ház kihalásáig (III. András 1301) uralkodott. Mint ismeretes, Vazult, Taksony fejedelem unokáját Szent István vakítottatta meg, Imre herceg halála (1031) után, nyilván nem a keresztényi könyörületesség és megbocsátás nevében.

2. ábra: Koppány vezér lefejezése

Tisztában vagyok azzal, miszerint a „Mi lett volna, ha?” kérdést a történelmi tények vizsgálatakor nem illeendő feltenni. De: nem tudhatjuk ugyanis, hogy Koppány győzelme esetén, miképpen alakult volna a sorsunk. Különösen annak ismeretében nem, mivel Szent István király államalapító legendáját jószerivel Béla király névtelen jegyzőjének, Anonymusnak az írásaiból¹⁴³ ismerjük (és ezt gyúrtuk, formáltuk

¹⁴¹ Vesd össze Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt I. kötet V. fejezet (István végnapjai) 72–77. oldal (az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat kiadása, Budapest, 1899).

¹⁴² Bognár József: Vajk a hitehagyott. Kényszerek és lehetőségek a X–XI. század fordulóján – http://vilagnezet.blog.hu/2012/08/20/vajk_a_hitehagyott (letöltés: 2019. augusztus 19.).

¹⁴³ A világirodalom és a zenei kultúra nem egy ismeretlen szerzőt tart számon, és többnyire az „Anonymus” latin szóval szokták megnevezni őket. A mi Anonymusunk, a magyar honfoglalás történetéről latin nyelven író névtelen középkori krónikásunk személye, még a művét nem ismerők tudatában is élénken él, főleg városligeti szobrának jóvoltából. Anonymus művének, a 250 éve felfedezett *Gesta Hungarorum* kutatásának már saját története van. A szerző kiléte azóta izgatja a középkorkutatók fantáziáját, amióta a XVII. században a bécsi *Hofbibliothekba* került kódex szövegét 1746-ban kiadták. A vita a szerzőségről többször fellángolt, és mindig holtpontra jutott. A kérdésnek könyvtárnyi irodalma van, szellemes, logikus és dilettáns magyarázatok garmadája. Mára mintha

tovább, ki-ki beállítódása és/vagy hitvallása szerint), aki pedig, valljuk be (én bevallom), nemes egyszerűséggel fogalmazva egy „Árpád-házi bértollnok”¹⁴⁴ volt. De hagyjuk az idol-döntögetést!

Kíváncsi ember vagyok, ezért Hoxa portálján¹⁴⁵ „István vagy Koppány (mondd, te kit választanál)?” címmel 2011. november 30-án kiírtam egy szavazást, ahol a szavazók az előre megadott válaszlehetőségekre a következőképpen voksoltak:

- egyértelmű, hogy Istvánt, 18,8%,
- egyértelmű, hogy Koppányt, 25,3%,
- inkább Istvánt, 15,3%,
- inkább Koppányt, 7,4%,
- nem értem a kérdést, 17,6%,
- nem tudok választani, 15,6%.

A szavazás eredményéből kiviláglik, hogy a megkérdezettek 34,1 százaléka Istvánt választotta, míg 32,7 százaléku Koppány mellett tört lándzsát (tehát István 1,4 százalékat „vert rá” Koppányra). Nem elhanyagolható szempont azonban, miszerint az „Egyértelmű, hogy Koppányt” lehetőségre 6,5 százalékkal többen voksoltak, mint az „Egyértelmű, hogy Istvánt” opcióra. Sajátságos az a tény is, hogy a válaszadók 17,6 százaléka „nem értette” a kérdést (ezen az „értetlenkedésen” a mai napig töprengnek).

Jelzem, hogy Hoxa portálján a kérdőív a mai napig aktív, tehát a számarányok változhatnak (sőt, változnak is). A kérdőív a következő linken érhető el: <http://www.hoxa.hu/?p1=szavazas&p2=29342>. Lehet bátran szavazni, senki ne fogja vissza magát!

Augusztus 20-án tehát István van, Szent István ünnepe. Huszonnyolc éve annak, hogy ezt a napot, a keresztény államalapítás ünnepét a Magyar Köztársaság (vagy Magyarország) hivatalos állami ünnepének nyilvánították.¹⁴⁶ Ne hallgassuk el azt sem, hogy ez a jeles nap volt már az új kenyér, az új forint, sőt, az Alkotmány ünnepe is.

„Valakinek holnap le kell győzni a sötétséget.
Mondd, te kit választanál?
Valakinek holnap át kell írni a régi meséket.
Mondd, te kit választanál?
Valakinek holnap meg kell váltani ezt a világot.
Mondd, te kit választanál?
Valakinek holnap le kell tépni magáról a láncot.
Ó, mondd, te kit választanál? (...)

Valakinek holnap le kell mondani hivataláról.
Mondd, te kit választanál?
Valakinek holnap át kell venni a korona ékszerszt.
Mondd, te kit választanál?
Valakinek holnap le kell tennie végül a fegyvert.
Ó, mondd, te kit választanál?
Valakinek holnap meg kell válni az életéről.
Ó, mondd, te kit választanál?”¹⁴⁷

konszenzus alakult volna ki, hogy Anonymus valószínűleg III. Béla király jegyzője volt. Megyesi Csaba: Anonymus, a névtelen jegyző (Múlt-kor történelmi magazin) – <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=7643> (letöltés: 2019. augusztus 19.).

¹⁴⁴ Az „Árpád-házi bértollnok” kifejezést 1996 tavaszán vagy 1997 őszén hallottam legelőször, prof. Dr. Mezey Barna magyar állam- és jogtörténet előadása során. Mezey Barna jogtörténész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Állam-és Jogtudományi Kar (ÁJK) Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora. Korábban az ÁJK dékánja, majd az ELTE rektora.

¹⁴⁵ www.hoxa.hu/ – Hoxa portálja az életéről és egyéb jószágokról (letöltés: 2019. augusztus 19.).

¹⁴⁶ 1991. évi VIII. törvény 1. § b) pontja.

¹⁴⁷ Szörényi – Bródy: István a király – Te kit választanál? – http://m.zeneszoveg.hu/m_dal-szoveg/3221/istvan-a-kiraly/te-kit-valasztanal-zeneszoveg.html – Zeneszoveg.hu (letöltés: 2019. december 25.).

Mint írtam, hosszú évek, mondhatni évtizedek óta, ezen a napon mindig felteszem a kérdést: István vagy Koppány? Mondjátok! Ti, kit választanátok?

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Felhasznált irodalom

Bognár József: Vajk a hitehagyott. Kényszerek és lehetőségek a X–XI. század fordulóján – http://vilagnezet.blog.hu/2012/08/20/vajk_a_hitehagyott (letöltés: 2019. augusztus 19.)

Catherine Horel: Horthy (Kossuth Kiadó, Budapest, 2017)

Geréb László (szerk.): Képes krónika – Kálti Márk krónikája a magyarok tetteiről (Magyar Helikon, Budapest, 1959.)

Megyesi Csaba: Anonymus, a névtelen jegyző (Múlt-kor történelmi magazin) – <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=7643> (letöltés: 2019. augusztus 19.)

Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt I. kötet V. fejezet (István végnapjai) (az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat kiadása, Budapest, 1899)

Szörényi – Bródy: István a király – Te kit választanál? – http://m.zeneszoveg.hu/m_dalszoveg/3221/istvan-a-kiraly/te-kit-valasztanal-zene-szoveg.html – Zeneszoveg.hu (letöltés: 2019. december 25.)

2. Internetes hivatkozások

http://www.nevenapja.hu/nevnapok/istvan_nevnap.html – Boldog névnapot! (letöltés: 2019. augusztus 19.)

<https://doksi.hu/get.php?lid=29957> – Doksi.hu (letöltés: 2019. december 15.)

<https://kgyula.5mp.eu/web.php?a=kgyula&o=10D2oxCJxJ> – Dr. Kovács Gyula [KGyul@] honlapja (letöltés: 2019. december 25.)

www.hoxa.hu/ – Hoxa portálja az életről és egyéb jóságokról (letöltés: 2019. augusztus 19.)

Deczkyné Dr. Thold Ildikó¹⁴⁸

A szervezett bűnözés az 1980-as évek Magyarországon¹⁴⁹

Az 1980-as évek Magyarországonak szervezett bűnözésével kapcsolatosan a szervezett bűnözés létrejöttének előzményeiről, külső és belső okairól; a szervezett bűnözés fogalmának kialakulásáról; a szervezett bűnözés látenciájának az okairól szeretnék írni, valamint „Egy bűnszervezet felszámolása” címszó alatt, röviden ismertetem a „Presztízs”-ügyet.

A szervezett bűnözés kialakulásának előzményei, külső és belső okai

„Korunk pestise a szervezett bűnözés, amely határokon át, kontinenseken át terjed, pusztít százfejú hidraként, s ha egy fejét levágják, tucatnyi újat növeszt.”¹⁵⁰

Angyal Pál már a múlt század elején felfigyelt a bűnözési struktúrában bekövetkezett profilváltásra: „A régi rablóbandák kihaltak, de helyüket elfoglalják a nagy nemzetközi rablószövetségek, amelyek nem erőszakkal, hanem furfanggal és mindenestre több sikerrel kaparintanak meg sokszor igen tekintélyes érdekeket. Hatalmas szervezetben működnek, és meghatározott program szerint dolgoznak, amelynek minden részlete a legnagyobb aprólékossággal van kidolgozva. Vannak külön nyomozó, terepvizsgáló közegek, valamint működő tagjaik és orgazdáik. Ha egy közülük kézre kerül, az társait soha el nem árulja, viszont ezek amazt lehetőleg segítik.”¹⁵¹

A szervezett bűnözés csírái az 1970-es évek végén, illetve az 1980-as évek elején jelentek meg a magyarországi bűnözés palettáján. Az 1970-es években hazai és nemzetközi tényezők hatására reagálva Magyarországon is kialakultak a szervezett bűnözéshez hasonlatos jelenségek. Alapvetően vagyoni indítással, anyagi haszonszerzés érdekében folytatott cselekmények sorozatát, elsősorban betöréses lopásokat követtek el.

Belső tényezők között kell megemlíteni, hogy a gazdasági reform hatására a kiskereskedők és a kisiparosok jövedelmi helyzete jelentősen javult, a

¹⁴⁸ A szerző jogász, bünyügyi szakjogász. Eredetileg okleveles védőnőként végzett az Orvostovábbképző Intézet Egészségügyi Főiskolai Karán. Jelenleg ápoló az újpesti Károlyi Sándor Kórház Kardiológiai Rehabilitációs Osztályán, és nyilvántartott betegjogi képviselő.

¹⁴⁹ A tanulmány a szerző „Szervezett bűnözés, ami nincs, és mégis van – In memoriam dr. Dobos János” című szakdolgozata harmadik részének szerkesztett, és a szükséges mértékben stilizált változata. Szerkesztő: dr. Kovács Gyula. A mű alapját képező szakdolgozatot a szerző 2016 őszén eredményesen védte meg (KRE ÁJK Bünyügyi szakjogász szakirányú továbbképzés). Témavezető oktató: dr. Kovács Gyula.

¹⁵⁰ Bócz Endre: „Egy államügyész vallomása...” A szervezett bűnözés elleni küzdelem ügyészi tapasztalatai Magyarországon. Belügyi Szemle 1997/7–8. szám, 11–22. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 1997).

¹⁵¹ Tóth Mihály: Bűnszövetség, bűnszervezet, 21. oldal (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomsgyártó Kft., Budapest, 2009).

határátlépés liberalizálódott. A lakásokon tárolt nagyobb összegű készpénz, műkincsek és nemesfém tárgyak felkeltették a bűnelkövetők érdeklődését is. Megnövekedett a lakásbetörések száma, amelyeket gyakran belső munkamegosztáson alapuló bűnszövetkezetek követtek el. Az utazási korlátozások enyhülése fokozta mind a keleti, mind a nyugati országok vonatkozásában az árucsempészet előfordulását, illetve egyre szervezettebb csempésztársaságok létrejöttének kedvezett.

Külső tényezők között említendő a külföldi bűnözők megjelenése hazánkban, amely a magyarországi bűnözés mennyiségi és minőségi megváltozását hozta magával. A '70-es években elsősorban Jugoszláviából, Lengyelországból és Csehszlovákiából, majd később Szovjetunióból érkező külföldi kapcsolatok váltak ismertté a magyar rendőri szervek előtt.

A 2013. június 30-ig hatályban volt Btk. 137. § 6. pontjához¹⁵² fűzött miniszteri indokolás szerint „a bűncselekmények elkövetésének szervezetszerűsége az elkövetők között a szerepek felosztásában, a végrehajtás jelentősebb körülményeinek, módjainak tervszerűségében, a végrehajtás következetességében, a hasonló bűnözési lehetőségek keresésében vagy azok ismétlődő kihasználásában stb. nyilvánul meg”¹⁵³. A negatív tendenciák érvényesültek a vagyon elleni bűncselekményeknél, a betöréses lopások számának kifejezett, a rablások számának mérsékelt emelkedésében, az idegenforgalomban, nemzetközi bűnözéssel összefüggő törvénysértések alakulásában és az okozott kár vagy az elkövetési érték növekedésében. Tudomásul kellett venni, hogy a szervezett bűnözés nem csak „maffia-típusú” bűnözést és a bűnözésnek nem csupán a kartellszerű modelljét jelenti. A kartellszerű modell keresésének elmélete volt az egyik oka, hogy hosszú ideig sokan tagadták, titkolták a szervezett bűnözési formák magyarországi megjelenését. A tagadás másik oka ideológiai-politikai természetű volt, és a közvélemény előtt titkolta a szervezett bűnözés létezését. Született egy olyan megoldás, amely a szervezetszerű vagy szervezett jellegű bűnözés kialakulását ismerte el. Dános Valér rámutatott arra, hogy szakítani kell a szervezett bűnözés létezését tagadó szemlélettel. A bűnöző szindikátus a szervezett bűnözés legveszélyesebb megjelenési formája, de emellett létezik a szervezett bűnözésnek egy alacsonyabb szintje is. A bűnpiacok egyre mozgékonyabbak, erőszakosabbak és nemzetközibbek lettek.¹⁵⁴

Magyarországot a '80-as években a külső fizetőképtelenség veszélyeztette. A napi fizetési gondok enyhítésére a kormány lehetővé tette, hogy belföldön az aranyat az állami kereskedelem származás- és eredetvizsgálata, az eladó személyi adatainak feljegyzése nélkül felvásárolják. Ezzel a szabályozással párhuzamosan megindult a kiskapuk keresése és az illegális nemesfém-magánimport, amely a bűnözésre negatívan kiható eredménnyel járt. Tonhauser László 1977. szeptember 1-jétől a Belügyminisztérium bűnügyi munkatársa lett, úgynevezett „cigány vonalon” kezdett dolgozni Dobos János irányítása

¹⁵² A „régj Btk.” 137. pontja az értelmező rendelkezések körében a bűnszövetség fogalmát határozta meg.

¹⁵³ Dr. Kádár Krisztina – Dr. Moldoványi György (szerk.): Büntető Törvénykönyv, 185. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979); Csiba István – Bodor Endre: A szervezett jellegű bűnözés megnyilvánulásai a fővárosban. Belügyi Szemle 1983/9. szám, 3–9. oldal (Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztály, Budapest, 1983).

¹⁵⁴ Dános Valér: A szervezett bűnözés néhány elméleti kérdése, a szervezett bűnözés egyes jegyeinek megjelenése a hazai bűnözésben. Magyar Jog 1988/1. szám, 18–23. oldal (Magyar Jogász Egylet, Budapest, 1988).

alatt, aki akkoriban a BM Bűnügyi Csoportfőnökségen a Vagyonvédelmi Osztályt vezette.¹⁵⁵ Tonhauser László 1975-től mérte fel a szervezett bűnözés helyzetét, a csempészési hullámot, a Keleti pályaudvar körül zajló kvarcóra-, farmernadrág-, műszaki cikkek és valuták piacát. Megállapította, hogy a fővárosban a bűnözők egy meghatározott rétege a megszokottnál szervezettebben követte el a bűncselekményeket. Akkoriban a tőkefelhalmozás, majd ennek következményeként a pénzmosás területeként elsősorban a vendéglátóipar legális struktúráját használták táptalajként a bűnszervezetek.¹⁵⁶ A '80-as évek elején beindult az úgynevezett második gazdaság, az üzleti magántevékenység. Megkezdődött a vendéglátóiparban és a kiskereskedelembe egyes üzletek bérbe, illetve szerződéses üzemeltetésbe adása és gazdasági munkaközösségek alapítása. Ezzel nem csak a nemzeti jövedelem, de egyes lakossági rétegek bevétele is megemelkedett. A másik oldalon megjelent a szegénység, azaz a lakosságon belül a jövedelmi viszonyok differenciálódása.

A '80-as évek végére a vagyon elleni bűncselekmények száma megkétszereződött, ezen belül a betöréses lopások száma megháromszorozódott, az ismeretlen tettes által elkövetett bűncselekmények száma pedig az ötszörösére emelkedett. A magyarországi bűnözés nemzetközi vonásainak növekedése a KGST piacok megjelenését követően is észlelhetővé vált. Lengyel és jugoszláv zugárusok közötti konfliktusok élet eleni bűncselekmények elkövetéséhez

vezettek, így például Alit Artiji jugoszláv csempészt megölték, holttestét a Gellért-hegy oldalában találták meg.

Az ismertté vált gazdasági bűncselekmények a nemzetközi személyforgalom emelkedésével elsősorban a deviza- és vámbűncselekmények közül kerültek ki. Az 1980-as évek végén a kelet-európai változások lehetőséget teremtettek arra, hogy a szervezett bűnözés határokon átívelő tevékenységet fejthessen ki. A bűnszervezetek fejlődése, fenyegetése számos, az Interpol Közgyűlése által elfogadott határozatban is szerepelt az 1970-es és az 1980-as években. Különösen a gazdasági bűncselekményeket használták a bűnözők a szervezett bűnözés finanszírozására, de a jogellenes kábítószer kereskedelem és más bűncselekmények is megjelentek. A közgyűlés 1989-ben Szervezett Bűnözési Részleg néven (Organized Crime Branch: OCB), létrehozott egy, a szervezett bűnözésre specializálódott csoportot a specifikus szervezett bűnöző csoportokról benyújtott információk koordinálására. Az OCB felismerte, hogy a szervezett bűnöző csoportok részt vesznek az embercsempészésben és az emberkereskedelemben. A szervezett bűnözés és az emberkereskedelem, az embercsempészés között kettős kapcsolat volt megfigyelhető: vízszintes és

¹⁵⁵ Tonhauser László: Nem kérek bocsánatot, 73–245. oldal (Totem Kiadó, Budapest, 1999).

¹⁵⁶ Tonhauser László: Szervezett bűnözés? Belügyi Szemle 1983/9. szám, 48–52. oldal (Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztály, Budapest, 1983).

függőleges.¹⁵⁷ Az emberkereskedelem és az embercsempészség egyedi függőleges bűncselekmények láncolatából áll: korrupció, úti okmányok hamisítása, bevándorlási törvények megszegése. Másodsorban ugyanazon szervezetek különböző bűnügyi tevékenysége között horizontális kapcsolatok is vannak: prostitúció, szexuális kizsákmányolás, gépjárműlopás, betöréses lopás, illegális fegyver- és/vagy kábítószerkereskedelem. Az illegális migráció növekvő tendenciát mutatva tehát a szervezett bűnözés keretében jelent meg. A tömeges népvándorlás egyre inkább biztonságpolitikai kockázati tényezőt jelentett. Számtottevő növekedést mutattak a gépkocsilopások, a gazdasági bűncselekmények, a pénzmosás, az illegális fegyverkereskedelem, a korrupció, a környezetre ártalmas hulladékok illegális kereskedelme, a migrációval kapcsolatos bűnözés, az embercsempészség, a tiltott határátlépés, a vízum és útlevél hamisítás, a foglalkoztatással kapcsolatos bűnözés, törvénytelen alkalmazás, a prostitúcióval és más szexuális kizsákmányolással kapcsolatos bűnözés. A Nyugat korlátozó lépéseire és a Kelet átmeneti folyamataira a szervezett bűnözői csoportok reagáltak, és beépítették tevékenységük körükbe a mindinkább jól jövedelmező és alacsony büntetési kockázatot jelentő embercsempészetet és emberkereskedelmet. A bűnszervezetek előre gyártott utazási történeteket találtak ki a bevándorlók számára. Az illegális migráció növekedését egyértelműen, Magyarországon is, a szervezett bűnöző csoportok részvételével lehet magyarázni.

Összességében a '80-as évek közepére tehető a szervezett bűnözésnek az első, tőkefelhalmozásban megnyilvánuló szakasza. A privát gazdaság megerősödésével, az állami kontroll gyengülésével a bűnös úton szerzett értékek legális gazdaságba integrálódási folyamata felgyorsult: 1987/88-tól kétségtelemmé vált a szervezett bűnözésnek a legális gazdaságba történő behatolása, illetve a szervezett bűnözésnek intellektuális elemekkel történő párosulása.

A szervezett bűnözés fogalmának kialakulása

A szervezett bűnözés nem a közönséges bűnözés többszöröse, hanem a bűncselekményeknek egy más minősége.

Tóth Mihály könyvében utal arra, hogy a szervezett bűnözés átfogó fogalmát a jelenségnek a társadalmi, politikai berendezkedésekhez való dinamikus és rugalmas alkalmazkodása miatt sokáig nem volt lehetséges meghatározni. A szervezett bűnözés jellemzően az alábbi kriminális területeken fordult elő:

1. Élet, testi épség, személyi szabadság elleni bűncselekmények: megfélemlítési, leszámolási céllal elkövetett emberölések, testi sértések, emberrablások.
2. Vagyon elleni, gazdasági bűncselekmények: a gépjárműlopások, zsarolások, csalások, termékhamisítások, pénz- és értékpapír hamisítások, pénzmosások.
3. Személyek, áruk, szolgáltatások tiltott forgalmával, kereskedelmével kapcsolatos bűncselekmények: az ember- és szervkereskedelem, migránsok csempészése, kábítószer-kereskedelem, fegyver kereskedelem,

¹⁵⁷ Vass Ferenc: Az emberkereskedelem és embercsempészség összefüggései a szervezett bűnözéssel. Rendőrtiszti Főiskola Határrendészeti Tanszék Jegyzete, 5–16. és 30–32. oldal (Rendőrtiszti Főiskola Budapest, 2002).

nukleáris és radioaktív anyagokkal visszaélés, védett növény- és állatfajok forgalmazása.

Tauber István szerint, a 70-es évek végétől az alábbi csoportos bűnözési formák mutattak szervezettséget:

1. nagyon elleni bűncselekmények, elsősorban a betöréses lopások, gépkocsilopások, áruhitelezéssel kapcsolatos csalások,
2. erőszakos bűncselekmények közül rablások, védelmi zsarolások,
3. a prostitúció egyes formái, valamint
4. a vám-és deviza bűncselekmények.¹⁵⁸

A szervezett bűnözés, mint fogalom a bűnözés összetett jelenségére utal, magában foglalja a bűnelkövetés folyamatát és módszerét is. A szervezett bűnözés nagy részét ellenőrző/irányító bűnözésként lehet értelmezni. Az önálló bűncselekmények gyakran nem ismerhetők fel, és a tevékenységek mögött húzódó bűnöző szervezetek érintetlenül maradnak.

Dános Valér – '80-as években megfogalmazott – tudományos igényű meghatározása szerint: *„A szervezett bűnözés egy adott társadalom összébűnözésének sajátos alstruktúrája, amelyet azoknak a hivatásos bűnözőknek a bűncselekményei képeznek, akik valamely bűnözői társulás tagjaként (vezetőjeként) tervszerűen, tagolt munkamegosztás és magas konspiráció mellett valószínűsíthetően meg bűncselekményeiket. (...) A visszaeső bűnözés elkülönülő alrendszere a szervezett bűnözés, mely folyamatosságot és rendszerességet reprezentáló bűnismétlési forma. A bűnismétlés célja és módszerré szilárdul. A folyamatosság célja a rendszeres bűnös vagyonszerzés, azaz a szervezett bűnözés egzisztenciateremtő bűnözési formaként jelent meg.”*¹⁵⁹

A bűnöző életprogram részeként, Dános Valér szerint, fontos ismérve lett a szervezett bűnözésnek az akció eltervezése, végrehajtása, leplezése, feladatra való alkalmasság, készség, változó személyi összetétel kérdése, bevontak köre és az elkövetők kemény magja. A magas életszínvonal, amelyet e bűnözési forma biztosított, a szervezett bűnözést vonzóvá tette. A spontán bűnismétlés a szervezett bűnözés esetében kiegészült mentalitásbeli tényezőkkel, foglalkozásszerűvé, hivatásszerűvé és reprodukcióra alkalmassá, valamint önmozgóvá vált, összességében a törvényesen működő vállalkozásokba is behatolt, melyet bűnszervezők, vezetők irányítottak, működtettek.¹⁶⁰

A fogalom fokozatosan bővült, a definíálás helyett inkább a jellemző vonások felsorolását, az egyes típusok meghatározását, és ezután a hazai helyzettel való összehasonlítását hangsúlyozta a szervezett bűnözéssel foglalkozó szakember. Rendszerinti ismérvek általában: több személy tartós, és legalább részben bűnös tevékenységére szerveződő kapcsolata, tervszerű eljárás munkamegosztással, hierarchikus szervezet, struktúra, illegális ügyletek legális tevékenységgel történő leplezése, rugalmas bűnözési technológia, bűnözési módszerek megválasztásának sokoldalúsága, modern infrastruktúra tudatos felhasználása, nemzetközi kapcsolatok mobilitása, illegális nyereségre, haszonyszerzésre való törekvés.

¹⁵⁸ Tóth (2009), 20–21. és 38. oldal.

¹⁵⁹ Dános Valér: Szervezett bűnözés. Gönczöl – Korinek – Lévai: Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll, 211–225. oldal (Corvina Kiadó, Budapest, 1996).

¹⁶⁰ Dános Valér: A szervezett bűnözés definíálásának néhány problémája. Belügyi Szemle 1989/7. szám, 21–30. oldal (Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztály, Budapest, 1989).

A szervezett bűnözés minőségileg azonos természetű, határozott jelenség, amelyen belül fokozatbeli eltérések tapasztalhatók, és amelyek statisztikai-tapasztalati úton megragadhatók. A kartellszerű bűnözés az USA-ban, Olaszországban, Hongkongban található, az alacsonyabb forma a nyugat-európai országokban, amelyek több országra is kiterjednek. A legalacsonyabb szintű szervezett bűnözést a változó személyi kör és erős munkamegosztáson alapuló együttműködés jellemzi, ahol a tagok foglalkozásszerűen követnek el bűncselekményeket. Dános Valér kutatásai során fővárosi viszonylatban a vagyonszerző bűncselekményeknél, azon belül a betöréses lopásoknál, a vám- és deviza bűncselekményeknél, a prostitúcióval összefüggő bűncselekményeknél, végül a gépkocsilopások és a rablások területén tapasztalta a szervezettség legerőteljesebb fokozódását.

A szervezett bűnözés elszigetelten a gazdasági életben is megjelent. A gazdasági bűnözés mindig szervezett. A bűnös úton szerzett vagyon legalizálása veszélyes jelenség, a feketegazdaságból származó tőkevagyonok beszivárogának a legális gazdaságba, megteremtve a további bűncselekmények elkövetésének gazdasági alapját, ezáltal éltetve, erősítve a szervezett kriminalitást.¹⁶¹ A modern bűnszervezetek neves pénzügyi szolgáltatók segítségével tisztára mosott, bűncselekményekből szerzett tőkékükből, gazdasági társaságokat, fantomcégeket hoznak létre, amelyekből a vagyon eltűnik, illetve eltűntetik a nyomokat maguk után. A szemünk előtt zajló, bűnszervezetben elkövetett bűncselekmények: bank-, posta-, és benzinkútrablások, betörések, gépkocsilopások, pénzbehajtás keretében történő önbíráskodás, csalások, csempészetek. A veszélyesebb formák a háttérben zajlanak.

A fentieket Tóth Mihály megállapításaival¹⁶² a következők szerint egészíthetjük ki:

1. Veszélyes bűnözői csoportok a bűnözést egzisztenciális forrásnak, üzleti vállalkozásnak tekintik.
2. A sorozat-bűncselekményeket állandó „mag” szervezi, a végrehajtóik változnak. A szervezői réteg gondoskodik a résztvevők biztonságáról, a védelem ellátásáról, lebukás esetén a család támogatásáról.
3. A gazdaság liberalizációja lehetővé teszi a bűnös vagyon legalizálását.
4. A szervezettség tagolt és a célcsoportok személyes kapcsolatai révén működik a prostitúciós vagy a deviza-bűncselekmények területén.
5. A nehézfiúkat felváltják a csoportokat irányító pragmatikus életvezetésű vállalkozók.

A bűnszervezet és társadalmi környezete között nyilvánvaló ellentét feszül, amely szükségképpen átalakulásokkal, változásokkal jár. A társadalom is igyekszik módszereit, eszköztárát korszerűsíteni, míg a bűnszervezetek minden lehetséges módon semlegesíteni igyekeznek a társadalom védekező mechanizmusait: változtatják struktúrájukat, fedőszervezetek mögé bújnak, vesztegetéssel, agresszióval, bűnjelek, nyomok eltüntetésével védekeznek, újrászerveződnek, szövetkeznek, közéleti pozíciókat foglalnak el. Elméletileg az alábbi, ám nem minden szervezetet jellemző struktúrát hoznak létre:

1. koordinátorok, szervezők, ellenőrzők,
2. támogatók, tippadók, tervezők, előkészítők,

¹⁶¹ Dános (1996), 211–225. oldal.

¹⁶² Tóth (2009), 38. oldal.

3. megvalósítók,
4. realizálók, legalizálók.

Dános Valér kutatásai¹⁶³ szerint, a vagyon elleni bűncselekményeknél szervezetségre utal:

a) A személyi kapcsolatrendszerben olyan személyi kapcsolatrendszer struktúra, amely kizárólag a szervezett bűnözőcsoportok sajátja: tippadók, külföldi megrendelők megjelenése, külföldre távozó bűnszervezők, végrehajtók elküldönülése, biztosító, segédkező, egyéb személyek megjelenése, visszaeső bűnözői kemény mag, az orgazda személyes közreműködése előre biztosított.

b) Cselekményi oldalon a szervezett elkövetés ismérve: a sértettek céltudatos kiválasztása, munkamegosztás, a végrehajtáshoz szükséges eszközök előzetes biztosítása, modern infrastruktúra, illetve ennek erőteljesebb kihasználása, menekülési, szállítási útvonal felmérése, biztosítása, vagyonszerzés legalizálása, bűnös vagyon befektetése üzleti vállalkozásokba.

A szerző megkülönbözteti még a lazább és a zártabb szerkezetű szervezeteket. A lazább szervezetben külső tippadót vesznek igénybe, a zártabb szervezetben orgazda, megrendelő, tippadó gyakran ugyanaz a személy lehet (képzett, legális vállalatok vezetői, összefonódás külföldi bűnelkövetőkkel). A prostitúciós bűncselekmények körében a szerző különbséget tesz az utcai és a szórakozóhelyi prostitúció között. A prostituáltakhoz szorosan kapcsolódnak a bűnözők az ismerkedés, az aktus lebonyolítása, az anyagi ellenszolgáltatás legalizálása, illetve a valutabeváltás miatt. Nagyobb szervezetség tapasztalható ott, ahol a bűnözőcsoportok vezetői biztosítanak bérelt lakást, partnereket, fuvarozást. Még szervezettebbeknek tekinthetők azok a cselekmények, amelyek illegális nyilvánosházakhoz, szállodákhoz, éjszakai mulatókhoz köthetők.

További emelkedést tapasztalt a szerző az idegenforgalommal összefüggő, a külföldi elkövetőkkel együttműködő, vegyes összetételű csempészálózatok számában, amelyek áruféleségek illegális behozatalát bonyolították. A fővárosban az illegális értékesítésből befolyt forint konvertibilis valutára átváltására hálózat, lényegében értékesítési hálózat jött létre, az elkülönült bűncselekményekből származó fizetőeszközöknek a külföldre juttatására. Magas fokú szervezetségre utal a feladatok megosztottsága és a szigorú konspiráció.

Összességében olyan bűncselekményeknél és olyan területeken jelentkeztek a szervezett bűnözés jelei, ahol nem lehetett törvényes szolgáltatást nyújtani és nagy volt a fizetőképes kereslet, vagy a bűnös vagyonszerzés nem igényelte különösebb energia, pénz és idő befektetését.

Egy bűnszervezet felszámolása – a Presztízs-ügy rövid története

A '80-as évek Magyarországon „egy széles bűnözői kör folyamatos tevékenysége volt észlelhető, amely laza szerkezetű, változó összetételű, kisebb bűnözőcsoportok működésében realizálódott.”¹⁶⁴

Az 1980-as évek, azaz az előprivatizációs időszak leghíresebb vagyon elleni bűncselekmény-sorozata „Presztízs” néven ismertté vált ügy volt. Dr. Dobos János 1981 decemberében kiharcolta, hogy a bűnözés szervezetté válásának bizonyítására és felszámolására létrehozzanak egy speciális nyomozó

¹⁶³ Dános (1988), 18–23. oldal.

¹⁶⁴ Tonhauser (1983), 48–52. oldal.

egységet.¹⁶⁵ A nyomozás a „*Presztízs*” fedőnevet kapta. 1982. január 11-én a BM ORFK Bűnügyi Csoportfőnökség az ügyet saját hatáskörébe vonta. A nyomozás 1982. november 1-jén fejeződött be. E kiterjedtebb büntetőügy nyomozásával kapcsolatban is felmerült, hogy szervezett bűnözésről és nem büncselekmények szervezett elkövetéséről van szó. Az 1978/79-es évben fejlődtek ki azok a bűnöző szervezetek, amelyeknek tevékenységét, a fenti büncselekmény-sorozatok, végül bizonyították a hatóságok. A bűnözők egyre kifinomultabb módszerekkel, egyre kisebb kockázattal, egyre nagyobb zsákmányra tettek szert. A lakásbetörési ügyekben őrizetbe vett gyanúsítottak védekezési taktikája kifejezetten a nyomozás szétdarabolását, a valós összefüggések leplezését szolgálta. A nyomozás taktikája az volt, hogy a szervezetek vezetőit igyekeztek felkutatni és beismerésre bírni. Ez volt az első jelentősebb, szervezeten összehangolt, csoportos tevékenység, amely szervezett bűnözésnek tekinthető. A valóságban egy széles bűnözői kör folyamatos tevékenysége volt észlelhető, mely önmagában laza szerkezetű, változó összetételű, kisebb bűnöző csoportok működésében realizálódott. A bűnözők szervezeteket alakítottak ki, amelyekben elkülönült egy vezetői és egy végrehajtó réteg. Megfigyelhető volt a munkamegosztáson alapuló elkövetés, a magas fokú specializáció és a kapcsolódás más bel- és külföldi bűnöző szervezetekhez. Virágzó kapcsolatok fűzték a magyar csoportokat lengyel, szovjet és amerikai bűnözőkhöz. A bűnözőcsoportok négy-tizenöt fővel tevékenykedtek, rátermett, karizmatikus vezetők irányítása alatt. A csoportokban a lakásbetörés „*kiváló*” specialistái kaptak helyet, akik a kiskereskedő és kisiparos körökben mozgó tippadók segítségével választották ki az áldozataikat, míg mások gondoskodtak arról, hogy a zsákmányolt értékeket a lehető leggyümölcsözőbben értékesítsék, akár külföldön is.¹⁶⁶ A büncselekmények kitervelése már a börtönökben megtörtént. Az első büncselekményüket 1980. május 17-én hajtották végre a Zubovics Gyula körül szervezett csoport tagjai. Hamarosan az éjszakai élet ismert alakjai, volt börtöntársak, egzisztenciával rendelkező személyek kapcsolódtak a társasághoz. A két fő vonal, Zubovics Gyula¹⁶⁷ és Markó Béla¹⁶⁸ körül, újabb betörőcsoportok alakultak. Külföldre távozott bűntársak is részt vettek a betörések szervezésében és az értékek külföldre szállításában. A betörők figyelték a kiszemelt lakásokat, meghatározták az érkezés, a távozás útvonalát, kijelölték a figyelő helyét, és a veszélyjelzés módját. Elsősorban készpénz, arany és műkincs után kutattak. A büncselekmények elkövetését tippadók segítették. A helyszínről távozva megsemmisítették a nyomokat. Az értékesítést több lépésben hajtották végre, illetve az értékeket kijuttatták az országból. A bűnöző életmódjukat leplezték, fedőfoglalkozásuk volt, védekezésként minden

¹⁶⁵ Tonhauser (1999), 100. és 112. oldal.

¹⁶⁶ Katona Géza: *Szervezett bűnözés Magyarországon*, 3–19. oldal (BM Kiadó, Budapest, 2000).

¹⁶⁷ Zubovics Gyula (Zubó): *„Karrierjét lányfuttatással kezdte, majd betöréseket szervezett. 1980-ban elhagyta az országot, először Nyugat-Németországba, majd az Egyesült Államokba ment. A nyolcvanas években a Los Angeles-i magyar alvilágban mozogott, a rendszerváltás után pedig visszatért a szülőföldjére, és Szentendrén nyitott bordélyházat. 1997 májusában halt meg vérmérgezésben, napokkal azután, hogy felrobbantották.”* Forrás Dezső András: *Maffiózók mackónadrágban – A magyar szervezett bűnözés regényes története a 70-es évektől napjainkig*, 413. oldal (XXI. Század Kiadó, Budapest, 2019).

¹⁶⁸ Markó Béla: *„Betörő, a nyolcvanas évek elején tevékenykedő egyik betörőcsapat vezérégyénisége. 1981-ben, a rendőrség elől szökött meg, először Nyugat-Németországba, majd az Egyesült Államokba távozott. Ebben S. Csaba segítette. Kaliforniában lelőtte Szendrő Öcsit. 1990 októberében halt meg Los Angelesben. Lelőtték.”* Forrás Dezső (2019), 406. oldal.

törvényes és törvénytelen eszközt igénybe vettek. A fő védekezési taktikájuk az átgondolt tagadás, a hamis tanúzás, a kapcsolattartás egymással, hallgatópénz fizetése volt. A büntetőeljárás során agresszív magatartást tanúsítottak, a nyomozókat többször feljelentették, azért, hogy velük szemben törvénytelen eszközöket alkalmazzanak.¹⁶⁹

A „Presztízs” fedőnéven ismertté vált nyomozás a szervezett bűnözés jelenlétét bizonyítja Magyarországon, azaz a '70-es évtized második felére tehető a szervezett bűnözés kialakulásának előszakasza. Egy letartóztatott betörő tolvajjal készített interjú alapján fogalmazódott meg az az álláspont, hogy az árucsempészettel foglalkozó néhány ezer fős bűnözői réteg a bűncselekményekből szerzett tőkét további bűncselekmények elkövetésére használta fel. A „Presztízs”-ügyben megmutatkozott a szervezett bűnözés egy másik sajátossága is, nevezetesen, hogy állandó jogi tanácsadók tűntek fel a kriminális környezetben.

A „Presztízs” bűnügcsoportban nyolcvanöt gyanúsított ellen, összesen százhetven bűncselekmény miatt, a két évig tartó nyomozás feltárta, hogy öt, egymáshoz lazán kötődő bűnözőcsoportban tevékenykedtek az elkövetők. A bűncselekményeik nagy része betöréses lopásnak minősült, és akkori számítások szerint, több mint 21 millió Ft értékű vagyontárgy eltulajdonításával járt. A betöréses lopásokkal összefüggésben gépkocsilopásokat, devizabűntettet, lőszerezéssel visszaélést, orgazdaságot, okirathamisítást, üzérkedést és jogtalan külföldre távozást bizonyítottak a hatóságok. A bűnügcsoport kriminológiai jelentősége, hogy a szervezett bűnözés számos sajátosságát mutatta, és a tíz évvel később megjelent szervezett bűnözés előfutárának tekinthető.

A bűnügy jellemző vonásai:

1. A bűnözőcsoportok feladatkörök szerint szakosodtak.
2. Típpadók kutatták fel a leendő károsultakat.
3. A lakásokba kellő tapasztalattal rendelkező betörőtolvajok hatoltak be. Ők képezték a bűnözői csoportosulás kemény magját.
4. Az értékesítést erre szakosodott orgazdák végezték.
5. Folyamatos jogi tanácsadásra, védői feladatok ellátására „megbízható” ügyvédek alkalmaztak.
6. Kriminális külföldi kapcsolatokkal rendelkeztek, mind Nyugaton, mind Keleten. Kimutatható volt az összefüggés például a Los Angeles-i gengokkal, amelyek a '70-es években Magyarországról kiutazott fiatalok hoztak létre.

A bűnügy egykori szereplői, hol gyanúsítottként, hol áldozatként a '90-es évek bűnszervezeteivel kapcsolatban is felmerültek. A bűncselekményekből származó vagyont elsősorban vendéglátóegységek vásárlásába vagy prostitúció szervezésébe fektették, játékautomaták, pénznyerőgépek legális vagy illegális működtetésével a szervezett bűnözéssel kerültek kapcsolatba. A „Presztízs” fedőnevű ügyben folytatott büntetőeljárások marasztaló ítéletekkel zárultak, azonban a szervezett bűnözés kifejlődését Magyarországon nem állíthatják meg. Mégis egy év eltelte után a politikai vezetés utasítására a nyomozást be kellett fejezni. 1988-ban a Legfőbb Ügyészség Ig. 345/1988. sz. közleményében elismerte, hogy van szervezett bűnözés Magyarországon, illetve, hogy

¹⁶⁹ Pintér Sándor: Egy bűnszövetség felszámolása. Belügyi Szemle 1983/8. szám, 96–103. oldal (Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztály, Budapest, 1983).

a vagyon elleni bűncselekmények között a betöréses lopások területén legnagyobb a mértéke, és hogy a bűnözők a hivatalos szervekbe is beépültek. Ezt követően 1990. november 1-jével létrejött az ORFK Nemzetközi Szervezett és Kábítószer-bűnözés Elleni Szolgálata¹⁷⁰ (a szolgálat vezetőjének Tonhauser László r. ezredest nevezték ki).

A budapesti alvilág kiheverte a „Presztízs”-ügyben elszenvedett vereséget, és Budapest különböző villanegyedeiben újabb hengerzár-nyitások lakásbetörés-sorozat ütötte fel a fejét. A külföldi bűnözők aktivitását mutatja, hogy egy háromfős lengyel betörőtársaságot sikerült elfogni 1982-ben, az értékesítési vonal ellenőrzése révén. A szinte áthatolhatatlan külföldi bűnöző szervezeteket, lengyel, szlovák, jugoszláv és szovjet bűnözőket, végül a hozzájuk kapcsolódó magyar bűnözőkön keresztül lehetett felderíteni.

Ezen felül nyugat-európai, elsősorban olasz bűnözők is feltűntek 1984-ben Magyarországon, a Szépművészeti Múzeumban elkövetett múkincslopással összefüggésben. A Szépművészeti Múzeum másfél milliárd forintba becsült hét festményét, köztük Raffaello ifjúkori arcképét és az Eszterházy Madonnát magyar és olasz betörők szereztek meg, és juttatták ki az országból, feltehetőleg egy görög milliomos megrendelésére. Szerencsére a közép-olaszországi Camorra hierarchiájának alsóbb fokán elhelyezkedő, nem profi múkincstolvajok, szerény anyagi eszközökkel, tőke hiányában nem tudták eredményesen befejezni az akciót, és a görög csendőrség egy kolostor kertjében ismeretlen telefonáló figyelmeztetését követően épségben megtalálta a hat festményt. A hetediket a magyar bűntársak ásták el Budapest környékén.

A bűnözés behatolt a magyar gazdaságba is, elsősorban vendéglátóegységek, eszpresszók és kocsmák iránt érdeklődtek a viszonylag jelentős pénzügyi forrásokkal rendelkező bűnözők. A korábban létrehozott tőkénkkel bérlőként, gebinesként jól prosperáló üzemegységeket szereztek meg. Az árveréseken maguk helyett strómanokat állítottak. A szerződéses üzemeltetés visszaélés-szerű bűncselekmények elkövetésére teremtett lehetőséget. Az üzletvezetők gyakran szerződést bontottak, és nem tettek eleget fizetési kötelezettségeiknek. Mindennaposá váltak a vesztegetések, az átvett kereskedelmi vagy vendéglátóegységekben tömegessé váltak a lopások, a csalások, a sikkasztások és a nagy összegű, vállalat nevében rendelt árut saját célra értékesítették. A szerződéses üzemeltetés körében elkövetett bűncselekmények bizonyítása nagy terhet rótt a rendőrségre. Frekvenciált szórakozóhelyek védelmi zsarolásokra specializálódtak, és helyet kapott a prostitúció is. Tömegesen terjedtek el az illegális játék- és pénznerő automaták is, mert beállításukkal a bérlők bevételei jelentősen megnövekedtek. Az illegális pénznerő automatákat a jogszabályok megsértésével, különösen az osztrák állampolgárok révén csempészték be az országba. A pénznerő- és játékautomaták üzemeltetésébe a bűnszervezetek szakemberei átalakításokkal beavatkoztak, ezáltal az ellenőrzést megghiúsítva, jelentős illegális bevételre tettek szert, teret engedve a korrupció elterjedésének. A kialakult helyzet megszüntetése 1991/1992-ben a Szerencsejáték Felügyelet megszervezésével megkezdődött.¹⁷¹

Az illegális szerencsejátékipar elburjánzása a szervezett bűnözés kialakulásának egyik jelentős állomása lett Magyarországon. Miután a szerencsejáték

¹⁷⁰ Tonhauser (1999), 73–245. oldal.

¹⁷¹ Katona (2000), 21–104. oldal.

társadalmi szükségletet elégít ki, megtiltása elősegíti annak illegális szférába történő visszaszorítását. A szerencsejátékok kriminogén hatásai a szerencsejáték szervezők, a játékosok és harmadik személyek oldalán is jelentkeztek. A szervezőknél jelentős extraprofit keletkezik, amely az állami újraelosztás céljából lefölözhető.¹⁷² Az 1980-as évek végéig csak szórványos jelenségek voltak a szerencsejátékok területén elkövetett visszaélések, bűncselekmények és főként csalásokkal, okirathamisításokkal, és az engedélyek kereteit túllépve, nagyobb számú játékautomatákat üzemeltetve követtek el visszaéléseket. A legális és illegális szerencsejátékok területén elkövetett cselekmények akkor váltak tömeges társadalmi problémává, amikor megjelentek a pénznyerő automaták, illetve az ezeket üzemeltető magánvállalkozások.¹⁷³ A konkurens bűnbandák között kialakult konfliktusok feloldása érdekében a bandák vezetői testőröket alkalmaztak.

A szervezett bűnözés látenciájának okai

A szervezett bűnözés megélhetési bűnözésként kezdődött a '80-as években, majd a nagyobb mennyiségű vagyon felhalmozása következtében a '90-es évektől beférkőzött a gazdaság különböző ágazataiba, végül a megszerzett gazdasági hatalom lehetővé tette a politikai hatalomban való részvételt is.

Az ismertté vált bűnözésnek az össz-bűnözéshez való viszonyát a tengerben úszó jéghegyhez szokás hasonlítani, és a víz alatti részhez csak beclési eljárással juthatunk. Az ismertté válás két mozzanata az észlelés és a tudomásra jutás. Esetenként az észlelés elmarad, vagy az észlelő nem hozza a hatóság tudomására az ismereteit. A látenciában az elkövetők alapvetően érdekeltek.¹⁷⁴ A szervezett bűnözésnek kifejezett jellemzője a látens kriminális potenciál koncentrációja. Ennek indoka a bűncselekmények szervezeti, kollektív környezete, a plurális vagy kollektív elkövetés, a sértettek, áldozatok megfélemlítése, a konspiratív jelleg. A bűncselekmény közvetlen tettesén kívül olyan személyek is a bűncselekmény relevanciakörébe esnek, akik irányítói, vezetői feladatokat látnak el, azaz különös jelentősége van a személyközi kapcsolatoknak. A bűnszervezetek esetén a releváns lélektani kapcsolatok összegyűjtése és dogmatikus jellemzése jelenti az egyik komoly nehézséget.¹⁷⁵

Bócz Endre megfogalmazásában: *„A szervezett bűnözés központi fogalma a bűnöző tevékenység (bűncselekmények komplex összessége), és nem a bűncselekmény, alanya pedig a bűnszervezet, és nem az elkövető.”*¹⁷⁶

¹⁷² Sebes Péter: A szerencsejáték társadalmi hatásai Magyarországon. Szerencsejáték – Társadalom – Bűnözés. Rendészeti Tanulmányok 1994/1. szám (BM Rendészeti Kutatóintézet, Budapest, 1994).

¹⁷³ Dános Valér: A szerencsejáték társadalmi hatása. A szerencsejáték a magyar közvéleményben. Szerencsejáték – Társadalom – Bűnözés. Rendészeti Tanulmányok 1994/1. szám (BM Rendészeti Kutatóintézet, Budapest, 1994).

¹⁷⁴ Dr. Dobos János – Dr. Kovács Gyula: Kís nyomozástan, 31. oldal (Dr. Kovács Gyula [KGyul@], Budapest, 2008).

¹⁷⁵ Gellér Balázs: Gondolatok a büntetőjog jelentőségéről a szervezett bűnözés elleni fellépéssel kapcsolatban. Gellér Balázs – Hollán Miklós (szerk.): A szervezett bűnözés arcai (Fiatal büntetőjogászok tanulmányai a szervezett bűnözésről), 11–45. oldal (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004).

¹⁷⁶ Bócz Endre: Transnational organised crime-some theoretical and practical question (A nemzetközi szervezett bűnözés néhány elméleti és gyakorlati kérdése). Magyar Rendészet, 2000/5–6. szám, 3–9. oldal (Rendőrtisztviselői Főiskola, Budapest, 2000).

Különbséget kell tenni az ismertté vált bűnözés mérése és az összűnözés becslése között. A rejtett bűnözés hozzávetőlegesen három eljárással ismerhető meg: kísérlet, azaz egy folyamat szándékos, tervszerű kiváltása, részt vevő megfigyelés, azaz a résztvevők viselkedésének tanulmányozása természetes környezetükben egy külső objektív megfigyelő által és a megkérdezés, vagyis kérdőív segítségével történő kikérdezés a témáról reprezentatív lakossági mintából.¹⁷⁷

A szervezett bűnözéssel kapcsolatban kevés tapasztalattal rendelkezünk, mert a jogerősen befejezett szervezett bűnözés-gyanús ügy hazánkban viszonylag kevés. Ezt a büntetőeljárások általános elhúzódásának, az idesorolható bűnügyek szerteágazó, bonyolult voltának, a jogi megítélésben jelentkező bizonytalanságoknak is köszönhetjük.¹⁷⁸ A szocialista rendszer idején kriminológiai értelemben a szervezett bűnözésnek Magyarországon nem volt igazán kibontakozási lehetősége. A Kádár-korszak az 1960-as években a szervezett bűnözést a kapitalista társadalmak válságjelenségeként kezelte, a '80-as években a modernizáció melléktermékeként, a turizmus és a második gazdaság nem várt következményeként tekintett rá.¹⁷⁹

A szervezett bűnözés múltja többé-kevésbé feltárható. A bűnözés mennyiségi összefüggéseit a bűnügyi statisztika és a látens bűnözés tudományos igényű kutatásának segítségével ismerhetjük meg. A bűn láthatatlan birodalma, a társadalomra gyakorolt befolyása sokszor a büntetőperек adataiból, szociológusok és gazdasági szakemberek felméréseiből nyílik meg előttünk. A szervezett bűnözés mértékére, eloszlására vonatkozóan a bűnügyi statisztika hozzávetőlegesen nyújt adatot, de a bűnözés veszélyességét már nem támasztja alá. Különleges eszközeik a korrupció, az erőszak és a bűncselekmények leplezése, a magas színvonalú jogi tanácsadás, jogi védelem igénybevétele, ilyen módon elkerülve a felelősségre vonást. Megállapíthatjuk, hogy a bűnözés társadalmasodik, de természetesen a bűnüldözés is, és a bűnmegelőzési ismeretek birtokában, a társadalom önvédelmi mechanizmusai is erősödnek.¹⁸⁰

Forrás- és irodalomjegyzék

Bezsényi Tamás: Megszervezett bizonytalanság, avagy a szervezett bűnözés, mint a szocialista kori nyilvánosság tabuja. *Metszetek Társadalomtudományi Folyóirat*, 2015/1. szám (Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézete, Debrecen, 2015) – http://metszetek.unideb.hu/files/metszetek_201501.pdf (letöltés: 2019. december 23.)

Bócz Endre: *„Egy államügyész vallomása...”* A szervezett bűnözés elleni küzdelem ügyészi tapasztalatai Magyarországon. Belügyi Szemle 1997/7–8. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 1997)

¹⁷⁷ Korinek László: A bűnözés visszatükröződése – Látens bűnözés, bűnözés ábrázolás, félelem a bűnözéstől. Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Korinek László (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia*, 247–271. oldal (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2006).

¹⁷⁸ Bócz Endre (1997), 11–22. oldal.

¹⁷⁹ Bezsényi Tamás: Megszervezett bizonytalanság, avagy a szervezett bűnözés, mint a szocialista kori nyilvánosság tabuja. *Metszetek Társadalomtudományi Folyóirat*, 2015/1. szám, 35–55. oldal (Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézete, Debrecen, 2015) – http://metszetek.unideb.hu/files/metszetek_201501.pdf (letöltés: 2019. december 23.).

¹⁸⁰ Korinek László: Látens bűnözés. Gönczöl – Korinek – Lévai: *Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll*, 75–92. oldal (Corvina Kiadó, Budapest, 1996).

- Bócz Endre: Transnational organised crime-some theoretical and practical question (A nemzetközi szervezett bűnözés néhány elméleti és gyakorlati kérdése). Magyar Rendészet, 2000/5–6. szám (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2000)
- Csiba István – Bodor Endre: A szervezett jellegű bűnözés megnyilvánulásai a fővárosban. Belügyi Szemle 1983/9. szám (Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztály, Budapest, 1983)
- Dános Valér: A szerencsejáték társadalmi hatása. A szerencsejáték a magyar közvéleményben. Szerencsejáték – Társadalom – Bűnözés. Rendészeti Tanulmányok 1994/1. szám (BM Rendészeti Kutatóintézet, Budapest, 1994)
- Dános Valér: A szervezett bűnözés definiálásának néhány problémája. Belügyi Szemle 1989/7. szám (Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztály, Budapest, 1989)
- Dános Valér: A szervezett bűnözés néhány elméleti kérdése, a szervezett bűnözés egyes jegeinek megjelenése a hazai bűnözésben. Magyar Jog 1988/1. szám (Magyar Jogász Egylet, Budapest, 1988)
- Dános Valér: Szervezett bűnözés. Gönczöl – Korinek – Lévai: Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll (Corvina Kiadó, Budapest, 1996)
- Deczkyné dr. Thold Ildikó: Szervezett bűnözés, ami nincs, és mégis van – In memoriam dr. Dobos János – Szakdolgozat (KRE ÁJK Bűnügyi szakjogász szakirányú továbbképzés, Budapest, 2016)
- Dezső András: Maffiózók mackónadrágban – A magyar szervezett bűnözés régenyes története a 70-es évektől napjainkig (XXI. Század Kiadó, Budapest, 2019)
- Dobos János – Kovács Gyula: Kis nyomozástan (Dr. Kovács Gyula [KGyul@], Budapest, 2008)
- Gellér Balázs: Gondolatok a büntetőjog jelentőségéről a szervezett bűnözés elleni fellépéssel kapcsolatban. Gellér Balázs – Hollán Miklós (szerk.): A szervezett bűnözés arcai – Fiatal büntetőjogászok tanulmányai a szervezett bűnözésről (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004)
- Kádár Krisztina – Moldoványi György (szerk.): Büntető Törvénykönyv (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979)
- Katona Géza: Szervezett bűnözés Magyarországon (BM Kiadó, Budapest, 2000)
- Korinek László: A bűnözés visszatükröződése – Látens bűnözés, bűnözés ábrázolás, félelem a bűnözéstől. Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Korinek László (szerk.): Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2006)
- Korinek László: Látens bűnözés. Gönczöl – Korinek – Lévai: Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll (Corvina Kiadó, Budapest, 1996)
- Pintér Sándor: Egy bűnszövetség felszámolása. Belügyi Szemle 1983/8. szám (Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztály, Budapest, 1983)
- Sebes Péter: A szerencsejáték társadalmi hatásai Magyarországon. Szerencsejáték – Társadalom – Bűnözés. Rendészeti Tanulmányok 1994/1. szám (BM Rendészeti Kutatóintézet, Budapest, 1994)
- Tonhauser László: Nem kérek bocsánatot (Totem Kiadó, Budapest, 1999)
- Tonhauser László: Szervezett bűnözés? Belügyi Szemle 1983/9. szám (Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztály, Budapest, 1983)

- Tóth Mihály: Bűnszövetség, bűnszervezet (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2009)
- Vass Ferenc: Az emberkereskedelem és embercsempészás összefüggései a szervezett bűnözéssel. Rendőrtiszti Főiskola Határrendészeti Tanszék Jegyzete (Rendőrtiszti Főiskola Budapest, 2002)

Reflektáló

**Jogi témájú hírek és
szakcikkek kommentárja**
Rovatvezető: **Dr. Kovács Gyula**

A morgás joga (*ius murmurandi*) az ókori Rómából származik: a plebsnek, vagyis a politikai jogokkal – kezdetben – nem rendelkező szabad lakosságnak megadatott a felszólaláshoz, a véleménynyilvánításhoz, *ad absurdum* az ellenvélemény kifejtéséhez való jog.¹⁸¹ A későbbi köztársaságok és demokráciák alkotmányaiban vagy alaptörvényeiben – mint a szólásszabadság vagy a véleménynyilvánítás joga – alapjogként szerepel ez a kitétel.¹⁸²

Forum Romanum

A „Reflektáló” címmel, 2016. január 1-jétől indult új rovatban jogi (alapvetően büntetőjogi és kriminalisztikai) témájú hírek, valamint szakcikkek rendhagyó kommentárjait tesszük közzé. A kommentárok azért rendhagyók, mert alkalmasint nem mentesek a bírálattól, az építő jellegű kritikától, sőt, olykor-olykor a humortól és a pajkos összekacsintástól sem.

A népek joga van ahhoz, hogy elégedetlenségének hangot adjon. A bűnügyi szakember (nyomozó hatóság tagja, rendészeti oktatási intézmény oktatója, büntetőjogász és/vagy kriminalista stb.), úgy is, mint a nép gyermeke, ugyancsak jogosult arra, hogy a jogalkotással és/vagy a jogalkalmazással kapcsolatos anomáliákat észrevételezze, s ezeket közzétegye, illetve bármilyen szakmai kérdésben véleményt nyilvánítson.

Figyelem! Nem kizárt, hogy a cikkek egy része vitriolba mártott tollal íródott, és a nyugalom megzavarására kifejezetten alkalmas. Széplelkűek ezt a rovatot ne olvassák – előre szóltam!

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Íme, a „Reflektáló”: lehet morgolódni.

¹⁸¹ A képen a Forum Romanum, az ókori Róma piactere a Capitolium, a Palatinus és a Quirinale domb között, városházával, szónoki emelvényvel, bírósági csarnokokkal, számos templommal és diadalívvel. Markó László (főszerk.): Egyetemes Lexikon, 289. oldal (Magyar Könyvklub, Budapest, 1994). A kép forrása: <https://www.hetedhetorszag.hu/olaszorszag/forum-romanum> (letöltés: 2019. október 3.)

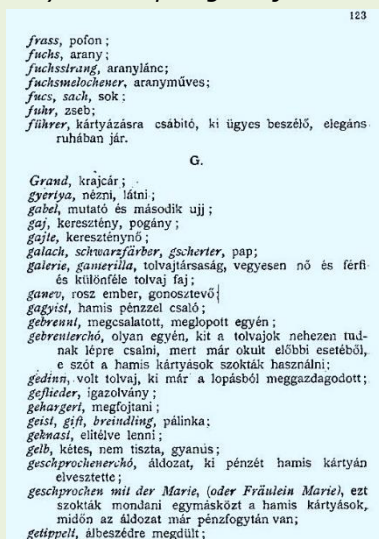
¹⁸² Lásd Magyarország Alaptörvényének IX. cikk (1) bekezdését: „Mindenkinek joga van a vélemény szabadságához.”

Dr. Kovács Gyula

Gagyí – Arany, hamis arany, réz, avagy valami egyéb?

Reflexió a Jogi Fórum Mit jelent a „gagyí” és a „rajzolni” kifejezés a tolvajnyelvben című cikkéhez

„A kihallgatások során lejegyzett szavakból megtudhatjuk, hogy a >>gagyí<< az arany; a >>leves<< az ezüstpénz, a >>topánka<< a bor, pálinka; a >>kúxi<< a vásár; a >>csengettyű<< pedig a zsebóra tolvajnyelvi megfelelője volt. A >>nyalavi<< pedig azt jelentette, hogy a zsványok között a legjobb.”¹⁸³

1. ábra

radt. Aki nem hiszi, járjon utána! Jómagam megtettem. Haladjunk szépen, sorjában.

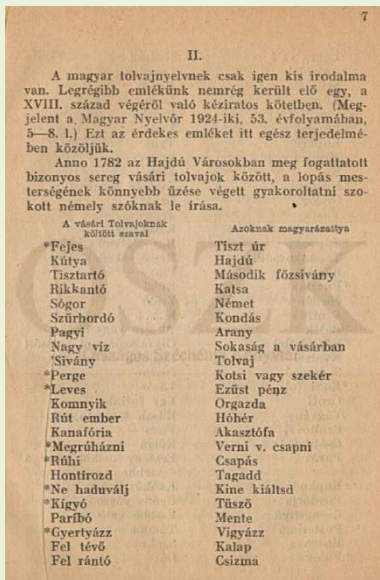
Az Endrődy-féle „Bűnügyi nyomozás kézikönyvének”¹⁸⁴ VI. fejezete a tolvajnyelvvél foglalkozik. A mű 6.1. alfejezete a magyar tolvajsztárt tartalmazza. A szótár 125. oldalán szerepel a „gagyist” szó, amelynek jelentése: hamis pénzzel csaló, vagyis az 1897-ben napvilágot látott kézikönyvben a hivatkozott címszó alatt szó sem esik semmiféle aranyról.¹⁸⁵

¹⁸³ <https://www.jogiforum.hu/hirek/40878> – Mit jelentett a „gagyí” és a „rajzolni” kifejezés a tolvajnyelvben? – Tudta-e? – Jogtörténeti nyalánkságok – Jogi Fórum (letöltés: 2019. október 1.).

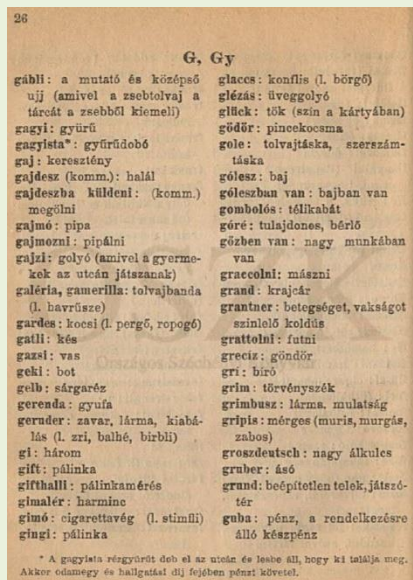
¹⁸⁴ Endrődy Géza – Dr. Kovács Gyula: A bűnügyi nyomozás kézikönyve ([KGyul@], Budapest, 2018). Az eredeti, a Kármán-féle Könyvnyomdában készült, és Losoncon, 1897-ben megjelent műben a kérdéses szócikk a 123. oldalon olvasható.

¹⁸⁵ Lásd az 1. ábrát.

Továbbmegyek (és majd még tovább): Szirmay István nevével fémjelzett, „A magyar tolvajnyelv szótára”¹⁸⁶, amely 1924-ben jelent meg, ugyancsak kitér a hajdúböszörményi bírósági tárgyalásra. Dr. Balassa József, a „Magyar Nyelvőr” szerkesztője a szótár bevezetőjében hivatkozik az 1782-es „Zsivány-szótárra”, mint a magyar tolvajnyelv legkorábbi írásos emlékére, amely „nemrég került elő egy XVIII. század végéről való kéziratos kötetben”, és amelyet a műben egész terjedelemben leközltek. Nos, a szótár 7. oldalán „A vásári Tolvajoknak költött szavai” címszó alatt a „Pagyi” (tehát nem a „gagy”) kifejezés, és „Azoknak magyarázattya” olvasható, amely szerint a „Pagyi” aranyat jelent (lásd a 2. ábrát).

2. ábra

3. ábra

Maga a Szirmay-féle szótár is szolgál érdekességgel: a 26. oldalon szerepel a „gagy” kifejezés, amely gyűrűt jelent, a „gagyista” meg gyűrűdobót, aki az oldal lábjegyzetbejegyzése szerint, „rézgyűrűt dob el az utcán és lesben áll, hogy ki találja meg. Akkor odamegy és hallgatási díj fejében pénzt követel”¹⁸⁷ (lásd a 3. ábrát).

Dr. Dobos János „Kriminovellák, zsarusztorik és egyéb történetek”¹⁸⁸ című novelláskötete ugyancsak tartalmaz egy szlengszótárt. A 163. oldal bejegyzése értelmében, a „gagy” jelentése réz, hamis vagy silány áru; a „gagyizni” pedig annyit tesz, mint silány árut (általában ékszert) eladni.

¹⁸⁶ Szirmay István: A magyar tolvajnyelv szótára, amely megjelent a Magyar Nyelvőr 1924/53. évfolyamában (Béta Irodalmi Részvénytársaság Kiadása, Budapest, 1924).

¹⁸⁷ Szirmay (1924), 26. oldal.

¹⁸⁸ Dr. Dobos János – Dr. Kovács Gyula: Kriminovellák, zsarusztorik és egyéb történetek ([KGyul@], Budapest, 2016). A mű az 1991-ben megjelent Kocsmák, vagányok zsaruk (Multimax Kft., Budapest), valamint a Gyilkos betörők (Intermedia Kft., Budapest) novelláskötetek egybeszerkesztett és kiegészített kiadása.

Kepes Ferenc szerint, a „gagyi” gyűrűt jelent,¹⁸⁹ míg Fazekas István úgy véli, a „gagyizó” hamis arannyal (főként gyűrűvel) csalót takar.¹⁹⁰

„A magyar börtönszleng szótárában”¹⁹¹ a „gagyi”, illetve annak ragozott vagy toldalékolt alakja számos helyen szerepel: például a 109. oldalon a szó első jelentése hamis arany, a második hamis, értéktelen (ékszer), hamisítvány, nem eredeti. Ugyanott a „gagyista” alatt a hamis gyűrűvel csalo értendő.

Végezetül nézzük meg az „arany” szó megfelelőjét a különböző, már hivatkozott szótárakban: „augrussó” [Szabó (2008), 58. oldal]; „gold” [Szabó (2008), 111. oldal]; „fuchs” vagy „fuksz”, [Endrődy (1897), 123. oldal; Szirmay (1924), 25. oldal; Fazekas (1991), 116. oldal; Szabó (2008), 107. oldal]; illetve „róka” [Endrődy (1897), 133. oldal; Szirmay (1924), 43. oldal; Fazekas (1991), 116. oldal].

Jól látható tehát, hogy a „gagyi” aranyként értelmezése – véleményem szerint helytelenül – egyedül a „zsvány szavak” listájának Jablonczay Petes János által 1782-ben készített „hiteles másolatában” szerepel.

Forrás- és irodalomjegyzék

Dobos János – Kovács Gyula: Kriminovellák, zsarusztorik és egyéb történetek ([KGyul@], Budapest, 2016)

Dobos János: Gyilkos betörők (Intermédia Kft., Budapest, 1991)

Dobos János: Kocsmák, vagányok, zsaruk (Multimix Kft., Budapest, 1991)

Endrődy Géza – Kovács Gyula: A bűnügyi nyomozás kézikönyve ([KGyul@], Budapest, 2018)

Endrődy Géza: A bűnügyi nyomozás kézikönyve (Kármán-féle Könyvnyomda, Losonc, 1897)

Fazekas István: Jasszok, zsarók, cafkavágók (Fekete Sas Kiadó, Budapest, 1991)

Kepes Ferenc (szerk.): Amit a detektívnek tudnia kell (a Magyar Rendőrség Budapesti Főkapitányságának Detektívтанfolyama, Budapest, 1945)

Mit jelentett a „gagyi” és a „rajzolni” kifejezés a tolvaj-nyelvben? – Tudta-e? – Jogtörténeti nyalánkságok – Jogi Fórum – <https://www.jogiforum.hu/hirek/40878> (letöltés: 2019. október 1.)

Szabó Edina: A magyar börtönszleng szótára (Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2008)

Szirmay István: A magyar tolvajnyelv szótára. Magyar Nyelvőr 1924/53. évfolyam (Béta Irodalmi Részvénytársaság Kiadása, Budapest, 1924)

¹⁸⁹ Kepes Ferenc (szerk.): Amit a detektívnek tudnia kell, 193. oldal (a Magyar Rendőrség Budapesti Főkapitányságának Detektívтанfolyama, Budapest, 1945).

¹⁹⁰ Fazekas István: Jasszok, zsarók, cafkavágók, 117. oldal (Fekete Sas Kiadó, Budapest, 1991).

¹⁹¹ Szabó Edina: A magyar börtönszleng szótára (Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2008).

Dr. Kovács Gyula

Kegyelmet Kertész Ágnesnek?!

Reflexió a Jogi Fórum Kegyelmet Kertész Ágnesnek! – Kérelem az államfő asztalán – De mit is jelent a köztársasági elnöki kegyelem jogi szempontból? című cikkéhez

Az elmúlt hetekben megrázta a közvéleményt Kertész Ágnes ügye, akit tíz év fegyházra ítélt a bíróság, mert – az ítélet szerint – megkísérelte meggyilkolni férjét, azt a férfit, aki őt – saját és számos tanú elmondása szerint is – hosszú éveken keresztül súlyosan megalázta és bántalmazta. Az ítélettel kapcsolatban állampolgári kezdeményezés indult – petícióval élnek a családon belüli erőszak elleni fellépést szorgalmazók, akik ezúton adnak hangot felháborodásuknak Kertész Ágnes elítélése és szigorú büntetése miatt.¹⁹²

Ferencz Adrienn cikkével kapcsolatosan az elnöki kegyelemmel, a „kegyelmi formákkal” és a kegyelmi kérvény benyújtására jogosultak körével nem kívánok foglalkozni: ezt a témát a szerző nagyvonalakban ismertette. Akit részletesebben érdekel a kérdés, az olvassa el a kegyelmi eljárásokra vonatkozó – a cikkben is hivatkozott – jogszabályokat.¹⁹³

Itt és most az ítélettel, valamint a petícióval összefüggésben szeretnék néhány gondolatot közzétenni.

A Fővárosi Törvényszék Kertész Ágnest a Btk. 160. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő, előre kitervelten elkövetett emberölés kísérletének büntette, valamint a Btk. 178. § (1) bekezdésébe ütköző és minősülő kábítószer birtoklásának büntette miatt találta bűnösnek, ezért halmazati büntetésül tíz év fegyházban letöltendő szabadságvesztésre ítélte, továbbá hat évre eltiltotta a közügyek gyakorlásától.

Ez valóban olyannyira súlyos ítélet lenne?

Az előre kitervelten elkövetett emberölés büntetési tétele tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés (a kísérletre a befejezett bűncselekmény büntetési tételét kell alkalmazni¹⁹⁴); a kábítószer birtoklásának büntette pedig a legenyhébb esetben is egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A Btk. 178. § ugyan tartalmaz enyhébb megítélésű tényállásokat, de azok előkészületi magatartásokat szankcionálnak, illetve vétségi alakzatok [178. § (3)–(6) bekezdése, kivéve az (5) bekezdés b) pontját].

Ferencz Adrienn cikkében nem említi, de a halmazati büntetés már önmagában egyfajta „kedvezmény”, hiszen ez esetben „a büntetési tétel felső határa a legmagasabb büntetési tétel felével emelkedik, de nem érheti el az egyes

¹⁹² Vesd össze Ferencz Adrienn: Kegyelmet Kertész Ágnesnek! Jogi Fórum – <https://www.jogiforum.hu/hirek/40467> (letöltés: 2019. szeptember 12.).

¹⁹³ Be. 858–859. §; Btk. 88. § és 104. §; a közkegyelem gyakorlásáról szóló 1990. évi XXXIX. törvény.

¹⁹⁴ Bt. 10. § (2) bekezdése.

bűncselekményekre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartamát” [Btk. 81. § (3) bekezdése]. Számoljunk csak! Na, ugye?!

A halmazati büntetés kiszabásának szabályait és a büntetési tételeket is figyelembe véve, nyilvánvaló, hogy a bíróság – legalább az előre kitervelten elkövetett emberölés kísérletének esetében – „egyszeres leszállást” alkalmazott, vagyis „aláment” a büntetési tétel tízévi alsó határának [Btk. 82. § (1) bekezdése és (2) bekezdés a) pontja].

Szóval, akkor mi itt a gond?!

A petícióval kapcsolatosan: a cikkíró szerint, eleddig közel tizennégyezren írták alá „az elnöki kegyelemre irányuló petíciót”. Hogy kik? Hát a „párkapcsolati erőszak túlélői és érintettjei, valamint az erőszakot elítélő, jóérzésű magánszemélyek”. Ez azért nem kicsit visszatetsző és egyben töprengésre készítő: az „erőszakot elítélő, jóérzésű magánszemélyek” azon munkálkodnak, hogy az egyik legsúlyosabb, személy elleni, erőszakos bűncselekmény tettesét a köztársasági elnök részesítse kegyelemben?

Mondhatom, szép dolog...

A petíció cikkben idézett szövegrészletét nem veszem górcső alá. Mindössze két megjegyzésem van:

1. a huszonkilenc éves, „hosszú éveken keresztül súlyosan megalázott és bántalmazott” elítéltnak, kétlem, hogy nem lett volna módja és lehetősége a megromlott párkapcsolatból kilépni (vajon kitől és milyen segítséget várt hiába);
2. a „tisztázatlan körülmények között lezajlott dulakodás” stb. pedig előre kitervelten elkövetett emberölés kísérlete volt (legalábbis a jogerős bírósági ítélet szerint, amely: *res iudicata pro veritate accipitur*¹⁹⁵).

Összegezve: megítélésem szerint, nem az a megoldás, hogy a „hosszú éveken keresztül súlyosan megalázott és bántalmazott” feleség, előre kitervelten megöli azt, aki megalázta és bántalmazta (esetünkben a férjet). Kérdezem: milyen „üzenete” lenne a társadalom felé annak, ha a köztársasági elnök ezt a jogerősen elítélt „majdnem gyilkost” egyéni kegyelemben részesítené? Vajon, az „erőszakot elítélő, jóérzésű magánszemélyek” elgondolkoztak ezen? Komolyan ezt szeretnék?

Nos, ezen is lehet elmélkedni!¹⁹⁶

¹⁹⁵ Ítélt dolgot igazságnak kell elfogadni.

¹⁹⁶ Kertész Ágnes 2019. április 25-én megkezdte a szabadságvesztés büntetés letöltését. Az elítélttel „A kislány, aki egy dobozába csukja a szomorúságot” címmel Balavány György készített riportot – <https://24.hu/belfold/2019/04/25/borton-gyilkossagi-kiserlet-germekelhelyezes/> – 24 HU (letöltés: 2019. december 31.).

Dr. Kovács Gyula

Mondjátok csak bíró hölgyek és urak! Nem szégyellitek magatokat?

Reflexió Tamásné Szabó Zsuzsanna: 2,3 millió forintot vettek el az ex rendőrtől című – a 24 HU internetes hírportálon megjelent – cikkéhez

„Egy ex rendőr nem nyugodott bele abba, hogy 2012 januárja óta csak a személyi jövedelemadóval csökkentett összegben kapja megszolgált nyugdíját, immár szolgálati járandóság címén, és perre ment a különbözetért. Az ítélet kimondta, hogy az állam nem szegett szerződést, amikor, a beígért és megítélt nyugdíj helyett, egyik napról a másikra csökkentett összeget utalt. Méghozzá azért nem, mert a rendőr – hiába volt az állam alkalmazottja – nem állt szerződésben az állammal. 2012 óta, így mintegy 2,3 millió forintot veszített.”¹⁹⁷

A korhatár előtti öregségi nyugdíjak megszüntetéséről, a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságról szóló 2011. évi CLXVII. törvény (a továbbiakban: Khtv.) rendelkezéseinek „köszönhetően”, azoktól a nyugállományú rendőröktől, akik 2011. december 31-ig nem töltötték be az 57. életévüket, 2012. január 1-jétől visszamenő hatállyal

1. „*elvették*” a korábban jogszerűen megállapított szolgálati nyugdíjukat [Khtv. 3. § (2) bekezdés *b*) pontja];
2. megszüntették a nyugdíjas mibenléttel járó összes kedvezményt;
3. a szolgálati nyugdíj helyett folyósított szolgálati járandóságból a mindenkori személyi jövedelemadónak (a továbbiakban: szja) megfelelő összeget vonták/vonják le [tehát, a cikkben foglaltakkal ellentétben, a korhatár előtt öregségi nyugdíjak helyett folyósított szolgálati járandóságból nem vontak és vonnak szja-t. A Khtv. 5. § (2) bekezdésének első mondata szerint „*a szolgálati járandóságot (...) csökkenteni kell a személyi jövedelemadó mértékével*”. A szolgálati járandóság tehát nem adóköteles (nem adózik), hanem a mindenkori szja összegével csökkenteni kell];
4. jövedelemszerzési korlátozást vezettek be, amelynek túllépése esetén a tárgyévben a jogosult elveszíti a szolgálati járandóságát.

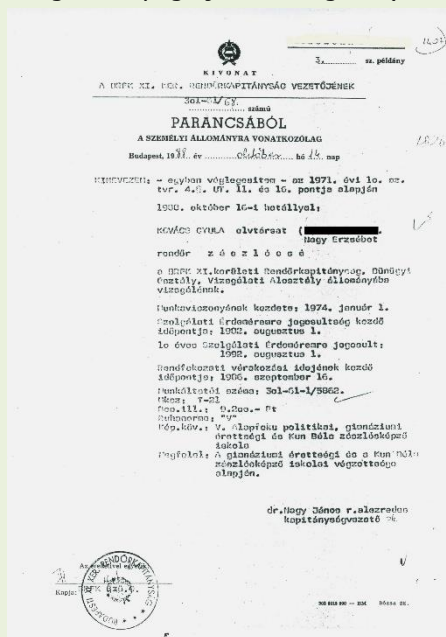
Az inkriminált rendelkezésekkel minden létező jogelvet felrúgtak (elég, ha csak a visszaható jogalkalmazás tilalmát, a jóhiszeműen szerzett jogok sérelmét és a jogbiztonságot említem).

¹⁹⁷ Tamásné Szabó Zsuzsanna: 2,3 millió forintot vettek el az ex rendőrtől – https://24.hu/belfold/2019/08/11/rendor-szolgalmati-nyugdij-szja/?fbclid=IwAR16qZ5GbZn_qTqJu3v4ZnBL-nL2hll0DBNyU30nMxaAiXPAraOPaVm_CGU – 24 HU (letöltés: 2019. december 31.).

A hivatkozott cikk szerint, a bíróság úgy foglalt állást, hogy a hivatásos rendőr és az állam között szerződés nem jött létre, ezért az állam szerződészegéssel nem vádolható. És ezt le merik írni...

Valóban nem jött létre szerződés a rendőr és az állam között?

Nem vitás, hogy a hivatásos fegyveres szolgálat „állományba vétellel”, lényegében állományparancsban történő kinevezéssel jött/jön létre. Az állományparancs azonban nem csupán a kinevezésről rendelkezett/rendelkezik, hanem az „állományba vett” szolgálati helyéről, beosztásáról és illetményéről (akárcsak a hagyományosnak mondható munkaszerződés). A beosztáshoz kapcsolódó tényleges feladatokat, a kvázi munkaköri leírást pedig jogszabályok és az állami irányítás egyéb jogi eszközei (mai terminológiával közjogi szervezetszabályozó eszközök) határozták/határozzák meg, a hivatásos állományú jogait, kötelezettségeit és a hivatásos szolgálat megszűnésének feltételeit (ideértve a szolgálati nyugdíj lehetőségét is) nemkülönben.

A cikk értelmében, a bíróságok a jogerős ítéletben az „akkor hatályos”, a fegyveres erők és a fegyveres testületek hivatalos állományának szolgálati viszonyáról szóló 1971. évi 10. törvényerejű rendeletre (régii szolgálati „törvény”) hivatkoztak, ami ugyancsak nonszensz. A régi szolgálati „törvény” ugyanis csak 1996. augusztus 31-ig volt hatályban. Helyébe 1996. szeptember 1-jétől a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (első Hszt.) lépett, amely 2015. június 30-ig volt hatályos. Amennyiben a felperes 2009-ben vonult nyugállományba, akkor rá az első Hszt. rendelkezései voltak érvényesek, amelyet már jóval a rendszerváltoztatást követően kodifikáltak.

Ráadásul (vagy nem mellékesen) az „állományba vett” (rendőri) esküt tett: az Alkotmányra, a törvényekre, a veszély vállalására és az életének a kockáztatására stb. A rendszerváltoztatást követő alkotmánymódosítás hatálybalépése után minden rendőrnek (ismételten) esküt kellett tennie az „új” alkotmányra. Aki ezt megtagadta, azt – a feltételek megléte esetén – nyugállományba helyezték, vagy végkielégítéssel felmentették a hivatásos szolgálat alól... Ezeknek egyfelől a jogfolytonosság miatt van jelentősége, másfelől itt ismét megjelenik az eskü arra az államra (Alkotmányra), amellyel a bíróságok szerint a rendőr nem állt szerződéses viszonyban. Másképpen: annak a rendőrnek, aki a rendszerváltoztatás előtt szerelt fel, kétszer is esküt kellett tennie. Ezek nagyon komoly fegyvertények. Mondanám (írnám), hogy mókás, de sajnos nagyon nem az...

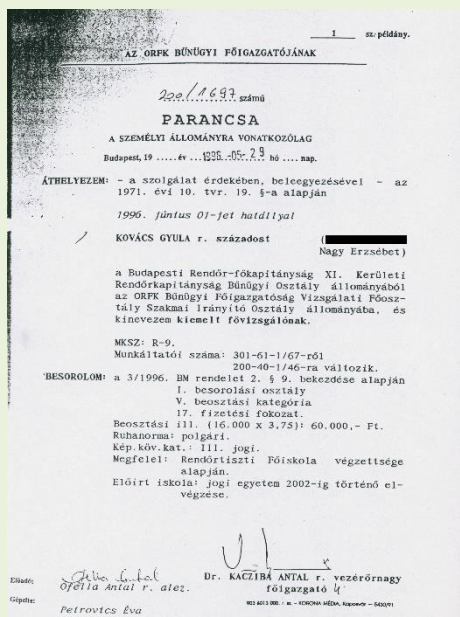
Még egyszer felteszem a kérdést: *valóban nem jött létre szerződés a rendőr és az állam között?* (Azt pedig szó szerint zárójelben jegyzem meg, hogy az állományparancs tartalmilag munkaszerződésnek minősül, merthogy soha nem a megnevezése vagy címe számít az okiratnak, hanem a tartalma).

Mondjátok csak bíró hölgyek és urak! Nem szégyellitek magatokat?

Amennyiben igaz (vagy védhető) az ítélet indokolása, akkor az a sajtóságos helyzet áll fenn, hogy az inkriminált ítéleteket aláíró bírók sem állnak szerződésben az állammal, hiszen formális munkaszerződéssel ők sem rendelkeznek. A bírói „állományba vétel” (a bíró szolgálati viszonya) szintén kinevezéssel jön létre,¹⁹⁸ amelyben rendelkeznek a bíró szolgálati helyéről, beosztásáról és illetményéről. A beosztáshoz kapcsolódó tényleges feladatokat, a kvázi munkaköri leírást – akárcsak a Rendőrség hivatásos állományú tagja esetében – jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök határozták meg, a bíró jogait, kötelezettségeit és a bírói tisztség megszűnésének feltételeit (ideértve a nyugállományba vonulás feltételeit) nemkülönben.

Megjegyzendő, hogy Tamásné Szabó Zsuzsanna írásában említésre lett volna érdemes az a köztudomású tény, miszerint a Khtv. visszaható hatályú rendelkezései, amelyek a korábban jogszerűen megállapított szolgálati nyugdíjakat megszüntették, és a szolgálati nyugdíjasok egy részét szolgálati járandóságban részesülőkké degradálták (vagy inkább alázták), vastagon törvénysértők voltak (még akkor is, ha az Alkotmánybíróság szerint nem azok), valamint ellenkeztek olyan általános jogelvekkel, mint a már említett visszaható hatály tilalma, a jóhiszeműen szerzett jogok sérelme, valamint a jogbiztonsághoz való jog. Ugyanez vonatkozik a szolgálati járandóság „megsarcolására”, a korábbi nyugdíjas mibenléttel járó kedvezmények elvesztésére, a jövedelemszerzési korlátozásra, valamint a szolgálati járandóság – bizonyos feltételek megléte esetén történő – időleges megvonására (ezekre a kérdésekre a bevezető részben röviden már kitértem).

A szolgálati járandóságban részesülő egykori rendőr bírósági ügye túlmutat az elszabott ítélethegeken, és a jogi képviselő (ügyvéd) teszetszaságán (ez utóbbi alatt a strasbourgi határidő elmulasztását értem). Az inkriminált ítéletek ékes példái a magyarországi joghalás állapotoknak, és a hatalom körül legyeskedő potentátok szervilisségének.

¹⁹⁸ A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény 3. § (1) bekezdése.

A brancsbelieknek, a húsfazék körül ácsingózóknak, az ő kutyájuknak (vagy a kutyájuk kölykeinek), a tányérváltóknak, akik némán lapulnak (pedig nagyon illene szót emelniük), jusson eszükbe Babits Mihály örök érvényű gondolata: *„mert vétkesek közt cinkos, aki néma”* (Jónás Könyve Harmadik Rész).
Európa messze van, és egyre távolodik...

Múltidéző

Detektívtörténetek és régi bűnügyek nyomozásának tapasztalatai

Időutazásra invitálom a nyájas olvasót: ha úgy tetszik, egyfajta múltidézésre, amelynek során régi detektívtörténeteket eleveníthetünk fel, és szembesülhetünk az egykori bűnügyek nyomozásának a tapasztalataival, mintegy beleshetünk a kulisszák mögé... Vajon, annak idején mit csináltak jobban vagy másképpen a „nagy öregek”?

Az időkerék döcögve megindul, gyorsul, majd egyre lassabban fogog, végül megáll. Merre járunk? Hányat írunk? Igen, már látni: a helyszín Budapest, az 1870-es években. A nem mindennapi történetet Fröhlich János¹⁹⁹ jegyezte le...

Fröhlich János

Tóbi, az utolsó suszterinas²⁰⁰

A történet főbb szereplői:

Funkelhuber Tóbiás cipészmaster, cipészársulati elnök

Makucz Miklósné, Funkelhuber mester nagynénje

Makucz Péter, Makuczné kamaszfia

Nekam Sándor rendőrhadnagy

Pepinek Dániel rendőrspicli (polgári biztos)

Sufka Ábris inas, a „legjelesebb suszterfiú”

Thaisz Elek Pest, majd az egyesített székesfőváros rendőrfőkapitánya

Vuk Mihály házmester, Funkelhuber Tóbiás rokona

A hetvenes meg a nyolcvanas évek²⁰¹ néphumorának nevezetes alakja volt a pajkos suszterinas. A csínytevő, kis gonosz, de mindig jókedvű csizmadiatanonc. Ki nem ismeri azt az adomát a vénasszonyról, kivel a „lábtyűművészet

¹⁹⁹ Fröhlich János (Budapest, 1873. április 2. – Budapest, 1926. augusztus 29.) író, újságíró, forgatókönyvíró, filmrendező, színész, producer, a magyar bűnüldözés első nagy krónikása. Fröhlichről részletesebben: <https://www.hangosfilm.hu/filmenciklopedia/fröhlich-jános> – Hangosfilm (letöltés: 2018. december 2.).

²⁰⁰ A novella eredetileg Fröhlich János: Detektívhősök – Igaz történetek az életből című könyvében, a 3–17. oldalon látott napvilágot (Magyar Kereskedelmi Közlöny Hírlap- és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1914). A mű védelmi ideje a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 31. § (1)–(2) bekezdésének értelmében 1997. január 1-jén lejárt. Lapunk hasábjain a szerkesztett, lábjegyzetekkel kiegészített, és a szükséges mértékben stilizált változat olvasható. Szerkesztő: dr. Kovács Gyula.

²⁰¹ A novellában az 1870-es és az 1880-as évekről esik szó. A mű 1914-ben látott napvilágot (a szerkesztő megjegyzése – a továbbiakban a lábjegyzetek forrását csak akkor jelzem, ha nem tőlem származik).

*csintalan mesterjelöltje*²⁰² a régi Sándor téren²⁰³ kalap alatt kanárit fogatott? Vagy azt az ugyan nem eléggé hiteles történetet, melyben a jeles mákvirág a Dunaparton odacsődített száz meg száz ember feszült várakozása mellett, ki akart húzni egy földre ástott mázsányi követ: „*ki kell jönni*” kiáltással?

Száz meg száz ilyen, talán kissé drasztikus adoma forgott közzájon az utca kis gonosz csontjának viselt dolgairól. A régi pestiek jót mulattak rajtuk, és „*jóízű*” kacagással adták tovább a legújabb susztervicceket. A pesti varietékben, a kávéházi tinglitanglikban²⁰⁴, a vicclapokban állandóan szerepelt a nevezetes kis alak. Regényeket, operetteket, sőt, drámát is írtak a pesti vidám susztergyerekről. Oly népszerű volt.

Fentnevezett néhai Funkelhuber Tóbiás, érdemes cipésztársulati elnök, jeles szakkönyvében (1872), melyben a „*Schuhmacherkunst*” (a cipőkészítés művésze)²⁰⁵ misztériumába vezeti be a nyájas olvasót, és oda konkludál, hogy a suszter akkor meglehetősen lenézett és „*utolsó*”-nak mondott munkája, tulajdonképpen nem egyéb, mint művészet, amit az emberiségnek meg kell becsülni (lásd a *Schuhmacherkunst* hetedik fejezetét: A tyúkszem és cipő), külön függelékben tárgyalja „*Berühmte Schusterbuben*” (híres cipészgazfickók) cím alatt a speciális, hírhedt kis gonoszokat.

Legelsőbbben saját inaskodása kimagasló epizódjait ismerteti, majd rátér Backer Miksa, Kaliwoda Hansi, Mayer Seppl és Husche Tóni nevű, tettekben bővelkedő, kiváló kortársai és inaskori pajtásai nevezetes élményeire. Bő részletességgel, az akkori suszteripartestületi elnökhöz méltó humor hangján meséli el a suszterinasok „*gyöngyé*”-nek, *Kupczihán* Nácinak legnagyobb hőstétét, midőn az egy ízben egy gonosznyelvű, a suszterinasokról aljas rágalmakat terjesztő szabóinast kelepcébe csalt, és – felakasztott. De úgy, hogy a „*kecske*” belepusztult volna, ha véletlenül egy arra tévedt ember a kötélről még az utolsó pillanatban le nem vágja.

A suszterinasok – akik Funkelhuber szerint az inasok nagy kontingensében az észet, a bátorságot és a jókedvet képviselték – vicceik állandó céltáblájául a jámbor szabóinasokat tűzték ki. A suszter szakíró ezt jogosultnak mondja művében. Jogosultnak azért, mert általános suszterfelfogás szerint ügyefogyottabb, gyávább emberi lényt a szabóinasnál nem lehetett akkoriban elképzelni. Ez a vélemény átment a köztudatba is, és éppen ezért a régi jó pestiek sohasem haragudtak komolyan, ha egyik-másik közkedvelt suszterinas-hős brutálisabban vagy drasztikusabban bánt el egy-egy ilyen eleven céltáblával, mint ahogy az szabad lett volna.

Műve végén Funkelhuber elérzékenyülve konstatálja, hogy a kis gonoszok csapata megritkul. Napról napra kevesebben lesznek. „*Meglátják – jósolja végül –, egy-két évtized múlva egészen kivesznek. Pedig mily kár volna értük.*”

²⁰² A „*lábtyűművészet csintalan mesterjelöltje*”: hú fordítása a két évtized előtti Meisterkandidat der Schuhmacherkunst-nak. Így írt ugyanis a néhai *Funkelhuber* Tóbiás, a budapesti cipészipartestület tollforgató elnöke a „*Die Schuhmacherkunst*” című könyvében a suszterinasról (a szerző megjegyzése, amely eredetileg nem lábjegyzetbe íródott).

²⁰³ Eredetileg *Főherceg Sándor tér*: ma Bp. VIII. kerület, Gutenberg tér – <http://www.ilyenisvoltbudapest.hu/ilyen-is-volt/nyolcadik-kerulet-jozsefvaros/item/11890-tajan-foherceg-sandor-gutenberg-ter-a-zsido-seminarium> – Ilyen is volt Budapest (letöltés: 2019. március 2.).

²⁰⁴ *Tinglitangli*: alacsony színvonalú műsoros, zenés szórakozóhely. Juhász – Szőke – O. Nagy – Kovalovszky (szerk.): Magyar értelmező kéziszótár, 1375. oldal (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978).

²⁰⁵ A fordítás – és a további fordítások – tőlem (a szerkesztő megjegyzése).

Spanyolországnak a bikaviadalok, Angliának a kakasviadalok épp oly specialitásai, mint nálunk Pesten a suszterfiúk. Ne hagyjuk őket kivészni!"

E fájdalmas felkiáltás kapcsán a suszterinasok érdeemes patrónusa egy eszmét vet fel: alakuljon meg egy asztaltársaságszerű patronage (patronázs²⁰⁶), mely a suszterinasok érdekeit védelmezi, és egyúttal évenként több díjat tűz ki nevezetesebb és kiválóbb hőstetteik jutalmazására. *Ez által – úgymond a suszterszakíró – elérjük azt, hogy nem vesznek ki e jó humorú gyerekek.*"

Egész Pest mulatott Funkelhuber propozícióján. Hahaha! – kacagtak az emberek, nem is olyan rossz, talán internátust is kellene berendezni a csibészek nevelésére. („Csibézer”, mondták pesti dialektusban.) Csak Funkelhuber néhány barátja foglalkozott komolyan a dologgal. Ezek csakugyan megalakították az asztaltársaságot, de a rendőrség a Belügyminisztérium utasítására, már a második összejövetelnél szétugrasztotta őket azzal az indokolással, hogy a boldogombaterv veszedelmes. Elvégre is, milyen nagy csirkefogásra („Csibéze-rei”) adna az még tágabb teret? Vesszenek ki a suszterfiúk, ki törődik velük? Keressen a budapesti közönség, ha mulatni akar, más mulatságot magának, mint a suszterinasok csíntevéseit. Ez volt a rendőrség álláspontja.

Szegény Funkelhuber Tóbiás életének utolsó éveit egészen elkeserítette ezzel a rendőrség. A szigorú rendőrkapitány ennek tetejébe még maga elé is citálta, és megmosta a fejét ilyképpen:

- Ahelyett, hogy örülne, amiért a kis piszkosokat eltöröljük a föld színéről, még ily bolond tervvel áll elő! Vigyázzon mester, ha tovább folytatja a dolgot, akkor még teljesen megérik a tébolydára!

Ezzel a kellemetlen célzással aztán eleresztette Funkelhubert a szigorú rendőrkapitány. Minekutána a becsületben megőszült suszterfiú-patrónus már csak intim baráti körben foglalkozott a kivészőfélben levő „fajjal”. Ott hallgatta meg az újabb suszterfiúvicceket, és nagyon épült rajtuk.

I.

Vannak emberek, kik mesterségesen belelovalják önmagukat a legképtelenebb számárságba. Ily ember volt Funkelhuber Tóbiás is, aki, mint a nyájas olvasó sejtheti, e történet hőse lesz. Éppen azért engedjék meg, hadd mondjam el néhány szóval ifjúságának kimagasló eseményeit.

Mint egy szegény pesti házmesternek fia jött a világra. Ahogy felcseperedett, atyja suszterinasnak adta. A fiú szerette mesterségét; lehet, hogy az inaskodással járó csintalankodás kedveltette meg vele azt. Elég az hozzá, „Tóbi” (ez volt Tóbiás becéző neve) elég gyorsan nagy kamasz sorba lépett. Felszabadult, és akkori jó szokás szerint vándorútra kelt. Először Magyarországot, majd Németországot „*fechtolta*”²⁰⁷ keresztül, ami vándorlegény nyelven annyit tesz, hogy koldulni. Tíz évig volt távol szülei házatól, és ez idő alatt mindössze egyszer jutott eszébe jelentkezni; levelet írt, melyben tudatta, jól megy a sora, és kérdezi atyjától, hogy hát ők hogyan vannak? Erre a levélre az öreg szeretett volna felelni, de nem tehette, mert Tóbi elfelejtette a címét megírni.

²⁰⁶ Patronázs (patronage): itt pártfogás, védnökség. Bakos Ferenc (főszerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára, 636. oldal (Akadémiai Kiadó – Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984).

²⁰⁷ *Fechtolta*: a kifejezés valószínűleg a „*fechten*” (küzd, küzdeni) igéből származik.

Évek múltak. Az öreg Funkelhuber házmesterpár meghalt, és egyetlen fiúk mégsem jött haza. Szülei ugyan nem hagytak hátra neki vagyont – sőt, ellenkezőleg, adósságot –, de azért legalább a temetésükre illett volna hazajönnie.

Átyja halála után két évvel – pontos feljegyzések szerint 1853-ban – került haza a hűtlen, akit a rokonság nem nagyon szívesen fogadott. Különösen haragudott rá anyjának nővére, egy *Makucz* Miklós nevű Stáció utcai (a mostani Bp. VIII. kerület, Baross utca) mézszáros mesternek a felesége.

Gazember – fogadta Tóbit természetes nagynénje –, minek jöttél egyáltalán haza? Nem tudad haza ütni az orrodát, mikor anyád és aztán apád meghalt? Funkelhuber Tóbi erre nem tudott válaszolni. Hallgatott, és szemében könny csillant meg. Majd meghatott hangon kérdezte, mikor haltak meg szülei. Midőn nagynénje elmondta, hogy már évekkkel ezelőtt, megtörölte könnyes szemét, majd mosolyogva szólt imígyen:

– Ki tudja, nem jobb-e nekik, hogy a föld alatt pihennek, ahol semmi sem fáj már... Segíteni úgysem tudtam volna rajtuk.

No, még csak az kellett. Nénje e hallatlan cinizmuson még jobban felforrt, és most már ki akarta dobni a hálátlant. De Tóbi, a világlátott Tóbiás, ravasz volt. Nem mozdult a helyéről, hanem tovább beszélt:

– Nem jöhöttem haza, mert ha ezt teszem, akkor ma éppoly szegény ördög vagyok, mint ők... Ma, hála Istennek, van vagyonom. Van miből itt Budapesten hozzáfognom valamihez...

E szavak nagyon csillapítóan hatottak Makucz né haragjára. Húsos, kövér arcáról eltűntek a „*dühbarázdák*”, és a feszült figyelem jelei váltották fel helyüket. A gömbölyű arc lassan-lassan mosolyogni kezdett, és egyszerre a legnagyobb alakot öltötte. Mindez néhány perc leforgása alatt történt, és oka igen egyszerű volt. A visszatért fiú ugyanis keresetlen szavakkal elmondta, hogy egy hónap előtt egy kis németországi városban, hol hat év óta a csirizes tál és a kaptafa mellett tengődött, nagy szerencse érte. Egy porosz államsorsjegyet vásárolt, és megütötte vele a főnyereményt: 60.000,- márkát. A pénzzel hazajött, és az a szándéka, hogy házat vesz, boltot nyit, és a maga ura lesz. Rokonjairól is gondoskodott. Makucz bácsinak például hozott egy szép svájci aranyórát (abban az időben egy svájci óra szenzáció volt), nagynénjének pedig egy remek aranyfonatú láncot. Még a távoli rokonokról sem feledkezett meg. Az egyiknek szép tajtékipipát, a másiknak ezüsttel kivert söröskancsót stb. szánt.

A legnagyobb hatást érte el, midőn kis fekete útitáskájából az ajándéktárgyakat szépen kirakogatta Makucz né asztalára. A kövér mézszáros né nem győzte eléggé csodálni őket, és nagyon el volt ragadtatva. Most már nem akarta kidobni Tóbit.

Egy óra múlva Tóbiás körül forgott az egész rokonság minden pereputtyostól. Az öregek kezét szorítottak vele, a kicsinyek illedelmesen kezét csókoltak neki, és azt kiáltották: Éljen Tóbiás bácsi! Bezzeg jött volna szegényen haza! Majd kirúgták volna, mint ahogy másfélmázsás nagynénje akarta kezdetben tenni. Így azonban nagy volt az öröm.

Funkelhuber jó fiú volt, és már el is felejtette nénje durvaságait, aki inkább gazdagsága, mint a visszaérkezése felett élénk tónusokban megnyilvánult általános boldogság hatása alatt, egy hordó sört rendelt, amit azonnal a helyszínen csapra ütöttek és elfogyasztottak.

Tóbiás nem volt fukar ember. Sőt. Okkal-móddal szívesen elköltött néhány forintot. Azonfelül állandóan aranyos kedélyhangulatban ringott. Miután

rokonsága részéről a legmelegebb fogadtatásban részesült, és a legmesszebbmenő erkölcsi támogatásról biztosított, nem sokat teketóriázott: megvásárolta a Stáció utcában azt a házat, melynek helyén most a VIII. kerületi előljáróság épülete²⁰⁸ áll. Hatvanezer márká abban az időben oly nagy pénzüsszeg volt, miszerint boldog tulajdonosára bátran lehetett mondani, hogy dúsgazdag. Megért annyit, mint ma kétszázezer forint.²⁰⁹

Sokan lesznek, akik a Stáció utcai házra visszaemlékeznek. Emeletes épület volt ez, huszonöt-harminc lakással. A maga idejében a legnagyobb pesti házak egyike volt, melybe Tóbiás, mielőst tulajdonába ment át, szegényebb rokonait helyezte el. Az egyik rokонт házmasternek tette meg, a másiknak korcsmát nyitott stb.

Ő maga a „*suszter maradj a kaptafánál*” alapján nagy cipőműhelyt nyitott, és mivel rokonságának kilencven százaléka suszter volt, a műhelyben is tudta őket foglalkoztatni. Így minden a legnagyobb rendben kezdődött, és egyenes mederben folyt. Az üzlet jól ment, és Tóbiás vagyonát még szaporította is, rokonai nagy öröme. Azért örültek ezek ennek, mert Tóbiás agglegény volt, és az is akart maradni. Minekutána így alapos volt a remény, hogy Tóbiás a szép vagyont reájuk hagyja. Hozzájárult még a rokonok ebbeli reményének istápolásához az a körülmény is, hogy Tóbiás szép gömbölyűre hízott, és lassan haladt azon az úton, melynek határköve – a gutaütés.

Ez a határköv azonban nagyon messze lehetett, mert Tóbiás mester már erősen benne volt az ötvenes éveiben, de a gutaütés csak mindig kerülgette. Ahelyett a rokonok haltak el lassan mellőle, és midőn e történet kezdődik, mindössze csak három-négy volt életben közülük. A kövér mézárósné és férje, régen porladoztak a Kerepesi temetőben, midőn Tóbiás mester még javában kacagott a „*kedves suszterfiúk*” vásott viccein, és megírta jeles szakkönyvét a cipőcsinálás művészetéről. (A könyvcsinálás Funkelhuber németországi tapasztalatain alapult.)

Elég az hozzá, hogy Tóbiás mester nem akart meghalni. Ellenben vagyona ijesztő módon szaporodott. Több mint százezer forintja volt már, aminek akkoriban a mai viszonyokhoz arányítva a „*steinreich*” (dúsgazdag) jelző felelt meg. Nem csoda tehát, hogy a boldog ember, ki tejben-vajban fürdött, ki nap nap után látta a pukkadó örökösöket, ki látta azok javarészét egymásután a túlvilágra költözni, kinek nem volt egyéb gondja, mint pénzt számolni, unalmában kereste a szórakozást. Minthogy a suszterfiúk közel állottak hozzája, kedélyessége és az a körülmény, hogy egykoron ő is suszterinas volt, ezekre terelte figyelmét. Műhelyében mindenkinek, de főleg inasainak, jól ment a sora. Vásott csínyjeiket nemhogy büntette volna, ellenkezőleg: még dicsérte is őket. Az egyáltalában nem bántotta őt, hogy évente két-háromszáz, a város különböző helyein, inasai által kövekkel és egyéb alkalmatossággal bezúzott ablakok árát ki kellett fizetnie, és hogy inasai miatt temérdek pénzbírságot

²⁰⁸ A VIII. kerületi előljáróság épülete napjainkban: Budapest VIII. kerület Józsefvárosi Önkormányzat Polgármesteri Hivatala (1082 Budapest, Baross utca 63–67.)

²⁰⁹ A forintot Magyarországon Ferenc József uralkodása alatt, a kiegyezést követően 1868-tól 1892-ig – a koronarendszer előtt – verték. A forint váltópénze a fillér volt. A forint vásárlóértéke 1853-ban 4124,- mai forintnak felelt meg (2017-es adat), vagyis 1853-ban 200.000,- forint manapság 824.800.000,- (nyolcszázhuszonnégymillió-nyolcszázézer) forintot érne. Valóban, Funkelhuber Tóbiás dúsgazdag ember volt akkor, és az lenne ma is. Forrás: <https://artortenet.hu/index.php/item/191-penzertek-index-1754-ig> – Ártörténet – Pénz- és ártörténeti szakportál (letöltés: 2019. március 2.).

fizetett a rendőrségen. Nagy műhelyében tíz-tizenkét inast tartott, és azt becsülte legtöbbszörre, ki a legügyesebb csínyeket követte el. Röviden: úgy, ahogy vannak emberek, kik lovakban, nőkben, kártyában, italban stb. találnak gyönyörűséget, úgy Funkelhuber Tóbiás a suszterinasok garázdálkodásában lelte örömét. Ez valósággal fixa ideája lett.

II.

Funkelhuber Tóbiás könyvének megjelenése után egy évvel, 1873-ban²¹⁰, az öreg patrónus zavartalan egyhangúságban töltötte napjait. Bolondos tervének lemondásába belenyugodott, sőt, maga is belátta, hogy az szamárság volt. Ha néha-néha szóbahozták előtte, ő is úgy tűntette fel a dolgot, mint együgyűséget. De azért soha nem mulasztotta el szimpátiájának kifejezést adni régi kedvencei iránt. Az újakkal, főleg a legújabb suszterfiú generációval nem volt megelégedve.

– Nem sokat érnek. A hatóságok üldözik, a törvény pedig tanonciskolára szorítja őket. A pajkosság máza lehull róluk. Bizony, mondom nektek, én voltam az utolsó suszterinas abból a régi jó fajtából...

Azután rendszerint elmondotta, talán ezredszer is, inaskori élményeit, amit környezete csupán udvariasságból végighallgatott.

Egy őszi napon, illetve éjjelen – és a detektívtörténet tulajdonképpen e pontban kezdődik – nagy esemény történt Tóbi bácsi házában. Szeptember huszonnyolcadika volt. Tóbi bácsi, szokása szerint az estét a törzskorcsmájában töltötte, és csak éjfél felé tért haza. Szobájába lépve, meggyújtotta petróleumlámpáját, és annak világánál körülnézve, majd hasra vágódott rémületében. A szobában a legnagyobb rendetlenség uralkodott. Valamennyi asztal- és szekrényfiók feltörve, kirabolva állott előtte. Hiányzott a kis vaskazetta is, melyben értékpapírjait és takarékbetéti könyveit tartotta.

Tóbi bácsi e borzasztó felfedezésre elkezdett torkaszakadtából ordítani, úgy-hogy két perc múlva már az egész ház népe talpon volt. Jöttek aztán a hatóság emberei, a rendőrök helyszíni szemlét tartottak, megállapították, hogy betörés történt, és hogy azt minden valószínűség szerint, a ház viszonyait ismerő egyén követte el.

*Thaisz*²¹¹ volt akkor a főkapitány, és néhány Bach-korszakbéli²¹² *beamterrel* (hivatalnok, tisztviselő) dirigálta azt az ötven-hatvan rendőrt, kik a közbiztonság szolgálatában állottak. Detektív akkor még nem volt. Azazhogy volt, de „*spicli*”-nek hívták.²¹³

²¹⁰ A Székesfőváros életében 1873 jeles dátum. A mai Budapest ugyanis 1873. november 17-én Pest, Buda és Óbuda, valamint a Margitsziget egyesítésével jött létre.

²¹¹ *Thaisz Elek* (1820–1892): rendőrtisztviselő, 1861-től Pest, 1873-tól 1885-ig az egyesített Budapest rendőrfőkapitánya. Forrás: <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-életrajzi-lexikon-7428D/t-ty-780F8/thaisz-elek-7821C/> – Arcanum – Magyar életrajzi lexikon (letöltés: 2019. március 3.).

²¹² *Alexander Bach* (1813–1893): osztrák politikus, 1848–49-ben igazságügyminiszter, 1849–1859 között belügyminiszter. Magyarországon az 1848–49-es szabadságharc leverését követő első évtizedet róla nevezték el *Bach-korszaknak*. Az e korszakban funkcionáló császárhű közhivatalnokok gúnyneve a *Bach-huszár* volt. Markó László (főszerk.): Egyetemes Lexikon, 92. oldal (Magyar Könyvklub – Officina Nova Kiadó, Budapest, 1994).

²¹³ A Thaisz-korszakban a nyomozást az úgynevezett „*polgári biztosok*”, tehát nem spiclik végezték. Vesd össze Vécsey Leo (szerk.): A 40 éves Budapesti Detektívtestület Jubileumi Albuma, 8–9. oldal (Magyar Királyi Államrendőrség Detektív Testületének Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete,

Thaisz egyik ilyen spiclije, a hírhedt *Pepinek* Dániel vette kezébe a „nyomozást” Tóbiás bácsi ügyében. Eredeti módon nyomozott *Pepinek* uram. A legfőbb vallatási eszköze a pofon volt. Most is azzal kezdte. Elsőben Funkelhuber házmester rokonát, *Vuk* Mihályt maga elé hívatta, és néhány pofon kíséretében szemrehányást tett neki, hogy miért nem vigyázott jobban a házra. A betörőt neki, mint házmesternek, látnia kellett volna. Miután *Pepinek* a házbelieket sorra kifaggatta, felment a megrémült Funkelhuber és két rendőr kíséretében a ház első emeletén levő inashálószobába, és ott folytatta a nyomozást. Pofonokkal költötte fel a mély álomban fekvő suszterfiúkat, kik bambán néztek reá, és még feleletet sem igen tudtak adni kérdéseire.

A szoba közepén feküdt vaságyában Tóbiás uram kedvence, *Sufka Ábris*, a „*legjelesebb suszterfiú*”. Dunyhája alól, melyet füle tövéig magára húzott, meztelen lábai kilátszottak.

Pepinek észrevette ezt, és ezúttal a pofont mellőzve, vastag nádpalcájával végigvágott a mélyen alvó fiú csupasz talpán. *Sufka Ábris* – egy különben is nagyon vad fiú – az ütésre álmából felordítva, nagyot rúgott. A rúgás *Pepinek* orrát érte, melynek vére nyomban megindult. De még nagyobb baj is történt, melynek azonban meglepő eredménye lett. A spicli ugyanis a hatalmas rúgástól elkábult, a nyitott, alacsony párkányzatú ablaknak esett, és még mielőtt valaki megakadályozhatta volna, azon keresztül bukott le az udvarra.

Funkelhuber, a két rendőr és az egész ház népe lámpásokkal lefutott az udvarra, ahol *Pepinek* abban a pillanatban tápáskodott fel vérző orrát törölgetve, az ablak alatt levő szemét- és trágyadombról. Oly szerencséje volt, hogy éppen a szemétdombra esett, és így ijedtségen kívül egyéb baja nem történt. Talpra állva éppen káromkodni készült, midőn tekintete a lámpák fénye mellett, az udvar sarkában meglapululó alakra esett. Egy ugrással ott termett a gyanús embernél.

- Ki vagy, és mit keresel itt? – ordított a minden ízében reszkető alakra, kibem Funkelhuber sógorának, Makucznak, az elhunyt mészáros mesternek kamasz fiát, Pétert ismerte fel.
- Péter – kiáltotta Tóbiás bácsi –, hogy kerülsz ide az udvarra?

Még mielőtt azonban Makucz Péter felelni tudott volna, *Pepinek* megmotozta, és egymás után nagy diadallal kihúzta zsebéből a Funkelhubertól ellopott értékpapírokat. Az udvar sarkában, ahol Pétert elcsípték, megtalálták a felfeszített vaskazettát is. A spicli ujjongott örömeiben.

- Ez aztán a nyomozás! Milyen jó orrom volt, azaz – tette hozzá hirtelen elvörösödve –, mily jó volt, hogy az a gazember inas orron rúgott.

Funkelhuber is boldog volt. Két oknál fogva: először, mert megkerült a vagyona; másodsor, mert suszterinasai egyike segítette elő jól irányzott rúgással a vagyon visszaszerzését. Nem is mulasztotta el tehát kifejezést adni megelégedésének, a spicli dicsekvésére így reflektálva:

- Ábris inasomról sok jót tudtam, de azt nem, hogy oly jól tud rúgni. Holnap a szép rúgás örömeire megvendégelem őt. *Pepinek* úr, önnek ott kell

Budapest, 1926). Thaisz menesztése (1885) után a polgári biztosok intézménye helyett, 1886. január 1-jén kezdte meg munkáját a 27 detektívet számláló Detektívosztály. Mihályi Splényi Ödön bárót 1886. április 17-én nevezték ki a Detektívosztály, később az önállóvá váló Detektívtestület vezetőjének. Vess össze dr. Kovács Gyula: Báró Splényi Ödön, a főváros első detektívfőnöke. Obsitos Detektívek Lapja 2014/3-4. szám, 4-7. oldal (Obsitos Detektívek Egyesülete, Budapest, 2014).

lennie. A díszhelyre ültetem, és maga mellett helyet foglal majd Ábris. Hahaha, mily nagyszerű lesz, ha majd „brudert” (testvér) isznak.

Pepinek kissé savanyú képet vágva az ügyhöz, helybenhagyta:

– Iszom brudert az ebadtával. Elvégre is ő rúgta meg az orromat; ha ezt nem teszi, ki tudja, hol van már a betörő!

Ezzel Makucz Péterhez fordult, ki a párbeszédet szótlanul, hátrakötött kezekkel hallgatta. Midőn azonban látta, hogy Pepinek készül elmenni, feléje fordult, és mondani akart valamit. De Pepinek hatalmas pofonnal tömte be a száját:

– Hallgass, kutya! – ordított reá. Tetten érettél, és most dutyiba kerülsz!

Szegény Makucz Péter egy szót sem szólhatott. Mert valahányszor beszélni akart, Pepinek uram csontos ökle kíméletlenül lesújtott a szájára. Ki is törte a szerencsétlen két fogát.

III.

Pedig rosszul tette Pepinek, hogy nem hagyta a szerencsétlent beszélni. Ezt később maga a spicli is konstataulta mély szomorúsággal. Ha Makucz beszélhetett volna, a pofozó detektívet nem éri az a nagy blamázs, amely miatt egész élete végéig gúnyolták.

Pepinek a pofonok szakadatlan sora közben a rendőrkapitányságra kísérté foglyát, ott egy sötét lyukba lökte, azután hazament kialudni a jó fogás felett érzett mámorát.

Másnap délben rövid jelentést írt és küldött be főnökének Makucz tettenéréséről, aztán elsietett ama jó lakomára, melyet Funkelhuber rendezett a spicli és Ábris inasa tiszteletére. Funkelhuber már előre örült, hogy a nap e két hőse, mint ül, eszik és iszik egymás mellett. De nem csak ő, hanem az egész susztercéh, melyet meghívtak, örült ennek a mulatságnak.

Ábris és Pepinek csakugyan a díszhelyre kerültek. Mind a ketten nagy kedvelői voltak a szőlőnedvnek, és így csakhamar berúgtak. Funkelhuber és szakértársai nagy örömeire először összeölelkeztek, majd összecsókolóztak, végül brudert ittak, és fogadalmat tettek egymásnak, hogy soha el nem válnak. Legeslegvégül pedig egymás nyakába borulva, sírva bocsánatot kértek az egymáson ejtett bántalmakért. Pepinek azért, mert meztelen talpára vágott volt Ábrinak; ez pedig a rúgásért. Mindez az egybegyűltek állandó röhögése közben folyt le.

Ekkor egyszerre váratlan esemény történt.

Haragos arccal belépett *Nekam* Sándor rendőrhadnagy, és mögötte két egyenruhás rendőr. Nekam egyenesen Pepineknek tartott, ki a bortól ólmos nyelvvel hebegett összevissza.

– Hol van Sufka Ábris inas? – ordított reá a rendőrhadnagy.

– Az én legjobb barátom, az én testvérem – makogta a spicli –, aki az orromba rúgott, amiért azonban megbocsátottam neki?! Itt van! Ábris, menj a hadnagy úrhoz, ő hívát!

A tökrészeg Ábris azonban akkor már kijózanodott, nyilván a félelemtől, és egy jól irányzott ugrással az ablakon át az utcára vetette magát. Ott elesett, és mire feltápáskodott, már a rendőrök karjai között találta magát.

A mulatók serege kíváncsian kérdezte egymástól, hogy mi történt. Kérdésükre hamarosan választ kaptak.

Az történt, hogy mialatt a lakoma folyt, a szerencsétlen Makuczot a főkapitány maga elé idézte, és tudomására hozta, hogy az ügyészséghez kísérteti. Makucz látva, hogy a főkapitány nem pofozza, beszélni kezdett, és elmondta azt, amiben Pepinek a pofonjaival megakadályozta. Elmondta, hogy nem ő lopta el Funkelhuber értéktárgyait. A betörés idején éppen az udvaron járt, midőn látta, hogy ott a trágyadomb alatt egy inas, kiben Sufka Ábrist ismerte fel, valamit elás, és aztán sietve távozik. Kíváncsi volt arra, hogy mi lehet az elásott dolog. Odament a szeméthez, és amikor látta, hogy az inas gazdája vaskazettáját ásta el, a vaskazettát kiemelte, és gazdáját akarta éppen értesíteni, midőn egyszerre Pepinek az emeletről leesett a trágyadombra.

A többit méltóztatik tudni. A főkapitány azonnal hívatta hadnagyát, és elrendelte, hogy Sufka Ábrist állítsák elő, mivel Makucz vádját egészen plauzibilissé tette (valószínűsítette).

Pepinek szájtátva hallgatta a dolgot.

Funkelhuber hitetlenül rázta a fejét. Mindketten azonban mély szomorúságba estek, midőn később értesültek arról, hogy Sufka Ábris bevallotta bűnét. Pepinemet balfogásáért és pofozásáért elcsapták, Funkelhuber pedig mindenkorra kigyógyult suszterinasai iránti szeretetéből.

*

Igaza volt Funkelhubernek. A szerinte jókedvű, de a nagyközönség szerint „*vásott*” suszterkölykök típusa csakugyan teljesen kimúlt. A civilizáció és a rendőrség ölte ki őket. Nem kár értük. Senki nem ejt könnyet miattuk.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Felhasznált irodalom

- Bakos Ferenc (főszerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára (Akadémiai Kiadó – Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984)
- Fröhlich János: Detektívhősök – Igaz történetek az életről (Magyar Kereskedelmi Közlöny Hírlap- és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1914)
- Juhász – Szőke – O. Nagy – Kovalovszky (szerk.): Magyar értelmező kéziszótár, 1375. oldal (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978)
- Kovács Gyula: Báró Splényi Ödön, a főváros első detektív főnöke. Obsitos Detektívek Lapja 2014/3–4. szám (Obsitos Detektívek Egyesülete, Budapest, 2014)
- Markó László (főszerk.): Egyetemes Lexikon (Magyar Könyvklub – Officina Nova Kiadó, Budapest, 1994)
- Vécsey Leo (szerk.): A 40 éves Budapesti Detektívtestület Jubileumi Albuma (Magyar Királyi Államrendőrség Detektív Testületének Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete, Budapest, 1926)

2. Internetes hivatkozások

<http://www.ilyenisvoltbudapest.hu/ilyen-is-volt/nyolcadik-kerulet-jozsefva-ros/item/11890-tajan-foherceg-sandor-gutenberg-ter-a-zsido-seminarium>
– Ilyen is volt Budapest (letöltés: 2019. március 2.)

<https://artortenet.hu/index.php/item/191-penzertek-index-1754-ig> – Ártörténet – Pénz- és ártörténeti szakportál (letöltés: 2019. március 2.)

<https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/t-ty-780F8/thaisz-elek-7821C/> – Arcanum – Magyar életrajzi lexikon (letöltés: 2019. március 3.)

<https://www.hangosfilm.hu/filmenciklopedia/frohlich-janos> – Hangosfilm (letöltés: 2018. december 2.)

Dr. Dobos János²¹⁴

A bűnözés szervezettsége²¹⁵

A bűnözés helyzetében bekövetkezett változások egyik minőségi összetevője a bűnözés szervezettségének fokozása. Az ezzel kapcsolatos jelenségek a vagyoni elleni bűncselekmények – elsősorban a betöréses lopások – elkövetésében is megfigyelhetők.

A bűnözés szervezettségének a fokozódására néhány éve – több fővárosi lakásbetörés-sorozat elkövetési körülményeinek és tetteinek a vizsgálata nyomán – figyeltünk fel. Erre vonatkozó tapasztalataikat egyesek – konkrét ügyek vonatkozásában, illetve a főváros speciális helyzetét értékelve –, már e lap hasábjain is közreadták.²¹⁶

1979–1980 óta a bűnözés szervezettségének a fokozódása, szinte minden bűnügyi helyzetértékelésben szerepel. Az erre vonatkozó tapasztalataink egyrészt tovább sokasodtak, másrészt nyilvánvaló, hogy a jelenséggel és annak hatásaival a jövőben is számolni kell, érdemes tehát megkísérelni néhány összefüggés, egy-két alapkérdés tisztázását, újragondolását. A vizsgált jelenség összetevőinek részletesebb elemzése egyben hozzásegít a gyakorlati bűnüldözés javításához, hatékonyságának növeléséhez. *Enélkül nehéz eleget tenni* azon követelményeknek, amelyet cikke zárszavában az egyik szerző a következőképpen fogalmaz meg: „*ha bűnözők hisznek abban, hogy >>munkájuk<< szervezett, és hatékonyan tudnak >>dolgozni<<, akkor nekünk nem azon kell vitatkozni, hogy Budapesten van-e szervezett alvilág, avagy sem, hanem a lehető leggyorsabban fel kell számolni ezt a helyzetet*”.²¹⁷

A bűnözés szervezettsége

A bűnözés szervezettsége nem új keletű jelenség. Szervezett bűnözéssel szinte minden rendőr-generáció találkozott. Régi bűnüldöző-tapasztalat az is, hogy egyes bűncselekményfajtákat nem is lehet az elkövetés bizonyos fokú szervezettsége nélkül végrehajtani. Gondoljunk csak a fővárosban már szinte hagyományosnak tűnő Rákóczi téri prostitúcióra. Ebben a prostituált, a kitartott és a

²¹⁴ Dr. Dobos János (1935–2003) r. ezredes (ORFK Bűnügyi Főosztály, főosztályvezető helyettes), kriminalista, szakíró, főiskolai oktató, a kezdetektől a nyolcvanas évek második harmadáig a *Kékkény* című televíziós műsor állandó szakértője. Munkájával nagymértékben hozzájárult a modern kriminológia fejlődéséhez és a korszerű rendőrképzéshez: a XX. század második felének ikonikus alakja, aki rendőrként már életében legenda volt (a szerkesztő, dr. Kovács Gyula megjegyzése).

²¹⁵ Dr. Dobos János tanulmánya a Belügyi Szemle 1985/7. számában, 81–87. oldal (BM Oktatási és Közművelődési Csoportfőnökség, Budapest, 1985), valamint dr. Kovács Gyula (szerk.): Dobos-Könyv – Emlékkönyv dr. Dobos János születésének 80. évfordulója tiszteletére, 46–55. oldal (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015) jelent meg. Lapunk hasábjain – a jogutód és a jogfelhasználó engedélyével – ez utóbbi szerkesztett és némiképpen kiegészített változata olvasható (a szerkesztő megjegyzése).

²¹⁶ Dr. Csiba István – Dr. Bodor Endre: A szervezett jellegű bűnözés megnyilvánulásai a fővárosban. Belügyi Szemle 1983/9. szám, 3. oldal (BM Oktatási és Közművelődési Csoportfőnökség, Budapest, 1983).

²¹⁷ Tonhauser László: Szervezett bűnözés? Belügyi Szemle 1983/9 szám, 52. oldal (BM Oktatási és Közművelődési Csoportfőnökség, Budapest, 1983).

szobáztató érdekszövetsége testesül meg. És azokra, akik rajtuk kívül – pincérek, portások, taxifőőrök – ezt a tevékenységet segítik, belőle hasznot húznak. Hasonlóan hagyományos a tolvaj–orgazda viszony, a csempész–üzér összefonódás.

A bűnözőkörökben kialakult ilyen kapcsolatok mindig is biztosították a résztvevők számára valami szervezettséget. Ez általában a visszaesők, a profik igénye volt, akik módszereikbe beépítették a szervezettség olyan, számukra kétségtelenül *előnyös hatásait* is, amelyek fenntartották a megfelelő forgalmat, lehetővé tették a lopott értékek vagy csempésztárgyak gyors, aránylag kockázatmentes értékesítését. Az ilyen és hasonló előnyök felismerése és elérése, a visszaeső kategóriák bűnözését az általánosnál mindig szervezettebbé, ezáltal veszélyesebbé is tette. A következmény: súlyosabb bűncselekmények elkövetése, sorozatos elkövetés, új vagy újszerű (például utazóbűnözés) bűnözési formák elterjedése. A szervezettség jelei azonban más bűnözők tevékenységében is észlelhetők.

Nem szabad azonosságot feltételezni viszont a valójában más okból fakadó – így lényegében is más – jelenségek között, még akkor sem, ha a *hasonlóság megtévesztő*. Nem lehet tehát egyenlőségjelet tenni a visszaesők és a fiatal

korúak szervezettsége közé, a cigány-bűnözők²¹⁸ családi alapon folytatott tevékenysége is csak részben esik egybe a szokásos (profi) kategória hasonló típusú bűnözésével.

A fiatalkorúak bűnözésének speciális szervezettségére, a galeri-bűnözés értékelése hívta fel a figyelmet. Nem célozom azon kampány értékelése, amely ezt a témát évekre divatosá tette. Annak idején talán *„túlírták”*, ami ugyanolyan helytelen volt, mint az, hogy jelenleg hallgatnak róla. Hasonló érdeklődéshulámzást más bűnözési formákkal, például az utazóbűnözéssel, a cigánybűnözéssel kapcsolatban is tapasztaltunk.

Egy azonban kétségtelen. Különböző okok – köztük az életkori sajátosságok – miatt, a bűnöző fiatalkorúak csoportjai egy részének tevékenysége szervezettnek is minősíthető. Csakhogy ebben a szervezettségben több a *spontán* kohézió, mint a tudatos előnykeresés vagy előnybiztosítás.

A *szervezettség* inkább a valamiféle szervezethez tartozás igényét fejezi ki, mindazokkal az áldemokratikus (betyárbecsületi) formákkal – a vezér kiemelt szerepe, a minden közös, a többség dönt stb. –, amelyek valójában az adott közösséget egy-két irányító akaratának rendelik alá, és diktatúrát, esetleg

²¹⁸ A cigány-bűnözők és a cigánybűnözés az utóbbi néhány évtizedben vitatott szakszóvá vált (a szerkesztő megjegyzése).

irányított anarchiát jelentenek. Nem céljuk tartós kapcsolatokat létrehozni, éppen ezért nem is alapulnak azokon, és nem is törekszenek azokra. A szervezetségnek inkább a formai – a hasonló beszédstílus, egyforma frizura vagy öltözet, hasonló járművek (motorkerékpárok) birtoklása, ugyanazon zenekar istenítése stb. –, mint a tartalmi elemei érvényesülnek. Befolyásolják ugyan a közös, közötté a bűnözői tevékenységet, de nem határozzák meg azt. Ez pedig minőségileg más törekvéseket és következményeket tükröz, mint a szokásos visszaesők szervezetsége.

A *cigány-bűnözők* törzsi, majd családi keretei, szintén más okból alkalmasak a bűnözés szervezetségét is biztosítani. A következmény azonban erősen megközelíti – sőt, bizonyos esetekben túl is haladja – azt, amit e téren más múltú visszaesők elérnek. Nem véletlen, hogy egyes nagy hírű külföldi bűnöző-szervezetek felépítésükben éppen a családot, a családi szervezetet modellezzik.

Visszatérve a kiinduló tételhez: a bűnözés szervezetsége olyan kísérőjelenség, amely hol kisebb, hol nagyobb mértékben tapasztalható. Az viszont, hogy szervezett bűnözésről mikor és mivel (milyen elkövetői körökkel, milyen bűncselekmények elkövetésével) kapcsolatban beszélhetünk, mindig csak valamilyen konkrét vizsgálat, elemzés bizonyos időszakokra vonatkozó, de feltétlenül összehasonlító eredménye lehet.

A szervezett bűnözés²¹⁹

Az eddigiekből következik, hogy egyes bűncselekmények vagy bűncselekményfajták szervezetszerű elkövetése, illetve bizonyos elkövetői kategóriák szervezett jellegű bűnözése, *önmagában még nem jelent szervezett bűnözést*. Igaz, a visszaesők aktivitásának növekedése jele lehet a szervezetség fokozódásának is.²²⁰

Az viszont tény, hogy a bűnözés és a bűnüldözés sokoldalú, folyamatos érintkezése – és ezt tette a bevezetőben idézett szerzőpáros is – szükséges ahhoz, hogy ebben a kérdésben állást foglalhassunk. Feltétlenül ismerni kell a *lényeges mutatókat*: a bűnözés mennyiségi jellemzőit, annak változásait; a bűncselekmények csoport, fajta és terület szerinti megoszlását; az elkövetési hely, idő, eszköz és módszer szerinti jellemzőit; az áldozatok, a sértettek, a károsultak összetételét; a károkozás alakulását; a különböző bűnözési formák helyzetét; a bűnelkövetők számát, megoszlását, életformáját, elkövetői magatartásuk sajátosságait, védekezési taktikájukat, a legfőbb tettesi típusokat.

De ugyancsak jól kell ismernünk saját felkészültségünket, eszköz- és módszertárunk, stratégiánk, taktikánk, szervezetünk hatékonyságát, a bűnüldözés

²¹⁹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 459. § (1) bekezdése különbséget tesz bünszervezet, bünszövetség és csoportos elkövetés között. Az (1) bekezdés 1. pontja szerint, *bűnszervezet*: legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. A 2. pont értelmében *bűnszövetség* akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezeten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább egy bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bünszervezet. A 3. pont kimondja: *csoportosan* követik el a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt (a szerkesztő megjegyzése).

²²⁰ Én inkább ezek, és nem a népgazdaság- és társadalmi-tulajdonvédelmi, valamint a fiatalkori bűnözés területén tapasztalt megnyilvánulások miatt látom jogosnak a szervezett bűnözéssel kapcsolatos kérdések felvetését. Dr. Csiba István és dr. Bodor Endre idézett tanulmányuk záró részében nem erre, hanem a fentiekre hivatkoznak.

eredményességét, pozícióink előnyeit és hátrányait. Ezek összehasonlító áttekintése hívhatja fel a figyelmet azon legfőbb tényezőkre, amelyek a bűnözés szervezettségének a növekedésére, egyes bűncselekményfajták – és elkövetők – esetében pedig már szervezett bűnözésre utalnak.

Ilyen tényezők a következők lehetnek: a visszaeső, veszélyes kategóriák aktivizálódása; a csoportos bűnözés növekedése; körütekintő, tudatos felkészülés a bűncselekmények végrehajtására; a megfelelően taktikus, egyúttal tervszerű, határozott végrehajtás; a bűncselekmény hasznának realizálását biztosító legalizált életforma kialakítása és az életvitel; állandó készség a lebukás elhárítására, a menekülés biztosítása, az esetleges illegális életmód előkészítése; megfelelő taktika előzetes kidolgozása lebukás esetére, érvényesítése a büntetőeljárás során.²²¹

Valamennyi tényező részletes jellemzése, itt és most, terjedelmi okok miatt sem lehetséges. A következtetések levonása viszont megkívánja legalább *vázlatos áttekintésüket*.

A szokásos visszaeső bűnözők tapasztalatai egyrészt a saját, másrészt a társak tevékenységét teszi elsősorban tudatossá, és ennek következtében, mondjuk ki bátran: szakszerűvé. Ennélfogva a *profi bűnöző* és környezete mindig alkalmasabb szervezettebben vagy éppen szervezeten is folytatni bűnözői tevékenységet. Ugyanakkor a visszaesés ténye önmagában még nem jelent szervezettséget, és működhet szervezetszerűen – igaz, kivételesen – kezdő, első büntényes tettes is.

Hasonló a helyzet az egyedüli, páros vagy csoportos elkövetéssel. A bűnözőcsoport kiindulópontja, jellemzője lehet a bűnözés szervezettségének. Emellett van olyan csoport, amelynek bűnözése mégsem szervezetszerű, és vannak *szervezett bűnözést folytató magányos elkövetők*. Egy bűnözőcsoport annál szervezettebb, minél nagyobb a „*munkamegosztás*” a csoport tagjai között, és a feladatra kijelöltek alkalmasak is azok végrehajtására. Tehát van vezető, aki tudatosan választja ki a csoport tagjait; az esetleges alkalmatlanoktól menet közben megválik, vagy változtatja a feladatkörüket; a lebukottakat megfelelőekkel pótolja; magatartási szabályokat ír elő, és azokat megtartatja. Teszi mindezt annál is inkább, mert tisztában van azzal, hogy a csoport hatékonyabb ugyan, de a magányos elkövető – mivel csak önmagát kontrollálja – védettebb a lebukás ellen. Újabban tapasztalható, hogy egyes csoportok tagjai más csoportokhoz is tartoznak. Előfordul az is, hogy ott más a feladatuk. Lehet, hogy valamelyik csoport egyszerű tagja, egy másikban vezető, és az itteni tippszerző ott végrehajtó. Ezekben a tagokon át, egymáshoz több csoport is láncszerűen kapcsolódhat.

Véleményem szerint, *nem lenne helyes* az egyes csoportok megítélésénél csupán a *jogi minősítésből kiindulni*. Nem biztos, hogy a bűnszövetség fennállása egyben szervezettség is. A szervezettség kizárja, vagy menetközben felszámolja a csoport alakulásának, működésének ösztönös jellemzőit. Ezenkívül, általában nem egyetlen bűncselekmény elkövetésére szövetkezést jelent.

A legveszélyesebb *bűnözőcsoportok szervezése* már a börtönben megkezdődik. Az előbb szabadulók – néhány közepes bűncselekmény hasznából – már előkészített tereppel (lakás, gépkocsi, szabadulás megünneplése, esetleges

²²¹ Nem hiszem, hogy valamennyi ilyen tényező meghatározására egyedül bárki vállalkozhat, ez csak kollektív munka eredménye lehet.

későbbi bűntársak felkutatása, kiválasztása) várják társaikat. Jellemző, hogy a kinnlevők megtalálják azokat a csatornákat, amelyeken keresztül a még bennlevőkkel, vagy a már ismét bekerültekkel kommunikálhatnak.

A tudatos felkészülés már a károsult, valamint a helyszín kiválasztásában is ugyekeznek mellőzni a véletlenszerűséget, mindent a várható haszon nagyságának rendel alá. Csak konkrét – vagy megfelelően konkretizált, az előkészület során kellőképpen felderített – tippre megy, felmérve a végrehajtás optimális idejét, eszközigényét, kidolgozva hozzá a legcélravezetőbb, a leggyorsabb, a leghatékonyabb és a legkisebb kockázattal járó módszereket is.

A taktikus, tervszerű, mégis *határozott végrehajtás a jó előkészítéstől függ*. Igen fontos a meglepetések kizárása, vagy számításba vételükkel rájuk a gyors – így az eredményt is biztosító, illetve végső soron a menekülést lehetővé tevő – reagálás. Védekeznek – álöltözet, álbajusz, álszakáll – a későbbi felismerés ellen; biztosítanak minden szükséges eszközt. Egyesek a helyszín megközelítésekor, az elkövetés alatt, és a helyszín elhagyása után, rádiókapcsolatot tartanak, egymást második, harmadik gépkocsival biztosítják. Felszerelésükben gázspray, gázfegyver, esetenként lőfegyver is előfordulhat. Egyesek a helyszínen félrevezető nyomokat hagynak hátra, illetve a bűncselekmény elkövetése után, öltözetüket, elkövetési eszközeiket – néha a gépkocsit is – megsemmisítik.

A bűncselekmény hasznát realizáló, illetve az azt biztosító, legalizált életforma bizonyos fokig konspirált is. Gondoskodni kell látszatomkahelyről, vagy legális jövedelmet kell igazolni. Ezt igen gyakran pénzért vásárolják, az igazolást esetenként orgazdájuktól, „üzlettársuktól” kapják. Kerülni kell a kockázatos értékesítést, költekezést. Ennek érdekében a bűnözőcsoport vezetője, igen gyakran csak részletekben osztozkodik, és olyan orgazdát foglalkoztatnak, aki az átvett árut – például arany ékszereket – külföldre viszi vagy átalakítja, feldolgozza. Magyarázatot kell találni a környezet időleges elhagyására, a társakkal történő találkozásra. *Többen kisvállalkozásokba társulnak*, mások – különösen a jól ismert, nyilvántartott bűnözők – kerülik megszokott környezetüket, és részleges vagy teljes illegálitásban élnek.

A lelepleződés, a lebukás elhárítása bűnözési tevékenységükbe, életmódjukba egyaránt beépül. Többen konspirálják kapcsolataikat, felméri tartózkodási helyük menekülési lehetőségeit, rejtékhelyet készítenek elő. Végső esetben gáz- vagy lőfegyverrel védekeznek, a továbbmenekülést egészen az illegálisan külföldre távozásig – hamis igazolványokkal, hamis vagy hamisított útlevelel – biztosítják. Míg szabadon maradt társaik – a megszokott módszereket nem változtatva, sőt, inkább annak jellegzetességeit hangsúlyozva – aktivizálják bűnöző tevékenységüket, mintegy bizonyítva, hogy a rendőrség nem az „igazi tetteket” vonta eljárás alá.

Lebukás esetén egyre többször a makacs tagadás taktikáját választják. Igyekeznek a kint maradt társakkal vagy segítőkkel a kapcsolatot kiépíteni, tőlük tájékozódni. Rajtuk keresztül tanúkat, károsultakat befolyásolnak, szökést készítenek elő. A jogi védelmet teljes mértékben kihasználják, visszaélnék jogaikkal, és a büntetőeljárást a legkülönfélébb eszközökkel – éhségstrájk, elmebetegség színlelése, öncsonkítás, szökés stb. – próbálják hátráltatni. Összehangolt védekezési taktikájuk célja az eljárás minden szakaszában a szabaddábra kerülés, majd a bizonyítás lehetetlenné tétele. Egyesek ennek érdekében vesztegetéssel is próbálkoznak.

Az eddigiekből kitűnik, hogy *a bűnözés szervezettsége általában nem*, csak a bűnözők tevékenységén keresztül és konkrétan értékelhető. Az is világos, hogy a szervezettség foka olyan arányú, amilyen széles körben és arányban az ismertetett tényezők az egyes bűnözők és bűnözőcsoportok tevékenységében érvényesülnek. Az pedig, hogy egyes bűnözőkategóriák tevékenysége, és egyes bűncselekményfajták elkövetése mennyire szervezett, csak megfelelő értékelés után dönthető el. A bűnözés egészének szervezettségére pedig csakis valamennyi kategória – és ebből a szempontból jelentős bűncselekményfajta – összesített elemzése után vonhatunk le következtetéseket.

A szervezettség mértéke

A bűnözés szervezettségét erősítően befolyásoló tényezők közül, statisztikailag csak egy kis rész – például a visszaesők²²² részvétele, a csoportos bűnözés alakulása – mutatható ki. Eszerint, ha a visszaesők számának 1980 és 1984 közötti 30%-os, a veszélyes bűnözők 34%-os, és a kiemelten veszélyes bűnözők²²³ számának csaknem 100%-os növekedését nézzük, akkor az elmúlt öt évben a szervezett bűnözés feltétlenül fokozódott. Ám ez a szervezettségnek fontos, de mégiscsak egyetlen tényezője. Mivel pedig a tényezők zömét statisztikailag nem gyűjtjük, kénytelenek vagyunk megállapítani: *a bűnözés szervezettsége jelenleg a bűnügyi statisztika eszközeivel nem mérhető.*

Marad az, amit még így is értékelhetünk, plusz az egyes ügyekből származó tapasztalat. Ez nem kevés, de nem látszik elégségesnek.

A *megoldás* kézenfekvőnek tűnik. Az elkövetők esetében fel kell deríteni azokat a tényezőket, amelyek a bűnözői tevékenység szervezettségére utalnak. Ezeknek az információknak az összessége feleletet adhat arra: a bűnöző vagy a csoport tevékenysége szervezetszerű vagy szervezett-e, és milyen fokban folytat szervezett bűnözést. Ezzel mérhetőek egyes kategóriák, a T lapokhoz tartozó B lapok²²⁴ közös értékelésével pedig az, hogy egyes bűncselekményfajtáknak mennyire szervezett az elkövetése.

A megoldás azonban így is látszólagos. Igaz, a szervezettség fokának csökkenése vagy növekedése kimutatható, de annak eldöntése, hogy a bűnözés meddig szervezetszerű, és a ráutaló tényezők milyen koncentrációja után szervezett már, további vizsgálódást, esetleg kutatást igényel.²²⁵ Ezzel együtt lenne mód a szükséges statisztikai mérés, számbavétel kialakítására.

²²² A Btk. 459. § (1) bekezdés 31. pontja megkülönbözteti a *visszaesőt*, a 31. pont a)-c) alpontja a *különös*, a *többszörös* és az *erőszakos visszaesőt* (a szerkesztő megjegyzése).

²²³ A *veszélyes bűnöző* (VB), a *kiemelten (vagy különösen) veszélyes bűnöző* (KVB) és a *politikai veszélyes bűnöző* (PVB) kategória a rendszerváltoztatás előtt létezett. Ezek a korábban rendőrségi nyilvántartásban szereplő bűnözők nem keverendők össze a www.police.hu közérdekből nyilvános közlések oldalán vagy *kötözési toplistában* (<http://www.police.hu/hu/koral/toplistas-korozesek>) szereplő veszélyes bűnelkövetőkkel (a szerkesztő megjegyzése).

²²⁴ Az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztikai rendszerhez (ENYÜBS) tartozó B lap a bűncselekményre vonatkozó alapadatokat, a T lap a tettesre vonatkozó adatokat rögzíti. Az ENYÜBS jogszabályi háttere: a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) 76–91/U. § (VIII. Fejezet, A rendőrség adatkezelése); a 12/2018. (VI. 7.) BM rendelet, az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztikai rendszerről, az adatgyűjtés és -feldolgozás részletes szabályairól; az 5/2019. (III. 8.) BM-PM-LÜ együttes utasítás; illetve az 1/2018. (VIII. 31.) LÜ utasítás (a szerkesztő megjegyzése).

²²⁵ Már az is eredmény lenne, ha meg tudnánk határozni: mi nem tartozhat a szervezett bűnözésbe!

A bűnözőszervezet, az alvilág

A szervezett bűnözéssel kapcsolatos közlemények, majd viták állandó témája, hogy *mi az alvilág*, és jelen viszonyaink között, ez nálunk létezik-e? Az alvilág létét sokan a bűnözőszervezetek működéséhez kötik. Egyesek modellként a Cammorát, a maffiát, a Cosa Nostrát igyekeznek elfogadtatni. Mások viszont azt vizsgálják, hol a határ a szervezett bűnözést folytató bűnözőcsoport, és a bűnözőszervezet között.

Nekünk – véleményem szerint –, mindenekelőtt a saját hagyományainkból és viszonyainkból kell kiindulni. Történelmünk több korszaka nélkülözötte a konszolidációt. A végeken történő túlkapásokat, az egész országrészeket feldúló hajdúcsapatok tevékenységét mindig hatalmi-politikai harc is kísérte, amelyekről akcióik politikai színezetet kaptak.

Tisztán bűnügyi banditizmust – bár a népi romantika ezt is igyekezett jobb fényben feltüntetni – csak a XIX. század betyárvilága termelt ki. Nálunk ez – ha ezek a betyárbandák azok voltak – a bűnözőszervezetek hagyománya. Ilyen körülmények között, számunkra nem lehet modell a maffia, a Cosa Nostra, de még a régi Oroszországra jellemző, és egy ideig a fiatal szovjetállamban is fennmaradó banditizmus sem. Nálunk ugyanis soha nem voltak, és jelenleg sincsenek bűnözőszervezetek. Amennyiben viszont az alvilág léte bűnszövetkezeteket feltételez, akkor hazánkban nem volt, és ma sincs alvilág.

Miért beszélünk egyrészt arról, hogy a kapitalizmusban – a felszabadulás előtt – *nálunk is volt alvilág*, sőt, ez még egy ideig 1945 után is létezett?²²⁶ Véleményem szerint azért, mert az „*alvilág*” kifejezés alatt mindenki mást ért, vagyis ezt a fogalmat nem definiáltuk egységesen.

Ha nem is a meghatározás megalkotása céljából, csupán *az érdekesség kedvéért* nézzük meg, hogyan vélekedett erről 1929-ben az akkori idők egyik bűnügyi szakembere: „*A szokásos büntettek a társadalom kicsiny töredéke gyanánt bár, de céltudatos, ösztönszerű akciókat folytatva, meglehetősen veszélyes embercsoportot jelentenek. A csoport tagjai részben magukból a büntettekéből, ezek családjából, gyakran egyéb hozzátartozóiból, részben a belőlük élő zugiparosokból, orgazdákból, uccai lányokból, közveszélyű munkakerülőkből, rossz útra tévedt fiatalokból rekrutálódnak. Ez a társaság a maga életével, szokásaival, célkitűzéseivel a büntettes miliője. Ebben érzi magát jól, főképpen pedig védetten.*

Ez a társaság az ún. alvilág. Ennek is megvan a rétegződése.”²²⁷

Amint látjuk, itt sincs definíció. Az alvilág a szokásos büntettek miliője. Ezzel kapcsolatban a szerző figyelmeztet: „*Büntettek szervezetsége alatt, nem is szabad valami formális egyesülést értenünk*”. Ezenkívül ezt a miliőt szigorúan városi, sőt, nagyvárosi jelenségnek tartja.

Több mint 30 év múlva, egy *másik neves bűnöldöző* a következőképpen vélekedik a témáról: „*Hazánkban ugyanúgy, mint az egyéb burzsoá országokban, a felszabadulásig törvényszerűen növekedett a bűnözők világa, az úgynevezett*

²²⁶ Régebben ezt a kérdést úgy tárgyalták: az alvilág a kapitalizmus terméke. A szocialista építés során tapasztalható bűnözés a régítől éppen abban különbözik, hogy abban nincs és nem is lehet alvilág.

²²⁷ Nagy Valér: A büntettes önvédelme. Turcsányi Gyula (szerk.): A modern bűnözés II. kötet, 383–405. oldal (Rozsnay Károly kiadása, Budapest, 1929).

>>alvilág<<. Az alvilághoz igen sokan tartoztak: kis-tolvajok, csalók, prostituáltak, rablók, zsebtolvajok, de a vezető szerepet a betörő-tolvaj vitte.²²⁸

A politikai felhangoktól eltekintve, sok a hasonlóság azzal a leírással, amit az előzőekben idéztem. Érdekes viszont, hogy a szervezett bűnözés problémáit most is a betörő-tolvajok termelték ki, és ennek nyomán vetődött fel újra a „létezik-e alvilág?” kérdése is. Valószínűleg azért, mert a betörő-tolvaj – függetlenül a társadalmi berendezkedéstől – tevékenységével kitűnik a bűnözők közül, és a bűnözők világának jellegzetes alakja.

Idézzük most egy amerikai szakértő véleményét: „A bűncselekmények többi válfajához is hasonlóan, a szervezett bűnözés meghatározását is túlságosan leegyszerűsítjük. Sokkal többről van szó, mint csupán a Cosa Nostráról. Társadalmunk túlságosan is bonyolult ahhoz, hogy csak egyetlen szindikátussal vagy egyfajta törvénytelen tevékenységgel lehetne dolgunk. Nem csupán egy mamutszervezet irányítja az országszerte folyó tervszerű, folyamatos bűnöző-tevékenységet vagy akár e tevékenység túlnyomó részét. Kisebb egységek százai működnek még rajtuk kívül is: autó tolvaj- és betörőbandák, >>brigádba<< tömörült kasszafúrók, fegyveres rablóbandák és olyan, alkalmilag összeverődött csoportok, amelyek marihuánát és veszélyes kábítószereket csempésznek és osztanak el. Ezek az emberek előre megfontolt szándékkal vesznek részt bűncselekmények elkövetésében haszonszerzés céljából, de az ő esetükben inkább közönséges bűncselekményekről van szó, és nem olyan kiterjedt, kölcsönös megállapodáson alapuló bűnözésről, amely óriási haszonnal kecsegtet, amivel a nagyközönség egy részének óhajait elégíti ki. Az ilyen társulások elszórtan tevékenykednek, és nem sajátítanak ki egy-egy területet. Lényegében közös bűnügyi vállalkozásokat bonyolítanak le.”²²⁹

Definíciót itt sem találunk, de azt igen, hogy a szervezett bűnözés szélesebb a bűnözőszervezetek tevékenységénél, amelyeket a szerző a következőképpen jellemez: „A nagyszabású szervezett bűnözést Amerikában olyan népes, összefüggő csoportok űzik, amelyek hasonló módon tevékenykednek egymástól több száz, több ezer mérföldre fekvő városokban: New Yorkban, Las Vegasban, Chicagóban, Miamiában. Ezek, lényegében laza szövetséget alkotnak. Együttes létszámuk néhány ezerre tehető. A régi maffia maradványai: történetesen, főleg az FBI propagandája folytán, most La Cosa Nostra a nevük.”

Igen érdekes, és számunkra is tanulságos a következő tapasztalat: „A szervezett bűnözés több, nehéz bűnüldözési problémát támaszt, mert tevékenységével rengeteg tárca, ügyosztály és rendőri illetékességű terület határát lépi át. A rendőr-főkapitányságok és nyomozó hatóságok számos csoportra oszlanak, s e csoportok egymástól függetlenül dolgoznak. A bűnszövetkezetek pedig nem tartják tiszteletben a hajszálpontos illetékességi határvonalakat.”

*

Végül is e rövid kitekintés után megállapíthatjuk: nálunk az *alvilág létét nem lehet bűnszervezetek fennállásához kötni*. A jól szervezett bűnözőcsoportokat

²²⁸ Mág Bertalan: Betöréses lopások nyomozása, 15–16. oldal (BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya, Budapest, 1961).

²²⁹ Ramsey Clark: Bűnözés Amerikában, 6–82. oldal (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972). A szerző 1961-től 1969-ig dolgozott igazságügyi területen, 1967. és 1969. között „general attorney”-ként (fő államügyész) az igazságügyi minisztériumot vezette.

sem tekinthetjük ugyanakkor még bűnözőszervezeteknek. A „milió” viszont túl tág fogalom ahhoz, hogy azt alvilágnak fogadjuk el. Ilyen milió viszont volt és van most is.

Szerintem, túl nagy jelentőséget tulajdonítunk az „alvilág” szó használatának. Az eléggé romantikus, a kívülállókat mindig kissé megborzongató zsargonból mindenáron szakkifejezést akarunk létrehozni, olyat, amely egyben a bűnözés helyzetének, állapotának is minőségi jellemzője. Egyáltalán nem biztos, hogy erre szükség van.

Arra viszont szükség lenne, hogy a bűnözés szervezettségének mértékével tisztában legyünk. Ez ugyanis meghatározója sok olyan taktikai – esetenként stratégiai – intézkedésnek, amely a bűnüldözés eszközeit, módszereit, szervezetét befolyásolja, módosítja.

A szerkesztő megjegyzései

Napjainkban a szervezett bűnözés létezése nem kérdéses (és nem csak ezért, mert Magyarországon 2010-től működik a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ,²³⁰ sőt, az ORFK Nemzetközi Szervezett és Kábítószer-bűnözés Elleni Szolgálatát már 1990-ben felállították).²³¹

A szervezett bűnözés definiálására számos szakember vállalkozott: Tóth Mihály²³² úgy fogalmaz, a jogtudósok egyik csoportja mindenképp arra törekszik, hogy pontosan, precízen definiálja a szervezett bűnözés fogalmát. Megpróbálja meghatározni a meghatározhatatlant. Dános Valért is segítségül hívja, aki szerint a „szervezett bűnözés egy adott társadalom össz-bűnözésének sajátos alstruktúrája, amelyet azoknak a hivatásos bűnözőknek a bűncselekményei képeznek, akik valamely bűnöző társulás tagjaként (vezetőjeként) tervszerűen, tagolt munkamegosztás, és magas fokú konspiráció mellett valósítják meg bűncselekményeiket”.²³³ Létezik olyan tudományos álláspont is, amely szerint: „a szervezett bűnözés nemcsak büntetőjogi fogalom. Globális politikai, gazdasági, társadalmi jelenségek bonyolult eszközcselekménye”.²³⁴

Az ENSZ már évekkel ezelőtt ráébredt arra, hogy fel kell lépni a szervezett bűnözés valamennyi formájával szemben. Felismerték, miszerint a szervezett bűnözés nem ismer határokat, és ezért az államok koncentrált fellépésére van szükség.²³⁵ Nem mellesleg, az Európai Bizottság 2015. május 21-én fogadta el

²³⁰ A Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ, a belügyminiszter irányítása alatt álló intézmény [a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 152/2014. (VI. 6.) Kormányrendelet 21. § 25. pontja]. Megbízott vezetője: dr. Tóth Szabolcs r. dandártábornok, főigazgató-helyettes – <http://accessibility.government.hu/hu/belugyminiszterium/hatterintezmenyek?cid=5554> – Kormányportál (letöltés: 2019. december 31.).

²³¹ A Szolgálat első parancsnoka dr. Dobos János által e cikkben hivatkozott *Tonhauser László* ny. r. ezredes volt.

²³² Tóth Mihály: Bűnszövetség, bűnszervezet, 14. oldal (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2009).

²³³ Dános Valér: A szervezett bűnözés. Gönczöl-Korinek-Lévai (szerk.): Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözés-kontroll, 214. oldal (Corvina Kiadó, Budapest, 1996).

²³⁴ <https://dea.lib.unideb.hu/dea/handle/2437/3068> – Szabó Miklósné: A bűnszövetség – bűnszervezet – szervezett bűnözés fogalmi apparátusának összevetése, elemző értékelése [Debreceni Egyetem Elektronikus Archívum (DEA), Debrecen, 2007].

²³⁵ <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/czine-agnes/czine-agnes-vedes-ertekezes.pdf> – Dr. Czine Ágnes: Az emberkereskedelem, mint a szervezett bűnözés egyik megjelenési formája (PhD értekezés), 6. oldal (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2011).

a 2015–2020-as időszakra vonatkozó európai biztonsági stratégiát, amely a biztonsági kockázatok terén hozzájárul a tagállamok szorosabb együttműködéséhez, a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a számítástechnikai bűnözés elleni küzdelem terén pedig fokozza a közös erőfeszítéseket.²³⁶

A jobb és szorosabb együttműködés három prioritása mentén, az EU kialakított számos olyan eszközt, amely segíti a tagállamok bűnüldöző hatóságait a bűnözés és terrorizmus elleni küzdelemben. A siker az uniós intézmények és ügynökségek, valamint a tagállamok és a nemzeti hatóságok közötti hatékony együttműködésen múlik. A stratégia lehetővé teszi a kérdéses eszközök jobb kihasználását az információcsere és az együttműködés javítása révén.

Ez a megközelítés képes alkalmazkodni az újonnan megjelenő fenyegetésekhez. Alkalmazására a három legsürgetőbb fenyegetés kezelése kapcsán kerül sor:

- *a terrorizmus megelőzése és a radikalizálódás megfékezése;*
- *a szervezett bűnözés elleni küzdelem;*
- *a számítástechnikai bűnözés elleni küzdelem.*

A kiemelt fellépések között szerepelnek a következők.

A radikalizálódás megfékezése: a Bizottság felállított egy kiválósági központot, amely a 2011-ben létrehozott uniós szintű átfogó hálózatra, az uniós radikalizálódás-tudatossági hálózatra (RAN) építve gyűjti és terjeszti a radikalizálódás elleni küzdelemmel kapcsolatos szakértelmet. Ez megerősíti a radikalizálódás és a helyi szintű erőszakos szélsőségeség megelőzésével közvetlenül foglalkozó szakemberek közötti tapasztalatcserét.

A terrorizmusról szóló kerethatározat frissítése: a külföldi harcosok jelenségének kezelése céljából koherensebb jogi keretet kell biztosítani. Ez fokozottabb együttműködést tesz lehetővé ebben a témában a harmadik országokkal.

A bűnözők finanszírozásának visszaszorítása: megerősítésre került az európai illetékes hatóságok közötti együttműködés (különös tekintettel a nemzeti pénzügyi információs egységekre, amelyek összeköttetést kapnak az Europolal); a Bizottság folyamatosan felméri, hogy szükség van-e új jogszabályokra a terrorizmusfinanszírozás visszaszorítása és a bűncselekményekből származó vagyon elkobzásának javítása érdekében.

Az informatikai ágazattal folytatott párbeszéd fokozása: a Bizottság 2015-ben uniós szintű fórumot indított a fő informatikai vállalatokkal az interneten és a közösségi médiában folytatott terrorista propaganda megfékezése és bűnüldöző hatóságok új titkosítási technológiákkal kapcsolatos aggályainak kezelésére szolgáló módszerek felkutatása érdekében.

A lőfegyverekre vonatkozó jogi keret megerősítése: a lőfegyverek illegális kereskedelmének és a hatástalanított lőfegyverek éles lőfegyverekké alakításának kezelése, harmadik országokkal közös normák kialakítása, több információ megosztása és a velük folytatott együttműködés fokozása érdekében.

Eszközeink megerősítése a számítástechnikai bűnözés elleni küzdelemhez: prioritást élvez az online bűnügyi nyomozás akadályainak, például a joghatósági problémáknak a felszámolására irányuló módszereknek, és az

²³⁶ <http://www.jogiforum.hu/hirek/33809> – Uniós harc a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a kibűnözés ellen – Egy biztonságosabb Európáért – Az új európai biztonsági stratégiáról – Jogi Fórum Hírek (letöltés: 2019. december. 31.)

internetalapú bizonyítékokhoz és információkhoz való hozzáférés szabályainak a megállapítása.

Az Europol kapacitásának növelése: többek között egy Európai Terrorizmusellenes Központ létrehozása, amely segíti az uniós ügynökséget abban, hogy fokozottabban támogassa a külföldi terrorista harcosok, a terrorizmusfinanszírozás, az erőszakos szélsőséges online tartalom, és a lőfegyverek tiltott kereskedelme elleni tagállami fellépéseket.

Forrás- és irodalomjegyzék²³⁷

1. Felhasznált irodalom

Czine Ágnes: Az emberkereskedelem, mint a szervezett bűnözés egyik megjelenési formája [PhD értekezés (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2011)] – <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/czine-agnes-vedes-ertekezes.pdf> (letöltés: 2019. december 31.)

Csiba István – Bodor Endre: A szervezett jellegű bűnözés megnyilvánulásai a fővárosban. Belügyi Szemle 1983/9. szám (BM Oktatási és Közművelődési Csoportfőnökség, Budapest, 1983)

Dános Valér: A szervezett bűnözés. *Gönczöl–Korinek–Lévai:* Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll (Corvina Kiadó, Budapest, 1996)

Dobos János: A bűnözés szervezettsége. Belügyi Szemle 1985/7. szám (BM Oktatási és Közművelődési Csoportfőnökség, Budapest, 1985)

Dobos János: A bűnözés szervezettsége. *Dr. Kovács Gyula* (szerk.): Dobos Könyv – Emlékkönyv dr. Dobos János születésének 80. évfordulója tiszteletére, (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015)

Mág Bertalan: Betöréses lopások nyomozása (BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya, Budapest, 1961)

Nagy Valér: A büntettes önvédelme. *Turcsányi Gyula* (szerk.): A modern bűnözés II. kötet (Rozsnyai Károly kiadása, Budapest, 1929)

Ramsey Clark: Bűnözés Amerikában (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972)

Szabó Miklósné: A bünszövetség – bünszervezet – szervezett bűnözés fogalmi apparátusának összevetése, elemző értékelése [Debreceni Egyetem Elektronikus Archívum (DEA), Debrecen, 2007] – <https://dea.lib.unideb.hu/dea/handle/2437/3068> (letöltés: 2019. december 31.)

Tonhauser László: Szervezett bűnözés? Belügyi Szemle 1983/9. szám (BM Oktatási és Közművelődési Csoportfőnökség, Budapest, 1983)

Tóth Mihály: Bünszövetség, bünszervezet (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2009)

2. Internetes hivatkozások

<http://accessibility.government.hu/hu/belugyminiszterium/hatterintezmenyek?cid=5554> – Kormányportál (letöltés: 2019. december 31.)

²³⁷ A bibliográfiát a szerkesztő állította össze.

<http://www.jogiforum.hu/hirek/33809> – Uniós harc a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a kiberbűnözés ellen – Egy biztonságosabb Európáért – Az új európai biztonsági stratégiáról – Jogi Fórum Hírek (letöltés: 2019. december 31.)

<http://www.police.hu/hu/koral/toplistas-korozesek> – Rendőrség – Toplistás körözések (letöltés: 2019. december 31.)

www.police.hu – Rendőrség – Szolgálunk és Védünk (letöltés: 2019. december 31.)

Dr. Angyal Pál²³⁸

A közveszélyes munkakerülők és a patronage²³⁹

Pályám elején a Büntető Törvénykönyvvel, az akkor még 1978. évi IV. törvénnyel való legelső találkozásomkor abban a hitben voltam, hogy a Btk. 266. § szerinti közveszélyes munkakerülés a szocialista rendszer vívmánya. A törvényhelyhez fűzött miniszteri indokolás ugyanis nem hagyott kétséget efelől: „a munka a szocialista ember számára nem csupán a létfenntartási eszközök megszerzésének módja, hanem életszükséglet is”²⁴⁰. Egyébként pedig „az elemi létszükségletek (táplálkozás, ruházat stb.) kielégítésének igénye a nem dolgozó emberben is kényszerítő erővel jelentkezik, és a munkakerülőt – anyagi eszközök hiányában – a javak bűnös megszerzésére ösztönzi”²⁴¹.

Később a jogi pályán átívelő, és soha véget nem érő útamon haladva döbentem rá arra, hogy fényévekkel okosabb elődeink – mint annyi minden mást – már ezt, vagyis a közveszélyes munkakerülést és szankcionálását is kitalálták.

A következőkben a remekjogász, a tudós Angyal Pál közveszélyes munkakerülőkkel és a patronázzsal kapcsolatos írása olvasható.²⁴²

Az utolsó évtizedben²⁴³ hozott büntetőjogi törvények és a kialakult büntetőjogi intézmények, mind annak a modern eszköznek a hajtásai, mely a büntetendő cselekményben nem egyszerű jogi tény, és a büntetésben nem csupán etikai rosszallást lát, hanem amely minden büntető jogszabályba ütköző magatartást

²³⁸ Síkabonyi Angyal Pál (1873–1949) büntetőjogász, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Ósi magyar nemesi családban született: nagyapja, síkabonyi Angyal Pál Baranya vármegye főjegyzője, Pécs 1848-as, 1867-es országgyűlési képviselője. Azonos nevű apja jogi pályán működött Pécsen, kúriai bírónak vonult nyugállományba. Felesége késmárki Késmárky Irén, négy gyermekük született. Bátyja, Béla, pécsi királyi közjegyző, a közjegyzői kamara elnöke, felsőházi tag, kormányfőtanácsos. Forrás Beck Mihály – Peschka Vilmos (főszerk.): Akadémiai Kislexikon I. kötet, 94. oldal (Akadémiai Kiadó és Nyomda, Budapest, 1989); <https://dt.ogyk.hu/hu/component/k2/item/280-angyal-pal> – Digitalizált Törvényhozási Tudástár – DTT (letöltés: 2019. december 28.). A kép forrása ELTE ÁJK – Jubileumi interjúk X. – Erdei Árpád – <https://www.ajk.elte.hu/content/jubileumi-interjuk-x-erdei-arpad.t.4723> (letöltés: 2019. december 28.).

²³⁹ A tanulmány eredetileg Mezei Sándor (szerk.): Közbiztonság Almanachja 1914 című kötetben, a 78–80. oldalon látott napvilágot (Magyar Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete, Budapest, 1914). A mű védelmi ideje a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 31. § (1)–(2) bekezdésének értelmében 2020. január 1-jén lejárt. Lapunk hasábjain a szerkesztett, lábjegyzetekkel kiegészített, és a szükséges mértékben stilizált változat olvasható. *Patronage* (patronázs): pártfogás, védnökség. Bakos Ferenc (főszerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára, 636. oldal (Akadémiai Kiadó – Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984). Itt lényegében a mai értelemben vett pártfogó felügyeletről esik szó [a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 63. § (1) bekezdés d) pont és 69–71. §].

²⁴⁰ Dr. Kádár Krisztina – Dr. Moldoványi György: Büntető Törvénykönyv, 329. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979).

²⁴¹ Dr. Kádár – Dr. Moldoványi (1979) ugyanott.

²⁴² A szerkesztő, dr. Kovács Gyula bevezetője.

²⁴³ A múlt század fordulója, vagyis az 1900-as évek utáni időszakra utal a szerző (a szerkesztő megjegyzése – az eredeti mű lábjegyzetbejegyzést nem tartalmazott, ezért a következőkben a szerkesztői megjegyzésekre külön nem utalok).

a társadalmi fejlődés és egyéni boldogulás kerékkötőjének fog fel. Ehhez képest a kriminalitás következmények alkalmazásával egyfelől a fejlődés ez akadályainak elhárításán, másfelől az eddig antiszociális energiáknak lehető átalakításán és hasznosításán fáradozik. A közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913. évi XXI. törvénycikk²⁴⁴ is ezt a célt szolgálja, amennyiben a csavargóknak és egyéb kétes egzisztenciáknak nem megbüntetéseben, hanem lehető *alakításában* látja feladatát kimerítve. Elismeri ugyan e törvény, hogy a munkakerülés bizonyos nemeiben kriminalitás is van, mert például a szokásszerű és szándékos munkakerülés valóságos lázadás a munkálkodási kötelesség ellen, s így nem csak erkölcsileg, de mert szociális szempontból is káros, jogilag és ugyan büntetőjogilag is jelentős, mindazonáltal a bűnösség etikai értékelésén kívül külön súlyt helyez a törvény arra, hogy megfelelő eszközök alkalmazásba vételével a munkakerülésben rejlő társadalmi *veszélyességgel* szemben vegye fel hatályosan a küzdelmet. Ezért emeli a szabadságvesztésbüntetés tartamát szokatlan magasra,²⁴⁵ ezért szünteti meg a semmiféle szempontból sem igazolható rendkívül alacsony minimumokat, ezért zárja ki a rendkívüli enyhítő körülmé-

Angyal Pál

nyek hatását és ezzel a Btk.²⁴⁶ 92. §-ának alkalmazását, ezért hozza be mint biztonsági intézkedést a dologházi²⁴⁷ intézményét, ezért honosítja meg a határozatlan tartamú elítélés elvét, ezért teszi szabállyá nem csak a dologházban és a fogházban, hanem már az előzetes letartóztatásban és a vizsgálati fogóságban levőkre is a munkára kényszerítés megfelelő módját. Mindmeggannyi oly intézkedés, melynek nyilvánvaló célja a *társadalom védelme* ezekkel az antiszociális elemekkel szemben, kiket azonban amennyire csak lehet, *szocializálni* törekszik a törvény.

²⁴⁴ Szentelítve: 1993. július 7. Kihirdetve: 1913. július 12. Corpus Iuris Hungarici – <https://net.jogtar.hu/> – Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest (letöltés: 2019. december 28).

²⁴⁵ „Az a keresetre utalt munkaképes egyén, aki munkakerülésből csavarog vagy egyéb munkakerülő életmódot folytat, kihágás miatt nyolcz naptól két hónapig terjedhető elzárással büntetendő” (1913. évi 13. tc. 1. §). A minősített esetek büntetési tétele: „nyolcz naptól három hónapig terjedhető fogház” (2. §); „tizenöt naptól hat hónapig terjedhető fogház” (3. §); „tizenöt naptól hat hónapig terjedhető fogház és ötszáz koronáig terjedhető pénzbüntetés” (4. §). Forrás: Corpus Iuris Hungarici.

²⁴⁶ 1878. évi V. törvénycikk – a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről (az úgynevezett Csemegi-kódex).

²⁴⁷ Dologház (1945 előtt): szabadságvesztés-büntetés végrehajtására létesített intézmény, ahol viszszaeső büntetettek, csavargók, koldusok, közveszélyes munkakerülők határozatlan időtartamra törént elítélésük esetén, munkára szoktatás végett meghatározott munkakörben dolgoztak. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/d-23F4B/dologhaz-24C8C/> Arcanum Kézíkönyvtár – A magyar nyelv értelmező szótára (letöltés: 2019. december 28.).

Kérdés: vajon hivatása-e, s ha igen, lesz-e módja e társadalomvédelmi munkában a legközelebről érdekelt félnek, magának a társadalomnak részt vennie? Azaz más szavakkal: nyílik-e tér a patronage-munkásságnak a közveszélyes munkakerülők irányában? E kérdésekre a helyes feleletet csak úgy fogjuk megtalálni, ha szem előtt tartjuk magát a törvényt.

A törvénynek 15. §-a értelmében a felügyelő hatóság a dologházba utaltat feltételes szabadságra bocsátja, ha az intézetben legalább egy évet eltöltött, kellő szorgalmat és jó viseletet tanúsított, és egyéniségének alakulása folytán alapos reményt nyújt arra, hogy szabadon bocsátása esetében munkás és rendes életmódot fog folytatni, *ha számára megfelelő munka biztosítva van*. Ennek az utóbbi feltételnek a bekövetkezhetősége ugyan államilag szervezett hatóság által is biztosítható, de a munkaalkalmak nyilvántartása és a munkaközvetítés körül legalább kiegészítőleg a *társadalom* is közreműködhetik, sőt, nincs kétségem aziránt, hogy bizonyos diszkrétebb esetekben hatályosabb lesz a téren a társadalmi, mint az állami munkaszerezés.

Ugyanily következtetésekre jutunk a törvény 15. és 16. §-ainak rendelkezéseit olvasva. Így a 15. § ama szabálya, mely szerint: a feltételes szabadságra bocsátott köteles a felügyelő-hatóság által meghatározott helyen tartózkodni, munkás és rendes életmódot folytatni, legalábbis ez utolsó fordulatban csak akkor fog megvalósulni, illetőleg sikeres eredményhez vezetni, ha valami módon a munkás és rendes életmód *feltételeit* megteremteni igyekszünk.²⁴⁸ De kérdem: vajon erre a társadalom a leghivatottabb-e, mely mindenestre könnyebben férközhetik hozzá a dologházból szabadult egyénnek erkölcsi és társadalmi viszonyaihoz, mint az állam a maga bürokratikus hatósági személyeivel?

A felügyeletet illetően a 15. § második bekezdése ugyan azt mondja, hogy a feltételes szabadságra bocsátott magatartását a rendőri hatóság őrzi ellen, s arról a szükséghez képest jelentést tesz a felügyelő-hatóságnak, mindazonáltal nem tartom kizártnak, sőt ellenkezőleg, kívánatosnak minősítem azt az eljárást, mely bizonyos kivételes vagy méltánylást érdemlő esetekben ki fog alakulni olyformán, hogy a rendőri hatóság a felügyeletet arra vállalkozó és alkalmas *magánegyénekkel*²⁴⁹ fogja végeztetni. A dologházi kezelés folytán akaratában megedződött és szociális szempontból megjavult egyénnek a szabad életben való további fejlődésére ugyanis igen üdvös hatása lesz, ha őt nem rendőrkez, hanem *charitativ*²⁵⁰ *tevékenységet folytató magánegyén* vezeti. Hasonló megfontolásra visz a 16. § második bekezdése, melynek értelmében a szabadon bocsátás csak akkor lesz végleges, ha az elítélt a feltételes szabadságra bocsátásnak egy évi időtartama alatt munkás és rendes életmódot folytatott. Hogy itt is a segítség mérvétől függ az eredmény, az kétségtelen, s szilárd meggyőződés, hogy ehelyütt sem állhat félre a társadalom.²⁵¹

²⁴⁸ Az 1913. évi XXI. törvénycikk három részből állt: 1. Büntetés és dologházba utalás (1–9. §); A dologházi őrízet végrehajtása (10–16. §); 3. Vegyes és záró rendelkezések (17–21. §).

²⁴⁹ Itt lényegében a *társadalmi pártfogó felügyelői szolgálatról* van szó. Ilyen szolgálatok – a kerületi, a fővárosi, illetve a városi és a megyei tanácsok égisze alatt – a rendszerváltoztatás előtti időszakban még funkcionáltak.

²⁵⁰ *Charitativ*: mai formájában karitatív.

²⁵¹ Az 1993. évi XXI. törvénycikk 5–7. §-ai, 10–16. §-ai és 18. §-a, valamint a 17. §-nak a dologházra vonatkozó rendelkezései az igazságügyminiszter által megállapítandó napon, legkésőbb azonban 1916. évi január hó 1-jén, a törvény többi rendelkezései pedig a kihirdetésüket követő harmincadik napon léptek életbe (a törvény 21. §-a).

Forrás- és irodalomjegyzék

- Bakos Ferenc (főszerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára (Akadémiai Kiadó – Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984)
- Beck Mihály – Peschka Vilmos (főszerk.): Akadémiai Kislexikon I. kötet (Akadémiai Kiadó és Nyomda, Budapest, 1989)
- Corpus Iuris Hungarici – <https://net.jogtar.hu/> – Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest (letöltés: 2019. december 28)
- <https://dti.ogyk.hu/hu/component/k2/item/280-anqyal-pal> – Digitalizált Törvényhozási Tudástár – DTT (letöltés: 2019. december 28.)
- <https://www.ajk.elte.hu/content/jubileumi-interjuk-x-erdei-arpad.t.4723> – ELTE ÁJK – Jubileumi interjúk X. – Erdei Árpád (letöltés: 2019. december 28.)
- <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/d-23F4B/dologhaz-24C8C/> Arcanum Kézikönyvtár – A magyar nyelv értelmező szótára (letöltés: 2019. december 28.)
- Kádár Krisztina – Moldoványi György: Büntető Törvénykönyv (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979)
- Mezei Sándor (szerk.): Közbiztonság Almanachja 1914 (Magyar Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete, Budapest, 1914)

Ez történt velünk

Konferenciák, riportok, könyvbemutatók és recenziók

Dr. Kovács Gyula

Recenzió Kovács Lajos – Bói László – Girhiny Kornél Emberölések nyomozása című szakkönyvéről

Jó sokat váratott magára ez a szakkönyv.

Az emberölések nyomozását feldolgozó egyetemi jegyzetnek – *Az emberölések nyomozása és a rendkívüli halálesetek vizsgálata* címmel – már 2012 végére el kellett volna készülnie, legalábbis a Rendőrtiszti Főiskola (RTF), illetve jogutódja, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) Rendészettudományi Karának (RTK) 2012-re vonatkozó kiadói terve szerint.

Az akkor még RTF Kriminálisztikai Tanszék által 2011-ben előterjesztett szinopszis szerint, a tervezett jegyzet szerzői dr. Kovács Gyula (ez én vagyok), dr. Kovács Lajos és dr. Nagy József, a lektor pedig Bócz Endre. A szerkesztő pedig ugyancsak szerény személyem.

A tervezett jegyzet a bevezető I. részt, a befejezést (X. rész), a forrás- és irodalomjegyzéket (XI. rész), illetve a címmutatót (XII. rész) nem számítva négy gondolati egységből (II–IX. fejezet) állt. Megjegyzendő, hogy a jegyzet tematikája a 2013-ban napvilágot látott *A kriminálmotodika elméleti és gyakorlati kérdései*²⁵² című egyetemi jegyzet 1. mellékletében – mintegy iránymutatás gyanánt – olvasható. A részletes tematika és a bevezető I. rész 2012 februárjára elkészült, sőt, a jogtörténeti visszatekintéssel foglalkozó 4.1.1. fejezet, valamint az újszülött megölésének nyomozását tárgyaló V. rész anyaga szinte hiánytalanul szintén a rendelkezésünkre állt (ezeket a fejezeteket korábban már elkészítettem).²⁵³

Sajnos, *Az emberölések nyomozása és a rendkívüli halálesetek vizsgálata* című jegyzet eleddig nem készült el (és a tematika szerinti formában talán soha nem is fog). Ennek egyik oka az NKE 2012. január 1-jei megalakulása (és ezzel párhuzamosan az RTF megszűnése, illetve az NKE-be Rendészettudományi Karként történő integrálódása) volt. A másik ok pedig a személycserékben rejlett (ami, valljuk be, egyfajta tisztogatás volt): az NKE RTK Kriminálisztikai Tanszék tíz oktatójából (ideértve a tanszékvezetőt is) 2012. július 1. és 2013.

²⁵² Kovács Gyula – Nagy József: *A kriminálmotodika elméleti és gyakorlati kérdései*, 161–163. oldal (Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 2013).

²⁵³ Dr. Kovács Gyula: *Újszülött sérelmére elkövetett emberölés*. Rendvédelmi füzetek 4/2001. szám (Rendőrtiszti Főiskola Budapest, 2001). Dr. Kovács Gyula: *Az újszülött megölése* (Btk. 166/A. §) hatályon kívül helyezése, avagy a ló túlsó oldalára történő átesés tipikus esete. *Collega* 2004/1. szám, 15–22. oldal (Accursius Jogász Egylet, Budapest, 2004).

június 30. között hat oktató távozott. Pontosabban öt oktatót különböző okok miatt (pl. nyugdíjkorhatár elérése, határozott időre szóló közalkalmazotti szerződés lejárta) elküldtek, egy oktató pedig áthelyezését kérte más rendőri szervezethez. A megüresedett oktatói helyeket folyamatosan töltötték fel fiatalokkal...

A fentiek alapján tehát az a sajátságos helyzet állt be, hogy 2013-ban a Kriminálisztikai Tanszéknek már, illetve még nem volt olyan oktatója, aki az inkriminált jegyzet megírására vállalkozhatott, avagy vállalkozott volna. Megjegyzendő – egyben nem elhanyagolható tény –, hogy a jegyzet 2012. június 30-ig folyamatosan készült: a korábban már közzétett, vagy csak szerkesztésre váró fejezetek mellett, a VII. részhez (*Az emberölés bizonyítási nehézségei*) megkeresésünkre a megyei rendőr-főkapitányságoktól egyre-másra érkeztek az anyagok.

*

Az Emberölések nyomozása tehát megérkezett.

Vitathatatlan, hogy hiánypótló műről beszélhetünk, hiszen dr. Barta Endre: *Az emberölés nyomozása*²⁵⁴ című, átfogó jellegű és nem kicsit kazuisztikus főiskolai jegyzete 2003-ban jelent meg a Rejtjel Kiadó gondozásában. A tizenhat esztendő ugyan nem túlonúl hosszú idő, de ha figyelembe vesszük, hogy 2013. július 1-jén új Büntető Törvénykönyv (Btk.)²⁵⁵, valamint 2018. július 1-jén új büntetőeljárás törvény (Be.)²⁵⁶ lépett hatályba, senki nem vonhatja kétségbe az újabb „emberölés” jegyzet kiadásának létjogosultságát.

A rendszerváltoztatást követő időszak amúgy nem szűkölködött az élet és a testi épség elleni bűncselekmények nyomozásával kapcsolatos szakirodalomban. Dr. Fenyvesi Csaba: *A magyar kriminálisztika tudományának monografikus alapjai*²⁵⁷ című munkájában – a már említett művek mellett – kiemelkedőnek ítéli meg

- Dr. Szakács Zsolt: *Az emberölés nyomozása* (Rejtjel Kiadó, Budapest, 1999),
- Dr. Barta Endre: *Rendkívüli halálesetek vizsgálata* (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2002),
- Dr. Kovács Lajos: *A halálnak élve* (Korona Kiadó Kft., Budapest, 2003) és
- Dr. Kovács Lajos: *A Mór megtette...* (Korona Kiadó Kft., Budapest, 2009) című munkáit.

Nem kifejezetten az emberölés nyomozásáról szól, de nem hagynám ki (és nem is hagyom) a felsorolásból dr. Nagy József: *A kriminálmetodika általános kérdései* (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2007), valamint *A testi sértés, a garázdaság, a rongálás nyomozása* (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2010) főiskolai jegyzeteit sem. *A kriminálmetodika általános kérdéseinek* nyolcadik része (185–212. oldal, valamint a tucatnyi melléklet) részletesen foglalkozik a rendkívüli halálesetek vizsgálatával, a *testi sértés* pedig – kiváltképpen, ha az eredmény életveszély vagy halál – nem kérdés, hogy szorosan összefügg vagy összefüggő lehet az emberöléssel.

²⁵⁴ Dr. Barta Endre: *Az emberölés nyomozása* (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2003).

²⁵⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.).

²⁵⁶ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.).

²⁵⁷ Dr. Fenyvesi Csaba: *A magyar kriminálisztika tudományának monografikus alapjai* http://www.bm-tt.hu/rtt/assets/letolt/rt/201902/01_Fenyvesi_Csaba.pdf (letöltés: 2019. december 20.) – Rendőrségi Tanulmányok 2019/2. szám (Rendőrség Tudományos Tanácsa, Budapest, 2019).

Az *Emberölések nyomozása* 300 oldal terjedelmű. A számozatlan bevezetés, befejezés és a felhasznált irodalom (ezen belül a vonatkozó jogszabályok) mintegy keretbe foglalják a mű következő nyolc részét:

1. *Jogi környezet*
2. *Tudomásra jutás és az azonnalos intézkedések*
3. *A szemle*
4. *Forrónyomos felderítés és a nyomozás tervezése, szervezése*
5. *Adatgyűjtés*
6. *A bizonyítás eszközei*
7. *A bizonyítási cselekmények specialitásai*
8. *Egyes emberöléstípusok nyomozásának főbb sajátosságai*

A háromszintű, tagolt, decimális tartalomjegyzékből már első ránézésre „*levehető*”, hogy a mű ígéretesnek tűnik (és nyilván az is), noha nem teljes egészében a kriminálmotodika alaptételei szerint építkezik.

A kétoldalas bevezetésből – sok egyéb hasznos információ mellett – megtudhatjuk, hogy az *„emberölés a legősibb, a legalapvetőbb bűnök egyike, és minden kor törekedett – a maga eltérő módján – a gyilkosság körülményeinek feltárására, kivizsgálására, a cselekményt igazoló bizonyítékok alapján a bűnös megbüntetésére. Ez a kötet az emberölés történeti megítélését, jogszabályi háttérét és mindenekelőtt nyomozási sajátosságainak ismertetését igyekszik összefoglalni”*²⁵⁸.

A rövid, alig egyoldalas befejezés a bevezetés idézett soraihoz kapcsolódva hangsúlyozza: *minden élet elleni bűncselekményt „felderíteni, megoldani nem lehet, de törekedni kell rá. Segít ebben a tudományok rohamos fejlődése, a korábbi gyilkossági nyomozások pozitív és negatív tanulságai és a tehetséges, hivatásuknak élő nyomozók sokasága. Ehhez kíván hozzájárulni fejtegetéseivel, ajánlásaival és példáival ez a jegyzet is”*²⁵⁹.

Az *Emberölések nyomozásának* bevezetése és befejezése nem a tudományos igényű szakirodalmi művek szokásos tematikája szerint építkezik. A bevezetés és a befejezés megállapításai ugyan helytállóak, a jegyzet megírásának indoka és az elérendő cél tetten érhető (ahogy szokták volt mondani „*átjön*”), de a bevezetésből hiányolom a kutatási módszerek részletes ismertetését, valamint a rezümét (rövid tartalmi összefoglalót). A befejezés hiányosságai nyilvánvalóan a bevezetés fogyatékoságaiból erednek: a kettőnek összhangban kellene lenni, de ezt hadd ne részletezzem...

E rész záróakkordjaként hadd idézzem a befejezés egy lényeges megállapítását, ha úgy tetszik, a mű egyik kulcsmondatát vagy mottóját: *Élet elleni bűntettből azonban egy is sok, különösen, ha felderítetlen, bizonyítatlan, megtorlatlan marad, hiányérzetet és egyfajta bizonytalan félelemérzetet keltve ezzel az emberekben*²⁶⁰. E megállapítással a legmesszebb menőig egyetérték.

*

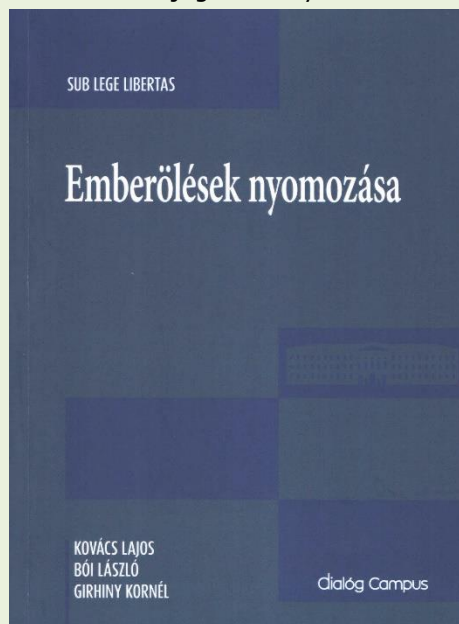
Az *Emberölések nyomozásának* egyes részei fejezetekből állnak. Az egytől-harmadik és az öttől-hatodik részek fejezetei címekre is tagozódnak. Vizsgáljuk a meg a fő részeket fejezetek szerint.

²⁵⁸ Kovács Lajos – Bói László – Girhiny Kornél: *Emberölések nyomozása*, 9. oldal (Dialog Campus Kiadó, Budapest, 2019).

²⁵⁹ Kovács – Bói – Girhiny (2019), 293. oldal.

²⁶⁰ Kovács – Bói – Girhiny (2019), 293. oldal.

A *jogi környezettel foglalkozó első rész* három fejezetet tartalmaz: az emberölés és a jogi szabályozás történeti áttekintése általánosságban (1.1.); a jogi szabályozás történeti áttekintése hazánkban (1.2.) és az emberölések tendenciái Magyarországon (1.3.). Ez utóbbi fejezet részben kriminálstatisztikai adatokra épül.

A *tudomásra jutás és az azonnalos intézkedések című második rész* az emberölések tudomásra jutásának módjait (2.1.) és az azonnalos intézkedéseket ismerteti (2.2.).

Megítélésem szerint a címben célszerűbb lett volna az „*azonnalos*” szó helyett a „*késedelmet*” vagy „*halasztást nem tűrő*”, illetve a „*halaszthatatlan*” kifejezést írni, mivel a büntetőeljárás törvény (Be.), valamint a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Kormányrendelet az „*azonnalos*” szót nem használja, sőt, az MTA Helyesírási tanácsadó portálja²⁶¹ ismeretlen szóként hibásnak jelöli.

A magam részéről, a tudomásra jutás forrásait és a módját, valamint a késedelmet nem tűrő („*azonnalos*”) intézkedéseken belül a nyomozási cselekményeket elkülönítettem volna (ez utóbbiaknak ugyanis már van eljárásjogi következménye).

A *szemlééről szóló harmadik részben* nyolc fejezet olvasható: a helyszín biztosítása (3.1.), ami egyébként késedelmet nem tűrő (tehát „*azonnalos*”) intézkedés, de lényegében elválaszthatatlan a szemléttől; a felfedező tanú (3.2.); a szemlebizottság (3.3.); a helyszíni halottszemle (3.4.); a helyszín szemléje (3.5.); a szakértők a szemlén (3.6.); a szemle eredményeinek rögzítése (3.7.) és az adatgyűjtés a szemlével párhuzamosan (3.8.).

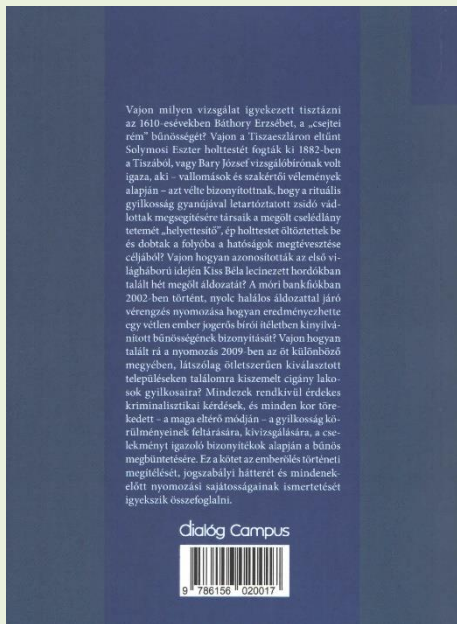
A *negyedik rész a forrónyomos felderítést és a nyomozás tervezését-szervezését veszi górcső alá*. E részben a forrónyomos felderítés (4.1.) és a nyomozás tervezése, szervezése (4.2.) fejezet található.

Megjegyzendő, hogy a forrónyomos felderítés (amely röviden a nyomozás hatékonyságának a növelése érdekében elrendelt, több, egyidőben végrehajtott intézkedést és nyomozási cselekményt magában foglaló komplex kriminál-taktikai módszer) ugyancsak az „*azonnalos*” intézkedések körébe tartozik.

Az *adatgyűjtéssel foglalkozó ötödik rész* tíz fejezetet tartalmaz: megkeresés (5.1.); a puhatolás (5.2.); a környezettanulmány (5.3.); a megfigyelés (5.4.); a lakosság bevonása az adatgyűjtésbe (5.5.); a kriminalisztikai csapda (5.6.); a humán (klasszikus) adatgyűjtés (5.7.); a technikai (digitális) adatok (5.8.); a nyilvántartások (5.9.) és a profilalkotás (5.10.).

²⁶¹ <https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/> – MTA Helyesírási tanácsadó portálja (letöltés: 2019. december 20.).

A *bizonyítás eszközei című hatodik rész* a tanúvallomással (6.1.); a szakvéleménnyel (6.2.); a tárgyi bizonyítási eszközökkel és az okiratokkal); valamint a terhelt vallomásával (6.4.) kapcsolatos tudnivalókat ismerteti.

A bizonyítási eszközöknek a felsorolása a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (régí Be.) 76. § (1) bekezdésén alapul (még a sorrend is egyezik). Az új Be. azonban a bizonyítási eszközök közé sorolja a pártfogó felügyelői véleményt [165. § d) pontja], az iratot [165. § e) pontja] és az elektronikus adatot [165. § f) pontja]. Úgy vélem, e részben a hiányzó bizonyítási eszközökre ugyancsak indokolt lett volna röviden kitérni (függetlenül attól, hogy a technikai vagy digitális adat az előző részben szerepel), mivel jelentőségük az emberölés nyomozása során fogalmilag nem kizárt.

A *bizonyítási cselekmények specialitását tartalmazó hetedik részben* hét fejezet kap helyet: a helyszíni kihallgatás (7.1.); a bizonyítási kísérlet (7.2.); a felismerésre bemutatás (7.3.); a szembesítés (7.4.); a szagazonosítás (7.5.);

a kutatás, a házkutatás és a lefoglalás (7.6.); valamint a műszeres vallomásellenőrzés (7.7.).

A bizonyítási cselekmények felsorolásánál akad egy kis terminológiai zavar: a szemle is bizonyítási cselekmény (Be. 206. §), azonban a szerzők külön részt (harmadik rész) szenteltek neki. Mindezek ellenére azt gondolom, indokolt lett volna a szemlét itt is legalább megemlíteni, és utalni arra, hogy ezzel a bizonyítási cselekménnyel a harmadik rész kimerítő részletességgel foglalkozik.

A kutatás (ezen belül a házkutatás), a motozás és a lefoglalás nem bizonyítási cselekmény, hanem vagyont érintő kényszerintézkedés [Be. 272. § (3) bekezdés a)–c) pontja]. Jóllehet, a Be. 206. § a bizonyítási cselekmények felsorolásánál a „különösen” kitéltet használja (tehát nem taxál, hanem exemplifikál), de a már hivatkozott 272. § (3) bekezdése a kérdéses eljárási cselekményeket egyértelműen a Be. nyolcadik részében szereplő kényszerintézkedések között nevesíti.

A *nyolcadik rész az egyes emberöléstípusok nyomozásának főbb sajátosságait vizsgálja meg*. Ide tartoznak a sorozatban elkövetett emberölések (8.1.); a szervezett bűnözésen belüli leszámolások (8.2.); a bérgyilkosságok (8.3.); a darabolással elkövetett emberölések (8.4.); az utólagos felderítések, vagyis a „döglött ügyek” (8.5.); az eltűnéssel leplezett emberölések (8.6.); az újszülöttölések (8.7.); a prostituáltgyilkosságok (8.8.) és a rendkívüli halál (8.9.).

*

Néhány információ a kötet szerzőiről:

Dr. Bói László r. őrnagy, egyetemi tanársegéd, PhD-hallgató, az NKE RTK Forenzikus Tudományok Tanszékének oktatója. Nevezett 2012/13-ban, a „nagy tisztogatás” után került az akkor még Kriminlisztikai Tanszékre.

Bói tanár úr szerepel a Mark my Professor internetes portál nyilvántartásában. Tanári adatlapján közzétett hallgatói értékelések átlaga 5.00. Hadd idézzek egy szemelvényt a hallgatói hozzászólások közül (a helyesírási hibákat kijavítottam): *„A legjobb tanár. A tantárgy többi oktatója mérföldekkkel mögötte áll mind szakmailag, mind emberileg. Szakmailag nagyon a topon van. Nem csak a kriminalisztikát, hanem a büntetőeljárás, a polgári és a büntetőjogot is magas szinten tudja. Soha nem okozott csalódást. Elvezetes órák, hasznos leoktatott anyagok, amik valóban kellenek a munkához. ZH-n, vizsgán sem a hülyeséget kérdezi, persze követel, de ésszel teszi ezt. Az egyetem jól járt vele, emeli az oktatás és az oktatók színvonalát is. Köszönjük a munkáját!”*²⁶²

Girhiny Kornél r. őrnagy, egyetemi tanársegéd, PhD-hallgató, az NKE RTK Forenzikus Tudományok Tanszékének oktatója, aki ugyancsak 2012/13-tól dolgozik az egykori Kriminlisztikai Tanszéken.

Girhiny tanár úr Mark my Professor oldalon közzétett tanári adatlapján a hallgatói értékelések átlaga 4.00 (ez nyilvánvalóan közismert, vagy inkább hírhedt maximalitásának és szigorúságának tudható be). Szemelvények az értékelések közül: *„Az Egyetem egyik legjobb tanára. Tudása átlag feletti, előadómódja profi, a vizsgán korrekt. Több ilyen tanárra lenne szükségünk, aki nem csak követel, de oktatni is tud!”* (...) *„Az előadásait tátott szájjal hallgatjuk. Meggyőző, lehangoló előadómódja van. Azon kevés előadóhoz tartozik, akiknél nem nézi az ember az időt, mert élvezzi az órát. Vizsgán kemény, de ebből nem is csinál titkot”*.²⁶³

„Döglöttaktás” dr. Kovács Lajost, gondolom, nem kell bemutatni (az illendőség kedvéért mégis): nyugállományú rendőr-ezredes, rendőrségi főtanácsos, címzetes egyetemi docens (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar). Nyugállományba vonulásakor az ORFK Nemzeti Nyomozó Iroda Életvédelmi Osztályának a vezetője volt, 2013 júliusáig az RTF Kriminlisztikai Tanszékén oktatott.

*

A vitathatatlanul hiánypótló *Emberölések nyomozása* itt „figyel” az íróasztalon: A5 méretben (lehetne nagyobb), háromszáz oldalon ábrákkal, negyven kommentált fotóval kiegészítve, és talán a kelleténél (de legalább egy ponttal) kisebb betűméretben.

A könyvet a téma gyakorlati szempontból történő megközelítése miatt nem csupán szakembereknek, hanem minden, a rendőri, illetve bűnügyi nyomozói munka iránt érdeklődő tisztelt olvasónak ajánlom. Sőt, bizonyos részek (pl. a szemle) vagy fejezetek (pl. a nyomozás tervezése, szervezése vagy a taktikai blöff) önmagukban is megállják a helyüket, ezért bátran forgathatják azok a kolleginák, kollégák is, akik az említett tárgyak valamelyikéből vizsgálni

²⁶² Forrás: <http://www.markmyprofessor.com/tanar/adatlap/1989392.html> – Mark my Professor (letöltés: 2019. december 20.).

²⁶³ <http://www.markmyprofessor.com/tanar/adatlap/1989210.html> – Mark my Professor (letöltés: 2019. december 20.).

készülnek. Nem mellesleg a művégi bibliográfiában feltüntetett ötvenhárom forrásmunka megfelelő támasz vagy kiinduló alap azok számára, akik az élet és a testi épség elleni bűncselekmények nyomozása témakörből publikálni szándékoznak.

A szerzőknek szívből gratulálok! További kutatói, oktatói és tudományos tevékenységükhöz kitartást, türelmet, megfelelő háttérrel és optimális légkört, valamint erőt, egészséget kívánok!

Dr. Kovács Gyula

***Sic transit gloria mundi*²⁶⁴**

A lopás nyomozása (2008) – Megkésett és rendhagyó recenzió

Azt képzeltük, hogy majd a „nagyok” nyomdokain haladunk tovább. A terv azonban, sajnos, a mai napig nem realizálódott. Ez viszont nem rajtunk múlt.

Sic transit gloria mundi

A 2008-as esztendő nem kicsit volt mozgalmas a számomra. Tavasszal szerkesztésben és kiadásomban megjelent a Büntető Törvénykönyv (Btk.) és a büntetőeljárás törvény (Be.). Szeptember végére elkészítettem és leadtam, majd eredményesen védtem a diplomamunkámat az ELTE Jogi Továbbképző Intézet (JTI) Gazdasági büntetőjogi szakjogász-képzésén (már „csak” a záróvizsgák várattak magukra). Késő ősszel a Rendőrtiszti Főiskola (RTF) gondozásában napvilágot látott *A lopás nyomozása* című főiskolai jegyzetem. Az év befejező mozzanata pedig a *Kis nyomozástan* című szakkönyv – meghitt, karácsonyi, ünnepi hangulatban történő – bemutatója volt a Bűnügyi Múzeumban (ma Rendőrmúzeum). A *Kis nyomozástan* eredetileg dr. Dobos János 1989-ben, a BM Kiadó égisze alatt megjelent munkája, amely szerkesztésben és általam kiegészítve, 2008. december 18-án látott ismét napvilágot.

Mindezek mellett, főállásban oktattam a Rendőrtiszti Főiskolán (ma NKE Rendészettudományi Kar), valamint megbízási szerződés alapján az ORFK Dunakeszi Oktatási Központban (napjainkban Rendészeti Oktatási és Képző Központ – DOK helyett ROKK lett), továbbá ott, ahová meghívtak.

Erre mondják pestiesen: „ez nem semmi esztendő volt”.

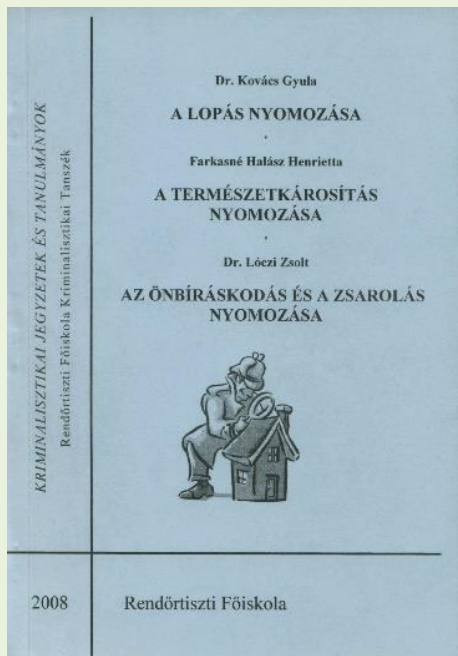
A Rendőrtiszti Főiskolán oktatóként eltöltött utolsó öt évben (2012. július 1-jétől nem hosszabbították meg a közalkalmazotti jogviszonyomat) – az egyéb szakkikket és tanulmányokat nem számítva – pontosan öt főiskolai/egyetemi jegyzetnek voltam szerzője, illetve társszerzője:

- *A lopás nyomozása*, amely – mint azt már említettem – 2008-ban jelent meg (lektor: dr. Nagy József);
- a *Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének nyomozása*, amelyet egykori főiskolai hallgatómmal, dr. Lóczi Zsolttal 2009-ben közösen írtam (lektor: dr. Táncki Tibor);
- a *Visszaélés kábítószerral nyomozása (2010)*; itt a társszerző ugyancsak dr. Lóczi Zsolt volt (lektor: dr. Nagy József);

²⁶⁴ A Rendőrtiszti Főiskola (RTF) gondozásában 2008-ban napvilágot látott, *A lopás nyomozása* című jegyzet, 2019-ben elektronikus formában kiadott változatának előszava. Eredeti címe: *Előszó az online kiadáshoz* – ISBN 978-615-00-5346-2.

- *A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása* (2011), amelyet egyedül „követtem el” (lektor: **Szőnyi Gusztáv**);
- *A kriminálmetodika elméleti és gyakorlati kérdései* egyetemi jegyzet (2013), amelyben a 11 szerzői ívből 2 ívet dr. Nagy József jegyezte (lektor: dr. Bócz Endre).

A Rendőrtiszti Főiskola Kriminálisztikai Tanszékén a 2007-es esztendő egy folyamatot kezdete volt.²⁶⁵ Azt képzeltük, hogy majd a „nagyok” nyomdokain haladunk tovább: szándékunkban állt ugyanis – az 1973-ban megjelent háromkötetes *Kriminálisztika Különös Részt*²⁶⁶ alapul véve – egy új kriminálmetodikai jegyzetsorozatot kiadni. Ennek előfutárai voltak a 2008-tól folyamatosan megjelent jegyzetek (a már felsorolt szerzők mellett Farkasné dr. Halász Henrietta nevét kell még megemlíteni), valamint a 2013-ban napvilágot látott *A kriminálmetodika elméleti és gyakorlati kérdései* című mű, amely lényegében a sorozat első, bevezető kötete volt.

Az azonban, sajnos, a mai napig nem realizálódott. Ez viszont nem rajtunk múlt. Miután az RTF jogutódja az NKE Rendészettudományi Kar 2012 július 1-jétől nem hosszabbította meg az oktatói (közalkalmazotti) jogviszonyomat, a Kriminálisztika Tanszékéről 2013. július 1-jéig bezárólag további oktatókat küldtek el: Cserhalmi Ferencné, dr. Kovács Lajost, dr. Lakatos Jánost, valamint dr. Nagy Józsefet. Dr. Anti Csaba pedig önszántából állt fel a helyéről. A régi oktatók közül mindösszesen négyen maradtak, majd őket is szétszórták, ugyanis a Kriminálisztikai Tanszékét át-, vagy inkább szétszervezték, jobban mondva feldarabolták: azt a tanszékét, amelyen egykoron élő legendák oktattak, és amelynek a vezetője a kétezres évek elején dr. Bócz Endre fővárosi főügyész volt...

Sic transit gloria mundi: semmi sem örök, az evilági dicsőség múlandó...

A Rendőrtiszti Főiskola gondozásában 2008-ban megjelent, *A lopás nyomozása* című jegyzet kiadási joga 2014. január 1-jén lejárt. Ettől az időponttól

Scindere glaciem

Scindere glaciem

A Rendőrtiszti Főiskola gondozásában 2008-ban megjelent, *A lopás nyomozása* című jegyzet kiadási joga 2014. január 1-jén lejárt. Ettől az időponttól

²⁶⁵ Tanszékvezető: prof. dr. Balláné Dr. habil Füstler Erzsébet PhD r. ezredes, rendőrségi főtanácsos, egyetemi tanár.

²⁶⁶ Dr. Rudas György (főszerk.): *Kriminálisztika Különös Rész I–III.* (BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1973).

kezdődően a szerzői jogok (ideértve az összes részjogosítványt is) újból személyemet illetik.

Hosszú, töprengésekkel teli évek alatt érlelődött bennem döntéssé az gondolat, amely szerint a jegyzetet lényegében eredeti tartalommal, de átszerkesztve, némiképp kiegészítve, elektronikus formátumban és ingyenesen újra kiadom.

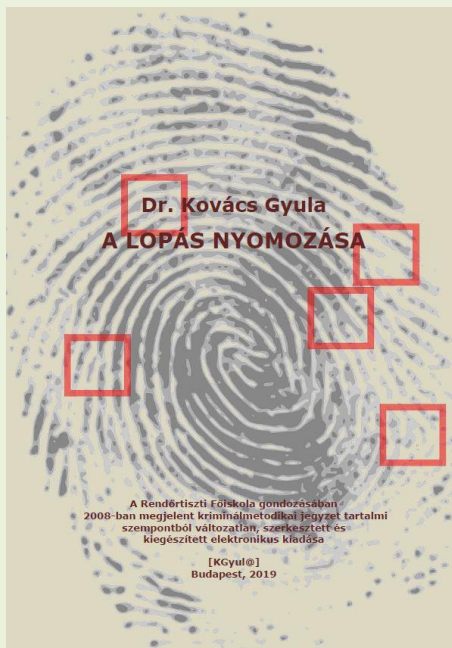
„*Lényegében eredeti tartalommal*”, ugyanis az újra kiadott jegyzet nem a 2008-ban megjelent, dr. Lakatos János által szerkesztett kiadvány, hanem az eredeti (leadott) kézirat alapján készült el. Ennek okát itt és most nem szeretném nyilvánosságra hozni.

A kiegészített formában való megjelentetés pedig azt takarja, hogy az eredeti kéziratot plusz – online kiadói – előszóval, a nyugalom megzavarására módfelett alkalmas rendhagyó szerzői önéletrajzzal és publikációs jegyzékkel kibővítettem, valamint a címmutatót ártírtam. Az elektronikus formátumban, ingyenesen történő kiadás – gondolom – különösebb értelmezést nem igényel.

Tisztában vagyok azzal, hogy *A lopás nyomozása* megjelenése óta a büntető anyagi és a büntető alaki jogszabályokban változások következtek be: 2013. július 1-jétől új Büntető Törvénykönyv²⁶⁷ (Btk.), 2018. július 1-jétől pedig új büntetőeljárás törvény²⁶⁸ (Be.) lépett hatályba. Az új Btk. és Be. számos egyéb – büntetőjoghhoz kapcsolódó – jogszabálmódosítást eredményezett, sőt, új jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök kodifikálására is sor került.²⁶⁹

Mindezek ellenére szilárd meggyőződésem, hogy ez a 2008-as jegyzet – ami egyébként „*hivatalosan*” nem létezik – napjainkban is megállja a helyét. Egyfelől a lopás törvényi tényállása (új Btk. 370. §) lényegesen nem, vagy inkább alig-alig változott. Másfelől az új Be. eljárásjogi rendelkezései sem érintik számottevően e deliktum nyomozásának (felderítésének és vizsgálatának) módszertanát. Röviden (vagy másképpen): a jegyzet a mai viszonyok között – mutatis mutandis – alkalmazható (vagy használható). Ez a közzététel egyik oka.

A másik ok a jegyzet „*láthatatlanságában*” keresendő. Számomra megfontolhatatlan okból, a Rendőrtiszti Főiskola által kiadott (és egyben a főiskolai nyomdában készült) jegyzetek ISBN kóddal nem rendelkeznek (a 2013-ban megjelent kriminálmotodikai alapjegyzet már igen, de azt nem az RTF, hanem

²⁶⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.).

²⁶⁸ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.)

²⁶⁹ Például a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Kormányrendelet, avagy a büntetőeljárás törvényben meghatározott kép- és hangfelvételek rögzítésére szolgáló technikai eszközök alkalmazásának szabályairól rendelkező 41/2018. (VII. 11.) ORFK utasítás.

a Nemzeti Közszerológálati és Tankönyv Kiadó Zrt. jelentette meg²⁷⁰), ebből eredően az Országos Széchenyi Könyvtár (OSZK) nyilvántartásában és egyéb nyilvántartásokban nem szerepelnek.

Nagyon nem szeretném, ha szellemi termékeim egy része ISBN azonosító és nyilvántartásba vétel hiánya miatt az enyészet martalékává válnának. Nem gondolom, hogy ezt az indokot tovább kellene részleteznem...

Végül (és ez a harmadik okcsoport): *A lopás nyomozása jegyzetet* – ingyenes, elektronikus közzétételével – egyfajta útmutatónak számom a jelen és a jövő oktatónemzedéke számára. Nem rejtem véka alá azt sem, miszerint ez lesz a sorsa a többi jegyzetnek is. Ószintén remélem, hogy műveim továbbgondolásra, továbbfejlesztésre alkalmasak és érdeemesek. Úgy vélem, ezt a kérdéskört sem kell tovább bonyolítanom: *sapientí sat*.

Természetesen, a régi jegyzetek közzététele nem gátolhat meg abban, hogy azokat a későbbiekben hatályosítva és kibővítve, nyomtatott formában, immár új jegyzetként kiadjam.

Scindere glaciem: jeget törni, utat mutatni másoknak...

²⁷⁰ Kovács Gyula – Nagy József: *A kriminálmetodika elméleti és gyakorlati kérdései* – Egyetemi jegyzet (Nemzeti Közszerológálati és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 2013).

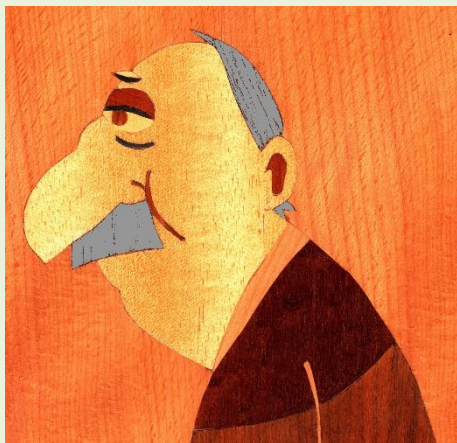
Egyebek

Kultúra, művészetek, szabadidő és sport

Dr. Kovács Gyula

Izsák Jenő karikatúrái I.

Izsák Jenő 1953-ban született Budapesten. A Budapest VI. kerületi, nagymúltú Kölcsey Ferenc Gimnáziumban a külön rajzórák mellett, diákkorában a zebe-gényi Szőnyi István Emlékmúzeum nyári festő-grafikai kurzusain képezte magát (tanára volt többek között Gyémánt László). Tizennyolc évesen tett OSZK-vizsgát (Országos Szórakoztatózenei Központ), majd néhány évig (beat)zenélt, vendéglátózott.

Izsák Jenő: Önarcajz

Az első karikatúrája 1973-ban jelent meg a Magyar Ifjúságban (később a Fülel, a Szabad Föld, a Magyar Hírlap, a Képes Újság, a Zalai Hírlap, a Tolna megyei Népújság,²⁷¹ a Szolnoki Néplap közölte rajzait, önálló rovatokban). Ettől az időszaktól kezdve, több egyéni és csoportos kiállításon vett részt az angyalföldi József Attila Művelődési Házban.²⁷²

1975-től dekoratőrként tevékenykedett a zuglói Danuvia Gépgyárban. Ekkor kezdett üzemi lapoknak is dolgozni (Danuvia,²⁷³ Turbó,²⁷⁴ Patex,²⁷⁵ Hajtómű, SZIM²⁷⁶ Hírlap, Fonómunkás stb.).²⁷⁷ 1977-től a Rakéta Regényújság is közölte rajzait, illetve címlaprajzait.

Egy alkalommal Kárpátalján (Szovjetunió) betiltották a lapot a „pornográf” címlap miatt (Izsák Jenő az önéletrajzában azt írja, hogy a pályája során erre a legbüszkébb).

²⁷¹ Később Tolnai Néplap.

²⁷² Napjainkban Angyalföldi József Attila Művelődési Központ.

²⁷³ A Danuvia Gépipari Vállalat lapja.

²⁷⁴ A Ganz Villamossági Művek lapja.

²⁷⁵ A Patex Újság, a Pamut-Textilművek lapja.

²⁷⁶ A Szerszámgépipari Művek lapja.

²⁷⁷ <https://uzemilapok.webnode.hu/> – Üzemi lapok. Egy szelet az újkori sajtótörténetből (letöltés): 2019. december 20.).

Külföldön 1977-től szerepelt különböző kiállításokon, valamint részt vett különböző pályázatokon, Athéntől Montreálig: Marostica, Trento, Bordighera, Tolentino (Olaszország), Akşehir (Törökország), Knokke-Heist (Belgium stb.) és az egykori szocialista országokban is: Bulgária, Kuba, Románia, Csehszlovákia, Szovjetunió, Jugoszlávia.

Díjai, elismerései:

- Kecskemét 2. helyezés (1979)
- Gabrovo Sajtódíj (1979)
- Yomiuri Shimbun (Japán) 1. díj (Golden Prize, 1979)

Hosszú évekig szellemi szabadfoglalkozásuként dolgozott, jelenleg nyugdíjas.²⁷⁸

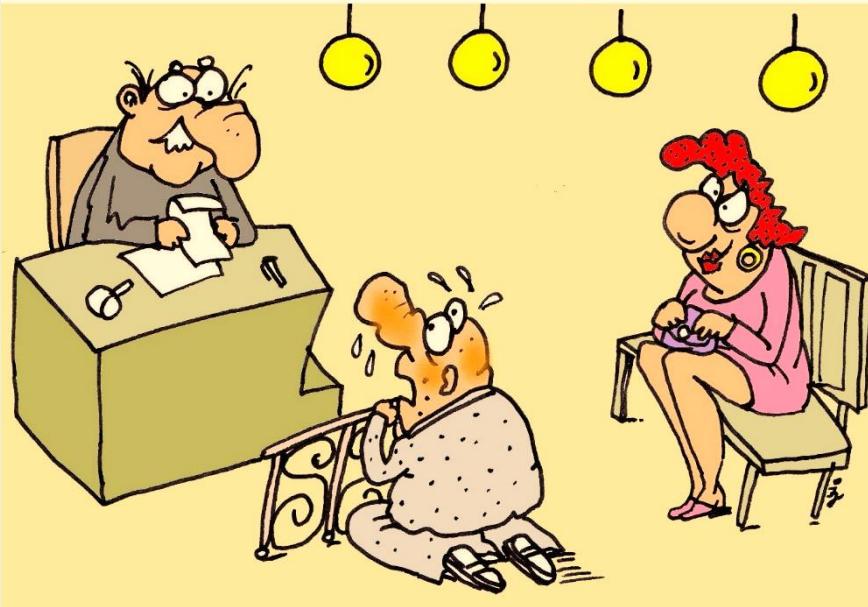
Izsák Jenő mindenféle ellentételezés nélkül bocsátotta rendelkezésre karikatúráinak egy részét, amelyet köszönettel nyugtázunk. Itt és most néhány, a rendőri munkát is érintő rajzát közöljük. Megtiszteltetés számunkra, hogy lapunk hasábjain bemutathatjuk munkásságát.

²⁷⁸ http://www.galamus.hu/index.php?option=com_content&view=category&id=245&Itemid=234 – GALAMUS –Napi közéleti reflexiók (letöltés: 2019. december 20.).

SZIGORÚ ÍTÉLET

- Könyörgöm bíró úr, enyhítse a háziőrizetem börtönbüntetésre!...

HÚSVÉTI ITALOZÁS

- Főnök, megint elkaptunk egy locsolóautót!...

Mester Györgyi²⁷⁹

A tökéletes tanú

Amikor a buszmegállóban elcsattant az első pofon, már sejtette, tömegközlekedési eszközként aznap mégiscsak a villamost kellett volna választania. Délutánonként ugyanis a munkahelyéről – aktuális hangulatának megfelelően – hol villamossal, hol autóbusszal utazott haza.

A pofont ökölcsapások követték, majd, miután a bántalmazott földre került, néhány rúgás is landolt a magzati pózban kuporgó hátán és altestén. A megállóban várakozó utasok közül valaki mobilon hívta a rendőrséget, és a rendőrök – meglepő gyorsasággal – hamarosan megjelentek a helyszínen. Mire észbe kapott, már felírták az adatait, mivel – felháborodván a történeteken, első felindulásában – önként jelentkezett, hogy szemtanúja volt az esetnek.

Csak otthon kezdett gondolkodni azon, jól tette-e, hogy nem vont ki magát a spontán adódó állampolgári kötelezettsége alól, mármint, hogy tanúskodjon a buszmegállóiban.

Hogy jó nem származhat az ügyből, azt szinte biztosra vette. Legalábbis, számára nem. Mert miről is van szó? Arról, hogy terhelő adatokat lesz köteles mondani olyan valakiről, akit nem ismer. Azt azonban tudja az ismeretlen elkövetőről, hogy erőszakos természetű, hiszen – láthatóan, különösebb ok nélkül –, durván nekiesett egy embertársának, és mások szeme láttára agyba-főbe verte. Na már most, ha erre az alakra rosszat mond, és az illetőnek baja származhat belőle, annak számára komoly következményei lehetnek.

Mert majd, amikor a gyanúsított, az iratismertetés során, átolvassa a tanúk vallomását – közöttük az övét –, látni fogja, hogy itt van egy ötvenes pacák, akinek semmi köze nincs a viselt dolgaihoz, mégis beleszólt az életébe. Bemószerolta a hatóság előtt, súlyos dolgokkal vádolta meg. Pedig csak egy jogos követelése végére akart pontot tenni a pofonnal – na meg az azt követő ökölcsapásokkal és rúgásokkal –, ami szerinte, teljesen jogos volt, mivel a másik átverte, megrövidítette nyolcvan ronggyal, amit, megállapodásuk ellenére, önkényesen lenyúlt a közös haszonból. Végtére, erről is szó lehetett. Ami igaz, az igaz. Ha lenyúlják az ember pénzét, azt muszáj megtorolni. Valamiért csak kijárt az a sok pofon... Vagy mégsem?!

Ugyanakkor, az is előfordulhat, hogy a megvert ember teljesen ártatlan volt. Halottunk már ilyesmiről. Lehet, hogy csak a buszmegállóban feltorlódott tömegben – akaratlanul – elfogta a másik elől a helyet, vagy a... kilátást. És ekkor eszébe jutott, mennyit szokott mérgeledni – persze, mindenféle következmény nélkül –, ha például a metróra várakozás közben valaki elé állt, és eltakarta előle a kilátást, amiért nem tudta tovább olvasni a kivetítőn a híreket. Rengeteg

²⁷⁹ Keglovicsné Mester Györgyi ny. rendőr alezredes, nyugállományba vonulásáig a Budapest XI. kerületi Rendőrkapitányságon bűnügyi vizsgálóként, majd a BRFK Jogi, Koordinációs és Panaszügyi Osztályán kiemelt főelőadóként teljesített szolgálatot. Ezt követően – 2008-tól 2012-ig – az ORFK Gazdasági Főigazgatóság Igazgatási Főosztályán közalkalmazottként dolgozott. Nevezett többkötetes novella- és meseíró (az írás mellett szívesen fest és rajzol), lapunk olvasószervezője. Legutóbbi mesekönyve a *Simogató* 2019-ben jelent meg a Könyv Guru kiadásában.

variáció adódhat, az is lehet, hogy a verő fél jött előbb, a másik meg erőszakosan elébe állt, azzal a szándékkal, hogy majd az elsők között száll fel a buszra, s ezzel ülőhelyet biztosít magának.

Amikor megkapta az idézést, még mindig hezitált. Talán, ha az új influenza-járványra hivatkozva, telefonon felhívna az ügy előadóját, és esetelné aggasztó egészségi állapotát, kibújhatna a terhes kötelezettség alól. Esetleg végleg. Hátha közben lezárják az ügyet, és többé már nem lesz szükség rá.

A fiatalos hangú rendőrnő azonban hajthatatlan volt a telefonban. Közölte, immunis, be van oltva az új influenza ellen, nyugodtan jöjjön be hozzá a tanúkihallgatásra. Egyidejűleg finoman tudtára adta azt is – mintegy szokásos felvilágosításként –, ha nem tesz eleget megjelenési kötelezettségének, elővezethetik.

Hát bement. Akkor már vagy három napja nem aludt. Váltig azon töprengett, mit is kellene mondania. Valamit, ami nem hazugság, és nem sodorja vele bajba önmagát, de egyidejűleg nem terhelő oly mértékben, hogy azzal magára haragítaná az elkövetőt. Mert ha „*olyasmit*” talál mondani, az a durva alak valószínűleg revansot vesz rajta.

A tanúkihallgatás személyi adatainak felvételével kezdődött, és csak azután jött a java. Hogy valójában mit látott? Tényleg pofonvágtá az elkövető a sértettet? Aztán ökölcsapások tömkelegét mérte rá? És még rugdosta is, amikor már a földön feküdt?

A gyors-egymásutánban feltett kérdésekre csak kapkodta a fejét. Mint a vilám, futott át az agyán a felismerés, hogy ő itt csak a rövidebbet húzhatja. Ha tényeket közöl, elmondja a valóságot, az elkövető bosszút állhat rajta, és amellet még a bíróságra is beidézhetik. Az ügy évekgig elhúzódhat, sohasem ér véget. Rendőrségi ügye lesz, mint a klasszikus viccben, a kabátlopás esete fog megisméltódni vele is. Csupán ártatlan tanú, kvázi az ő kabátját lopták el, mégis, róla híresztelik majd, hogy rendszeresen rendőrségre, bíróságra jár, vagyis „*ügye*” van.

Döntött. Amikor néhány percnyi gondolkodás után nekifogott a vallomásának, rögtön azzal kezdte, hogy csak a cselekmény befejeződését követően ért a helyszínre. Ott volt ugyan a buszmegállóban, de nem tud semmiről, mert későn érkezett. Csak azt látta, valaki fekszik a földön, egy másik alak meg kiabál az illetővel, számon kér rajta valamit. Aztán jöttek a rendőrök meg az autóbusz is, amire az adatai felírását követően felszállt. Tulajdonképpen, nem észlelt semmi érdemlegeset. Nem is érti, miért írták fel az adatait az intézkedő rendőrök, amikor csak a második sorban állt, a piros kabátos, szőke hölgy ugyanakkor közvetlenül a földön fekvő alak mellett. Miért nem őt kérdezik?!

Miután a semmitmondó vallomását aláírta, s megkönnyebbülten kilépett az iroda ajtaján, a kihallgató tiszt nem állhatta meg, hogy kollégájának meg ne jegyezze: na, ez is egyike volt a „*tökéletes tanúknak*”. Önként jelentkezett, de mire sor került rá, hogy ténylegesen vallomást tegyen, nem mondott mást, csak a szokásosat: mindent láttam, háttal álltam, ott se voltam...

A tömeggyilkos

A rikkancs ezzel a hírrel próbálta kelendővé tenni az amúgy elég unalmas, hétköznapi tartalmú napilapot: *„Megöltek egy villamosvezetőt! Szíven lőtték a gyanútlan állami alkalmazottat!”*

A hír kivételesen igaznak bizonyult, arról mindenki meggyőződhetett, aki nézője volt a kora esti Híradónak. De, hogy valójában miért is következett be a szörnyű haláleset, azt a nagyjéremű sohasem tudta meg...

*

Fél évvel korábban, a tragikus sorsú villamosvezető, reggelizés közben – amikor a vérnyomása ingadozása miatt szedett gyógyszerét akarta bevenni –, észrevette, hogy a gyógyszer elfogyott, a doboz üres. Sebaj – gondolta –, mindjárt megkezdem az újat. De bizony ezt rosszul gondolta, mert új doboz nem volt, az asszony elfelejtette felírni. Nem sokat teketóriázott, elindult hát gyógyszer nélkül a munkába, nehogy lekésse a hajnali járatot. Az asszonnak pedig az üzenőcetlin meghagyta, feltétlenül írassa fel a szokásos adagot az üzemi orvossal, és azonnal váltsa ki.

Dél felé már erősen tűzött a nap, hiába volt a vezetőfülke árnyékolva. Rádásul idegeskednie kellett a lassú fel- és leszállók, valamint a síneken összevissza szaladgáló gyalogosok miatt. Érezte, egyre jobban emelkedik a vérnyomása, izzadni kezdett, szinte a gutaütés kerülgette. Már a nyakán-hátán is folyt a víz, s egyszer csak elsötétült előtte a világ: ott a vezetőfülkében elájult, és ráborult a vezetőfülke műszerfalára. A sebességben lévő villamos az útkanyarulatban kisiklott, s nekiütközött egy diplomata rendszámú személygépjárműnek.

A gépjármű diplomata utasának koponyája az előtte lévő ülés fejtámlájába verődött, álkapcsa több darabra tört, eszméletlen állapotban találták a mentősök. Az egyik ápoló, talán mert olyan buzgó krimiolvasó volt, meglátta, hogy az autó utasterében hever egy kézbesítendő küldemény, s a hengeres alakú dobozon angol nyelvű felirat áll, *„Top Secret”*, csak ilyen, meg olyan hatóság jelenlétében bontható fel. Rögtön felhívta rá a kiérkező rendőrök figyelmét, akik a csomagot magukhoz véve, azt bevitték a kerületi kapitányságra. A küldemény az ügyeletes pultjára került, és a továbbiakban egy jó félóra elfelejtették, mivel az ügyeletes éppen ebédelt. Az ügyeletes különösebben akkor se törte nagyon magát, amikor az ebédelésből visszaérkezett, de azért kiadta az utasítást: járőrautóval, megkülönböztetett jelzéssel, ketten vigyék a megadott címre a hengeres dobozt. Az illetékes minisztérium recepciósa ugyancsak nem kapkodta el dolgokat, mondván, várakozik itt már több csomag, majd együtt viszik fel az államtitkár úrhoz...

*

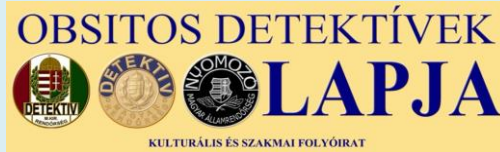
Időközben az adott határidő lejárt. Mármint az a határidő, amelyet a minisztériumban két héttel korábban állapítottak meg arra, hogy az afrikai fejlődő

ország prominens megbízottjai benyújtsák az igényelt kölcsön részletezését, a szükséges indoklással és dokumentációkkal alátámasztva. A megállapodás szerint, amennyiben nem érkezik be a kérelem az adott napon tizenkét óráig, az úgy tekintendő, hogy a kérelemtől elálltak. A két hét alatt semmiféle visszajelzés nem érkezett az ügyben, ezért a minisztériumban meg voltak győződve arról, már nem fut be a szóban forgó kérelem, a kölcsönt kérők visszaléptek, valószínűleg más megoldást találtak, vagy a hitelügylet feltételeit találták teljesíthetetlennek. Így, amikor elmúlt tizenkét óra, a dossziét azonnal „ad acta”, páncélszekrénybe helyezték, s ráírták „törölve”. A napi híreket senki nem hallgatta, nem értek rá a sok munka miatt, így az érintett minisztériumi hivatalnok csak este, otthon, pizsamában értesült arról, hogy a villamos-gép-kocsi karambolban a kölcsönért folyamodó afrikai ország diplomatái voltak a sérültek. De akkor ennek már nem volt sem jelentősége, sem aktualitása.

Eközben az afrikai fejlődő állam tárminisztériumában várták a híreket a kölcsönügylet fejleményeiről. Hiszen ők a megbízott diplomatával közölték, megerősítették, kell a pénz, bármilyen feltétellel. Amikor kiderült, hogy szerződés nincs, pénz sincs, a minisztérium sajnálkozó levelet írt a megsegíteni kívánt tartomány vezetőjének, hogy a cél érdekében tervezett kölcsönfelvétel meghiúsult, a járvány megfékezésére nincs külön pénz, nincs gyorssegély, legyenek türelemmel, majd más forrásból próbálnak az oltóanyagra pénzt szerezni.

A hír a tartományi főváros kórházába is eljutott, ahol nem csak helyi, de külföldi orvosok is segédkeztek, próbálták megfékezni a járványt. Gyógyszer nem lévén, a helyzet súlyosbodott, naponta tucatjával hullottak a megfertőződött betegek, és a környező falvakban még nagyobb volt a halálozási arány. Egy külföldi orvos a családjával települt ki az idegen országba, csak hogy segítsen az amúgyis nyomorultul szegény, s most még a járványtól is sújtott vidéken. Egy darabig kitartottak. Az orvos volt olyan ügyes és tapasztalt, hogy a lehetetlen körülmények között is ügyeljen a higiéniára, és ez egy ideig megóvta a fertőzéstől. A járvány azonban két hónap elteltével sem enyhült, s a családtagjain szintén kezdtek feltűnni a betegség első jelei. Egy idő után már semmi nem segített, ekkor elvesztette a fejét. Amikor pedig a felesége után a lányát is elvitte a gyógyíthatatlan kór, meghasonlott önmagával. Már nem menteni akart, ölni. Elégtételt venni azon, aki miatt mindez történt. Tudomást szerzett a diplomaták balesetéről, a meghiúsult kölcsönügyletről, a helyi, afrikai egészségügyi hatóságok tehetetlenségéről, majd halogató taktikájáról, amelyről – saját kárán – maga ugyancsak meggyőződhetett. De végülis, mindez nem következett volna be, ha nincs az a legelső láncszem. Láncreakció...

Az orvos, aki már szintén megfertőződött, visszautazott a hazai kontinensre, vízumot kért és kapott az idegen országba, ahol napokkal később egy 765-ös Browning típusú maroklófegyverrel agyonlőtte a szegény, mit sem sejtő villamosvezetőt. Megölte, mert szerinte tömeggyilkos volt, felelős több tízezer, fejlődő országbeli afrikai állampolgár, s a családja haláláért...

Szerkesztőség: 1101 Budapest, Pongrácz köz 3. I. emelet 4. ajtó ☒ 1475
Budapest, 10. Postafiók: 345.

☎ +3612600684 📠 +36306502130 📠 +3617002338

E-mail: kgyula1101@gmail.com • Honlap: <http://obsitosdetektivek.5mp.eu/>

FELHÍVÁS

Tisztelt Olvasók, Obsitos Detektívek, aktív Kolleginák, Kollégák, Szimpatizánsok, valamint Rokonok, Barátok és Ismerősök!

Az Obsitos Detektívek Lapját 2013 januárjában alapította az Obsitos Detektívek Egyesülete. Az alapító főszerkesztő szerény személyem, a felelős kiadó dr. Kovács Lajos, az Egyesület elnöke volt. Az Egyesület 2016. június 1-jével végszámolással megszűnt, a lapot viszont sikerült megmenteni: így lettem inkább akarva, mintsem akaratlanul laptulajdonos és (felelős) kiadó.

Az Obsitos Detektívek Lapját kétféle, elektronikus (online) és nyomtatott formátumban vette nyilvántartásba a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság.

Az alapítástól számítva az elektronikus változat – a 2015-ös esztendő kivételével – minden évben napvilágot látott, ellenben a nyomtatott lapszámok eddig csak három alkalommal – 2014-ben, 2016-ban és 2018-ban – jelentek meg, aminek alapvető oka a pénzühiány volt.

A lap Szerkesztőbizottságának tagjai mindenféle ellentételezés nélkül teszik a dolgukat, sőt, a szerzők is rendre lemondanak a honoráriumukról: itt is köszönet illeti őket ezért. Amíg a lapot az Egyesület adta ki, csurrant-cseppent és néha csordogált a pénz (habár a 2016/2. „búcsúsám” nyomdai költségeinek kisebb hányadát jómagam finanszíroztam), de a „magánosítást” követően elapadtak a források, semmilyen támogatást nem kaptunk. A 2018/1–4. és a napokban megjelenő 2019/1–4. lapszám nyomdaköltségeit feleségemmel álltuk, akinek gyógytornászként vajmi kevés köze van az obsitos detektívekhez, hacsak az nem, hogy szerencsétlenségére az idióta (bocsánatot kérek) férje is az...

Ahhoz, hogy minden évben legalább egyszer, és megfelelő terjedelemben megjelenhessen a lap, támogatókra lenne szükségünk. Eleinte a magánbiztonság területén tevékenykedő egykori kollégáinktól reméltünk segítséget, de legtöbbjük meg sem hallotta a hangunkat, akik mégis, azok elnéző vagy lekezelő mosollyal háritották el próbálkozásainkat. Nem csupán elkésérítő és kiábrándító, hanem módsfelett dühíthó volt számunkra ez a közömbösség, különösen azoktól, akik igencsak jómódú cégtulajdonosok, és akik alkalmasint „*fehér asztal*” mellett hetvenkedtek a néha már a science fiction határát súroló rendőrtöréneteikkel (bocs', de ezt muszáj volt kiírnom magamból).

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA

1101 Budapest, Pongrácz köz 3. I. emelet 4. ajtó

☒ 1475 Budapest, 10. Postafiók 345.

Facebook: <https://www.facebook.com/obsitos.detektivek.lapja/>

Nyilvántartási szám: CE/34910-2/2012 (nyomtatott); CE/34909-4/2012. (online)

HU ISSN 2064-7239 (nyomtatott) • HU ISSN 2064-4043 (online)

Adószám: 77292452-1-42 • Számlaszám: 10400157-82505648-50561014

Mi az, amit a lehetséges támogatóinknak nyújtani tudunk?
Mindenekelőtt

- a mindenkori elektronikus és nyomtatott lapszám szokásos főszerkesztői expozéjában köszönetnyilvánítás, a támogató, illetve a vállalkozása megnevezésével,
- a lap borítójának belső (tükör) oldalán a cég logójának a feltüntetése,
- a lapszám utolsó oldalain a vállalkozás bemutatása (minden támogatónak egy-egy oldal áll rendelkezésre).

Mindezek mellett garantáljuk, hogy a lap eljut a célközönséghez, ami jellemzően a nyomozó hatóságok (a Rendőrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal és az Ügyészség), a rendészeti tanintézetek (a rendészeti szakgimnáziumoktól az NKE Rendészettudományi Karáig), valamint Budapesten a Fővárosi Szabó Ervin Könyvár és a kerületi főkönyvtárak.

Nem kifejezetten, vagy nem csak pénzbeli támogatást fogadnánk köszönettel. A pénznek ugyan módfelett örülnénk, de egyfajta szolgáltatásként szívesen vennénk például egy-egy lapszám térítésmentes vagy kedvezményes kinyomtatását. Minden segítségért hálásak lennénk.

Számlaszámunk: 10400157–82505648–50561014 K&H Bank. A jövőbeni kedves támogatóink a közlemény rovatban szíveskedjenek feltüntetni a nevüket és a cégük megnevezését (ez utóbbinál feltéve, hogy van ilyen), valamint az „*Obsitos Detektívek Lapja*” (vagy „*ODL*”), „*lapkiadási és terjesztési támogatás*” (mert a lapkiadás mellett a terjesztési, vagyis a postaköltségek is minket terhelnek).

Előre is köszönjük.

Bp.–Kőbánya, 2020. január 21.

Tisztelettel:

Dr. Kovács Gyula
főszerkesztő

